

Procemium.

Cum rerum gestarum in præteritis temporibus & retroactis certa cognitio & fidelis conscriptio posteris, per continuas successiones sibi succedentibus, non paucam imo multam conferat utilitatem, idcirco ego *Johannes ortus de oppido Wintertburn, fratrum minorum minimus*, decrevi scribere rudi tamen & inchoato sermone, cum falaratis & pompaticis verbis loquendi peritiam & eloquentiam non habeam, *acta & gesta meorum temporum & paulò ante habita*, non semper secundùm debitum ordinem, sed secundùm, quæ mihi occurrerunt, summatim, interdum & curtatim, quandoque singularius & diffusius annotare.

Quæ autem in principio præsentis operis scripturus sum, ad majorem perfectionem ejus faciendam, partim ex quibusdam Chronicis ante à me perlectis, partim ex relatione hominum ipsa scripta me attestantium & affirmantium hæc compaginavi.

Quæ verò posthæc per totum opus ponenda censui, prout visu proprio vel auditu didici, vel communis & fama celebris me edocuit, diligenter conscribam.

Novitatem & varietatem insuper historiarum scribendarum ab initio usque ad finem in margine libri hujus per paragraphum designabo, & si quando me contingat in prosecutione ipsarum aliqualiter exorbitare, ac metas plenæ meræque veritatis excedere, vel incautè, vel diminutè, vel superfluè, seu præpostero procedere ordine, vel ab aliis, qui forte eorundem etiam temporum monumenta reliquerunt, discrepare, disertus testor, si placet corrigat, ut meæ fictioni vel temeritati

non imponat, sed potius meæ ignorantiæ, cùm melius non intellexerim, aut in memoria non retinuerim, condonescat. Summos verò Pontifices & Imperatores contemporaneos *non alternatim more quorundam historicorum,* sed mixtim, prout mihi expedire in processu videbitur, collocabo.

Exordium autem narrationis meæ assumere cogitavi ab Innocentio Tertio illius nominis Papa, & à Friderico Imperatore Secundo hujus nominis, *qui non longè mea meorumq́, progenitorum tempora antecesserunt.* Quamvis autem de plurium partium gestis scripturus sim, præsertim Alemannus cùm sim, de Alemanniæ partibus. * *

Innocentius verò tertius fuit vir eruditus valdè & plurimùm eloquens, sedit annos XXII, dies .... Hic opera multa famosa fecit, & libros composuit. Natus fuit de nobilibus Romanis : Sub eo cœpit ordo Teutonicæ domus oriri in Auone.

In hujus tempore capta est à Francis Constantinopolis & à Venetis. Amyrabolynus Sarracenorum cum innumerabili multitudine contra Hispanos veniens confusus ad partes suas reversus est. Hic Innocentius Papa in Lateranensi Basilico generale concilium celebravit pro subsidio terræ sanctæ, & pro statu terræ utili. In quo multas constitutiones edidit, etiam agnus Dei, orationes in Missa fieri instituit, pro terra sancta videlicet psalmum; Deus venerunt Gentes &c. cum collecta, Deus qui mirabili providentia; & cum his Abbatis Joachimi libellum, contra quem Magister Petrus Lombardus librum composuit, damnavit. Et Almarici doctrinam, sicut habetur in Decretali, damnamus.

Hujus tempore cœperunt duo ordines, scilicet Prædicatorum & Minorum. Prædicatorum incœpit beatus Dominicus in Tholosanis. Minorum initiavit sanctus Franciscus prope civitatem Assinatem.

Prædicatorum ordo inchoatus fuit Anno 1216. Pontificatus Papæ Anno VI. Sed Fratrum Minorum Anno Domini 1206. Pontificatus Papæ Anno XIV.

Iste Papa sicut Alexander tertius sententiam interdicti in personas & loca constituit.

Hic

Hic etiam canonizavit beatum Thomam Episcopum Cantuariensem & Martyrem; Et sanctam Kunigundam virginem, scilicet Henrici Imperatoris sponsam.

Hic Papa declaravit, quòd Principes Teutoniæ jus habeant in eligendo Regem & promovendo ut habetur, Extra de electione Venerabilis & promovendo extra.

In Perusio obiit & sepultus ibidem.

Iste Papa Othonem de Brunswick coronavit in Imperatorem, & post eundem excommunicavit, suscitavitque illi adversarium Fridericum filium Henrici Imperatoris. Ratio autem movens Papam ad hoc faciendum fuit hæc videlicet. Quòd Henricus per venenum noviter extinctus contra Ecclesiam Romanam in vita sua tyrannidem exercuit. Ideo eo mortuo Papa iste, ne Frater ejus Philippus Francus, Rex Alemaniæ, in regnum schismate promoveretur, se opposuit, & Othoni adhæsit, & eum Aquisgrani in Regem Alemanniæ fecit coronari. Deinde eum in Imperatorem coronavit, ut & jura Ecclesiæ servaret, ab eo juramentum exegit, qui statim ipsa die contra juramentum venit & fecit, nec non Romanæ Ecclesiæ terras fecit spoliari, unde Papa eum excommunicavit & ab Imperio deposuit, & Fridericum prædictum Henrici filium contra eum erexit, & ipsum ad sceptrum regni sublimavit. Sic Otho filius Henrici Ducis Bavariæ & Saxonum imperium adeptus, regnavit annis XI & usque ad mortem fuit excommunicatus. Cùm in mortis articulo à Prælatis absolutus obiit, sepultus in Braunswik.

Fridericus verò secundus hujus nominis sæpè dictus, de propagatione Ducum Sveviæ imperium assecutus est, & regnavit annis XXX.

Hic Fridericus & sui prædecessores progenitores oriundi de Svevia per multa annorum curricula sine interruptione imperii gubernacula tenuere.

Honorius III defuncto Innocentio III natione Romanus sedit annos X. Hic confirmavit ordinem Fratrum Prædicatorum Anno Domini 1216 & sequenti anno ordinem fratrum Minorum. Hic Papa Fridericum Regem Siciliæ coronavit & consecravit Romæ in Imperatorem, sed

tandem ipsum sibi rebellem & Romanæ Ecclesiæ adversarium compe- riens anathematizavit, atque Barones ab ejus fidelitate absolvit. Hujus tempore Damiatam Christiani ceperunt, sed Sarraceni fortuito casu, contingenter eam postea recuperarunt.

Hic Papa multas constitutiones edidit & Decretales compilavit.

Ejus tempore Engelbertus Coloniensis Archi-Episcopus, occisus à Friderico de Isenburg, qui in ultionem sanguinis in Colonia comite judicialem sententiam currifragio miserè interiit.

Iste Papa sanctitate & virtutibus plenus feliciter obiit, sepultus Romæ ad Sanctam Mariam Anno 1230. Beatus Franciscus continens in aëre Seraphim in cruce ex tunc in palmis latere & pedibus effigiem plagarum Christi tulit usque ad felicem exitum suum, multis utriusque sexus videntibus illa in eo stigmata.

Defuncto Honorio sedit GREGORIUS IX annis XVI, natione Campanus. Hic canonizavit Bononiæ beatum Dominicum, item beatum Franciscum, qui ordinem suum incepit sub Innocentio, rursumque sub Honorio perfecit gloriosum, succedens his Gregorius magnificavit amplius miraculis famosum. Hic Papa canonizavit de ordine fratrum minorum beatum Antonium Paduæ Patronum, item beatam Elizabeth relictam Domini Ludovici Landgravii Thuringiæ.

Item excommunicavit Fridericum Imperatorem, sententiam, quam suus prædecessor Honorius contra eum fulminaverat, roborando, objiciens sibi multa mala & constituit sententiam interdicti; nam tertius hanc pœnam Ecclesiæ introduxit.

Hic Papa secum habuit Prædicatores pro secretariis suis, & per fratrem Raymundum ex pluribus voluminibus Decretalium unum volumen compilavit dividens in V libros. Huic Papæ beatus Franciscus prophetico Spiritu prædixit, futurum Papam esse.

Item duos ordines confirmavit, quos beatus Franciscus ordinaverat. Unum Dominarum sanctimonialium sanctæ Claræ: Unum pœnitentium sexum utrumque scilicet virorum & mulierum capientem.

Item confirmavit ordinem de Pœnitentia nuncupatum scilicet Mariæ Magdalenæ.

Hic Papa, cùm ab Imperatore Friderico, qui tunc ex magna parte patrimonium Ecclesiæ occupaverat, in urbe obsideretur, videns penè omnes Romanos per pecuniam corruptos esse, accipiens capita Apostolorum & processionem à Laterano usque ad sanctum Petrum faciens, animos Romanorum sic revocavit, ut ferè omnes contra Imperatorem cruce signarentur, quod Imperator, qui jam se credebat intraturum urbem, audiens, timens longè recessit ab urbe.

Item Anno Domini 1241. peregrina militia Barbarorum, gens ferocissima, cultibus idolorum dedita, *Tartari*, Ungariam & Poloniam invaserunt & multa millia hominum occiderunt: Contra quos crucem fecit Papa prædicari, similiter contra * Stenges, de quibus 5030 in ore gladii occisi sunt.

Item ut jam dictum est, quoniam stragem memoratam Tartari commiserunt in Ungaria & Polonia, ibique Dominos interfecerunt, quo facto tanta penuria subsecuta est in Ungaria, quod matres suos pueros manducarent, & pro farina quodam pulvere uterentur homines.

Item in Burgundia mons magnus ad alios montes longè translatus est.

Hujus etiam temporibus quidam Judæus in Hispania volens ampliare vineam, quoddam saxum amovit, in cujus spelunca cavata reperit tabulam continentem ab Adamo duplicem mundum, & in ultimo Christum nasciturum, & humanum genus redempturum, & se inveniendum tempore judicis tunc regnantis in Hispania, propter quod Judæus ad fidem Catholicam est conversus.

Gregorius IX demum multis pressus calamitatibus feliciter obiit, sepultus Romæ in Vaticano. Hic Papa Cœlestino successori suo, cùm adhuc foret Cardinalis, prædixit, quòd post obitum suum sessurus esset in sede Apostolica.

Anno Domini 1243 Cœlestinus Papa sedit dies 16. Cùm esset Cardinalis & Episcopus, negotia pauperum Clericorum frequenter promovit

movit apud Papam Gregorium IX. Cœlestino hoc quarto Papâ defuncto feliciter, cessavit Episcopatus ferè duobus annis, & cùm non essent nisi novem Cardinales, in electione Papæ concordare non poterant, & hoc in periculum totius Ecclesiæ.

Cœlestino quarto successit INNOCENTIUS IV natione Januensis, sedit annis duodecim.

Hic canonizavit beatum Petrum Martyrem de ordine Fratrum Prædicatorum, occisum ab Hæreticis apud Mediolanum; Inquisitor enim erat hæreticæ pravitatis, & cùm una dierum Cumis Mediolanum pergeret pro inquirendis hæreticis, satelles Diaboli, nuntius hæreticorum loricatus ei obvians venerandum caput ejus impressis vulneribus sauciavit & Christi Martyrium fecit.

Iste Papa dedit Principibus Teutoniæ potestatem liberè eligendi Regem Romanorum.

Iste Papa contra Fratres Minores & Prædicatores iniquas constitutiones edidit, quas postea successorès sui retractaverunt. Hic in Lugduno celebrans concilium, Fridericum Imperatorem propter crimina sua omni honore destituit, ipsumque condemnavit & privavit imperio suo, procuravitque Landgravium Thuringiæ in Regem Alimanniæ eligi, & mortuo eo Comitem Hollandiæ.

Hujus Friderici condemnatio & ejus à regno depositio patet in VI Decretalium capitulo incipiente ad Apostolicæ dignitatis & infra . . . . guerrarum commotio Titulo, de sententia & re judicata.

Hic Fridericus primò optimas leges pro libertate Ecclesiæ & contra hæreticos dedit; Supra multos Prædecessores suos divitiis & gloria abundavit, sed ei in superbia abusus fuit, nam tyrannidem contra Ecclesiam exercuit: quamvis enim ab infantia per Ecclesiam tanquam per matrem fuisset educatus, non tamen ipsam ut matrem fovit, sed tanquam novercam, quantum potuit, laniavit, & ideo in Concilio Lugdunensi convocato ab Innocentio IV, ut dictum est, Imperiali nomine & dignitate spoliatus est. Causas autem principales hujus depositionis in prædicto concilio promulgavit, scilicet perjurium, pacis violatio reformatæ

matæ frequens, duorum Cardinalium Romanæ Ecclesiæ captivatio, multorum Prælatorum submersio, venientium ad Concilium quod Papa Gregorius IX Romæ duxerat convocandum, quod & ipse Imperator convocari, Prælatos ab Ecclesiæ regimine destituit, sacrilegium commisit, nam cruces aureas, thuribula pretiosa, calices, pannos sericos & Ecclesiarum thesauros diripuit, Clericos angariis & parangariis afflixit, qui non solum tradebantur ad judicia secularia, sed & cogebantur subire duella, incarcerabantur, decollabantur, suspendebantur in patibulum in opprobrium ordinis Clericalis. De hæresi quoque suspectus habebatur. Nam postquam Gregorius Papa IX ipsum anathematis vinculo innodavit, & post captionem Cardinalium, Prælatorum & Clericorum, ad sedem Apostolicam venientium, claves Ecclesiæ contempsit, sibi faciens celebrari, vel potius quantum in eo fuit prophanari divina & sententias Gregorii Papæ IX, scripsit vel allegavit non vereri, & eos coëgit non servari. Præterea conjunctus amicitia detestabili Sarracenorum nuntios & muneratorum hilaritate & honorificenter excepit, & munera eis pluries destinavit, ritus eorum amplectens, illos quotidie obsequiis secum tenuit. Existens quoque ipse in partibus transmarinis facta compositione *quadam cum Soldano Machometi nomine, in templo Hierosolymis diebus & noctibus proclamari permisit.* Bachario Regi schismatico inimico Dei & Ecclesiæ solemniter excommunicato filiam suam tradidit in uxorem. Ducem Bavariæ fecit occidi per Assisinos, nulla hospitalia nec claustra, nec Ecclesias construxit, sed destruxit, religiosas personas jugiter attrivit, manum, sicut decet Principem, ad pauperes non extendit: Possessiones Romanæ Ecclesiæ sibi subjugavit, scilicet Marchiam Anchonitanam, Ducatum Spoletanum, Beneventum civitatem nobilem in Apulia, cujus Archi-Episcopus habet sub se XXIV suffraganeos, diruit & præoccupavit præterea alias civitates Thusciæ, hâc de re promulgavit Innocentius Papa in decreto Concilii Lugdunensis.

Hic Fridericus, ut quidam ajunt, cum suis exercitibus, & etiam Papæ copiosis, id instanter ab eo fieri postulantis ad debellandum Solda-

num Regem Ægypti, qui Hierosolymam cum Christi sepulchro dudum Christicolis per vim abstulerat, dum semel transfretasset, & in proximo die cum ipso præclarum certamen committere decrevisset, ab eo celeriter revocatus est à suo proposito. Nam sibi significavit, quod frustra secum bellum inire disponeret, cum Papam suspicatum cooperatorem suum haberet adversarium. Dicebat enim, ego accepi Epistolas Summi Pontificis certissimas, suis exercitibus propriis directas & etiam sibi delatas, continentes hoc mandatum, videlicet quod quàm citò nos aggredi ad præliandum contingeret, quod juncti meo populo pro me & ipso contra te & tuum populum ad prosternendum te viriliter dimicarent. Ergo nullo modo expedit, ut nobis bellum inferas, ne in manus nostras corruas miserabiliter cruciandus. His auditis Cæsar territus cum Soldano pacem composuit, & mox furore magno succensus ad persequendum Papam iter rediturus arripuit, quod Papa audiens Romam reliquit, & in Avenionem secessit, ut sub protectione illic Regis Franciæ tutò posset iram ejus effugere pertimescendam. Et sic per relatores memoratos sedes Papalis in Avinionem translata est, & illic sub multis Apostolicis per multorum curricula annorum perduravit.

Hic Imperator iniquitatem in excelso est loquutus ponens in cœlo os suum. Nam dixit audiente Henrico Landgravio, tres seduxerunt totum mundum, Moses Judæos, Christus Christianos & Mahometus Barbaros, quamobrem si Principes imperii institutioni meæ assentirent, ego utique multò meliorem modum vivendi & credendi cunctis nationibus ordinare vellem.

Henricus Landgravius electus in Regem Alimanniæ in odium Friderici, Conradinum filium ejus apud Francfurt cum exercitu suo in die sancti Oswaldi vicit, confudit & ignominiosè fugavit. Et ipse Henricus in eodem anno Rex existens in profluvio veneris interiit, & sepultus est in Isnaco, & sine hærede defunctus est, quamvis feliciter plurima bella superaverat.

WILHELMUS Comes Hollandiæ similiter contra Fridericum electus est, regnans annis tribus à Frisonibus occisus est.

Hic

Hic Imperator, quemadmodum fertur, à quibusdam cum magno exercitu & copioso tam Svevorum quàm aliarum nationum ad partes infidelium transfretavit, ubi Soldanum per bellum atrocissimum, quòd sibi intulerat, debellavit, cum autem pro triumpho accepto tam glorioso ab infidelibus, Domino cœli, à quo habuit, gratiarum actiones relaturus Monasterium intrarat Domini Jerosolomitarum, & victimas ac pacifica hostiarum munera unà cum optimatibus & primatibus suis & universa Catholicorum turma in templo Christi obtulisset, videns Templariorum & hospitalariorum cuneos non ad dandam Deo gloriam & laudem, præconia pro victoria tam solenni & laude digna & mirifica, ab omnium Dominatore data, paratos & intentos : sed æstu avaritiæ succensos, non posse concordare, in tam pacifica divisione ac æquali possessione, vel perceptione libaminum vel oblationum pretiosarum, inæstimabilium in Basilica prætaxata, cui præfuerunt, ut asseritur ad honorem & Dei reverentiam oblatorum, sed magis injuriosè disceptare, nec non ad vindicandas & usurpandas sibi oblationes, certatim ruere ac hostiliter invadere, esse studiosos : scandalizatus & offensus nimis in fide orthodoxà fuit in tantum, quod verba perfidiæ, blasphemiæ & erroris multa protulit, quibus fidei detraxit, & ejus salutarem ac firmam veritatem penitus annulavit, & sic id factum à justitiæ tramite alienum, cùm aliàs in fide claudicaverit, sibi non modicum fomentum hæreticæ pravitatis ministravit. Unde agens in partibus, ut suspicor, transmarinis, triumpho jam potito, secundum opinionem istorum ac relationem astruitur, quadam dierum ipsum in Pompa præcellenti stipatum, undique corona procerum, missarum solenniis interfuisse, & ibidem à Soldano vel Principe quodam alio infideli, inquisitum ab eo fuisse : Quid in manibus sacerdotis elevaretur & cum adoratione tam reverenda ab eo & cunctis Christicolis tam diligenter conspicaretur, tale dicitur ei dedisse responsum. Sacerdotes nostri fabulantur id quod sursum erigitur fore DEUM nostrum. Ad quod ille, si fuisset DEUS ille tantæ magnitudinis ut mons maximus, dudum à presbyteris vestris ipsum quotidiè in Missa manducantibus, consumptus fore potuisset.

Quod dixi jam ultimò, de ingressu Cæsaris Friderici ad terram sanctam, per conflictum habitum cum Soldano secundùm assertionem quorundam, quod minus verisimile secundum prius enarrata est, imò minus ad compròbandum, sed tenendum est, quod per pacta quædam compositionis vel treugarum intraverit.

Quidam etiam de eo referunt, quod ad tantæ dementiæ foveam deciderit, quod ad hoc totis vellet niti viribus, ut ritus salutares hostiæ seu Eucharistiæ de medio tolleretur, & huic cogitatui malignissimo, judicio meo, incitamentum præstitit, prædicti Principis Pagani venenosum verbum & plenum vesania dicentis ad eum, nisi hanc superstitionem pessimam abdicaret, tantam gloriam suam deturparat.

Fertur & de ipso, dum transiret quadam die cum exercitu suo campum propè fluvium Rhenum, plenum segetibus uberibus speltarum, quod dixerit, impiè & perversè sentiens de altissimo Sacramento Corporis Christi. O quot dii ex hoc frumento suo tempore conficientur.

Quidam quoque ajunt, cum per anni curriculum quotidie jejunasse, nisi semel in die comedendo, non intuitu divinæ retributionis, sed corporalis conservandæ causâ sanitatis. Fertur insuper, quod frequenter balneis usus fuerit Deo dicatis, per hoc patet, quod præcepta Dei & festa, & Sacramenta Ecclesiæ irrita censuit & inania.

Nihilominus aliqui testantur & affirmant de Friderico Imperatore, dum aliquo tempore in partibus remotis ageret, quod miserit pro consorte sua Imperatrice, quæ dum Mediolanum urbem transierat, à civibus ibidem putantibus ipsum forte mortuum, vel aliàs in statu quodam impossibilitatis redeundi, positum esse, in odium & contemptum ipsius turpiter tractaverunt. Nam istam vestibus detractis nudam ut in die nativitatis suæ statuentes, posterioribus asinæ imposuerunt, & publicè coram universo populo ludibrio ignominiæ & extremæ confusionum tradentes, quia per * ypsima imò quasi scortum vel centonem abjecerunt : quod Imperator intelligens, & ab hoc ad furorem inæstimabilem accensus, in reversione sua postea acerbissimè vindicavit. Nam civi-

civitatem cum grandi exercitu obſedit, & tam graviter & multipliciter afflixit, tandem cum eam cepiſſet, ac multum ſanguinem effudiſſet hoſtium, & in ultionem injuriæ uxori ſuæ irrogatæ omnes cives dirisſimis ſuppliciis abſumere diſponeret, difficillimè placatus factus eſt: Nam exteri cives perterriti res & corpora ſibi ſupplicisſimè ſubjecerunt, & emendam dignam cum humilitate profundiſſimam ſubdiderunt.

Fertur præterea de ipſo, quòd dum eum quidam Comes Sueviæ quadam vice offendiſſe debuiſſet, & ob hoc ſibi accuſatum, perſequi & infeſtare graviter cœpiſſet, & hoc Comes ultra ferre pertimuiſſet, amicos & conſanguineos ſuos congregavit, & cum illis Cæſarem adiens, & ſufficienter ſe à ſibi falsò impoſitis expurgans, ipſum placavit & ad ſui amicitiam gratam flexit. Cui dum poſtea in quodam pomerio revernetiam decentem exhibuiſſet & Imperator cum omnibus ſibi cooperantibus & cohabitantibus illic deliciis, ſolatiis ac gaudiis operam daret, ciſum pretioſum optimo vino repletum cum ſalvia ex incuria & negligentia non coopertum locatum in gramine, bufo grandis ſubintravit, quem dum prædictus Comes neſcius de hoc Imperatori porrexiſſet, & ciſum ori applicuiſſet, bufo ore diſtorto & aperto contra ipſum caput erexit, de quo nimis perterritus, de internecione Comitem ſuſpectum habuit, quod timens Comes totus ſtupefactus in argumentum ſuæ innocentiæ bufonem illico diſcerpebat, & coxam unam ejus mittens in os ſuum comedit, quod dum Imperator illæſum in hoc pertranſire conſpiceret, eum inculpabilem & alienum à crimine recognoſcens, ſibi pro ſuis meritis mox Comitatum donavit.

Inſuper fertur de eo, quod dum eſſet in ſede Apoſtolica, mulctione anathematis percuſſus propter ſuam contumaciam & rebellionem, & cunctus Clerus tam Secularis quàm Religioſus arctatus per ſummum Pontificem ad pronuntiandum hoc diſtinctè teneretur, & medio tempore contingeret, eum cum magno comitatu quandam (ut puto) Sueviæ civitatem ingredi & ab univerſo populo ibidem ſibi obviam procedente ſolenniter eſſe ſuſceptum, quidam de Fratribus Minoribus

zelo fidei animatus, & anhelans palmam Martyrii attingere, ſibi etiam juxta portam introëundam occurſum dedit, & Spiritu DEI fortiter ſuper eo irruente, coram tota multitudine habenas equi Imperatoris apprehendens, ipſum figere greſſum coëgit, & aperta voce, erecto vultu ipſum hæreticum proclamavit, quod dum ſui ſatellites eum occidendo vel ad minus fuſtigando vindicare vellent, ab ipſo ceſſare cohibiti ſunt & refrænati. Dicebat enim, iſte per me vellet martyrizari, ſed certè per me ſuum propoſitum ferventisſimum nullatenus aſſequetur, & ſic permiſſus eſt illæſus abire.

Tempore illo, quo fuit anathematizatus Clerus & omnes Religioſi de civitate Thuricenſi expulſi præter fratres minores, qui in manu forti retenti ſunt & protecti. Nam propter diſſenſionem Papæ & Imperatoris ſchiſma grande fuit in Clero: Quidam enim Papæ, quidam Imperatori adſtabant: Tempeſtas itaque ferociſſimæ perſecutionis in Clero ſæviebat illis in temporibus: Tunc Fratres Prædicatores de conventu Thuricenſi ſe receperunt in monte ſancto ad tempus extra muros oppidi *Wintbertur* ſito.

Fridericus Imperator quondam ſic anathematizatus, & Imperialis honoris apice privatus, cum Parmam in obſidione cingeret, victus in Apuliam rediit & Anno Domini cIↃ CCLII veneno extinctus eſt, & in die ſanctæ Luciæ virginis & Martyris ſepultus apud Fodiam tam occultè, quod multi per annos XL vadiabant eum vivere, venturum in proximo in manu robuſta: Alii famant, quod ad exhortationem ſuorum Aſtronomorum Europam reliquerit, & ad partes terræ longinquisſimas per mare & per terram cum ſuis familiaribus & ſervitialibus dudum ante mortem ſuam devenerit, ne mala ſævisſima incurreret ſibi imminentia Aſtrologorum ſuorum in aſtris certam per cognitionem, ſi remaneret, qui recedens ultra non apparuit in terra.

Poſt mortem Patris filius ſuus Rex Conradinus, cujus mentio ſed ſiniſtra habetur in VI Decretalium capitulo incipiente Fundamento, Titulo de Electione, poſt breve tempus miſerè apud Patrem mortuus eſt, quemadmodum infra dicetur.

Iſte

Iste Rex per Bregantiam Italiam devenit, & in Ravenspurg, antequam iter arriperet, longam contraxit moram, nec se ad prælia disposuit, quietem enim quæsivit, & de hoc à vulgo ignominiam multam suscepit; nam de eo carmina prava decantarunt.

Fertur quoque de eo, quod ante introitum suum in Italiam, unâ die mater assurrexit, & eam debito aliàs honore, sicut decuit, suam magnificentiam prosecutus est. In crastino verò dum comperisset, quòd Dominum de Tyrol in maritum traduxisset, commotus nimis & ultra, quod dici possit, consternatus est, honorem debitum & ante exhibitum subtraxit, & nulla reverentiæ indicia demonstravit: Quod admirans mater & molestè ferens, & causam sciscitans, ab eo responsum ejus habuit tale: Tibi heri adhuc assurrexi tanquam Imperatrici Romanorum, sed hodie tibi degeneranti tuam illustrem & præcellentem stirpem & Regiam honorificentiam contrahendo matrimonium cum viro longè te minore, teque minimè decentem, Ego Rex & Filius Imperatoris nego & in perpetuum recusabo.

Hic Rex dum vellet intrare Italiam, congregavit exercitum copiosum & fortem pugnatorum & expeditorum ad prælium, ut fertur, de regno Alimanniæ, & profectus est in Italiam, ubi dum Romæ & alibi honorificè susceptus & more Regio pertractatus in Apuliam properavit. Sed cythara sua versa est in luctum & organum suum in vocem flentium, nam dolo ipse suique circumventi & irretiti, capti sunt, & capitum abscisione deleti. Secundùm quosdam verò propter avaritiam suam nimiam interierunt: Qui dicunt ipsos quandam civitatem obsedisse, quam cùm jam ferè cepissent, & de inimicis triumphare debuissent, ipsos concludendo, occidendo vel captivando. Nimis præsumentes de se adversarios conglobatos ad tuendum se & sua in civitate parvi pendebant, prædam, catervatim insequendo, quod hostes intranei, jam desperati nimio præ pavore, videntes, confortati in ipsos minus circumspectos impetum facientes, eos crudeliter percusserunt, & spoliis tantum intendentes ceperunt. Quibus Rex ille, dictus Carolus Gallicus, illic à summo Pontifice Rex constitutus non pepercit. Nam eos

eos variis pœnis puniri & trucidari præcepit. Nam Principes Regis Conradini, cùm de nocte secundùm unam satis famosam assertionem fuissent repentino accessu convicti: Quibusdam virilia fuerunt amputata, quidam decollati, quidam alias malè tractati sunt. Ibi multi nobiles insignes, proceres, robusti & bellicosi viri de Alimania oriundi, heu! truncatis capitibus miserabiliter perierunt: Cujus pectus tam saxeum non contremiscit & stupescit, attendens & animadvertens, inclytum Regem exspectabilem tam genere quàm corpore tam crudeliter omni ablatâ misericordiâ capite jugulari, cum tam egregiâ acie militum, ex millibus electorum; qui si circumspecti & magis cauti fuissent, nec ipsos ad deprædandum tantùm accelerassent, cum Rege suo sine resistentia devorassent hostium cuneos.

Sermo famosus longè lateque divulgatus & in scripturam, ut dicitur, redactus testatur. Hunc Conradinum Filium Friderici à conflictu inter ipsum & Siciliæ Regem Carolum inito, mortis timore perculsum ad oppidum cujusdam Domini, creati quondam à Patre suo, in militem confugisse, ut ibi latere possit sub umbra alarum suæ protectionis à facie inimici, animam ipsius perdere cupientis, qui immemor beneficiorum cunctorum sibi collatorum contra suam firmam confidentiam eum Regi Siculorum prodidit & tradidit puniendum, qui gavisus Conradinum *unà cum suo proditore* sceleratissimo & XXXV Comitibus Alemanniæ victis & raptis in bello præfato, genere & corpore, ut dixi, exspectabilibus ad mortem sententialiter & ordine judiciario, coram maxima multitudine populi condemnavit, qui omnes mox capitum obtruncatione plexi sunt, cæteris variis cruciatibus & tormentis consumptis.

Fertur quoque, quod dum Rex Conradino optionem dedisset, primò an in medio, vel in ultimo intra cæteros mortis supplicium obeundi: primus in ordine acephalandorum mori elegit, ne funestam necem gloriosæ suæ militiæ gemitibus inenarrabilibus perspiceret.

Adjicitur quoque præmissis, quod est stupendum nimis & admirabile in oculis meis, scilicet quod una aquila Conradini Regis passionis impa-

impatiens, de alto in imum citiſſimo volatu deſcenderit, & dextram alam ſuam coram omni populo circumſtante & ad ſpectaculum terribilisſimum congregato per cruorem ſuum traxerit, & taliter cruentatus effectus, in aëra, unde ſe præcipitaverat, revolaverit.

Præterea fertur, quod poſt decollationem Conradini Regis prædicti, miles quidam oriundus de Franconia, veniens de Lombardia, ubi militaverat, ad patriam ſuam reverti voluit, quem videntes cives Thuricenſes, quos in repatriando præterivit, fore ſimilem per omnia lineamenta corporis Regi Conradino tunc noviter perempto, ſuſpicantes ipſum eſſe, in cuſtodiam detruſerunt, fortè per ſpatium unius menſis, donec de eo, an eſſet, vel non eſſet, certiores redderentur. Comperto autem quòd non erat, veniam ab eo poſtulantes pro offenſa cum magna reverentia & ſumptuum in itinere neceſſariorum exhibitione ipſum libertati ſuæ reſtituerunt. Circiter iſta tempora Tartari partes Orientales Soldano ſubactas expugnaverunt, fugatis habitatoribus illarum regionum tam Chriſtianis quàm aliis nationibus, ſcilicet Sarracenis & Judæis, ultra mare: De quo dolens Pharao Rex Ægypti Soldanus reſumptis civibus cum exercitu clam irruit Sarracenus caſtra Tartarorum, multa millia ex eis interfecit, quod factum fuit Anno Domini M CC LVI.

Anno Domini M CC LXII [1262] Rex Tartarorum miſit ſolennes nuntios circiter XXX nobiles Tartaros, cum duobus fratribus de ordine Prædicatorum, qui eſſent Interpretes linguarum ad Regem Franciæ Ludovicum, ut ſe & totum regnum Franciæ ditioni ſubjiceret Tartarorum, alioquin Franciam impugnaret tempore procedente. Qui Ludovicus Rex habito conſilio cum primoribus ſuis in regno, conſtanter reſtitit.

Item Anno Domini 1264 univerſitas Angliæ bellum inferentes Regi ipſorum propter graves exactiones ſuas & violentas populo illatas, ipſum cum fratre ſuo ceperunt, & multis aliis nobilibus, multaque millia hominum in ore gladii perierunt. A populo itaque Rex cum fratre ſuo & duobus filiis Regis & nobilibus plurimis captivi ducti ſunt.

Hoc etiam tempore ferè inter multos Dominos Teutoniæ bellum acerrimum commissum est, in vigilia Simonis & Judæ, in quo Dux Albertus de Brunsvvik, strenuus in armis, vulneratus est, & captus, & cum eo multi magnates & electa militia usque ad D. L. cum amissione armorum & equorum, & in vinculis sunt detenti circiter tria millia hominum memorata die in eodem bello prope Halle ceciderunt. Sed Dux Albertus redemit se à captivitate cum VIII millibus marcarum argenti & VIII castellis in Brunsvvig.

Stella Cometes apparuit in illo anno, in Oriente ante ortum diei post stellam matutinam cum radiis multis, veloci cursu transivit usque ad meridiem, præcessit stellam Luciferum, à festo Mariæ Magdalenæ apparuit usque ad festum S. Augustini.

Innocentio IV successit ALEXANDER IV natione Campanus, sedens annis VII. Hic Papa beatam Claram canonizavit, & Ezelinum tortorem Christianorum & interfectorem LX fratrum de ordine Minorum, & etiam aliorum hominum sanctæ fidei professorum, tanquam hæreticum & persecutorem sanctæ fidei Catholicæ condemnavit & excommunicavit in litera Apostolica, quæ sic incipit: Scandalum fidei, malum Italiæ & macula populi &c. Iste Ezelinus hæreticus publicus hostis Christiani nominis captivatus, cum crux Christi contra eum prædicaretur, traditus in reprobum sensum, nequaquam volens cibum capere, seipsum fame interfecit.

Hic etiam Papa reprobavit *duos pestiferos libellos*, quorum unus dicebat, quod omnes Religiosi etiam verbum DEI prædicantes de eleemosynis vivendo salvari non possent. Alter quod Evangelium Christi & doctrina Novi Testamenti neminem ad perfectum perduxit. Et evacuato eo anno Domini M CC LX deberet inchoari *doctrina Joachimi, quam Conditor libri Evangelium æternum* nominavit & tandem perfectionem hominum salvandorum in illo ponendo. Nam quidam Theologi Parisienses duplici corde composuerunt librum infamiæ contra venerabiles fratres Prædicatores & Minores, qui tale habuit initium: Ecce videntes clamabunt foris &c. Hunc librum Alexander

xander IV condemnans sententialiter combussit in audientia Domini *Alberti ordinis Fratrum Prædicatorum*, eosdem errores principaliter expugnantis, destituit eosdem Magistros ab officiis & beneficiis, restituens fratres supra nominatos famæ sanctæ & honestæ, scribens universis regionibus de statu & numero salvandorum.

Hujus tempore scilicet Alexandri Papæ Manfredus filius naturalis quondam Friderici Imperatoris, gerens se pro pædagogo Conradi nepotis Friderici, ipso Conradino mendaciter publicato mortuo, sibi ipsi coronam assumpsit, quod quia factum in præjudicium Domini Papæ fuit, primò excommunicatus erat, post contra ipsum magnus exercitus, sed in nullo proficiens, mittitur.

Hujus etiam tempore Principes Alemanniæ in duo se dividentes: Quidam Regem Castellæ, & quidam Richardum Comitem Cornubiæ ad Imperium elegerunt; quod schisma multis annis duravit. Hic Papa in die sancti Urbani Papæ defunctus est, & cessavit Episcopatus usque ad decollationem beati Johannis Baptistæ, discordantibus Cardinalibus in electione.

Anno Domini 1263 elegerunt Cardinales Patriarcham Hierosolymitanum nomine JACOBUM in Papam & vocatus est Urbanus IV. Hic congregata multitudine tam Cleri quàm populi cum Cardinalibus & Pontificibus XIV calendas Decembris solenniter incepit prædicare crucem in subsidium terræ sanctæ, & fratribus Prædicatoribus per literas Apostolicas datas Viterbii, strictè dedit in mandatis eandem Crucem constanter & diligenter prædicando per DEI Ecclesiam cum longa indulgentia in subsidium terræ sanctæ.

Inter hunc Papam & Manfredum Principem Apuliæ, filium Friderici quondam Imperatoris, orta est contentio pro regno Apuliæ, & cum Dominus Papa quotidie suis stipendiariis donaret salarium mille marcas, defendere se non potuit.

His etiam temporibus venit quidam cum magno exercitu, dicens se esse Fridericum Imperatorem, qui ante decem annos mortuus fuerat, hic impugnavit Manfredum Principem Apuliæ, & strenuè

ipsum persequebatur, asserens se velle rehabere regnum Apuliæ & Siciliæ.

Temporibus etiam illis Soldanus Rex Ægypti impugnans Christianos in terra sancta, cepit Azolum castrum firmissimum : Rabul domus hospitalis, quod alio nomine vocabatur Assur, in quo habitabant duo millia hominum, quos omnes occidit, sed & fratres milites domus hospitalis & domus templi 180 captivos strictè vinculatos deduxit in Ægyptum, cepit Cæsariam & civitatem Raphas, quas nunc tenet violenter.

Hic Papa Urbanus IV devotione speciali corporis Christi affectus, piè statuit annuatim feria V proxima post festum Pentecostes, memoriam integro *officio Dominici corporis* fieri per universam Dei Ecclesiam, tribuens largas indulgentias agentibus, recolentibus & frequentantibus officium Missarum & septem horarum per totam octavam solennitatis corporis Domini : Sedit II annos tantum & defunctus est.

Post hunc ordinatur Clemens IV, qui ante fuerat Archi-Episcopus Narbonensis, sedit annos III, hic uxorem & liberos habuit, Consiliarius Regis Franciæ fuit, post verò uxoris obitum in Papam electus est, propter vitam & scientiam suam laudabilem.

Hic Conradinum debellaturum Regem Siciliæ, cui Papa regnum contulerat, superandum prædixit, & tanquam fumum transiturum, & ipsum tanquam ad victimam Apuliam intraturum, quod factum fuit, quia captus dein decollatus fuit.

Hic Papa bellum habuit cum Manfredo Principe Apuliæ pro patrimonio beati Petri.

Hic Papa sub præcepto districtè *festum corporis Christi* fecit per Ecclesiam solenniter celebrari.

Post hæc anno Domini 1265 Ludovicus Rex Franciæ cum Christiano exercitu contra consilium Papæ tunc sedentis transfretavit & fugientibus Barbaris à facie ejus, cepit Damiatam & eam pacificam habuit. Postea verò in brevi bello ipse à Soldano Babyloniæ, id est, à Pharaone

Pharaone Rege Ægypti captus eſt, & ſuus Chriſtianus exercitus diſſipatus eſt & occiſus totus: Dedit autem Soldano pro redemptione ſua C. M. marcas argenti & civitatem Damiatam; arma verò & tentoria, vaſa pretioſa, equos electos, alimenta Chriſtianorum Sarraceni in illo prælio obtinuerunt. Cùm autem Ludovicus Rex captus eſſet ultra mare, convenerunt multa millia paſtorum, dicentes: quod venire vellent in adjutorium Regi Ludovico, & habebant unum Capitaneum nomine Jacobum, peritum in multis linguis. Hic fuit *Apoſtata Ciſtercienſium* ſceleratiſſimus homo, violentas injecit manus in Clerum, & hunc ſequebantur meretrices, latrones, magi, malefici, & plures occiſi, alii disſipati ſunt. Dixit autem hic ſeductor adhuc vivens, ſe vidiſſe in curſu aſtrorum Regem Ludovicum redimendum fore per paſtores, & ſic ſub tali prætextu allexit paſtores & congregavit.

Circiter iſta tempora floruit frater *Bertholdus ordinis Fratrum Minorum* in Alimania, egregius Prædicator, qui circumeundo & perambulando frequenter Alimaniam, ipſam mirabiliter illuſtravit, & peccatores innumeros verbo & exemplo pariter ad Dominum convertebat, *cujus memoria in benedictione eſt, & adhuc recentiſſimo meo tempore perſeverat* in hominibus. *In campis ſæpius ſolebat prædicare*, & tunc populus ex omnibus partibus finitimis confluebat, qui ſolitus erat ambonem, cùm in camporum planitie ſibi conſtructum ibidem ſermocinaturus aſcenderat, quod *per pennam filo appenſam, & in aerem protenſam, flatum venti, à qua parte veniret, perpendebat, & verſus illam partem populum perſuadebat conſedere.* Ipſe fuit linguæ diſertæ, vitæ ſanctæ, magnæ literaturæ, ſicut adhuc evidenter apparet & patet *in diverſis voluminibus ab eo compilatis ſermonum, quos Ruſticanos appellari voluit.*

In ſuis prædicationibus peccatores inveterati, obſtinati ac ſceleratisſimi ſurrexerunt, apertè peccata ſua confitentes, & vitam turpem præteritam abdicantes, veniamque poſtulantes, & ſatisfactionem ac emendam dignam promittentes. Hic ab hominibus *adhuc præſenti tempore, ſcilicet Anno M CCC XL*, ſuperextantibus, qui ſæpe ſuis ſer-

monibus interfuerant, multis & aliis hoc narrantibus aſſeritur habuiſſe Spiritum Prophetiæ, nam multa & diverſa prædixerat, ſecundùm relata eorum, quæ noſtris ſunt temporibus adimpleta. Hic nunquam in oppido, de quo oriundus ſum, dicto Wintherthur, ſed in pago nuncupato Turgöw ſeminare verbum Dei voluit, propter quoddam thelonium peſſimum, imo exactionem nefandisſimam, quæ illic in pauperibus hucusque acta eſt, & quod Burgenſes iſtius oppidi illud thelonium non voluerunt intuitu divinæ pietatis & ob precum ſuarum inſtantiam deſerere, ideò ad eos declinare ſprevit, disſimulans imo repellens preconia illorum asſidua & obnixa, ut ad eos divertere dignetur, licèt loca circumpoſita cauſa prædicationis ibidem faciendæ, ſicut oppidum vocatum Wil, & oppidum nominatum Klingnow, & civitatem Thuregum nomine ſæpius viſitaret. Inter cætera facta miranda ſua unum ponam, in quo patebit, ipſum tam peccatores convertiſſe, quàm etiam ſpiritum prophetiæ habuiſſe; In quodam II ſermone ſuo meretrix publica compuncta ſurrexit, & ſuam vitam fœdam & turpem abnegavit. Cùm autem Frater Bertholdus in turba copioſa, ſedente coram eo, de eminento loco ſuo, in quo ſtabat, proclamaret, ſi ibi vir aliquis eſſet, qui filiam ſuam peccatricem per eum converſam & renatam in uxorem traducere vellet, ob reſpectum amoris divini hanc ipſam ſibi daret & inſuper dotaret. Quod dum ſurgens quidam de multitudine faceret, ſibi pro dote decem libras ſe donaturum repromiſit, quas ut promptas de turba cùm alias non haberet, colligeret viros aliquot, turmas populi compreſſi præ multitudine perambulare mendicando oratur ſigillatim ab hominibus poſcendo eleemoſynam, quousque ſumma X librarum denariorum compleatur, qui cum partem hominum petendo ſuffragium dotis percurriſſet, & pars magna hominum adhuc reſtaret petenda, acclamavit altâ voce Pater ſanctus in ambone: Sufficit nos, habemus pecuniam, quam optamus, illi ſicut prius monitis ſuis obtemperantes ab incepto deſtituerunt, & revertentes ad eum eleemoſynam petendo quæſitam dinumeraverunt, & inventa eſt præcisè ſumma prætaxata, nec plus, nec minus, nec pauciores, nec plures denarii quàm X

libræ

libræ sunt reperti, quos in continenti dari jussit illi viro, qui desponsaverat præfatam peccatricem, sibi eam fideliter recommendans. Quis sibi revelavit & suggessit hanc occultam & inscrutabilem veritatem? Nemo alius nisi Spiritus Sanctus, qui cor ipsius abundanter inhabitando illustraverat. Humana enim ratio hoc arcanum & ab humanis sensibus semotum & alienum capere non sufficit. Post mortem suam in civitate Bavariæ dicta *Ratispona, in qua, ut fertur, natus & alitus erat,* multis multo tempore corruscavit miraculis, in loco fratrum Minorum, ubi sepultus est.

Postquam vacavit sedes Apostolica tribus annis, defuncto Clemente IV Cardinales in Biterbio concorditer elegerunt in Papam quendam Canonicum Ecclesiæ Leodiensis nomine Theobaldum, ultra mare existentem, de Placentia oriundum; Cum in ipsa peregrinatione esset, electus est, & * missum præco ultra mare, hunc Gregorium X vocaverunt. Hic Papa cum solemni comitatu intravit urbem Romam, Carolum Gallicum institutum Regem Siciliæ fovit. Ante hunc Papam per annos XI nullus intravit urbem propter discordiam Romanorum. Dum iste Papa processionaliter transivit per Romam, eum deduxerunt reverenter Balduinus Imperator Græciæ & Rex Carolus Siciliæ super terram sibi ministrantes.

Hic Papa ordinavit ut Principes Teutoniæ Regem elegerent & consecrarent, quod factum est. Nam elegerunt Comitem de Habspurg.

Hic in Lugduno concilium celebravit, ubi vir sanctus multas edidit constitutiones. Hoc autem Concilium tertio Pontificatus sui anno pro utilitate terræ sanctæ, quam personaliter visitare intendebat, celebravit: In quo Græcorum & Tartarorum solennes nuntii interfuerunt. Græci ad unitatem Ecclesiæ redire promittentes, in signum cujus Spiritum sanctum sunt confessi à Patre & Filio procedere, symbolum in concilio solenniter decantando.

Tunc Tartari ferè omnes in Concilio baptizati ad propria redierunt: Numerus autem Prælatorum, qui fuerunt in Concilio, sunt quin-

quingenti Episcopi, LX Abbates, & alii Prælati circiter mille. Hujus tempore ad ordinationem suam, ut prius dixi, Anno Domini MCCLXXIV, mense Octobri Principes convenerunt & elegerunt præfatum Rudolphum de Habspurg in Regem Alimanniæ, quam electionem Gregorius X apud Losannam confirmavit, sed postea consecratus est Aquisgrani in Regem Alimanniæ & Romanorum, & concorditer fuit electus ab universis Principibus.

Fertur de eo, dum adhuc Comes extiterat, quòd cum quadam vice per terram suam equitaret cum suis satellitibus, obviam habuit Clericum corpus Domini portantem, & in terra pedibus ambulantem, quod cordi apponens, illico de equo prosiliit, & Clerico in reverentiam corporis Christi dedit. Qui statim post sublimatus fuit in Regem Romanorum. Noluit tamen se transferre ad partes Italiæ ad captivanda & occupanda ibidem bona Imperii, quocunque nomine conferrentur, territus exemplo Conradini Regis in Apulia, ut supra dixi, ne decollatione more ipsius contingeret eum perire & periclitari. Volens potius regno Alemanniæ in tranquilla possessione potiri & contentari, quàm aliàs se exponere discrimini & perditioni.

Cùm Principes in Frankfurt elegerunt Comitem Rudolphum de Habspurg, ipse potenter obsedit civitatem Basileam, cum adjutorio suorum civium Thuricensium, & Thuricensibus vexillum coronavit cum magna gratiarum actione, ac licet Comes adhuc tenuis rebus fuit, tamen adeo atrociter & hostiliter ipsam oppugnavit circumquaque, quod nullus per multos dies ipsis civibus introitus vel exitus evasionis opportunitas patebat. Nam cives utriusque sexus de spe salutis diffidentes stupore ac timore in eo, quod illis contigerat, medullitus sunt perculsi. Dum autem medio tempore post longam & discriminosam conflictationem & perniciosum schisma habitum, ut supra dixi, inter Regem Castellæ Comitemque Cornubiæ in discordia electos, Principibus iterum Alimanniæ congregatis in unum ad Regem Alimanniæ eligendum, secundùm tenorem Decretalium incipientis: Venerabilem in Imperatorem coronandum & confirmandum, & intelligentibus fa-

bus fama celebri gesta & acta horribilia, & nimis mirifica magnanimi Comitis invictissimi & strenuissimi militis Rudolphi coram præfata civitate ipsum, ut dixi, Canonicè elegerunt, sibi in continenti legatos hæc annuntiantes destinando in obsidione, quibus perspectis à Comite admirabatur præ gaudio de gratia minus præcogitata & sperata sibi tam dignitativè in sui absentia collata, & exultans in Spiritu jucunditatis, obsidione postposita abiit cum festinatione ad ipsos Principes, ipsisque gratiarum actionem referens, postulavit mediante eorum auxilio & consilio in regno Alimanniæ incanonizari & bona Imperii possesione pacifica obtinere, quod & factum est secundùm ejus votum & omnimodam voluntatem.

Fertur quod tempore Rudolphi *quidam Faber per omnia similis Friderico Imperatori* apparuit, qui à multis Baronibus & Magnatibus dicti Regis, nec non à plebea turma Imperator Fridericus æstimabatur, & valde honorificè & gloriosè tractabatur, qui cum hujusmodi honorem non recusaret, imo lubenti animo acceptaret, gerendo se in persona ipsius, & hoc in præjudicium Regis Rudolphi vergeret, commotus Rex dixit toties & tam frequenter, vidi faciem Friderici Imperatoris, quia sæpe sibi conversatus sum, & quasi in aula sua enutritus, quod nolo dimittere, quin istum de quo est opinio ista videam, an ipse sit vel non, quem cùm ipsum non esse comperisset, jussus est ab eo occidi, & de memoria hominum tolli nimium credula falsitate. Quidam verò ajunt, quod judicio meo credibilius & verisimilius est, Fabrum jam dictum similem Imperatori Friderico dudum ante defuncto & sepulto totis viribus suis renitentem prænominatis honoribus applicatum; maluisset enim operi, officio & artificio cum uxore & liberis suis in domo & commodo suo vacâsse & invigilâsse, quàm falso & contra justitiam honoris apicem & culmen dignitatis, de quo non erat dignus taliter usurpare; Cùm autem diu reluctabatur suæ gloriæ indebitæ, & ad damnum suum redire anhelaret, exaudiri meruit, & ad propria rediit.

Item fertur de Rudolpho, dum adhuc Comes erat, quod uno tempore cum adjutorio civium Thuricensium bellum commiserit

cum Dominis nuncupatis de Regenſpurg, tunc quidem in rebus & perſonis florentibus : nunc autem quantum ad utrumque in nihilum reductis, in quo quamvis victoria potitus fuerit, de equo tamen miſerabiliter cecidit, nam tam acriter percuſſus & ad terram proſtratus fuit, quod ab hoſtibus mortuus putabatur, unde garconnes more ſuo prædam inſequentes, ipſum in conflictu nudum reliquerunt, mortuum enim ſe ſimulabat, ut tempore oportuno devicta morte reſurgeret & de mortis faucibus erui videretur. Quod videns quidam Burgenſis de Thurego appellatus Müller, *quem ego vidi*, vir corpulentus & procerus fortisque viribus, ipſum defenſavit pro eo, ſe ut clypeum opponendo potenter eum erexit, & in equum ſuum repoſuit, qui poſtea acies inimicorum ſecans & dirumpens ipſos crudeli plaga percuſſit; hoc beneficium Rex factus in Almanno cordis ſui reponens, cum poſt hoc una dierum in Civitate Moguntina demoraretur, & inter militiam ſederet ſuam, & Molitori præfato civi ad ſe illuc venienti ſereno vultu & alacri aſſurgeret, & eum dignis honoribus & amicitiæ indiciis pertractaret : Et ab eo ſciſcitaretur, cur tam ſimplici viro nullo dignitatis apice ſublimato tam revérenter & devotè aſſurrexiſſet, reſpondit quod me in uno conflictu, dum adhuc Comes extiteram, cùm in manus hominum incidiſſem hoſtium, de eis eripuit, & in equum ſuum collocavit, per eum mortem evaſi, & hoſtes meos fortiter ſtravi, nunquam non illum revereri debeo, qui vitam meam, Domino adjuvante, conſervavit.

Prætereà fertur, quod tempore ſuo, eo adhuc Comite exiſtente, unum caſtrum excelſum & firmum in monte dicto Albis prope Thuregum ſitum erat, quod Thuricenſibus oneroſum & valde infeſtum fuit. Nam ipſos odio habuit inceſſanter, quod tanto pernitioſius fuerat, quanto patentius introitum & exitum eorum de vertice montis, in quo caſtrum locatum erat, inhabitatores caſtri conſpicere potuerunt. Cùm hæc diu toleraſſent, & ſe minimè defendere valuiſſent, ſuſcitavit eis Dominus liberatorem Comitem Rudolphum, qui tunc temporis civibus Thuricenſibus glutine amoris & vinculo amicitiæ colli-

colligatus & conjunctus erat, nam eo tempore domicilium seu mansionem in oppido suo dicto Bremgarten tenens, sito in Ergöw, ad quod etiam patulus erat aspectus de castro prænominato, mira astutia & callida adinventione Castellanum cum suis auxiliatoribus taliter circumvenit & decepit, nam circiter 30 equos præparari jubebat, & singulis binos armatos viros insidere, qui una cum Comite præcepto hujusmodi obtemperantes & ad nutum obedientes in fortitudine & audacia magna montem contra castra hostiliter ascendentes castri speciem tantum unius viri prætendebant, propter quod eos ad exitum contra se provocabant, nam de sua multitudine confidebant paucitatem adversariorum suspicantes, qui dum ferè congressi fuissent ad dimicandum parati, posteriores de equis deciderunt, & simul cum in equis remanentibus in hostes irruere conati sunt, sed alii videntes eos multiplicatos contra suam confident a n & in visu se videntes delusos esse, certatim cum festinatione fugerunt, sed ipsi eos celerius persequentes & tandem superantes castrum ceperunt, & ipsum demolientes solo coæquaverunt; & sic Thuricensibus pax per Comitem Rudolphum acquisita & reddita est, quod factum tantum amicitiam, quam habebant Thuricenses ad Rudolphum Comitem de Habspurg, augmentavit & roboravit, quod postea secum ad confligendum pro eo contra Dominos memoratos processerunt, ubi prosperati sunt.

Hic Comes Rudolphus Rex factus *extitit maximus desolator & destructor castrorum, ex quibus homines spoliabantur,* nam ipsa expugnavit, & expugnata confregit, solo coæquando; benignus fuit erga Amicos & Domesticos, sed sævissimus contra hostes; liberalis fuit sed præcipuè suis militibus sibi fideliter militantibus; usurpavit sibi res Dominorum, qui spreverunt eum, nec defendit Bonifacium Papam, Vir erat strenuus & sapiens de confessione Fratrum Minorum.

Hic cum quâdam vice in civitate Thuricensi quandam civem excellenter speciosam uxorem cujusdam Fabri ardenter amare cœpisset, & quadam die depositis regalibus indumentis in similitudine mercatoris domum ipsius intravit, marito stante super incude sua ipsum pacificè

 salutavit

ſalutavit & minimè cognoſcente. Cùm autem Rex cum uxore Fabri per modicam horam ſediſſet, & ſibi ſicut concupiverat & intendebat ſolaciosè dulciterque confabulatus fuiſſet, conjunx fabri ivit ad eum dicens & orans hoſpitem illum, ut majori reverentia reciperet, & honorificentius eum, quàm fecerat, pertractaret, quod eſſet Rex Rudolphus, qui in ſpecie mercatoris ipſo vidente intraviſſet, quo audito cum admiratione & ſtupore Regem acceſſit, & ipſum honore debito & congruo proſecutus fuit, rogans & invitans eum pariter, ut quando ſibi placeret, domum ſuam frequentaret. De hoc verò Rex gratus exiſtens eis viciſſitudinem rependebat ſimilem ambos diligenter commendando, & mulieri immediante per unum famulum ſuum pannum pretioſum & decentem pro novo veſtimento emendo.

Præterea cùm quadam die vicum unum Civitatis Baſileenſis pertranſiret, & quendam cerdonem illic videret cuti rudæ ac fœtidæ ſuper lignum extenſæ aſſiſtentem ei dixit: O quam dulce & ſuave eſſet habere centum marcarum redditus & inſuper formoſam uxorem. Reſpondit cerdo: ambo in plena poſſeſſione habeo. Ad quam reſponſionem Rex cum vehementi admiratione ſubjunxit, & ego quàm citò in hoſpitio meo de equo deſcendero, rediturus ad Te hæc videbo; medio autem tempore abjectis & exutis veſtimentis ſuis ſordidis cerdo induit veſtes decentes & ſplendidas & decoras, quibus amiciri feſtivis diebus ſolitus erat, nec non conſortem ſuam idem facere jubebat, menſam quoque poni præcepit ſolenniter & deſuper in ſcyphis & aliis vaſis aureis & argenteis vinum nobilisſimum copiosè infundi, & de cibis delicatis & exquiſitis apparatum magnum ſuper menſam fecit præſentari, & matronam ſuam pulcherrimam indutam purpura & byſſo atque cultu muliebri accuratiſſimè ornatam in capite menſæ locari. His factis expeditus, ſicut promiſerat, advenit, & videns ſingula admirans nimis credidit, & non parum magnificavit. Cùm verò Rex omnia perſpexiſſet & ſibi placuiſſet, & ædificia ſua cerdo & divitias non viſas Regi declaraſſet; Rex ſubintulit, cùm his omnibus abundes, cur tam fœtulentum exercitium non relinquis? Qui ait, quamvis his affluam, tamen ſicut cum me præ-

me præteriiſtis vobis dixi, non minus artis meæ officium fœdum & contemptibile exerceo, ne divitiæ meæ decreſcant, ſed potius augeantur, quod per otium & vacationem notabile ſtatim paterentur decrementum vel paulatim penitus abſumerentur, quod audiens Rex approbavit & conſorti ſuæ eximia & pretioſa tribuens receſſit.

Item quodam tempore dum adhuc Comes exiſteret *in caſtro dicto Kyburg reſidens*, quidam Domini vocati de Regenſpurg æmuli ſui ab antiquo, una die in unum congregati, dixerunt, iſte vilis Comes non effugiet manus noſtras, nam hâc vice ſibi quamdiu ſumus coadunati, inſidias tendemus, & ſuum naſum longum diſcerpemus, quod audiens quidam fatuus eorum continuæ vecordiæ iter ſuum incontinenti de Regenſpurg in Kyburg direxit, qui dum importunè in caſtri porta pulſaret, prius incognitus tandem agnitus fieret, intromiſſus fuit; intuens autem vultum Comitis, ait, certè tu non habes tam longum naſum, ſicut audivi hodiè à Dominis meis in Regenſpurg, qui audiens hæc verba coram familia ſua ſibi aſtante dixit: Notate verba, ſignate myſteria, aliquid enim innuit, volens autem ſenſum verborum clarius inveſtigare dixit, quid dixiſti? Ille ait, Domini mei multiplicati plus ſolito ad invicem dixerunt hæc: Comitis naſum longum conteremus, longum enim, ut dicitur, naſum habuit Comes. Comes autem animadvertens verba illa ab illo prolata & in corde ſuo ponens inſtruxit mox aciem virorum armatorum robuſtam, & cum ea contra Regenſpurg in furore tendens, Dominos illos conglobatos & contra eum conſpiratos obvios habuit, & in eos beſtiali more & indomito cum ſuis clientelis irruens plures ex eis occidit, reliqui verò per fugam, quam inierunt, ſalvati ſunt, & ſic malitiam ipſorum funditus extinxit.

Magnæ manſuetudinis & humilitatis fuit Rudolphus Rex, quod per tale exempli argumentum luculentiſſimè demonſtratur: Nam cum quodam tempore in civitate Thuricenſi moram ad aliquot dies contraheret, & ſtaret cum magna vallatus parte militum, ecce quidam plebejus ex turba pertranſire cupiens irriſit eum, alta voce dicens: Iſte Rex cum longo naſo ſuo, quem habuiſſe, ut ſupra dixi, aſſeritur, me impedit

pedit quod stratam recto tramite perambulare nequeo, quod audiens Rex retrocessit, & sibi locum eundi vultu hilari & verbis pacificis benignisque dedit.

Fertur quoque, dum quadam die Lindaviam venisset, quidam Burgensis ibidem sibi magnum piscem Lucius nominatum erogavit, quem dum coquus exentare vellet, ad decoquendum præparare vellet, invenit in faucibus suis grandem bufonem, ob hoc opus piscem coquus abjecit, & cum coquere tanquam cibum abominabilem sprevit, quem dum Rex diu in mensa expectaret, quemadmodum moris sui erat, ut eum militibus suis distribueret, & sibi apportaretur, minimè coquum aspectu suo præsentari jubet, à quo cùm causam didicisset, quare sibi piscis non esset allatus, respondit, bufo suus cibus erat, nec minus edendus. vade igitur & mihi non coctum affer, quod factum est.

Hic Rex Rudolphus, quanquam fortiter multa bellica facta strenuè gesserit, inter cætera tamen virum laude dignum in scripturam redigere summatim curavi, quod recenti ac celebri hominum famâ & opinione vulgatur.

Fertur quod Rex Bohemiæ dictus Odacer ob persuasionem conjugis suæ nimis elatæ & de fastu regalis honoris sibi supra modum inflatæ contempsit Regi Romanorum parere, Regemque Bohemiæ Rudolpho parere, poterat ab eo sicut meritò debuerat postulare, quod cùm tandem saniori ductus consilio facere reluctante sua uxore disponeret, & ad iter se cum sua militia præpararet, & hoc Regi Rudolpho veraciter innotesceret, suis apocrisariis per . . . . convocatis sciscitabatur, quali veste se ostendere deberet Regi Bohemiorum venienti ad se, & petituro ab eo regnum Bohemiæ in feudum sibi concedi, quibus sibi respondentibus, quod Regio cultu & indumento gloriæ ac excellentiæ suæ deberet coram eò apparere, respondit eis, quod nequaquam hoc fieret, sed in veste rusticali & rudi sed tunica grisci coloris vellet se suis obtutibus demonstrare, ut per hoc sibi innotesceret & patesceret, quod tumorem suæ arrogantiæ parumper penderet, imò quasi pro minimo reputaret, quod dum totum, secundùm quod decreverat, evenisset, &

ſet, & Rex Bohemiæ remeâſſet, & conſorti hæc omnia ſecundùm ordinem enarraſſet, plus quàm dici poſſet igne furoris accenſa Regem conviciis affecit, & vituperiis acerbiſſimè laceravit, dicens : quare à tali tibi diſſimili, viliori, & tali veſtimento ſimplici & agreſti in tuum contemptum & confuſionem induto, cùm ſis longè præſtantior eo divitiis, gloriâ & honore, regnum tuum titulo feudi petere ac recipere in tuam grandem ignominiam præſumſiſti, his & aliis verbis multis ipſum toto conatu ſuo provocavit, ut Regnum Bohemiæ rejecto titulo infeudationis pro ſe proprietatis titulo posſideret, & inſuper Ducatum Auſtriæ, quem ſibi contra juſtitiam diu uſurpaverat, fortiter retineret, & Regi Rudolpho eundem petenti ſibi reſignari, cùm ad imperium pertineret, nullatenus reſtitueret, ſed potius ad defendendum eum & ſibi conſervandum ſe Regi Rudolpho opponeret, principatum ejus nullatenus formidando, ſed ad reſiſtendum ſibi & ad rebellandum ſibi quando citius poſſet, ſe totis viribus præpararet, quod intelligens Rex inſtruxit virorum delectorum de Suevia & aliis partibus exercitum robuſtum, & directus eſt contra eum in fortitudine & audacia magnâ, convenientes in campo quodam magno acriter pugnaverunt, ſed prævalente Rege Rudolpho cum ſuo exercitu, multa ſanguinis effuſione ſuorum Rex Bohemiæ occiſus eſt, & exercitus ſuus contritus, & ſic Rex Rudolphus gloriosè triumphans, regnum memoratum ſibi ſubjecit, & Ducatum Auſtriæ ſuis liberis & eorum poſteritati jure feudi posſidendum à ſe & ſuis ſucceſſoribus in perpetuum reliquit, filium ſuum Albertum illic collocavit & multos Alemannos ibi præfecit, & ſic certè prævaluit. De ordine Fratrum Minorum tunc duo Epiſcopi creati fuerunt, Tullenſis & Archi-Epiſcopus Moguntinus, frater hujus, ambo de Iſnach oriundi oppido in Algavia ſito.

Fertur, quod in hoc bello Rudolphus Rex de equo ſuo miſerabiliter proſtratus in terram pedibus Caballorum & manibus hoſtium expoſitus erat, quod cernens quidam miles ſuus vocatus *de Ramsvvag* ipſum non ſolùm à conculcatione equorum & inſultu inimicorum eripuit, verum etiam ſuper equum alium gloriosè locavit, in quo devicta morte hoſtem

hostem fortiter cædens solenniter triumphavit, cujus beneficii Rex memor existens adjutori suo in tribulatione Domino de Ramswag & suis posteris *thelonium Lindoviense* XX, ut dicitur, librarum, & thelonium aliud apud Rhenum situm 50 librarum contulit in perpetuum possidendum, & super his sibi literas assignavit, cujus hæredes usque ad hodiernum diem hoc possident, & in usus suos convertunt, impetentibus ea instrumentum confertum super hoc demonstrantes & ab impetitione compescentes. Ante congressum pugnæ prælibatæ per totam expeditionem, ut multi famant, quidam lector de ordine Fratrum Minorum magnæ scientiæ & optimi consilii Regem comitabatur, nam sibi speciali prærogativa & præcipuè amoris privilegio dilectus erat, hic exhortationis verbum fecit ad exercitum Regis Rudolphi, jam hostium cuneis se immiscere volentem, per quod tantum proficiebant, quod victoriam optimè obtinuerunt, per hujus lectoris prudentiam, consilia & salubria monita, non solùm illà vice, verum etiam multis vicibus in periculosis & causis arduis & plenis vigiliarum negotiis Rex Rudolphus secundum omnem voluntatem suam prosperatus est, propter quod volens illum pro meritis præmiari, brevi posteà interjecto temporis spacio sibi Episcopatum Basileensem, tandem Moguntinum obtinuit, quibus per eum adeptis poterat efficacius sibi consilium dare & auxiliari, sicut & fecit.

Fratres etiam sui ordinis confessores sibi & liberis propter eum adoptavit & præ cunctis religiosis elegit, quod & per multa annorum curricula inviolabiliter perduravit, hic suum ordinem intimo & præcordiali prosequebatur affectu, quamobrem ipsum ab injuriis defensabat, & in suis honoribus fovit ex totis viribus & visceribus protexit, sed Sacerdotibus & Clericis spiritualibus minus deferens & favoris sui gratiam subtrahens, infestus nimis fuit.

Hic in Basilea apud Minores, frater adhuc in minoribus agens, lector existens, quandam Dominam ibidem *filiam confessionis* habuit, quæ Spiritus maligni per multa tempora illusiones frequentes sub specie Angeli lucis habuit, quæ putans taliter à Domino consolari, diu cum gaudio

gaudio ſed falſo ſuſtinuit & amplexabatur affectuosè illam viſionem, tandem in hæſitationem & ancipitem dubium . . . . dicto viſionis Domino inſtigante producta querulosis vocibus cauſa informationis Lectori memorato expoſuit, qui viſionem ejus per propriam ſapientiam . . . . profundam recognoſcens diabolicam, ſibi conſilium ſalubre tribuit; fuit autem ut contra eum proferret verbum Petri ſeu per aſperſionem ſanguinis JESU CHRISTI, quo proxima nocte ſequente ipſa utens dæmonem abegit, & eum penitus effugavit, qui dolens de hoc Dominam, ut fertur, taliter allocutus eſt: ille quem novi, qui te ſuggeſſit ſuis monitis ut me expelleres, talionem à me recipiet; laqueum enim ſibi extendam, in quem incidet, non multos poſt dies hos, & ex quo inde decidiſti per eum, ipſe loco tui cedet in die: cùm verò poſt iſtud factum ſtatim faſtigium Epiſcopalis dignitatis aſcenderit, conjicitur Dæmonis taliter reſpondentis ex verbis laqueum eſſe Prælaturam Pontificatus, quam procurare ſibi Diabolus animo malevolo voluit causâ capiundæ ultionis, ut ſic tanto profundius & gravius in præcipitium mortis æternæ caderet, quanto præaltius per ſuum inſtinctum & ſuggeſtionem in gradum dignitatis tumore exceſſivo ſuperbia comitante ſcanderet in altum, quod à multis eveniſſe minimè dubitatur, quia in dignitatis ſuæ culmine poſitus plus quàm dici vel ſcribi poſſit cordis & operis elatione intumeſcens, omnis humilitatis modum & metas penitus abjecit. Tempore illo, quo Rex Rudolphus adhuc Comes, ut dicitur, extiterat, quoddam *prælium ortum fuerat inter invictiſſimos Dominos Comites de Habspurg conſanguineos Regis, & civitatem dictam Bern ſitam in metis Galliæ & Alimanniæ*, quod quantum ad Bernenſes flebilem ſortiebatur exitum: nam cùm utraque pars in campo ante civitatem ſito conveniſſet, pars Bernenſium ſtetit contra hoſtes conglobata in modum coronæ & compreſſa cuſpitibus ſuis prætenſis, qua dum de adverſa parte nemo aggredi præſumeret, Comes quærulosis vocibus valenter & miſerabiliter clamare cœpit: Heu! quod neminem habeo, qui cuneum adverſariorum penetrare poſſit, vel etiam invadere præſumat; quod audiens quidam cordatus miles fi-

disſimus reſpondit, ego ſolus meo impetu ipſos attentabo invadere, veſtris deſideriis ſatisfacere cupiens, qui cùm dicto modo in eos efferatus fuiſſet, & in eorum lanceas receptus in fruſta diſcerptus & conciſus lamentabiliter periit, cujus occiſione turmæ Comitum nimio furore ſuccenſæ unanimiter in turmam hoſtium more belluæ impegerunt, & ipſam ab invicem disjunxerunt, quo facto in ipſas Bernates tanta furia & crudelitate debachati ſunt, quod multi ex eis ceciderunt, multò verò plures pedibus mutilati ſunt, ad quod faciendum maximè conati ſunt; pauci illæſi de Bernenſibus tranſierunt; extranei ergo triumpho ſecundùm vota ipſorum concinnebant, & alternantibus modulis miſcebant dulciſona carmina, intranei verò è contrario cum luctu & mœrore corpora peremptorum ſepelierunt, ſed mutilatis ex intimo cordis condolebant. Statuerunt quoque ſuffragia pro peccatis mortuorum debita impendi præcipuè anniverſarium diem Miſſarum ſolenniis, oblationibus, orationibus & eleemoſynis devotisſimè in perpetuum celebrari, quod fideliter ſervatur usque in hodiernum diem.

Poſt iſtud bellum aliquanto tempore decurſo bellorum impetus atrociſſimus excrevit *inter Regem Francorum & Comitem Flandriæ*, quod ſæpe Flandrenſibus proſperantibus & triumphantibus, Francigenis verò ſuccumbentibus, viribusque reſumptis iterum rebellantibus, nec prævalere valentibus perniciosisſimè replicatum eſt. Unâ autem vice Flandrenſes taliter Francos ſuperaverunt: cùm enim eſſent proxima die una in quadam valle ad præliandum congreſſuri, Flandrenſes dolum hujusmodi, quo animos adverſariorum minus cautos & inſcios involverent, machinati ſunt; foveas ſubterraneas in nocte præcedente conflictum occultè parando ſubtiliter, ſolerterque deſuper obducendo, quod Franci neſcientes, & in craſtino commiſſuri prælium, contra hoſtes inſultum & impetum facientes in foveas plenas aqua inciderunt, cùm quendam rivum prædictam vallem præterfluentem in ipſas fluere fecerunt, qui ſive in fovea obruti & concluſi, ſive in aqua abſorpti, ſive in ore gladii hoſtium ipſos inſequentium conſumpti in maximo numero perierunt, ut à pluribus in illis partibus tunc temporis commoranti-

bus

bus enarratur, septuaginta quoque famosi & potentes Domini terrarum, ut didici ex relatione fide digna eorum, qui in eodem bello fuerunt, illic interierunt, qui omnes sua vexilla distincta ab aliis nota & nominata habuerunt. Quidam ajunt Flandrenses callidâ intentione solas equas ascendisse, & illis, ubi castrametati fuerant, ad resistendum parati insedisse, ut per eos equos equorum Francorum phaleratos & egregios ex adverso constitutorum ad coitus appetitum accenderent vehementem, ut sic desiderio nimio commixtionis habendæ cum equabus tanquam furiosi & amentes effecti rapido cursu certatim per præfatam vallem contra ipsos ruerent, & in fossas præcipites se darent cum suis sessoribus effrenati, quod & factum est; quamprimum enim equi equas senserunt, contra eas omnis disciplinæ obliti concurrerunt, & in fossas sibi studiosè paratas deciderunt. Tandem tamen Rex resumpto & recuperato quasi post infinitam stragem suorum robore, renovatoque exercitu, de Flandrensibus triumphavit, & eos desolando prosternens & humiliando subjiciens post jacturam magnam & ignominiam fructum copiosum & supereffluentem gloriam reportavit ad prosequendum.

Adhuc factum laudabile unum de Rege Rudolpho manum apponam: nam licèt ad imperium non ascenderit, tamen fortunatus existens in regno Alimanniæ mirifica opera & insignia multa parabat; paulò enim ante finem vitæ suæ quoddam castrum * Spolum dictum Wisenburg situm infra Schafhusam obsidebat, quod quamvis modicæ firmitatis & munitionis fuerit, tamen ejus obsidio ad sex septimanas continuas se protraxit, quod remissè obsidentes agebant non irruendo in muros ipsos ad dirumpendos. Cùm autem quidam de familia Regis hoc tacitus animadverteret & Regi diceret, quod castrum studiosius & expeditius oppugnare juberet, & ut muri frangerentur operam diligentiorem adhiberi præciperet, quod cum magno dispendio & gravibus sumptibus ibi moraretur. Ad hoc Rex tale fertur dedisse responsum: Ego malo castrum tardius capi & demoliri, & prolixiori tempore, cùm alibi constitutus sumptus me habere oporteat, cum salute corporum pugnato-

gnatorum meorum, in quibus dependet virtus & gloria mea, quàm citius & breviori spatio cum eorum discrimine ac ingente periculo, & sic noluit, quod se morti muros incautè & importunè more insipientium & freneticorum invadendo irrumpendoque exponerent, & sic castrum sine aliqua suorum cæde *per suffossiones & concavationem montis* [captum] & dirutum est.

Hic cùm regnâsset XIX annis in die B. Margaritæ virginis defunctus est, sepultus regiâ sepultura in Spira.

Mortuus est anno milleno C ter triplicato.

Sex minus atque tribus Julii Rex mense Rodolphus.

Circiter ista tempora oppidum nomine Büchorn situm in ripa lacus Botanici captum & desolatum est ab aliis civitatibus in odium Domini sui, cui obligatum erat.

Defuncto Gregorio X, qui, ut supra dictum est, electionem Regis Rudolphi confirmavit.

Sedit Innocentius V, natione Burgundus de ordine Prædicatorum menses quinque, dies duos; electus est in Agnetis. Obiit verò in vigilia Johannis Baptistæ. Magister in Theologia erat & plura opera fecit super Biblia & sententias. Fuerunt autem usque ad hoc tempus à beato Petro Apostolici CXCII Lino & Cleto exceptis, & *fœmina*, quæ non computatur.

Innocentio V successit Adrianus V natione Januensis, sedit mensem I, dies IX. Anno Domini MCCLXXVI.

Adriano V successit Johannes XXI natione Hispanus, qui sedit pauco tempore: nam cum camera nova, quam ipse pro se in Viterbio circus Palatium construxerat, solus corruit, & intra ligna & lapides collisus, die sexto post casum, Sacramentis omnibus perceptis, exspiravit; sedit autem Anno MCCLXXVII.

BREVE

BREVE CHRONICON ECCLESIÆ TREVIRENSIS.

ANte Romam Treveris stetit annis mille trecentis. Hi rithmi leguntur apud S. Simeonem:

Diese Kirche / die . . . . . hudt der Dohmb /
Seyndt dreyzehen hundert Jahr älter denn Rom.

Anno Dominicæ incarnationis

958. Henricus Episcopus Trevirensis forum, quod in urbe est, instituit, & crucem erexit. In foro & cruce leguntur hæc:

IN MEMORIAM SIGNORVM CRVCIS, QVÆ SVPER HOMINES APPARVERVNT ANNO DOMINICÆ INCARNATIONIS DCCCC LVIII. EPISCOPATVS NOSTRI SECVNDO.

In circumferentia:

HENRICVS ARCHIEPISCOPVS ME EREXIT.

Videatur Trithem. in Chronic. Hirsaugiens. fol. 41.

1045. Poppo Episcopus Treverensis mortuus est 16 Junii.

1368. Laus ejus in Ecclesia Sanctorum.

1408. Teclæ cecidit Leodium.

1419. Rufi sancta dies Mosella colligit uvas.

1458. Reverendissimus D. D. Nicolaus à Cusa Cardinalis &c. fundavit ac dotavit in vita sua hospitale Cusa, Anno Dominicæ incarnationis 1458. qui obiit Tudertinæ, anno restitutæ salutis 1464. Et corpus sepultum fuit Romæ ad S. Petrum ad vincula: Et cor ejus in hospitali prædicto à se fundato.

1462. In die SS. Simeonis & Judæ capitur Moguntia; unde legitur:

Ecce saltat Leo Judæ, Moguntia la . . . .
Ecce ruit fato Moguntia capta secreto.
Ecce lignum crucis.

1474. In die S. Jacobi Dux Carolus de Burgundia obsedit Novesium sive Nussiam.

1476. Carolus Dux Burgundiæ occisus, qui obsedit Novesium anno 1474. 24 Julii, & recessit ab obsidione anno 1475, 11 Junii.

1477. Dux Carolus ante Nanceum occiditur.

1481. Feria 6 Paschæ, qui fuit 27 Aprilis, concremata fuit igne cœlesti turris Ecclesiæ B. Mariæ virginis Treverensis intra tres & quatuor horas.

1486. Maximilianus I Romanorum Rex coronatus die 9 April. Aquisgrani.
1488. Bylstein castrum oppugnatur.
1493. Obiit Fridericus III Imperator Romanorum 19 Augusti.
1497. Bopardia capitur à Johanne de Baden Archi-Episcopo.
1504. Landgravius obsedit Cubam, & eodem anno crevit dulce vinum.
1512. Ecce tunica dilecti filii mei.
1513. Ecce crucem JESU CHristi. Eodem anno Colonia occidit consulatum. Unde versus: Ecce cadunt gladio supremi Colonienses.
1517. Ecce gelu turbat vites nocte altera Marci.
Idem contigit 1576. quoque 20 Aprilis.
1523. Crux occidit Franciscum Treviri. Culmina Francisco tulerunt cautè Gigantes: Occidit infelix Franciscus fragmine l gni.
O Richarde Episcope, qui vicisti Franciscum hodie.
1525. Captus erat Gallus coëunt cum rure cohortes.
Crux Christi occidit rusticos.
1526. Ecce Gallorum Rex insignis Paviæ cecidit.
1527. Altera post captos Gallos populique furores
Æstas te capta Roma cruenta fuit.
1529. Tabificè occidit multos sudor truculentus.
1531. Westphaliæ Monasterium capitur.
Ecce alienigenæ populique. Æthiopum fuerunt illic.
1540. Ferdinandus Rex Romanorum ingressus fuit Treverim 20 Maji.
1546. Ferdinandi Romanorum Regis filius Ferdinandus unà cum Duce Sabaudiæ & Hieron. Verallo Legato Apostolico ingressi sunt Treverim 8 Martii.
1547. Saxoniæ Princeps nunc est à Cæsare captus
Landgraviusque miser tristia fata tulit.
Sicut cera, quæ fluit, auferentur, supercecidit ignis, & non viderunt solem; Vide Breidenbachium in Psalterio fol. 57.
1552. Marchio Trevericos vastavit belliger agros
Et cadit in Sacros Dux ferus, hostis atrox.
1557. Quintinum (S. Quintin) à Philippo Rege Hispaniarum captum 10 Augusti.
Bis quinto Augusti victoria prima Philippo
Obtigit; ast luctus Gallia victa tuus.
1558. Ferdinandus Rom. Rex electus est in Imperatorem Francofordiæ 14 Martii.
1576. Gelu vites perierunt 20 Aprilis.

F I N I S.

LEO-

LEODIENSIUM CANONICORUM,

Qui ex Illuſtribus familiis anno MCXLIII in loco reſidebant, nomina. [Hic Catalogus continet quædam nomina Principum, qui nunquam extitêre, itaque fabuloſitatis manifeſtus eſt, quia tamen aliquid veri ineſt, conſervandum putavi.]

ANno Domini MCXLIII ipſo die Lætare, Præſidente Sanctisſimo Patre Domino Innocentio Papa II Eccleſiæ Romanæ, imperanteque Lothario, contigit fieri in civitate Leodienſi, quam S. Hubertus Bertrandi Aquitanorum Ducis filius fundavit, ac Epiſcopus primus rexit DCCXIII, obiit anno DCCXXX ſolennem procesſionem de Eccleſia S. Martini in monte ad Eccleſiam majorem, in qua contigerunt quæ ſequuntur.

1. Idem Romanus Pontifex in dicta Eccleſia majorem miſſam celebravit.
2. S. Bernhardus Abbas Clarevallenſis ibidem prædicavit.
3. Romanus Pontifex Lotharium Regem electum in Imperatorem coronavit.

His diebus erant in Eccleſia Leodienſi ſubſcriptæ perſonæ reſidentiam facientes.

Alexander Filius Comitis Juliacenſis, Epiſcopus Leodienſis XXIX.

FILII REGUM.

Lotharius filius Lotharii Imperatoris, Præpoſitus Leodienſis.
Anſelmus, filius ejusdem Imperatoris, Archidiaconus Condroſii.
Philippus, filius Regis Franciæ, Archidiaconus Hannoniæ.
Theobaldus, filius Regis Ungariæ, Archidiaconus Ardennæ.
Ogerus, filius Regis Daciæ, Archidiaconus Famemiæ.
Godofridus, ejusdem Regis filius, Archidiaconus Brabantiæ.
Guido, filius Regis Bohemiæ, Archidiaconus Hasbaniæ.
Philippus, filius Regis Navarræ, Archidiaconus Campyniæ.
Guido, filius ejusdem Regis, ſimplex Canonicus.

FILII DUCUM XIV.

Bertrandus, filius Ducis Bavariæ, Abbas ſecularis Thudinenſis.
Waymo, frater ejus, ſecularis Abbas Mesſinenſis.
Guillermus, filius Ducis Saxoniæ, Cantor.
Conradus, filius Ducis Sueviæ, Præpoſitus Hoyenſis.
Guido, filius Ducis Ardennæ, Doctor Sacræ paginæ, Decanus.
Cœleſtinus, filius Ducis Normandiæ, Abbas de Eyke.
Carolus, filius Ducis Lotharingiæ, Cuſtos.
Guido, Frater ejus, Scholaſticus.
Franco, filius Ducis Auſtriæ, Præpoſitus Mechlinienſis.

Carolus

Carolus, filius Ducis Burgundiæ, Præpositus S. Dionysii Leodiensis, Doctor.
Petrus, frater ejus, Præpositus S. Petri Leodiensis Doctor.
Ludovicus, filius Ducis Bituriæ, Abbas Daxaviensis.
Baretus, frater ejus, Abbas Cellensis.

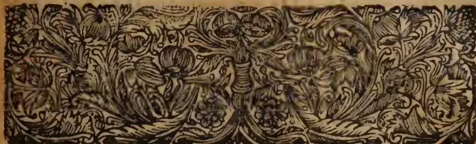
FILII COMITUM.

Godofridus, filius Comitis Lovaniensis, simplex Canonicus.
Sequinus, filius Comitis de Monhalt.
Simon, filius Comitis Hannoniensis, Abbas Anacensis.
Balduinus, frater ejus.
Rynardus, filius Comitis Lossensis, Præpositus Fossensis.
Guido, filius Comitis Sabaudiæ, Abbas Namurcensis.
Adalbertus, filius Comitis Geldriæ, Præpositus S. Martini; post Alexandrum depositum factus Episcopus.
Notgerus, filius Comitis Flandriæ, Præpositus S. Johannis Leodii.
Petrus, filius Comitis de Zeyne, Præpositus S. Pauli Leodii.
Ogerus, Frater ejus, Præpositus S. Crucis Leodii.
Rogerus, filius Comitis Viennensis in Ardenna.
Arnoldus, filius Comitis Claremontensis, Abbas Dyonensis.
Albertus, filius Comitis Namurcensis.
Henricus, frater ejus.
VVilhelmus, filius Comitis Juliacensis.
VValo, filius Comitis de Monte acuto, Abbas Tongrensis.
Falco, frater ejus, Abbas S. Mariæ Trajectensis.
Henricus, filius Comitis Lutzenburgensis, (alii Lymburgensis) post Adalbertum sive Alberonem electus Episcopus Leodiensis.
Johannes, filius Comitis de Rupe in Ardenna.
Arnoldus frater ejus.
Gerhardus, horum duorum frater.
Laurentius, filius Comitis de Treste.
Paulus, frater ejus.
Johannes, horum duorum frater.
Petrus, filius Comitis de Polonia, Decretorum Doctor.
Guido, filius Comitis Provinciæ.
Henricus, frater ejus.

FILII BARONUM & NOBILIUM.

Boynus de Nassau.
Sebastianus de Hastallis, Decretorum Doctor.
Rodulphus de Pratis, hi duo fuerunt fratres, &
Godofridus de Pratis, Sacræ paginæ Professores.
Leodericus, filius Domini de Marialmex, Doctor Theologiæ.
Ingerandus de Fleron, legum Doctor.
Rynaldus de Falcomonte, adhuc Scholaris.

F I N I S.

GESTA TREVERORUM
AB URBE CONDITA USQVE AD
ANN. Ch. M C XXXII.

Incipiunt Geſta Treverorum.
CAP. I.

NNO ante urbem Romam conditam M° CC^mo Rex Aſſiriorum nomine Nynus primus ut hiſtorici volunt propagandæ dominationis libidine arma foris extulit cruentamqve vitã qvinqvaginta annis per totam Aſiam bellis egit à meridie atqve mari rubro ſurgens ſub ultimo ſeptentrione Euxinum pontum vaſtando perdomuit, Scitiamqve barbaricam adhuc tunc imbellem & innocentem [ſ. innocentia] torpentem excitare volens ſeviciam vires ſuas noſſe, & non lacte pecudum ſed ſangvine hominum vivere, & ad poſtremum vincere dum vincit, docuit. Noviſſimè Zoroaſtrem Bactrianorum Regem, eundemqve, ut fertur, magicæ artis repertorem, pugna oppreſſum interfecit, poſt

ipse dum deficientem à se oppugnat civitatem, sagittæ ictu interiit, relicta uxore Semirame cum duobus filiis Trebeta & Nyna, qvorum primus scilicet Trebetas ex Regina qvadam Chaldæorum quam ante Semiramem duxerat. Nynas [Nynus] autem de Semirame natus erat. Occiso autem [ergo] Nyna [Nino] Semiramis privignum suum scilicet Trebetam maritum ducere voluit, eumqve renitentem & execrantem, invidia & libidine stimulata tam diu persecuta est, donec eum patria pelleret & regno. Pulsus igitur dum [cum] diu longeqve sedes vagando quæreret, & non inveniret, cœpit ex diuturni itineris fatigatione tædere, & ubinam sibi fata quiescendum consulerent missione sortis inquirere. Sors obtulit Europam, quæ est tertia orbis licet quidam Secundã affirment, & Africam non per se partem esse sed ad Europam pertinere contendant. Transfretato mari mediterraneo quod ab Asia dividit Europam, pervasta solitudinum & invia saltuum venit ad Mosellam in cujus litore reperit vallem speciosam aquis irriguam, silvis nemorosam, montibus undique circumseptam. Captus amœnitate loci ibidem subsistere delegit urbemque constituit quam ex suo nomine Treberim appellavit.

CAP. II.

ANno ante Romam conditam M^o^ CC^mo^ L^mo^. urbs Treberis in Europâ ab auctore Trebeta profugo filii Belis, parvo adhuc nomine condita est Anno septimo [70.] ætatis Abrahæ, Patriarchæ, Originem gens qvæ incoluit eam de Gomer filio Jafeth filii Nöe nomine duxit, & ex candore corporum nomen assumsit gens & urbs antiquissima anteqvam in Europa gentes neque urbes fuere, Sed qvæ sunt vel ex illa vel post illam esse cœperunt,

Nœ

Noë quippe tres filios habuit, Sem Cham & Jafeth. De Sem nati ſunt Hebræi, Chaldæi & Græci. De Cham Affrici & Getuli. De Jafeth. Ytali. Galli & Hispani. Sem poſſedit Indiam, Meſopotaniam, Syriam, Paleſtinam, Armeniam & ceteras Aſiæ provincias. Cham tenuit Ægyptum, Æthiopiam, Numidiam & totam Africam. Jafeth ſortitus eſt Hiſpaniam, Betigam, [Bæticam, forte] Luſitaniam, Aqvitaniam, Britanniam, Germaniam, Belgicam; Gålliam togatam, Braccatam, Cisalpinam, Transalpinam; Pannoniam, Italiam Rurriam [f. Hetruriam] Liguriam, Dalmatiam, Illuricum, Bizemilia [Bohemiam] cunctamque Europam.

Cap. III.

TRebeta mortuo Hero filius in principatu ſucceſſit, qvi patrem ſecundum ritum gentilium [gentilitatis] igne combuſtum in vertice Jurani montis tumulavit, cui & aras inſtituit, & ſibi ſubjectis ut Deum colere & adorare præcepit; Error magnus & à Nyno ipſius Heronis avo adinventus, qvi primus patris ſui Belis ſimulachrum fudit & hominem pro Deo venerari juſſit. Hero patris ſui merita tabulæ marmoreæ inſcripſit, qvam ad ejus memoriam pariter & futurorum notitiam cum eo recondidit ad inſtar hujuſcemodi.

Nini Semiramis, qvæ tanto conjuge felix
Plurima posſedit ſed plura prioribus addit.
Nec contenta ſuis nec totis finibus orbis,
Expulit a patria privignum Trebeta regno.
Profugus inſignem noſtram qvi condidit urbem
Treberis huic nomen dans ob factoris amorem

Qvæ

Quæ caput Europæ cognoscitur à veritate [anteritate]
Filius hujus Hero patris hæc epigrammata pono
Cujus ad inferias hic cum Jove Mars tenet aras
Sidere concordi pax est non dissocianti &c.

Cap. IV.

POst Heronem Treberorum ex ipsa gente orti principes extiterunt & duces. Namque Treberenses & numero aucti & opibus urbem suam munire & modis omnibus decreverunt adornare, Primo itaque ad aqvilonalem plagam urbis ex qvadris lapidibus cũ turribus magnis ædificaverunt portam ipsa sui magnitudine & minaci proceritate mirabilem eamque portam nigram portam martis appellavere, cujus lapides non cemento aliquo sed ferro conglutinabantur & plumbo [f. Dixere portam] martis qvi Deus belli credebatur, [f. quia] Per hanc portam bellum gesturi proficiscebantur; nigram autem ob tristitiam, quia [quando] de bello fugientes per eandem tristes revertebantur. Campus autem longitudine & latitudine spatiosus Campus Martis vocabatur, ubi tyrones armis instruebantur. Secunda deinde portà ad ortum solis cum turribus speciosis est ædificata ad quam victores de bello revertentes totius civitatis occursu excipiebantur & lætitia, & ob hoc alba porta nominata. Tertia porta ad plagam meridianam cum turribus firmis & altis in medio urbis est constituta eaque de causâ porta media nuncupata. Forum vero venatium maximum ante hanc portam constitutum habebatur. Locus etiam quo mortui ad sepeliendum efferebantur. Qvarta porta versus occidentem constructa est ad litus Mosellæ, qvæ mira sui operositate & turrium in compa-

comparabili pulchritudine ceteras portas excelluit & ab hoc portæ inclytæ vocabulum ſumſit. Hanc portam ſtellis ex auro factis mirabiliter pinxere, qvæ portui navium proximum nocte dieque luminis officium præbuere. Fecerunt ibidem & Capitolium maximum templumq; idolorum, in quo non minus quam centum ſtatuta ydola generaliter ab omni populo colebantur, & per ea miſeri reſponſis dæmonum ac variis præſtigiis deludebantur. Fecerunt etiam in honorem Mercurii quem Deum ſummum inter Deos & homines quaſi mediatorem & arbitrum pacis arbitrabantur, Fornicem magnæ altitudinis, in qva ferream imaginem miræ magnitudinis ejusdem Mercurii quaſi volantem in aere pendere fecerunt cum ſcriptura hujuscemodi.

Ferreus in vacuis pendet caducifer auris. Erat autem lapis magnes unus in ſummitate alter, unus in pavimento fornicis junctus, cujus naturalis vis é regione ferrum ſibi aſcivit ſicque ferrum ingens quaſi dubitans in aere pependit.

Cap. V.

NOn longe ab hinc ſuper Moſellam ex magnis lapidibus ferro plumboque compactis pontem conſtruxere qvem nulla vetuſtas labefactare nulli fluctus posſunt disſolvere. Feceruntqueper diverſa urbis loca turres firmas & altas, Capitolia, palatia, templa, ſtatuas, thermas, lavacra theatra. Sub terra etiam intra urbem & extra & in omni ſua poteſtate ignorantibus qvædam veritatem incredibilia multa fecere. Siquidem aquarum habundantiam habere cupientes, rivulum qui à modernis olevia [olima] dicitur ſub monte jurano introduxere, qui diviſus in partes vix mediæ civitati ad uſum ſufficere potuit. Tunc rivulum nomine Ruverias [Ruvearias] miliario ab urbe ſecundo alterum rivulum

qui ruvora vocatur marmore habundans in fluente primo ſuper eandem ruvoram lapideis fornicibus deinde per divexa montium latera & vallium profunda ducentes, univerſæ civitatis plateas viventibus aquis implevere, qvæ interdum pluvialibus aquis adauctæ cunctas platearum ſordes in Moſellam vexere. Hunc autem rivulum poſterius nominatum introducendum ſimul & amphitheatrum conſtruendum Catholdus Princeps ſorte acceperat, qui cum heſitaret, quomodo illum tam longe per tot montes & valles circumduceret, ſervus domeſticus ſumpta fiducia ſpondet firmisſimè ſibi datis impenſis eum ſe in urbe præſentaturum, quocunque die dominus amphitheatrum foret perfecturus. Reluctari Dominus graviter cœpit, & hoc eum nequaquam eſſe facturum asſeverare, tandem hoc pacto finem dedere certamini ut ſi die conſtituta ſervus quod promiſerat minus impleſſet, à Domino capite plecteretur. Si verò effectum demonſtrasſet pari modo dominus à ſervo puniretur. Animaverat ſervum ad hoc facinus uxor domini ſui, quæ mentita fide maritati ſæpius cũ eo in adulterio miſcebatur, quid plura? Coeptum opus fervebat utrinque, ſervus interim contrariis conjugis ſtudiis & ſumtibus juvabatur, dum maritus necem ſervi vitam ſibi, mulier necem mariti vitam ſervi conrivalis operiebatur. Die denominata perfectum erat Amphitheatrum, & aquæ ductus qui ex inſcitia undique obſtruſus cum nulla in ſe admitteret aurarum ſpiramina, impeditæ aquæ non per venere ad deſtinata. Anxium de hac re ſervum mulier inceſtuoſa nocte die illam præcedente occultat ſub lectulo in quo ipſa cum marito hujusmodi habuit mentionem. Eja inquit maritus ſervus ille noſter quam confuſus & dejectus eſt, qui tam ſuperbe gloriatus eſt. Ego autem novi qua arte posſet ſibi cito conſulere, Tunc mulier virum aggreditur rogat ſibi artem indicari, pollicetur fidem ſilentii illicit [ilicet] perſvadet, poſtremo hoc ab eo reſpon.

ſponſum accepit. Si inquit quibusdam in locis quantum jactus eſt lapidis ab invicem diſtantibus parvo foramine aquæ ductum irrumperet, ſine mora curſum ſuum aqua perageret. Hoc avido auditu percepto paulo poſt ſoporato domino ſervus clanculo egreditur accitisque operariis celerrime qvod doctus erat implet, & ſecum aquam pariter urbi præſentavit. Qvod ubi Catholdus mane comperit, ejus clamante ſervo, Domine ecce aqua, volens dedecoroſum ſervilis mucronis jugulum prævenire ſceleratæ uxori funeſta imprecatus raptam eam ſecum ex amphiteatro præcipitavit & æternum loco vocabulum, id eſt Catholdi ſolarium, indidit.

CAP. VI.

ERat itaque civitas non ſolum humanis laboribus valde munita, ſed & naturaliter [naturalibus] fluminibus ſilvis ac montibus arduum & anguſtum iter pandentibus vix accesſibilis, & munitisſima. Montibus jure [vel jurano] & Cebenna [Gebenna] quorum alterum Caſtellum ſuper poſitum ad tutelam urbis continebat. Succesſu deinde temporum proſperoque eventu bellorum finitimis undique gentibus & urbibus devictis jugum impoſuerunt, in quibus quinque urbes nobilisſimas in ripa Reni fluminis conſtitutas hoc eſt Baſileam, Argentinam, Wangiam, Mogontiam, Coloniam, [Ubiorum urbem] cum populis ſuis ſubjugaverunt à qvibus & plurimum vectigal annualiter [anualiter] accepere & eo longe lateque dominari cœpere.

CAP. VII.

POſt multos vero annos hæ quinque urbes libertatem ſibi propriam vendicare cupientes, rebellaverunt & cenſum debitum XXXta annis continuis perſolvere noluerunt, ſed grando de cœlo veniens cum maximo agrorum &

vinearum detrimento eas populabatur. Hinc rumor & timor magnus increvit civibus illis, putantibus hanc tempestatem grandinis a diis Trevirorum sibi propter retentum vectigal adinferri. Et idcirco inito consilio censum triginta annorum collectum Treberis retulerunt, & deinceps se soluturos qvotannis spoponderunt. Tunc Treberenses statuam pretiosi marmoris erexerunt & super eam Jovem, scutulam [scutellã] auream duorũ pedum latitudinis in manu tenentem hoc verborem ordine caraxatam [characteratam] jovi vindici Treberorum ex censu qvinque urbium Reni per tria decennia denegato, sed cœlesti igne & terrore extorto placabile holocaustum. Item: Ignibus haut mixtus adolet tymiamata discus. Hoc autem mechanica arte factum erat, ut thure vel alia qualibet specie scutellæ injecta sine igne fumum odoriferum flagrans exhiberet. Ne tamen spes ipsa in aliqvo minuta deficeret, in urbe etiam lingonis [Lingonum] ad usque quam suam potestatem extenderant, super portam in lapide ad huc scriptum legitur. Huc usque jura Treberorum. Cum Remensibus fœdus & amicitiam iniere propterea quod Remenses portam construxere eamque trebericam appellavere.

CAP. VIII.

TReberi & Remenses principales sunt in Gallia Belgica. Nam Gallia trifariam dividitur in Galliam comatam braccatam & togatam. Gallia comata postea dicta est Gallia Belgica à Belgio Treberorum duce, ex cujus nomine Trevires dicuntur Belgæ Cum qvo & Belgio portio maxima Gallorum in Græciam transivit hoc modo: namque Galli cum tanta habundarent multitudine ut eos non caperent terræ quæ genuerant, trecenta millia hominum ad sedes novas quærendas emiserunt. Ex his portio in Italia consedit

qvæ

qvæ sedibus propriis Tuscos expulit & civitates has Mediolanum, Ariminum, Comum, Brixiam, Veronam, Pergamum, Tridentũ, Vicentiam [Vincentiamq;] condidit. Portio Illiricos sinus ducib⁹ avib⁹, nam auguriandi studio Galli præter cæteras callent [valent] per strages barbarorum penetravit, & in Pannõia cõsedit, gens aspera, audax & bellicosa, quæ prima post Herculem cui res ea virtutis admirationem & immortalitatis fidem dedit, alpium invicta juga & frigore intractabilia loca transcendit. Ibi domitis Pannoniis per multos annos cum finitimis varia bella gesserunt. Hortante deinde successu divisis agminibus alii Græciam alii Macedoniam, omnia prosternentes, ferro petivere, tantusque terror gallici nominis erat ut etiam Reges non lacessiti pacem ultro ingenti pecunia mercarentur. Solus Rex Macedoniæ Ptolomæus adventum Gallorum intrepidus audivit, hisque cum paucis & incompositis, furiis parricidiorum agitatus, occurrit. Igitur Galli duce Beigio ad temptandos Macedonum animos legatos ad Ptolomæum mittunt, offerentes, pacem, si emere velit. Ptolomæus inter suos belli metu pacem Gallos petere gloriatus est nec minus ferociter se legatis qvam inter inimicos jactat, aliter se pacem daturum negando, nisi principes suos obsides dederint & arma tradiderint. Non enim se fidem nisi inermibus habiturum. Renunciata legatione risere Galli, undique acclamantes brevi sensurum sibi an illi consulentes pacem obtulerint. Interjectis diebus prælium conferitur; victi Macedones cæduntur Ptolomæus multis vulneribus saucius capitur, [cæditur] caput ejus amputatum & lanceâ fixum tota acie ad terrorem hostium circumfertur, paucos ex Macedonibus fuga servavit, ceteri aut capti aut occisi.

CAP. IX.

TAntæ fecunditatis ea tempestate Gallorum fuit juventus, ut Asiam omnem velut examine aliquo implerent, denique neque reges orientis sine mercenario Gallorum exercitu ulla bella gesserunt, neque pulsi regno ad alios qvam ad Gallos confugerunt, tantus terror Gallici nominis & armorum invicta erat felicitas ut aliter neque majestatem suam tutam neque amissam recuperare se posse sine Gallica virtute arbitrarentur. Itaque in auxilium à rege Bithyniæ vocati cum eo regnum parta victoria diviserunt, eamque regionem ex Gallis & Græcis composito nomine Gallo-Græciam agnominaverunt. Ibi exercitus Treberorum pars in patriam remissa, & pars quæ remansit Gallicum genus procreavit & duas linguas deinceps in usu habuit id est Gallicam & Græcam, denique Gallathæ qui ex Gallo-Græcis orti sunt excepto sermone Græco, quo omnis oriens loquitur eandem pene proprietatem sermonis habent quam Treberi; nec refert si aliqua exinde corruperint, cum & Afri Fenicum linguam nonnulla parte mutaverint & latinitas ipsa & regionibus cottidie immutetur & tempore, [temporibus.]

CAP. X.

IGitur Treberorum ducatus longè lateque dilatatus adusque tempora Romanorum mansit inviolatus. Deinde etiam Romani cum totum orbem armis & prudentia domuissent, amicitiam cum Treberensibus & fœdus firmissimum iniere, & hanc urbem, propter antiquam nobilitatem & civium sibi quodammodo parem dignitatem, secundam Romam appellavere. Tunc etiam Treberi romana jura & leges habere cœperunt quas usqve in hodiernum diem habere noscuntur. Eisdem temporibus venit ad Treberim Arimaspes [Arismaspes] urbis Romæ Senator & rector volens auditam sepius de tre-

de treberibus virtutū eminentiam ipsa suimet melius experiri sententia. Cui Treberi idem quod in Romana urbe administraverat rectoris officium commisere, & egregium virum tanta liberalitate & amicitia fovere ut nequaquam ulterius cuperet ad patriam remeare. Adhuc autem eo Romæ [Romanum] jus regente contigit quendam nomine Epten reum ab ipso Arimaspe capite condemnari, qui judicium fugiens hac & illac incertus vagabatur & profugus. Hic ergo ubi fama volante cognovit qualibus honoribus Arimaspes in Treberi floreret invidit, & mortem sibi olim ab ipso destinatam ulcisci desiderans Treberim venit, ubi se nemine agnoscente & ob hoc nihil sinistri suspicante, tandem post multa Arimaspem inventum occidit. Qui sentiens hoc se vulnere mortem non posse effugere in porta Martia se rogat sepeliri, & hoc epithaphium ad gratiam Trebirorum sepulchro super inscribi;

Exul Arimaspes hac martis in arce quiesco,
Belgica Roma mei non mea digna fuit
Jure bono meritorum nobilitate triumphis
Dii tueantur ei pax [pars] nisi roma nihil
Vulneror Epte reo consul primusque senator [Senatûs]
Hic gaudete mei, sic meruisse mori.

CAP. XI.

ANno V^to ante incarnationem Domini L^mo. Cum Julius Cæsar ad Gallias de Roma fuisset missus treberim, quorum inter Gallos opinio est virtutis singularis, auxilium equitum Cæsari miserunt, sed cum apud Attrebatas & Viramandos pugnandum foret, & viderent romanorum castra multitudine hostium compleri, legiones premi & pene circumventas teneri, calones, eqvites, funditores Numidas di-

versos dissipatosque in omnes partes fugere vidissent, desperatis Romanis domum contendere voluerunt, Romanos pulsos superatosque castris impedimentisque eorum hostes potiros civitati renunciaverunt, deinde inito consilio neque ad concilia Cæsaris veniebant neque imperio parere Romanorum volebant, Germanosque trans Rhenanos contra Romanos solicitare ca perunt. Hac de causa Cæsar cum legionibus IIIJor & eqvitibus Octingentis in fines Treberorum profectus est. Hæc civitas longe plurimum totius Galliæ eqvitatu valebat, magnasq; copias peditum habebat, Renũ ut supra docuim⁹ tangens. In ea duo de Principatu contendebant, Induciomarus & Cingetorix. Ex quibus alter ubi de Cæsaris legionumque adventu cognitum est ad eum venit se suosque omnes in officio futuros confirmat, neque ab amicitia reipublicæ defecturos, neque reos se, quæque in treberis gerantur ostendit. At Induciomarus equitatum peditatumque cogere, eisque qui per ætatem in armis esse non poterant, in Arduennam silvam abditis quæ silva totius Galliæ maxima est, & ingenti magnitudine permedios fines trebirorum à flumine reno ad initium Remorum pertinet, bellum parare instituit. Sed postea qvam nonnulli principes ex ea civitate & auctoritate Cingetorigis adducti & adventu Romani exercitus perterriti ad Cæsarem venerunt & de suis privatis rebus ab eo petere ceperunt, quoniã suæ civitati cõsulere nõ possent; Induciomar⁹ veritus ne ab omnibus desereretur, legatos ad Cæsarem mittit, sese idcirco à suis discedere atque ad eum venire noluisse, quo facilius civitatem in officio retineret ne omnis nobilitatis discessu plebs propter imprudentiam laberetur. Itaque civitatem in sua potestate esse seque si Cæsar permitteret ad eum in castra venturum civitatisque fortunas ejus fidei permissurum. Cæsar & si intelligebat qua de causa ea dicebantur, quæque eum res ab instituto consilio deterreret, tamen ne æstatem

tem in treberis consumere cogeretur, omnibus rebus ad Britannicum bellum comparatis, Induciomarum ad se cum ducentis obsidibus venire jussit. Hos adductis filiis propinquisque ejus omnibus quos Cæsar nominatim evocaverat consolatus induciomarum hortatus est ut in officio permaneret. Nihil tamen egit aliud, sed principibus trebirorum ad se convocatis eos singillatim Cingetorigi reconciliavit, quod cum merito ejus ab se fieri intelligebat, tum magni interesse arbitrabatur ejus auctoritatem & inter suos qvam plurimum valere, cujus egregiam voluntatem in se perspexisset. Id factum graviter tulit Induciomarus, suam gratiam inter suos minui & qvi jam ante inimico animo in Romanos fuisset multo gravius hoc dolore exarsit.

CAP. XII.

BEllo igitur Britannico confecto cum frumentum Galliæ propter siccitates angustius provenisset, coactus est Cæsar aliter quàm ac superioribus annis exercitum in hyberna collocare, legionesque in plures civitates distribuere. Ex quibus unam cum Tyto Labieno in confinio Treberorum & Remorum hyemare jussit, alteram cum Titurio Sabino & Cotta in Eburronas quorum pars maxima est inter Rhenum & Mosam sub imperio Ambiorigis ad hyemandum misit. Induciomarus missis nunciis Ambiorigem impulit ut legiones cum legatis in suis finibus hyemantes occideret, quas cum Ambiorix insidiis circumventos funditus interfecisset, Induciomarus magnas armorum copias habens, postquam etiam de consensu totius Galliæ certior factus est, Labienum Legatum legionemq; cui is præerat, quod facile factu arbitrabatur delere statuit ac deinde Eburronibus Nerviisque conjunctus est & ad opprimendum Cæsarem pergere. Labienus interitu Sabini & cæde cohortium cognita cum omnes ad eum Treberorum copiæ convenissent, veritus si ex hyber-

 nis

nis fugæ similem profectionem fecisset, hostium impetum sustinere non posset, præsertim quos recenti victoria efferri sciret, literas Cæsari mittit quanto cum periculo legionem ex hibernis educturus esset, rem gestam in Eburronibus perscripsit, docet omnes equitatus peditatusqve trebirorum tribus millibus passuum á suis castris consedisse. Cæsar mira celeritate venit ad Nervios, ibique copias Ambiorigis Ciceronem legatum cum legione secunda delere meditantes, Ambiorige fugato celeriter superavit eaq; de victoria Labieno velocisſimum nuncium misit. Hac fama ad treberas perlata, Induciomarus, qui postero die castra Labieni oppugnare decreverat, noctu fugit omnesque copias in trebiros reduxit. Deinde totius sequentis hyemis nullum tempus intermiserunt, quin trans Rhenum legatos mitterent civitates solicitarent pecuniasque pollicitarentur, magna parte exercitus Romani interfecta minorem dicerent superesse nec tamen ulli civitati Germanorum persvaderi potuit ut Rhenum transirent cum se ex his expertos esse dicerent Ariovisti bello, non esse fortunam temptandam. Hac spe lapsus Induciomarus nihilominus copias cogere, arma exercere à finitimis comparare, exules dampnatosque tota Gallia magnis præmiis ad se allicere cepit; ac tantam sibi jam his rebus in Gallia auctoritatem comparaverat, ut undique ad eum legationes concurrerent, gratiam amicitiamque ejus publice privatimque peterent. Ubi intellexit ultro ad se veniri altera ex parte Senones Carnotesque conscientia facinoris instigari, altera Nervios Attuaticosque bellum Romanis parare neq; sibi voluntariorum copias defore, si ex finibus suis progredi cepisset, armatum concilium indicit. Hoc more Gallorum initium est belli, in quod communi lege omnes puberes armati convenire coguntur, *qui ex his novissimus venit in conspectu multitudinis omnibus cruciatibus necatur.* In eo concilio Cingetorigem

gem alterius Principem factionis, generum ſuum, quem ſupra demonſtravimus Cæſaris fidem ſecutum ab eo non ceſſiſſe, hoſtem judicandum curat bona ejus publicat. His rebus confectis in concilio pronuntiat accerſitum ſe ab omnibus Senonibus & Carnotibus aliis compluribus Galliæ civitatibus hoc iter facturum per fines Remorum eorumque populaturum agros ac prius qvam id faciat caſtra Labieni oppugnaturum, & qvæ fieri velit præcipit.

CAP. XIII.

LAbienus cum & loci natura & manu munitisſimis caſtris ſe teneret de ſuo & legionis periculo nihil timebat, & neqvam occaſionem rei benè gerendæ dimitteret cogitabat. Itaque à Cingetorige atque ejus propinquis oratione Induciomari cognita, quam in Concilio habuit, [nuntium] circummittit ad finitimas Civitates equitesque undique evocat; his certum diem conveniendi dicit: interim prope qvotidie cum omni equitatu Induciomarus ſub caſtris ejus vagabatur alias ut ſitum caſtrorum cognoſceret, alias colloqvendi aut territandi cauſa; eqvites plerumque omnes tela intra vallum conciebant. Labienus ſuos intra munitiones continebat timorisque opinionem quibuscunque poterat rebus augebat, cum majore in dies contemtione Induciomarus accederet, nocte una intromisſis equitibus omnium finitimarum civitatum quos accerſcendos curaverat tanta diligentia omnes ſuos cuſtodiis intra caſtra continuit, ut ea res nulla ratione enuntiari aut ad trebiros perferri poſſet. Interim Induciomarus ex conſvetudine quotidiana ad caſtra accedit atque ibi magnam partem diei conſumit equites tela conjiciunt & magna contumelia verborum Romanos ad pugnam evocant; nullo autem à Romanis reſponſo dato, ubi viſum eſt ſub veſpero diſperſi ac disſipati diſcedunt. Subito Labienus duabus portis omnem equitatum emittit, præcipit atque interdicit, perterritis hoſtibus, atque in fugam conjectis, quod fore, ſicut accidit, vide-

videbat, omnes unũ petant Induciomarũ neve quisquam prius aliũ vulneret qvam illum interfectum videret, qvod mora reliquorum spatium nactum illum effugere nolebat; magna proponit his qvi occiderint præmia, submittit equitibus cohortes subsidio. Consilium hominis comprobat fortuna & cum unum omnes peterent in ipso fluminis vado deprehensus Induciomarus interficitur, caput ejus refertur in castra, redeuntes equites quos possunt consectantur & occidunt. Hâc re cognita omnes Eburonum & Nerviorum quæ convenerant copiæ discedunt pauloque habuit post id factum Cæsar Galliam qvietiorem.

CAP. XIV.

INterfecto Induciomaro ad ejus propinquos à trebiris imperium defertur. Illi finitimos Germanos sollicitare & pecuniam polliceri non desistunt. Cum à proximis impetrare non possent, ulteriores temptant, inventis nonnullis, civitates jure jurando inter se confirmant obsidibusque de pecunia cavent, Ambiorigem sibi societate & fædere adjungunt. Qvibus cognitis Cæsar concilio habito cum reliqvi præter Senones & Carnutas trebirosque venissent, totus & mente & animo in bellum treberorum & ambiorigis succensus, cum Senonibus Carnutisque paciscitur acceptis eorum obsidibus. Erant menapii propinqui Eburonum finibus perpetuis paludibus silvisque muniti, qvi uni ex Gallia de pace ad Cæsarem non miserant. Cum his erat hospitium Ambiorigi, idem per trebiros in amicitiam germanorum pervenerant. Hæc prius Ambiorigi detrahenda auxilia existimabat quam ipsum bello lacesseret. Hoc inito consilio totius exercitus impedimenta ad Labienum in trebiros mittit, duosque ad eum legiones proficisci jubet, ipse cum suis legionibus expeditis quinque in Menapios proficiscitur illi nulla coacta manu loci præsidio freti in silvas & paludes confugiunt, suaque eodem conferunt

Cæsar

Cæsar partitis copiis cum centurione Fabio & Marco Crasso qvæstore celeriter effectis pontibus adit tripertito, ædificia vicosque incendit magnoque pecoris atque hominum numero potitur. Quibus rebus coacti Menapii legatos ad eum pacis petendæ causa mittunt: ille obsidibus acceptis hostium se numero eos habiturum confirmat, si aut treberos aut Ambiorigem aut eorum legatos finibus suis accepissent. His rebus confirmatis Comitum Attrebatem cum eqvitatu custodis loco in Menapiis relinqvit.

CAP. XV.

INter hæc treberi magnis coactis peditatus equitatusque copiis Labienum cum una legione qvæ in eorum finibus hyemabat, adoriri parabant jamque ab eo non longius via bidui aberant, cum duas venisse legiones missu Cæsaris cognoscunt, positis castris a milibus passuum XV auxilia Germanorum expectare constituunt. Labienus cognito hostium consilio sperans temeritate eorum aliqvam fore dimicandi facultatem, qvinque cohortibus præsidio impedimentis relicto cum viginti qvinque [triginta qvinque] cohortibus magno equitatu contra trebiros proficiscitur & mille passuum relicto spatio castra communit. Erat inter eos & Labienum difficili transitu flumen ripisque præruptis. Hoc neque ipse transire in animo habebat neque treberos transituros existimabat. Augebatur quotidie auxiliorum spes treveris Labien⁹ loqvitur in concilio palam; cum Germani appropinqvare dicantur sese suas exercitusque fortunas in dubium non devocaturum & postero die prima luce castra moturum. Celeriter hæc ad trebiros deferuntur, & ex magno suorum eqvitatus numero non nullos Gallicis rebus favere natura cogebat Labienus nocte tribunis militum primisque ordinibus coactis qvid esset sui consilii proponit & qvo facilius det hostibus ti-

moris suspicionem majore strepitu & tumultu qvam publicæ rei fert consvetudo, castra moveri jubet. Hiis rebus fugæ similem profectionem efficit. Hæc quoque per exploratores ante lucem ad Trebiros deferuntur. Vix agmen novissimum extra munitionem processerat cum Galli cohortati inter se ne speratam prædam ex manibus dimitterent, longum esse perterritis Romanis Germanos expectare neque suam pati dignitatem ut tantis copiis tam exiguam manum præsertim fugientem adoriri non audeant, flumen transire & in loco iniqvo bellum committere non dubitarunt. Qvod fore suspicatus Labienus ut omnes citra flumen eliceret eadem usus simulatione itineris placide egrediebatur. Cum remissis paululum impedimentis atque in tumulo qvodam collocatis cohortatus milites simul signa ad Gallos converti aciemque dirigi jubet, paucis turmis ad impedimenta dimissis, reliqvos eqvites ad latera disponit. Romani celeriter clamore sublato pila in trebiros mittunt. Illi ubi præter spem quos fugere credebant, infestis signis ad se ire videre, impetum modo ferre non potuerunt ac primo concursu in fugam conjecti, proximas silvas petierunt qvos Labienus eqvitatu consectatus magno numero interfecto, compluribus captis, paucis post diebus civitatem recepit. Nam Germani qui auxilio venerant, percepta treberorum fugâ sese domum contulerunt. Cum hiis Induciomari propinqui, qui defectionis autores fuerunt, comitati eos ex civitate excesserunt, Cingetorigi qvem ab initio permansisse in officio demonstravimus principatus atque imperium est traditum.

CAP. XVI.

CÆsar verò postquam ex menapiis venit in trebiros, duabus ex causis Renum transire voluit, qvarum erat altera qvod contra se auxilia treberis miserant, altera ne Ambiorix receptum ad eos haberet. Firmo in Trebiris præsidio

ſidio ad pontem relicto nequis ab hiis ſubito motus oriretur, cum reliquis copiis contra Svevos qvi auxilia treberis miſerant Renum tranſivit. Non alienum videtur eſſe, de moribus trebirorum vel Gallorum proponere quibus videlicet morib' ex parte fœdus eſt læſum, quod cū Rōanis habuerant. In treberis non ſolum in omnibus pagis & partibus, pene etiam in ſingulis domibus, factiones earumque factionum principes fuerunt, qvi ſummam autoritatem ex judicio habebant, qvorum ad arbitrium judiciumque ſumma omnium rerum conſiliorumque redibat, idque ejus cauſâ antiquitus inſtitutum eſt, ne qvis ex plebe contra potentiorem auxilii egeret ſuos enim quisque opprimi & circumveniri non patitur, neque enim aliter ſi faciant ullam inter ſuos habent autoritatem. Hæc eadem ratio eſt in ſumma totius Galliæ namque hæc civitas ideo detrimentum ſuſtinuit qvod alterius factionis erat Induciomarus, alterius Cingetorix.

CAP. XVII.

IN ea ſicut in omni Gallia, eorum hominum qui in aliquo numero & honore cenſentur genera erant duo, nam plebs pene ſervorum habebatur loco, quæ per ſe nihil audebat, nulli adhibebatur conſilio plerique cum ære alieno aut magnitudine tributorum aut injuria potentiorū premebantur, in ſervitutem ſe dicabant nobilibus, in hos omnia jura quæ domini in ſervos. Sed de his duobus generibus alterum erat Druidum hoc eſt Philoſophorum, alterum equitum. Illi rebus divinis intererant; ſacrificia publica ac privata procurabant, religionem interpretabantur, ad hos magnus adoleſcentium numerus diſciplinæ cauſa concurrebat, magnoque hii erant apud eos honore; nam fere de omnibus controverſiis publicis privatiſque conſtituebant, & ſi quod facinus admisſum, ſi cædes facta, ſi de hæreditate de finibusqve controverſia erat, iidem decernebant præmia pænaſqve conſtituebant.

†C2 Si

Si quis autem privatus aut populus eorum decreto non obediebat, interdicebant. Hæc pæna apud eos gravissima, ab hiis omnes discedebant aditum sermonemqve fugiebant, ne quid ex communione incommodi acciperent, neque hiis petentibus jus reddebatur, neque honor ullus communicabatur. Hiis autem omnibus Druidibus præerat unus, qui summam inter eos habebat autoritatem. Hoc mortuo si quis ex reliquis excelluit dignitate, successit, aut si erant pares plures, suffragio Druidum eligebatur. Nonnunquam etiam armis de principatu contendebant. Hii certo tempore anni in finibus Carnotum, quæ regio totius Galliæ habetur media, considebant in loco consecrato; huc omnes undique qui controversias habebant conveniebant, eorumqve decretis judiciisque parebant. Disciplina in Britannia reperta atqve inde in Galliam translata existimatur. Et qui diligentius eam rem cognoscere volebant plerumque illo discendi causa proficiscebantur. Druides immunes a bello esse consveverant neque tributa unquam cum reliquis pendebant, militiæ vacationem, omniumque rerum habebant immunitatem. Tantis excitati præmiis, multi & sua sponte in disciplinam veniebant, & à parentibus propinquisque mittebantur. Itaque nonnulli annos vicenos in disciplina permanebant, neque fas esse existi mabāt, eam literis mandare, cum in reliquis rebus fere publicis privatisq; rationib9 Græcorum uterentur literis. Id nobis duabus ex magnis causis instituisse videntur, quod neque in vulgus efferri disciplinam vellent, neque eos qui discebant, literis confisos minus memoriæ studere, quod plerisq; accidit ut præsidio literarū diligentiā in perdiscendo ac memoriam amittant. In primis hoc volebant persvadere, non interire animas, sed ab aliis post mortem transire ad alios. Atqve hoc ad virtutum excitare putabant metu mortis neglecto. Multa præterea de sideribus atque eorum motu de mundi

mundi ac terrarum magnitudine, denatura rerum, de vi ac poteſtate Deorum diſputabant, & juventuti tradebant. Alterum genus erat eqvitum. Hi cum erat uſus atque aliquod bellum acciderat, quod ante Cæſaris adventum fere qvotannis accidere ſolebat uti aut ipſi injurias inferrent, aut illatas propulſarent, omnes in bello verſabantur; atque eorum ut quiſque erat genere & copiis amplisſimus, ita plurimos circa ſe ambactos clienteſque habebat. Hanc unam gratiam potentiamqve noverunt. Natio erat omnis Gallorum adeo dedita religionibus, atque ob eam cauſam qvi erant affecti gravioribus morbis, quique in periclis prœliisque verſabantur aut pro victimis homines immolabant, aut ſe immolaturos vovebant, miniſtrisque ad ea ſacrificia Druidibus utebantur, qvod pro vita hominis niſi vita hominis redderetur nō poſſe aliter deorū immortaliū placari numina arbitrabantur. Publiceque ejus generis habebant inſtituta ſacrificia. Alii magnitudine im̄ani ſimulachra habent, qvorū contecta [contexta] viminibus membra vivis hominibus complebant qvibus ſuccenſis circumventi flamma exanimabantur homines. Supplicia eorum qvi in furto aut latrocinio aut aliqva noxa forent comprehenſi gratiora Diis mortalibus eſſe arbitrabantur. Sed cum ejus generis copia deficeret, etiam ad innocentum ſupplicia deſcendebant; Deum maximè Mercuriū colebant. Hujus erant plurima ſimulachra, hunc omnium artium inventorem ferebant, hunc viarum atqve itinerum ducem, hunc ad qvæſtus pecuniæ mercaturaſque habere vim maximam arbitrabantur. Poſt hunc Apollinem Martem, Jovem, & Minervam. De his eandem qvam reliqvæ gentes habebant opinionem Apollinem morbos depellere, Minervam opera [operum] atque ſacrificiorum initia tradere, Jovem imperium cœleſte tenere, Martem bella regere, huic cum bello dimicandum foret ea, quæ bello cepiſſent plerumque devovebant, quæ

 ſuper-

superassent, capta animalia immolabant, reliqvas res in unum locum conferebant. Multis in civitatibus harum rerum exstructos tumulos consecratis locis olim & adhuc conspicari licet. Namque [neque] sæpe accidit ut neglecta quispiam religione aut [capta] occultare aut posita tollere auderet gravissimumque supplicium ibi horum delictorum cum cruciatu constitutum erat. Treberi se sicut & omnes Galli à Dite patre prognatos, prædicabant idque à Druidibus proditum dicebant, ob eam causam spatium omnis temporis non numero dierum sed noctium finiebant; & natales & mensium & annorum initia sic observabant, ut noctem dies subsequeretur. In reliquis vitæ institutis hoc fere à reliqvis gentibus differebant, qvod suos liberos, nisi cum adolevissent ut munus militiæ sustinere possent, palam ad se adire non patiebantur, filiumque in puerili ætate in conspectu patris in publico assistere turpe. Viri qvantas pecunias dotis nomine accepissent tantam ex suis bonis existimatione facta cum dotibus communicabant. Hujus omnis pecuniæ coniunctim ratio habebatur, fructusque servabantur ut cujus vita superavisset ad eum pars utriusque cum fructu superiorum temporum perveniret. Viri in uxores sicut in liberos vitæ necisque habebant potestatem & cum pater familiæ illustriore loco natus decessisset ejus propinqvi conveniebant & de morte si res in suspicionem venisset, de uxoribus in servilem modum quæstionem habebant & si compertum, igne atque omnibus tormentis excruciatas interficiebant. Funera erant pro cultu [pro captu] Gallorum magnifica & sumtuosa omnia, quæ vivis cordi fuisse arbitrabantur, in ignem inferebant & animalia ac paulo supra hanc memoriam servi & clientes quos ab his dilectos esse constabat, justis confectis una cremabantur. Habebant & hoc legibus sancitum, siqvid de republicâ à finitimis rumore accepis-

accepisſent, uti magiſtratum deferrent neve cum alio aliqvo communicarent quod ſæpè homines temerarios atque imperitos falſis rumoribus terreri & ad facinus impelli & de ſummis rebus conſilium capere cognitum eſt. Magiſtratus qvæ viſa erant occultabant qvæ eſſe utilia judicaſſent, multitudini prodebant de re publica niſi per concilium loqui non concedebatur.

CAP. XIIX.

CÆſar igitur ſicut prædiximus, Cingetorigi principatum treberorum conceſſit, civitati, ob egregiam in ſe & bene meritam Cingetorigis fidem, & ſocietatem priſtinam & libertatem indulſit; Ipſe omni Gallia quæ ſaltu pyrenæo alpibusque & monte Cebenna qui eſt ad Occidentem urbis Trebirenſis, & fluminibus Reno ac Rodano continetur, patetqve in circuitu ad bis & tricies centum millia paſſuum in provinciæ formam redacta, ſtipendii nomen impoſuit excepta ut diximus Trebirorum civitate propter ejus antiqviſſimam auctoritatem & Cingetorigis egregiam fidem, & ſic Romam ire diſpoſuit. Sed cum intellexiſſet à Pompejo & Senatu triumphum ſibi ob invidiam denegari, reverſus in Galliam Germanos & Gallos in amicitiam ſibi aſcivit & eorum auxilia magna accepit. Cui & Trebiri nihilominus auxilia contulere. Grata fuit Gallis hæc belli adminiſtratio videlicet videntibus ad Romam bellum referri, à qua ſibi dudum per Cæſarem fuerat illatum, qua multitudine victus Cæſar Pompeium & Senatum Roma expulit, poſtea ad mortem coegit, Romanum regnum ſolus obtinuit, poſt aliquantos annos à ſenatoribus occiſus interiit.

CAP. XIX.

CAP. XIX.

HUic successit Octavianus ejus ex sorore nepos, qui Claudium, Tiberium, Neronem & Drusum privignos suos misit ad Gallos rebellantes pacandos. Iste est Tiberius qui post Augustum imperavit. Hic ergo cum Druso ad Renum in loco quodam Bingis, contra Gallos dimicavit, in qvo conflictu Drusus occisus est. Tiberius post magnam Drusiani exercitus stragem [cædem] tandem cruentissimè vicit. Ceciderunt in eo prœlio omnes copiæ Trebirorum. Galli usqve ad internetionem deleti sunt ibi, sicut Ausonius dicit, Latias æquavit Gallia Cannas Inflatæqve jacent inopes super arva catervæ. Drusus Moguntiam relatus ibique sepultus est; dicit tamen Svetonius eum Romam relatum Tiberiumqve pedes [peditem] funus ejus prosecutum.

CAP. XX.

IGitur anno imperii Octaviani Augusti XLII, in quo firmissimam verissimamque pacem Dei ordinatione idem Cæsar composuerat, natus est Christus cujus adventui pax ista famulata est, in cujus ortu audientibus hominibus exultantes angeli cecinerunt gloria in excelsis Deo & in terra pax hominibus bonæ voluntatis Cæsare defuncto Tiberius successit cujus Imperii anno XV°. Christus jam XXX^a annorum à Johanne baptizatus est deinde XII discipulos elegit, & in eorum solatium LXXII discipulos postea designavit. Postqvam verò Dominus noster passus mortuus, & sepultus, à mortuis resurrexit, & in cœlum ascendit: beatissimus Petrus, Apostolus, Antiochenam ecclesiam primam confessione Christiani nominis super solidissimam petram fundavit & Pontum, Gallatiam, Capadociam atqve Bithiniam verbo prædicationis illustravit. Igitur cum beatissimus Petrus, Apostolorum

lorum Princeps ac univerſalis eccleſiæ Paſtor à Domino conſtitutus Antiochenam primitus fide, quæ in Deum eſt catholica fundaſſet, eccleſiam, eam VII circiter continuis regeret annis, urbi qvæ ſicut in gentilitate ita in Chriſtianiſmo meritis videlicet beati Petri totius orbis Principatum ſortita eſt ejusdem fidei normam paſtorali ſolertia inferre ordinavit, cujus rei gratia anno, ſicut ab hiſtoriographis accepimus regni Claudii Cæſaris IIIJto illuc ingreſſus largiente Domino ſignis & virtutibus ac per verbum ſacræ prædicationis non modica populorum fruge acquiſita civitates & nationes ubiq; locorum dæmoniorum ne dicamus Deorum cultui deditas eſſe ſæpius ingemiſcens, ideoqve qvod ſine ulla ambiguitate credi poteſt, interpellato ſæpius in oratione ſuâ Domino quatenus novellæ plantationi ſuæ provideret incrementa cœleſtia ſcilicet operarios mitteret in meſſem ſuam, tandem ſalubri deliberato conſilio beatum Eucharium ſuum condiſcipulum ſanctitatem ſuam ab Jeruſalem uſqve Romam proſecutum, qui ſicut nomen indicat Græcus erat, Pontificatus gratia ſublimatum in hoc opus miſit cui ex diſcipulis ſuis quos per Evangelium ſuum filios Dei genuit probatæ ſanctitatis viros cooperatores verbo conjunxit, qui populum à ſervitute diaboli eruerent & ad creatorem ſuum ſacris eruditionibus converti perſvaderent beatum videlicet Valerium & Maternum Sinicium [Sinecium] & Manſvetum; Clementem & Felicem atqve Memmium alioſqve qvam plures, qvorum omnes ad Epiſcopatus promovit dignitatem in pluribus Galliæ civitatibus verbum Dei Evangelizandum beatum videlicet Eucharium Clementem, Manſvetum, Sinicium atque Weminium [Memmium] quosdam autem cæterorum Diaconatus ſive Subdiaconatus habere fecit officium.

CAP. XXI.

VErum tamen his omnibus, qvod non sine remurmurante invidia dictum noverimus, Beatum præfecit Eucharium tam copiosiore ministerio qvam & dignitatis privilegio, quippe qui secum pariter ab ipso Domino in carne commorante sicut à majoribus nostris traditum accepimus, sacræ fidei rudimenta percepit, qvi & in illa sanctissima cœna, qua discipulis suis Dominus preciosa corporis & sanguinis sui mysteria celebranda contradidit convescentibus affuit resurgentemqve à mortuis ac in cælos ascendentem cum Apostolis beata visione videre promeruit, sanctumqve Spiritum ac linguas omnium nationum in ignis accepit apparitione. Abierunt autem omnes hi sancti patres ad Galliarum populos verbo salutis Deo lucrifaciendos, per gentes, per viam, sanam doctrinam cunctis evangelizando. Tunc itaqve divertit Clemens cum Felice, Mediomatricum, Mansvetus Tullum, Sinitius, Rhemis, Meminius Catalaunum ceteriqve in loca sibi à Deo præordinata: & prosperatum est verbum Dei in manibus eorum. Beatus verò Eucharius cum Diacono suo Valerio videlicet Elegie qui est vicus grandis provinciæ Galliæ Materni commilitonis sui per maximam valetudinem desolatus substitit, qvi crescente eadem infirmitatis molestia animam reddidit quod multorum salutis causa accidisse sequens lectio demonstrat. Nam cum eum terræ commendassent sancti viri piè pro depositione ejus lugentes concito gressu Romam revertuntur, magistro suo supra dicto beato Petro qvæ in via gesta, sunt nunciantes, hoc adjicientes quod in populum duræ cervicis devenissent in qvo convertendo nisi virtus Domini nostri JEsu Christi, Materni resuscitatione manifestaretur parum se profecturos qvos beatus Petrus consolatus ait: Nolite lugere carissimi mei quia mortem Fratris vestri Dominus Deus noster ad vitam mul-

multis providit. Confidite in Domino & nolite deſperare, aderit enim divina Clementia quæ vos ſuper triſtitiâ veſtrâ conſoletur. Dans Euchario baculum qvo ſenilia ſua membra ſuſtentabat ita dixit; Via qua veniſtis indubitanter recurrentes hunc baculum meum deferte vobiſcum accedenteſqve ad locum ſepulchri effoſſo corpori baculum ſuperponite dicendo; Materne in nomine JEſu Chriſti ſurge. Deniqve accepta benedictione Magiſtri denuo ad Elegiam cum fiducia properabant, quo cum perveniſſent, & accesſiſſent ad ſepulchrum, multa cum eis turba per voluntatem concurrente videndi cauſa quid fieret, Eucharius nichil de ſe præſumens ſed magnam auctoritatem Magiſtri commendans præmiſſa oratione dicebat, Materne Frater præcepit tibi Magiſter meus Petrus Apoſtolus ut in nomine filii Dei & Domini noſtri JEſu Chriſti à morte reſurgas & nobiſcum populo huic qvi circumſtat creatorem ſuum conteſteris. Et ille quaſi de ſvavi ſomno evigilans vivus & ſanæ meritis nomine Chriſti aſſurrexit, habens jam in ſepulchro dies XL qvo viſo miraculo non ſolum omnes hi qvi aderant ſed & multi longe poſitorum ad qvos hæc fama perlata eſt eadem hora Idolis renunciantes ceperunt ad ſanctos Dei confluere, & ut cognitionem fidei Chriſti & Baptiſma ipſis darent poſtulare, confitentes clara voce hunc eſſe verum & tremendum omniqve nationi Deum adorandum, cujus invocato nomine ſervi ejus talia poſſent miracula facere & acceptis fidei rudimentis & regeneratione baptiſmatis cum celeritate ipſo in loco baſilicam in honorem & memoriam virtutis Domini noſtri JEſu Chriſti conſtruxerunt. Cui ex reſurrectione qvæ illic celebrata eſt nomen impoſuerunt tam Spiritualem animarum ſuarum qvam corporalem materni reſurrectionem recolentes. Omnibus igitur per gyrum in confeſſione fidei ſolidatis aliis etiam regionum gentibus beati viri

 ver-

verbum salutis impertitum ire disponebant & commendatis omnibus ei cui se per fidem subdiderant, abeuntes per viam semina vitæ ferendo tandem divino ductu Treverim qvæ magna civitas est Metropolis Belgicæ Galliæ pervenerunt. Hoc in loco salva lectoris caritate libet qvædam de illius civitatis antiquitate ac situ commemorando aliqvantisper immorari, quod series rerum inibi gestarum quas dicere conamur aliqua ex parte monstrabit non esse abs re.

CAP. XXII.

SIcut Gallica narrat historia sub temporibus Abrahæ Patriarchæ Ninus potentissimus rex qui ædificavit civitatem Niniven de qua Jonas Propheta perhibet testimonium quod magna sit itinere trium dierum, de quadam regina Chaldæorum filiũ Trabetam dictũ procreavit. Cui reginæ, inquã si dum ad huc viveret nescio uxorem aliam dictam Semyramin superduxit quæ post longo tempore Nino defuncto eundem Trabetam voluit sibi in conjugio copulare, Cui cum juvenis noluisset in re tam nefaria consentire, illa ut erat acris animi multis eum dolis ac veneficiis aggreditur, demum innumeris bellorum persecutionibus fatigatum totius regni finibus propulsavit, Qui pervagatis plerisque orbis partibus nec invento in quo sibi remanere placuisset loco, tandem forte ductus Belgicam Galliam elegit, qva perlustrata, in eum qvi nunc Treviris est locum devenit, qvi ad inhabitandum sub oculis ejus valde complacuit & digne, erat enim ut nunc est delectabilis nulla inhabitantibus aeris incommoditate nociva, planitie satis ampla & ut paucis dicamus omni delitiarum speciositate referta, natura munitissima qvam altis muris ac desuper nemoribus ex omni parte circumsepta & secus eam versus occidentalem plagam in pede montis fluvius decurrens cui Mosella nomen est gusta dul-

ſtu dulci ac lavationi ſalubris locuples piſcium & magnarum fertilis navium, in cujus ripa, ea videlicet qvæ ad occidentalem eſt plagam fluviolus eſt quidam qui civitatem intuens Belgis nõine influit à qvo tota provincia nomẽ accepit. Hac in valle cum nobilis ille juvenis conſediſſet & placuiſſet ei ut inhabitaret ibi, fretus auxilio non tam ſuorum qui ſecum venerant quam & aliorum qui de diverſis regionibus tum ob auditam herilium advenarum nobilitatem ac fortiorum factorum quæ de ejus fama diſperſerant patrationem, tum & propter loci firmitatem confluebant, cepit ædificare civitatem poſt in proceſſu temporis civitatibus multis honore ac dignitate præeminentem, ita ut omnium diceretur Caput regionum in Europa tertia videlicet orbis parte conſiſtentium quam in ſui memoriam eo quod primus eam cœpiſſet inhabitare eamque moriens Filio ſuo Hero nomine gubernandam dereliquit, Treberim appellavit ex nomine Trebere Hoc nimirum quod multis totius Galliæ civitatibus eadem Civitas fortitudine prælata ſit earumque gentes ſubegerit armis, teſtantur usque in hodiernum in pluribus locis earundem devictarum Civitatum ab ipſis triumphatoribus conſtructæ tunc munitiones firmæ nunc autem veteres ruinæ quæ hoc vel huic ſimile in ſuis ſuperficiebus ſcriptum continent: *Huc uſque jura Trebirorum.* Namque ut ferunt id erat moris victoribus, ut ſi gentem vel regionem armis caperent mox a principiis in finibus ad tutamen ditionis eorum municipia conſtruerent, gentemque legibus ſuis cum traditionibus ſervire cogerent.

CAP. XXIII.

CRevit itaque Civitas illa regia omni ut dictum eſt excellentia ſublimis muris ac vallo circumdata turribus altis & firmis munita, quatuor habens publicas portas,

quatuor mundi climatibus oppositas, quarum prima quæ ad septentrionem respicit ex lapidibus quadratis non cœmento sed ferro mirabili arte compaginatis constructa; Nigra porta vel Martis nomen accepit. Martis, eo quod inde viri civitatis ad bella processuri egrederentur, Nigra vero pro eo quod cum non bene illis in bello successerat per eam tristes regrederentur, vel quod per eam defuncti civitatis sepeliendi efferrentur. De secunda quæ est ad orientem porta alba dicitur, quod cum de bello victores revertebantur apud illam bubus albis invecti cum laudibus ac triumphis a Concivibus solenniter excipiebantur. Tertia vero quæ ad meridionalem spectat plagam porta media nominatur, quod per eam ingredientibus per mediam civitatem iter pateat. Quarta autem videlicet ad solis occubitum sita ex lapidibus quadrangulis opere præclarissimo fuit instituta cujus in exitibus statio vel portus navium, per alveum supra nominati fluminis secus decurrentis hinc & inde venientium, pro quibus per noctem illuminandis hæc eadem porta quasi sole & luna ac stellis erat auro ac lapidibus pretiosis artificiosé fabricatas insignita, unde ab operis præclaritate inclyta porta dicta est ex nomine. Adhuc plura de ejusdem civitatis vel decore vel firmitate libet persequendo commemorare si te ôlector non pigeat auscultare. Hæc utique civitas multo est Romæ conditione antiquior quæ cum fuisset ut dictum est muris portis ac turribus circumquaque munita unanimiter omnes inhabitantes populus ac principes ad ornatum illius animos converterunt & extruxerunt in parte occidentali templum studiosissime intus & foris auro decoratum multorum idolorum numinibus illud dedicantes, quorum effigies qui adhuc diligenter consideret inscriptas ibi vel affixas parieti reperiet quæ usq; in hodiernũ diẽ quod innumeris fuit dæmonibus consecratum vulgus dicit

Cen-

Centiſanũ appellatũ. Hujus in veſtibulo ex lapide quadro inſignis arcus exſurgens habet ferream Mercurii imaginem dictu mirabile in aëre pendentem ſeorſim autem Jovem marmoreum, ſcutellam auream manibus tenentem cui thus immiſſum redolebat in naribus circumſtantium tanquam ſi igni mitteretur nec tamen urebatur, quod ne forte noſtris dictum verbis tanquam à nobis confictum credere quis detrectet, non nos, ſed potius audiat *Galbam Viatorem Lucinio Sophistæ* hoc ipſum inter cætera rerum ſtupendarum quas viderat & audierat his verbis conteſtantem. Sic enim ait; Audi præterea quod mireris: Treberis eſt civitas Galliæ nobilis, ubi ſenecio quidam cujus hoſpitio uſus ſum per XII dies in ſuburbio civitatis ferream imaginem Mercurii volantis magni ponderis oſtendit in aëre pendentem; Erat autem magnes ut hoſpes idem mihi oſtendit, ſupra in fornice itemque in pavimento, quorum naturali vi è regione ſua ferrum ingens quaſi dubitans in aëre remanſit. Vidi etiam in eadem urbe ingenti & pretioſo marmore, jovem ſcutellam auream duorum pedum latitudinis tenentem, ubi hoc inerat ſcriptum: Jovi Vindici Trebirorum ex cenſu quinque civitatum per tria decennia denegato ſed fulmine & cœleſti terrore extorto. Factum arte mechanica; Nam thus quaſi prunis impoſitum redolet, ſi immiſeris, nec tamen deficit, quod ita probavi eſſe.

CAP. XXIV.

HUjus etenim [etiam] opinatiſſimæ civitatis fama cum fuiſſet ſuo ad huc in tempore ubivis divolgata quod eſſet inexpugnabilis inhabitantium fortitudine quodque non eſſet ei ſimilis, jure, bonis, meritorum nobilitate, triumphis. Longe poſt cum fuiſſet Roma condita & viri potentes dominarentur in ea, quidam eorum nobilis Arimaſpes nomine Conſul primusque ſenatus illorum, divertit videndi cauſa, ſi vera ſunt quæ de illa fama diſperſerat, &

ut

ut vidit non ultra Romam rediit sed concesso sibi illic magnatorum collegio, secundum Romanas consvetudines cultum & officia ac diversa dignitatum nomina, consilium, duces, instituit. Hoc equidem à veritate non discrepare satis evidentia sunt testimonia imagines & tituli, qui consulum aut senatorum vel primorum [Patriciorum] aliarumque dignitatum nominibus & gestis ad perpetuandam eorum memoriam lapidibus insculpti per omnem ferè civitatem sub collibus, aut pyramidibus, vel acervis lapidum defossi inveniuntur. Itemque astruunt hæc ruinæ theatri adhuc superstites quod ut diximus juxta Romanum ritum ad exercendos Circensium ludos & Palæstras institutum est.

CAP. XXV.

ITaque modo quo diximus Civitas illa Treverica se extulerat, ut post cum Romani totam terram suo decreverunt subjugare imperio, subactis omnibus regionibus juxta vel procul consistentibus, sola hæc nimium confidens in viribus suis cum pertinentiis suis tota videlicet Gallia, Francia, & Germania resistere præsumsit. Tempore illo Julius qui dicebatur Cæsar apud Romanos consulatus officium administrabat, simulque à Senatu hoc in mandatis accepit, ut adversus Gallos aciem dirigeret, & Romanis obedire compelleret. Venit ergo & obsedit Treverim Metropolim Gallicæ provinciæ. De cujus speciali prærogativa fortitudinis in toto ut præmisimus orbe fama pervolavit, ubi per totum fere decennium impugnando frustra laboravit quam diu namque unanimitatem & concordiam inhabitantes servaverunt invicem ab hostibus vinci non potuerunt. Mox vero ut hanc prætererunt non substiterunt. Tunc enim magno qvodam infortunio duo de optimatibus qvi civitati principabantur, Induciomarus & Cingetorix, quorum alter Patricia, alter Con-

Conſulatus dignitate pollebat, inter ſe de [principatu] primatu contendebant, quis eorum videretur eſſe major. Cumque hujuscemodi diſſenſio inter eos ageretur Cingetorix clam foras egreſſus Julii caſtra adiit & ſi ei Principatus concederetur dediturum ſe civitatem repromiſit, quod cum ad petitionem ejus firmatum fuiſſet, egit ut hoſtibus pateret ingreſſus ſicque regiæ illius Civitatis faſtus magna ex parte attritus. Sed qvid confert ejusdem Civitatis ſecularem gloriam & regiam nobilitatem commemorare? Utilius eſt namqve & plus habet ſpecialis lætitiæ ſi eam qva ad meliorem vitam eſt per gratiam Dei proveƈta conditionem, ſtudeamus exponere.

CAP. XXVI.

ANNO igitur incarnationis Dominicæ LIIII regni autem Claudii Cæſaris IX° Epiſcopatus vero beati Petri Apoſtoli in Roma anno VIII° Sanƈtus Eucharius tertius in ordine LXX duorum diſcipulorum Domini cum Sociis ſuis Valerio & Materno ad prædicandum Gallicis gentibus direƈtus, demum Treberem pervenit. Cujus infidelitatis aciem [arcem] devincens veræ religionis arcem obtinuit & ejusdem urbis Pontificatum XXIII^bus^ [XXXIV] annis tenuit [obiit autem VI. Id. Decembr. ac] Sepultus eſt in Eccleſia Beati Johannis Evangeliſtæ qvam ipſe ante portam mediam conſtruxerat & in circuitu ejus Cœmiterium benedixerat. Poſt cujus obitum Valerius in miniſterium ſacerdotale ſucceſſit illudqve per XV annos ſanƈtè vivendo & verbum vitæ prædicando probatiſſimè rexit. Cujus prædicationis tanta fuit inſtantia ut jam tunc per Galliam & Germaniam Chriſtiani paganos & numero ſuperarent & religione. [Obiit autem 1. Kal. Febr.] Sepultus eſt & ipſe in eadem Eccleſia juxta corpus S. Eucharii poſt cujus deceſſum Beatus

Maternus Pontificalem suscipiens apicem XL annis talentum sibi creditum fideliter multiplicavit. Hic Tungrenses & Aggrippinenses ad fidem Christi convertit & his tribus civitatibus pontificali jure præsedit in qvibus singulis fertur uno eodemqve paschali die divinum officium celebrasse. In hoc tempore fecerunt Treberi subterraneam viam ductam à Treberi usqve Coloniam per pagum Hedonis, per qvem magnam copiam vini Coloniensibus amicitiæ causa miserunt. Iisdem diebus venit Treberim Sanctus Nazarius prædicans Christum sed à civitatis infelicissimo Principe Cornelio Domitiano Imperatori delatus est. Igitur Stus Maternus apud Coloniam obiit Senex (19. Kal. Oct.) anno Dominicæ incarnationis CXXVIII. Cujus obitu Treberi comperto mox Coloniam profecti sunt Pastorem suum repetentes. Aderant & Tungrenses qui simul cum Coloniis eum sibi retentare satagebant. Certamen diu ab utrisqve erat. Interim venerandus qvidam senex in urbe apparuit monens cives ut à lite desistentes suis parerent consiliis, & corpus Pontificis in navi ponentes dein à littore fluctibus impellentes qvo Deus velit abire sinant. Mira res mox ut Angelus consuluerat factum est, navis sacro corpore onusta nullo se regente Nauclero, angelico remigio contra fluctus dirigitur & parvo horarum spatio miliario confecto in loco qui ex tristitia Coloniensium Roze vocatus est littore applicatur. Tunc Treberi corpus sui Pontificis à deo sibi destinatum cum debita gratiarum actione suscipientes Treberim revexerunt & in Ecclesia non longe à corporibus Sanctorum Eucharii & Valerii honorabiliter sepulturæ tradiderunt.

CAP. XXVII.

Dein Auspicius quidam Ecclesiæ regimen tenuit. Dein insignes per legitimas successiones, salubritate (sanctitate)

tate) & gratia pollentes extiterunt Felix, Mansvetus Clemens, Moyses, Martinus, Anastasius, Andreas, Rusticus, Auctor, Favricius, Fortunatus, Cassianus, Marcus, Navitus, [Havitius] Marcellus, Metropolus, Severinus, Florentius, Martinus, Maximinus, Valentius [Valentinus] quorum VIII ultimi etiam Tungrensi Ecclesiæ præfuisse noscuntur, qui omnes diversis temporibus non solum in propria provincia sed in extimis & ultimis industrii & illustres non solum confessione quin & martyrio existentes regna tyrannorum vicerunt, qui videlicet Episcopi omnes in Ecclesia S. Eucharii sepulti esse creduntur. Quorum autem Imperatorum vel Consulum singuli claruerint temporibus quosque vita eorum habuerit exitus quotque singuli annis administraverint officium Pontificatus, seu quantum quisque ampliaverit Ecclesiæ suæ reditus, quia totius Galliæ ab Hunnis & Nortmannis facta abolevit eversio, nec à nobis lectorum cujusque requirat exactio, cum & antea diris X. persecutionibus, sub quibus vixere eorum memoriam fama scriptorum studio minus potuerit divolgando perpetuare. Primus etenim Nero Christianos persecutus est, Secundus domitianus, III^us. Trajanus, IV^tus. Marcus Antoninus, V^tus. Severus, Pertinax, VI^tus. Maximinus, VII^us. Decius, VIII^us. Valerianus, IX^us. Aurelianus, X^mus. Diocletianus cum Maximiano. Harum itaque persecutionum temporibus prædicti viri Trebirorum præsulatum nequaquam manifeste sed sicut ait Apostolus in solitudinibus & montibus & caverins terræ peregisse probantur. Ut merito eorum vita tam fervente tunc ubique persecutione quam postea exterminata sæpius Trebirorum civitate oblivioni tradita fuisse credatur. Auxit hoc infortunium humani generis adversarius, Postquam denique inseparabilis Trinitas tres Evangelii sui operarios perpetim remunerandos scilicet Eucharium, Valerium & Maternum vocavit ad

superos: Treberi rectæ fidei credulitatem amiserunt & ad pristinum paganismi vomitum ex maxima parte redierunt.

CAP. XXVIII.

ANno Dominicæ incarnationis CCXCI° Maximianus Imperator Romanus cognomento Herculeus propter frequentes Gallorum tumultus Thebæos milites ab Oriente in auxilium accersivit. Hi Thebæi ab Antistite Jerosolymitano fuerant baptizati dein à beato Marcellino PP. Romano qualiter sub armis Romanæ libertatis Christianam innocentiam custodire deberent instructi, prælati sunt autem huic legioni duces duo qvorum unus Tyrsus [Thyrsus] alter Secundus vocabatur & Mauricius ejusdem primipilarius, qvorum ordine & nomine Secundus apud Victemilium [Victimilium] Italiæ castrum morte vitam finivit, Mauricius vero apud Agaunum oppidum cum suis sociis pro Christo victimatus occubuit. Tyrsus autem & Bonifacius cum suis plurimis sociis & militibus in Treberim devenerunt ibiqve in campo Marcio castra posuerunt, ubi ab ejusdem civitatis Christianissimis Principibus Christianitatis & pacis signa in ipsis cognoscentibus Christianiter & amicè hospitaliter & honestè summa qvæ in deo est ordinante hâc caritate recepti sunt. His ergo principibus dum causam suæ ab oriente profectionis suæqve ad huc perventionis flebiliter retulissent eorumqve consilium simul & auxilium humiliter postulassent flagranti adeo Sancti Spiritus ardore corda omnium & civium & hospitum in dei amore accensa sunt, ut ad mortis magis pro Christi amore susceptionem qvam ad idolorum venerationem vel Christianorum oppugnationem se animas præbere invicem exhortarentur. Vix dum ergo Sanctæ exhortationis armis se invicem munierant; Cum ecce Ricci-

ovarus

ovarus [Rutiovarus] à Maximiniano Imperatore Trebirorum præfectura donatus eandem urbem cum maximo militum agmine ſtipatus intravit, qvi vocatos ad ſe inprimis qvorum cauſa præcipuè venerat Thebeæ legionis Chriſtianos interrogavit, utrum & ipſi Romanorum deos adorare eorumqve detractores armis vellent ſubjugare, cui cum dux legionis Tirſus reſponderet ſe ſuoſqve omnes & ſocios & milites pro Chriſti amore malle mori qvam hujuſmodi ſacrilegio pollui. Rittiovarus diffuſis per totum campum militibus omnes præcepit interfici & corpora eorum feris avibuſq; devoranda relinqvi. Ex his innumeris tanta multitudo ad litus Moſellæ juxta Capitolium martyrizata eſt, ut ſanguinis rivuli defluentes in Moſellam aqvæ permixti eam in ſuum colorem converterent uſqve ad caſtrum qvod Nimmaga [Neomagum] dicitur, ut naturali claritate remota peregrino magis qvam proprio colore ruberet. Inhumatis tunc ſanctorum corporibus unda præbebat tumulum, quo redeunte grata compage membrorum futuro ea repræſentaret judicio. Hoc idem Capitolium poſtea in honore Sanctæ Mariæ ſemper Virginis eſt dedicatum. Et ipſe locus ob memoriam Martyrum Littus ad Martyres accepit vocabulum. Hanc cædem Rittiovarus [Riciovarus] exercuit videlicet Tirſi & ſociorum ejus die IV Non. Octob. Seqventi autem Palmacium [Dalmatium] Conſulem cum XI principibus occidit, qvorum nomina hæc ſunt: Maxentius, Conſtantius, Creſcentius, Juſtinus, Leander, Alexander, Sother, Hormisda, Papirius, Conſtans, Jovianus. III. nihilominus die Rittiovarus [Ricciovarius] cædem exercuit in plebem ſexus utriuſqve & ætatis totamqve urbem occiſis innumerabilibus Chriſtianis implevit. Pauci ergo Chriſtiani qvi hujus perſecutionis procellas fuga declinaverunt, poſtqvam aliqvantum ceſſavit, horum martyrum corpora partim ſepulturæ tradiderunt,

& qvendam ingentis capacitatis puteum vetustate neglectum & aqvis exhaustum eorum ossibus repleverunt. Qværit aliqvis qvomodo Rittiovarus tantam multitudinem civium & peregrinorum occiderit vel qvare Thebæi vel Treberi sibi resistere non valuerunt. Sed notandum qvod hæc legio Thebæa primum juravit in Sacramenta Dominica, [divina] deinde in Sacramenta regia hæc duo Sacramenta se observasse demonstrat, primum qvod idolis immolare contempsit, secundum, qvod innocentiam suam dum benè potuit armis defendere noluit; Alioqvin si juncti Thebæi Trebirensibus se defendere voluissent, non solum Rittiovari sed & Maximiani potentiæ resistere qvivissent. Sed servavit sacramentum suum patienter moriendo & cives urbis potentissimæ secum ad contemptum mortis fideliter invitavit.

CAP. XXIX.

POst Rittiovari cruentissimum Dominatum tandem civile nobis Constancii primo Cæsaris dehinc Augusti inceperat imperium. Hic multa clementia erga homines, erga Deum vero religione maxima utebatur, neqve piorum sanguine regnum suum maculavit, nequè Orationum domos destruxit, sed cultores Dei venerationi habuit & honori. Hic non modo amabilis sed venerabilis etiam Treberibus fuit, præcipue qvi ob Diocletiani suspectam prudentiam & Maximiani Rittiovarique sanguinariam temeritatem imperio ejus evaserant. Hic Alemannos qvi jam à temporibus Valeriani Imperatoris Treberorum confinia devastabant, in ipsis finibus Treberorum aggressus magna strage delevit. Circa Lingonas die una adversam & secundam fortunam expertus est; Nam cum repente barbaris ingruentibus intra civitatem esset coactus tam præcipiti necessitate ut clausis portis in murum funibus teneretur, vix quinque horis

ris mediis adventante exercitu LX fere millia Allemannorum cecidit, captis eorum Regibus quos bestiis cum magnificum spectaculum muneris parasset objecita Anno XVI. Imperii sui obiit in Britannia Eboraci & inde Treberim relatus in campo Martio honorificè sepelitur cum Epitaphio hujusmodi; Elius Constantius, Vir Consularis, Comes & Magister utriusque militiæ atqve Patricius, & secundo consul ordinarius. Hic ex Helena Treberorum nobilissima Constantinum filium procreatum Imperatorem Galliarum reliquit, qui etiam Romani regni Monarchiam per bella maxima solus obtinuit. Beatissima vero Mater ejus Helena cum magno exercitu Jerosolymam perrexit ibique cum Dei adjutorio Lignum Sanctæ Crucis invenit. Qua inventione celebrata Papam Silvestrum adiit magnis precibus deposcens ut sibi secundum carnem consanguineæ Trebericæ civitati misereatur & ejus infidelitatis tenebras aliquo idoneo prædicatore illustrare dignetur. Magna ergo Doctoris inquisitione habita omnium fidelium Consilio Sanctus Agricius Antiochenæ Præsul Civitatis evocatur & ad Treberim cum pretiosissimis reliqviis quas inferius nominabimus à Papa & Regina destinatur, cum privilegio quod idem Papa Silvester ad honorem Treberensis Ecclesiæ hoc modo noscitur conscripsisse.

CAP. XXX.

SIcut in gentilitate propria virtute, sortire & nunc Trebir primas ac super Gallos & Germanos prioratum, quem [Tibi] præ omnibus harum gentium Episcopis in primitivis Christianæ Religionis Doctoribus Sanctus Eucharius, Valerius & Maternus ac per Baculum caput Ecclesiæ Petrus significavit habendum; Suam quodammodo minuens dignitatem, ut te participem faceret. Quem ego Silve-

ster

ster ejus servus successioneque indignus per Patriarcham Antiochenum Agricium renovans confirmo ad honorem Patriæ Dominæ Helenæ Augustæ, Metropolis ejusdem indigenæ, quam ipsa felix per Apostolum Matthiam Judæa translatum cum tunica & clavo Domini & dente Sancti Petri & Sandaliis Sancti Andreæ, & capite Cornelii Papæ cæterisque reliquiis magnificè ditavit specialiterque provexit. Hujus privilegii conscii nocivi æmuli communione dirimantur quia anathemate maculantur.

CAP. XXXI.

ANno Dominicæ incarnationis CCC XXVIII. Sanctus Agricius Trebirorum Præsul efficitur, hic populum ab antiquo errore idololatriæ velut alter Eucharius eripuit & domum beatissimæ Helenæ, exclusis ab ipsa civitate paganismi spurcitiis in honore Sancti Petri dedicavit & caput Ecclesiæ Trebirensium ut esset, instituit. Eo tempore Treberis jussu Beatæ Helenæ Ecclesia maximi ornatus & structuræ in honore Sanctæ Crucis est ædificata in modum etiam Crucis. Ossa Matthiæ Apostoli juxta corpora Sanctorum Eucharii & sociorum ejus collocata sunt. Tunica Domini cum clavo & cæteris reliquiis in domo Sancti Petri reconditæ sunt. Sanctus autem Agricius officio sui Pontificatus expleto migravit ad Dominum sepultusque est juxta corpus St. Eucharii. Cui successit Beatus Maximinus discipulus ipsius, qui Eufratan Coloniensem nec dicendum Episcopum deposuit & Severinum in locum ejus per electionem Ecclesiæ subrogat. Athanasium Alexandrinum Episcopum persecutione Constantii Imperatoris fugientem honorificè suscepit & intrepidus. Nam antea toto orbe profugus vagabatur; Nec ullus ad latendum ei supererat locus. Tribuni præpositi Comites exercitusque ad investigandum cum edictis Imperi-

perialibus moti, totius regni viribus certabant, siquidem vivum maximè, sin minus, certe caput detulissent. verum Treberi sex continuis annis ita latuit in lacu cisternæ supra dictæ non habentis aquam & plenæ ossibus Sanctorum ut solē nunquā viderit, *& ibi Psalmum: Quicunq; volt [salvus esse &c.] Composuit*. Sed cum per mulierem qvæ ei latebram præbere videbatur sollicitatus fuisset, tanquam Spiritu Dei admonente nocte ipsa qua ad eum comprehendendum cum judicibus veniebatur, post tot annos emigravit ad alium locū. Igitur Beatus Maximinus ad suos revisendos Aquitaniam perrexit ibique Domino se vocante quievit in pace. Successit in Episcopatu Paulinus, qui corpus Magistri sui per Beatum Lubencium & plures Treberorum ex Aquitania revexit & in cœmiterio Sancti Eucharii sepelivit. Beatus verò Lubensius primo quidem in Ecclesia supra montem sita secus oppidum Cuberna vocatum, Presbyterii honore præditus Domino in publico ministravit. Post modum per revelationem Domini venit in Germaniam ibique super fluvium, qui dicitur *Logana* [Logona] Ecclesiam ædificavit, quo postea defunctus, translatus requiescit. Præsul vero & Minister [martyr] Christi Paulinus à Constancio Imperatore veræ fidei causa in Phrygiam exul destinatur, ibique pro nomine Christi decollatur ac sepelitur. Dum enim veram fidem instantius gentilibus prædicaret accensis in iram paganis capite cæsus est; Post quem Bonosius Episcopus dein Brittonius [Brittovius] In tripertita historia legitur Brittoni. [Britoni9] Romæ fuisse cū Damaso Papa, quod [qui] Mars gentiliter appellatur, *in nostro sermone* sonat virgine dulcem. Horum temporibus Græci cum magna manu Treberim invasere & cædibus rapinis & incendiis graviter attrivêre.

CAP. XXXII.

ANno Dominicæ incarnationis CCCC VI Maximus Vir quidam ſtrenuus,& Auguſto dignus niſi contra Sacramenti fidem per Tirannidem emerſiſſet, ab exercitu in Britannia invitus Imperator creatus Treberi ſedem regni conſtituit. Eodem tempore Priſcillianiſtarum hære ſis exorta eſt à Priſcilliano Habilæ [Mabilæ] Hiſpaniæ civitatis Epiſcopo qui mox apud Burdegalenſem Synodum condempnatus Treberim ad Maximum Imperatorem confûgit ubi errore ſuo propalato juſſu Maximi ab Evodio præfecto prætorii gladio addictus eſt cum Eutrochia delphidi [Delphili] Rectoris conjuge & Latoniano [Latroniano] feliciſſimo & Juliano multiſque aliis ſui erroris conſortibus. Ad hanc hæreſim plenius condempnandam, Concilium Epiſcoporum famoſum juſſu Maximi Treberis congregatum eſt. Inter quos erant Martinus Turonenſis & Ambroſius Mediolanenſis & Auguſtinus magnus, quorum Martinus non ſolum tunc, verum & antea ſæpius Treberim verbis & ſignis illuſtraverat. Puellam enim Peraliticam rogatus à Principibus ſanaverat, ſervum Tretdii [Tercadi] Conſularis à dæmonio liberaverat, ipſum quoque Tretdium [Tercadium] adhuc gentilitate ſordentem Chriſti ſervum effecerat, Patris cujuſdam familias ſervum à diro dæmone mundaverat, quodam quoque die dum de metu atque impetu barbarorum ſubita civitatem fama turbaſſet, dæmoniarum ad ſe exhiberi juſſit, imperat, ut an verus eſſet hic nuntius fateretur. Tunc confeſſus eſt XVI dæmonia qvæ rumorem hunc per populum diſſeminaſſent, ut hoc ſaltim metu ex illo Martinus oppido fugaretur, barbaros nihilominus irruptionem cogitare. Itaqve cum hæc immundus Spiritus media in Eccleſia fateretur metu & turbatione præſenti civitas liberata eſt.

eſt. Alio die à Maximo Imperatore multis precibus ad convivium invitatus eſt, ad medium ferè convivium ut moris eſt pateram regi Miniſter obtulit; Ille Martino pateram dari juſſit cupiens ab ejus dextra poculum ſumere ſed Epiſcopus ubi bibit pateram presbytero ſuo tradidit nullum ſcilicet exiſtimans digniorem qvi poſſet prior bibere qvod factum Imperator & ſui mirati ſunt, celebreqve per Palatium ſonuit, feciſſe Martinum in regis prandio, qvod in infimorum judicum conviviis Epiſcoporum nemo feciſſet, eundemqve Maximum prædixit poſt aliqvot annos in Italia interficiendum qvod & ita contigit. In eadem urbe reginæ obſeqviis multum honoratus eſt. Ambroſius qvoqve Mediolanenſis cum veniſſet Trebereas [Trebiròs] poſt triduum acceſſit ad Palatium. Poſtea cum videret eum Maximus abſtinere ab ipſo, & ab Epiſcopis qvi communicabant ei, & qvod devios licet, à fide idem Priſcillianiſtas hereticos ad necem petebat, ubi & Martinus peccavit, commotus ej juſſit Ambroſium ſine mora regredi [egredi] ipſe verò libenter & ſi eum pleriqve inſidias evaſurum non crederent, iter ingreſſus eſt, hoc ſolo dolore percitus qvod Iminium ſenem Epiſcopum in exilium, duci comperit.

CAP. XXXIII.

Congregati itaqve apud Trebiros Epiſcopi tenebantur, qvi qvotidie communicantes Itachio [Itacio] & Achatio communem ſibi cauſam fecerant. Itachius & Achatius Epiſcopi erant qvorum factione Priſcillianus & reliqvi occiſi fuerant, qvorum etiam conſilio Maximus Tribunos cum ſummâ poteſtate armatos ad Hiſpanias mittere decreverat, cæteros Priſcianilliſtas inqvirere, deprehenſos bonis & vita privare. His ubi nuntiatum eſt advenire Martinum, ineunt cum Imperatore conſilium ut miſſis obviam Officiali-

bus urbem illam propius vetaret [vetaretur] accedere nisi se cum pace Episcoporum ibi consistentium affore fateretur; qvos ille callide est frustratus. Profitetur se cum pace Christi venturum. Postremo ingressus nocturno tempore adiit Ecclesiam tantum orationis gratia. Postpridie Palatium petiit. Post multas, qvas evolvere longum est, has principales petitiones habebat. Pro Narsete Comite & Leochadio [Lochadio] Præside qvi ambo fuerunt partium Gratiani qvem dux Maximi Andragathius [Andragethius] occiderat; & ne Tribuni ad Hispanias cum jure gladii mitterentnr. Pia enim erat sollicitudo Martino, ut non solum Christianos qvi sub illa erant occasione vexandi, sed ipsos qvoqve Hæreticos liberaret. Sed primo die & altero Maximus distulit ejus preces admittere cum interim Episcopi qvibus Martinus communicare nolebat, cum fletibus Maximum implorant ut uteretur adversum hominem vi sua. At ille vim qvidem sancto viro noluit inferre, tamen secreto accersitum blande appellat Hæreticos jure dampnatos à judicibus publicè potius qvam à sacerdotibus edicit; -- non esse causam qvod Itachii cæterorumqve partis ejus communionem vitare deberet. Qvibus cum Martinus parum moveretur rex ira accenditur, ac se de conspectu ejus abripuit, & mox percussores his pro qvibus Martinus rogaverat direxit. Qvod ubi Martinus comperit nocte Palatium intravit, spondet communicaturum si Tribuni ad Hispanias missi revocarentur. Nec mora intercessit Maximus indulget omnia post pridie Felicis Episcopi Trebirorum post Brittonem [Britonium] ordinatio parabatur, sanctissimi sanè viri & plane digni qvi meliori tempore fieret sacerdos. Hoc die communionem Martinus iniit satius æstimans ad horam cedere qvam perituris non consulere. Hæc itaqve eo tempore apud Treberos gerebantur & hoc ordine Sanctus Felix Episcopatum suscepit.

CAP.

CAP. XXXIV.

ERant in eotempore apud Treberos multi Nobiles & Ecclesiaſtici Viri. Ille videlicet: Presbyter Jacobus de Bethlehem & Auſonius Burdegalenſis aliiqve qvam plurimi, qvorum Jacobus prolixum valde de ſynodis librum Sancti Hilarii ibidem conſcripſit, Auſonius verò libellum qvi dicitur Moſella, metricè compoſuit, & poſtea reverſus in Patriam grande volumen ad honorem hujus Patriæ edidit, qvod qvi ſcire voluerit in Burdegala reperire poterit. Qvadam die Maximus Imperator ad ſpectandos circenſes ludos ad Amphitheatrum egreſſus eſt, tunc qvidam ex militantibus Palatio, nomine Pontianus, cum aliis tribus contubernalibus ſuis exivit deambulatum in hortos muri contiguos illic forte uni illorum ſecum ſubſiſtente alii duo venerunt ad cellam ſancti Eucharii ubi habitabant ſervi dei pauperes [Chriſti] qualium eſt regnum cœlorum, & invenerunt codicem in quo ſcripta erat vita Sancti Anthonii, quam unus eorum cæpit legere, & mirari & accendi [attendere] repletus Spiritu Sancto, & mox elevatis oculis ad ſocium ſuum ait, dic, quæſo te, ſi non videtur tibi melius eſſe huic deo ſervire qui talem habet famulum quam regi mortali inaniter militare. Dixit & hoc turbidius parturitione novæ vitæ. Reddidit & oculos paginis & legebat & mutabatur intus [totus] & exuebatur [exurebatur] mens ejus nam dum legeret infremuit & ait amico ſuo: jam abripui me ab illa ſpe noſtra & deo ſervire ſtatui & hoc ex hac hora in hoc loco agredior, te ſi piget imitari, noli adverſari. Tunc ille reſpondit: Adhærebo & ego tibi nec ulterius te in tali militia deſeram. Tunc Pontianus & qui cum eo erant per alias horti partes deambulabant, quærentes eos deveniuntque in eundem locum & admonebant eos ut redirent

quia jam declinasset dies, at illi narraverunt, eis qualis eis voluntas orta esset atque formata, & petierunt, ne eis molesti essent, tunc cœperunt flere & pie illis congratulati sunt & commendaverunt se orationibus eorum & reversi sunt in pallatium. Illi autem manserunt in eodem loco. Habebant ambo sponsas quæ postea quam hoc audierunt & ipsæ virginitatem suam deo dicaverunt.

CAP. XXXV.

MAximus Inperator de Treberi cum maximo exercitu movens Victorem filium suum in infantili ætate Imperatorem constituit eique Quintinum & Nannæum Principes Trebirorum reliquit, Ipse deinde à Theodosio in Italia peremtus est. Jam nunc aliquid de Sancto Felice dicamus. Hic fecit Basilicam grandem in honore Dei genitricis in campo Martio CCCC & X pedum longitudinis, CXX latitudinis in qua corpora Martyrum à Riciovaro passorum ad usque sua tempora disjecta & incomposita honorificè tumulavit, Corpus quoque Sancti Paulini quod suo tempore populus Trebirorum cum copiis ex toto regno adunatis de phrygia detulerat, facta crypta in eodem Monasterio medio cryptæ cum ferreis catenis suspendit. Ipse quoque post XII annos sacerdotii in sinistro cornu ejusdem Ecclesiæ sepultus est. Eodem tempore sub Theodosio Majore *Franci* cum ducibus suis Sunnone & Gundebaudo in Germaniam prorumpentes pagos quosdam populantes & Coloniæ metum incusserunt quod cum Trebereos peratum fuisset Nanneus & Quintinus quos supra diximus, quibus infantiam filii & defensionem Galliarum Maximus commiserat collecto exercitu Francos de Germania ejecerunt & apud Carbonariam sylvam magna eos strage vicerunt. Hinc ortum est odium Francorum contra Trebiros, & ex hoc deinceps transmisso Rhe-

ſo Rheno in terra Trebirorum hyemare cœperunt. Poſt hæc ergo temporibus Honorii Imperatoris Crocus Rex Vandalorum cum Svevis & Alanis egreſſus de ſedibus ſuis Gallias appetens conſilio Matris nequiſſimo utens, dum ei dixiſſet, ſi novam rem volueris facere & nomen acquirere quod alii ædificarunt deſtrue, & populum quem ſuperas interfice; Nam nec ædificia meliora ac pretioſiora facere potes neque plus magnam rem per quam nomen tuum eleves. Qui Rhenũ apud Moguntiam ponte ingenioſo tranſiens primum ipſam civitatem cum populo ejus delevit, deinde cunctas quasque civitates Germaniæ vaſtans Mettis pervenit, ubi muro civitatis divino nutu ruente capta eſt civitas à Vandalis. Dein urbem Trebirorum vix jam à perſecutione Francorum reſpirantem pari obſidione cepit & magna ejus ædificia ad terram dejecit, Civium pars aliquanta in harena civitatis id eſt in amphiteatro quam munierant, liberata eſt. Poſt hæc cunctas civitates Galliarum Crocus pervagans Arelatum obſedit, ubi à quodam Milite Marco [Mario] captus & in vinculis conſtrictus per cunctas civitates quos vaſtaverat ductus impiam vitam morte dignam finiit. Paulo poſt regnante Theodoſio minore Attila Rex Hunnorum civitatem Trebirorum bello obtinuit eamque graviter depopulatus eſt. Poſt mortem autem Valentiniani qui poſt Theodoſium cum Martiano imperavit Avitus ſuſcepit imperium, ſub quo Civitas Trebirorum ludibrio patuit Francorum. Erat in urbe ſenator nomine Lucius qui habuit uxorem pulcherrimam in quam [qva] deperiit Avitus amore turpi. Simulans ergo infirmitatem præcepit ut omnes ſenatrices Urbis eum viſitarent, venit inter alias uxor Lucii & ab eo ſtuprata ſilenter domum reviſit Mariti. In craſtino ſurgens de ſtrato ſuo Avitus dixit ad Lucium. Pulchras thermas habes ſed frigido lavas. Hic Lucius indignatus urbem prodidit Francis à quibus

bus direpta est, multisque necatis incensa. Treberi capta & Coloniam Franci ceperunt. Sic finitum est nomen & regnum Gallorum & Germanorum & ortum est Francorum.

CAP. XXXVI.

POst obitum Sancti Felicis, ut ad id redeamus à quo paululum recessimus, Mauritius Trebirorum præsul efficitur. Post quem Sanctus Legontius, dein *Auctor*, Post quem Sanctus Severus. Hic Apostolicis viris per omnia coæquandus Germaniæ verbum dei prædicavit & cum beato Germano Parisiorum Episcopo & Lupo Trecaseno in Britannia Pelagianam hæresin destruxit. Cui successit beatus Cyrillus. Hic cellam Sancti Eucharii incensam & desertam reparavit, Monasteriumque non longè à priori loco constituit, & illuc corpora Sanctorum Eucharii & successorum ejus trans tulit, juxta quos & ipse requiescit. Cyrillum Lamnerium [janerius, janerium] Emerus subsecutus, Marum post se constituit, qui Monasterium Sancti Paulini à Barbaris in prædictis urbis vastationibus desolatum reparavit, ubi & ipse sepultus requiescit, cui successit Volusianus. Hic privilegium dudum à Papa Silvestro huic urbi per beatum Agricium delegatum, [delatum] sed jam suo tempore deletum, Romano Pontifici rescribi fecit, & honorem priscum suæ civitati renovavit, Post quem Miletus Ecclesiam rexit, Post quem Modestus, dein Maximinianus; post quem Sebicius [Hibustus] cui successit Abrunculus, dein Rusticus hic primo reprehensibiis sed postea per *beatum Goarem* correctus in Ecclesia beatæ Mariæ, quæ vocatur Litus ad Martyres quatuor annis reclusus pœnitentiam gessit. Quo decedente Aponoctus [Aponoculus] successit. Cujus temporibus Arvernensi Ecclesiæ Illidius sacerdos extitit, cujus fama cum per diversos Ecclesiæ eveheretur assensus, & vicinarum urbium fines penetravit, unde

factum

factum eſt, ut hæc gloria etiam Trebirici Imperatoris aures attingeret cujus filia à Spiritu immundo vexabatur & non inveniebatur à qvo poſſet erui, beatum Illidium fama detexit & dicto citius ab Imperatore directi pium Sanctum Senem Arvernis repertum Treberis Regi repræſentant, à qvo venerabiliter excipitur. Rex de exitu infelicis conqveritur filiæ. Ille verò confiſus in Domino orationi tota nocte incumbit, dein miſſis in os puellæ digitis neqvam Spiritum à corpore abegit obſeſſo. Qvod miraculum Imperator cernens, immenſos auri argentiqve cumulos Sancto offert Sacerdoti, qvos ille refutans obtinuit hoc ut Arverna civitas qvæ tributaria in ſpecie triticea ac vinaria dependebat, in auro ſolveret qvod cum gravi labore penui inferebatur Imperiali. Sanctus vero Illidius impleto vitæ præſentis tempore in ipſo vitæ curriculo migravit ad Chriſtum à ſuiſqve delatus in urbe ſua ſepultus eſt.

CAP. XXXVII.

EO tempore Theodoricus Rex ex civibus Arvernis Clericos multos adduxit, qvos Trebericæ Eccleſiæ ad reddendum Domino famulatum juſſit aſſiſtere. Beatum verò Gallum neqvaqvam paſſus eſt à ſe ſeparari. Defuncto verò Aponoculo Epiſcopo congregati Clerici Treberici ad Theodoricum Regem ſanctum Gallum Epiſcopum petebant. Quibus ille ait: ite & alium requirite, Gallum enim Diaconum alibi habeo deſtinatum. Tunc eligentes Sanctum Nicetium Abbatem urbis Lemovicinæ Epiſcopum ſtatuerunt. Cui ſucceſſit Magnericus diſcipulus ejusdem Nicetii. Cujus temporibus in Parochia Trebirorum magnæ ſanctitatis Viri claruerunt, videlicet Paulus ſuper montem Cebennam, qui ex ejus nomine hactenus Pauli mons vocabatur. Ingobertus, diſtobodus, [diſſibodus] Wandalinus, Carileſſus [Carileſſius] & qui-

† G dam

dam Longobardus, nomine *Vuolffi* Laicus, & presbyter Beatus ejusque [ejusdem] Germanus nomine & opere beatus aliique plurimi hermiticam vitam ducebant. Hic Magnericus Episcopus templa antiqua dei in priscum renovavit honorem, & in honore beati Martini Ecclesiam construxit. Unam in monte pago vabrensi, [Nabrensi] alteram in villa quæ Carto [Caic] Domus dicitur. Tertiam in monte Iurano qui ex nomine Sancti Martini dicitur. Quartam in ipsa urbe in qua & ipse post expletum suæ vitæ cursum tumulatus est, Cui successit Gangericus discipulus ejus, qui in castro Trebirorum Evosio fuerat educatus. Hoc quoque mortuo Sabaudus Pontificatum subiit. Post quem Severinus Ecclesiam rexit Dominica dignus allocutione. Cui dictum est à Domino ut à sede sua Burdegalam transmigraret ibique verbum Dei prædicaret. Quo tendente beatus Amandus illius Ecclesiæ Episcopus nihilominus à Domino admonitus ex castris obviam venit honorificeque introductum suscepit, ipseque loco cessit Severino sede relicta, ibi sepultus requiescit. Dein Modowaldus Episcopatum suscepit temporibus Dagoberti qui videlicet Dagobertus plurima beneficia contulit Treberensi Ecclesiæ & beato Modowaldo. Idem enim Pontifex in palatio Dagoberti, quod vocatur horreum, Ecclesiam in honore beatæ Mariæ Virginis construxit, ubi & congregationem Virginum instituit, ubi præfecit mulierem quandam Modestam vita & nomine sacratissimam virginem alumnam cænobii montis Romoraci [Romarici] quæ ab aliquibus soror Sancti Wilbrodi fuisse putatur contemporaneam beatæ virginis Gertrudis. Dein nihilominus deo dilectam Virginem Irminam ipsius Dagoberti regis filiam, & post Anastasiam virginem, Cui successit Basilissa. Itemque aliam in palatio antiquo in suburbio sito congregationem constituit, quibus matrem similiter Dagoberti filiam nomine Adelam præfecit &

& Eccleſiam Sancti Martini in pago Megene [Megine] Item idem venerandus Pontifex Modowaldus conſtruxit Eccleſiam Sancti Sympheriani ad littus Moſellæ ibique congregationem Virginum eſſe conſtituit, quarum Matrem ſororem ſuam Severam nomine inſtituit. Hujus etiam temporibus Paulus incluſus ſupradictus migravit ad *Theologiam* quam præfatus Dagobertus Rex in ſuo proprio conſtruxerat & ibi aliquantulum manſit. Poſtea vero Eccleſiæ Virdunenſis curam regendam ſuſcepit, ibique quievit. Sanctus quoque Modowaldus poſtquam ſororem ſuam beatam Severam cœleſti ſponſo eam vocante obeuntem in Eccleſia ſancti Symphoriani ſepulturæ tradidit paulo poſt & ipſe migravit ad Dominum & in eadem Eccleſia juxta eam ſepultus eſt.

CAP. XXXVIII.

HUic ſucceſſit Mymerianus [Numerianus] cui Baſinus qui fuit Abbas cellæ Sancti Hilarii in territorio Treberenſi poſt quem Lutwinus ipſius Baſini ex ſorore Nepos. Hic primo belgicæ Galliæ dux omnia Monaſteria hujus urbis largiſſimis honoravit donariis & prædiis auxit. Poſtea ſuper fluvium *Saroam* [Arona] in proprio congregationem Monachorum inſtituit, ubi & ipſe Monachicæ vitæ habitum ſuſcepit. defuncto avunculo ſuo Baſino Epiſcopo ſucceſſit electus & à Remenſibus & Laudunenſibus præfuit, in quibus duobus uno die Deo præſtante ſacrorum ordinum conſecrationem celebravit, Remis obiit & à Milone filio & Trebirenſibus relatus divino dato indicio [judicio] Mediolacum [Mediolanum *ita alter codex*] ſepultus eſt. Qvo defuncto Clodolfo merenſi Epiſcopo Sancti Arnolfi filio Eccleſia Trebirenſis committitur. Qvam dum regeret Milo iam dicti Lutwini Epiſcopi filius, non ut qvidam ajunt Eccleſiaſtica electione ſed tyrannica invaſione occupavit, in qvo

nihil de clericali honore vel vita nisi tonsura enituit. Ejus vero invasionis ratio hæc est. Eo enim tempore bella gravia in hac provincia orta inter Karolum & Rangifredum de principatu contendentes, quem ut Karolus bello obtineret Laicis Episcopatus donavit & Episcopis nullam potestatem habere permisit. Cum hoc Karolo Milo supra dictus ad bellum profectus est sola tonsura Clericus, habitu & moribus irreligiosus Laicus, & post victoriam Episcopatibus Trebirorum & Remorum ab eodem Carolo donatus est. Cujus infelici tempore de his Ecclesiis multa ablata sunt & res ab Episcopiis divisæ, domus religiosorum destructæ, Ecclesiastica disciplina dispersa, adeo ut Clerici, Sacerdotes, Monachi & Moniales sine lege Ecclesiastica viverent & refugia indebita haberent. Patet hujus calamitatis indicium in plurimis Treberensis Parochiæ Ecclesiis in qvibus singulis singulæ fuerunt olim Congregationes, qvæ tam a præfato Milone qvam ab aliis Tyrannis ne dicam Episcopis rebus spoliatæ vix unum Presbyterum possunt sustentare. Sic sunt, Ecclesia Sancti Medardi, qvæ sita est prope cellam Eucharii, Ecclesia supra Saroam, qvæ dicitur Ravena [Tavena] Ecclesia Sancti Symphoriani à beato Modowaldo constructa, Ecclesia in honore Sanctæ Crucis jussu beatæ Helenæ condita. Ecclesia Sancti Salvatoris in Capitolio, Ecclesia ad Palatium, Ecclesia supra montem Sancti Beati, Ecclesia Sancti Stephani extra Castrum *Andernacum*, forum quoque erat ante portam mediam constitutum & frequentia Comprovincialium satis celebre & famosum orta inter cives & negotiatores gravi simultate ex eo loco in Masgaciam [Wagasacram] translatum est. Et de his hactenus.

CAP. XXXIX.

ZAcharias igitur Papa Beatum Bonifacium doctrina & operatione clarum Treberensi & Remensi Ecclesiis

ſtis viſitatorem & ſpiritualium negotiorum proviſorem conſtituit, cum Milo Tyrannus res utraſqve teneret. Interea Carolus Eccleſiarum deſtructor moritur, de qvo nocte qvadam revelatum eſt Sancto Euchario Aurelianenſi Epiſcopo, qvod eſſet in inferno inferiori, qvi accito Domino Bonifacio Romanæ Sedis Vicario aliiſqve boni teſtimonii Viris Sepulchrum Caroli aperuit, ſublato autem lapide ſerpens mirè magnus exivit de ſarcophago, corpus autem Karoli non eſt inventum ibi. In his diebus Dominus Zacharias Papa audiens fidem & doctrinam Domini Bonifacii conſtituit eum ArchiEpiſcopum Mogontinæ Eccleſiæ; Nam antea Mogontini Epiſcopi ſuffraganei erant, Wormacienſium Epiſcoporum. Milo igitur Tyrannus his ita peractis venationi inſerviens ab Apro percuſſus moritur; in villa qvæ dicitur Yranc [Yrano] primo à Treberi miliario, ubi & ſepelitur, poſt XL annos ſuæ Tyrannicæ invaſionis. Pipinus ergo rex ſuggeſtione cleri & plebis Trebericæ Hildolfum, claro Nerviorum genere ortum in Rengensburg [Regenesburg] autem enutritum Trebericæ Metropoli conſtituit Epiſcopum. Hic conſtruxit Monaſterium in honore ſancti Johannis Evangeliſtæ, juxta cellam ſancti Hilarii in campo Martio, in qvod corpus ſancti Maximini de cella ſancti Eucharii tranſtulit, cum aliis CCCtorum Martyrum corporibus à Ricciovaro paſſorum, qvem locum & ſua ſupellectile & fundis ditatum & cœnobitis repletum, centenum numerum Monachorum conſtituit, qvæ videlicet Cella in fundo ſancti Petri conſtructa Epiſcoporum Trebirenſium multo tempore juri ſubjacuit, donec unus eorum adulatione dampnabili cuidam reginæ ad Nuptias eandem Cellam cum Caſtello qvod dicitur Sericum [Uricum] dono dedit, & ſic deinceps à regibus detenta eſt. Hic itaqve poſt aliqvot annos Epiſcopatum ſuum relinqvens in Saltu Voſagi

Tullensis parochiæ cellas tres constituit [construxit] in qvarum media monachus sanctus [factus] Deo sub Abbatis imperio militavit, ubi & reqviescit, cui tamen qvam diu vixit alius in Episcopatu non successit. Defuncto vero successit Weomardus [Wicmandus] & hic fuit Abbas Cellæ sancti Maximini. Hic cellam sancti Goaris ad jus sancti Petri transferre conatus est, sed violentia Pipini Regis impeditus est. Præceptum tamen regiæ autoritatis ab eodem Pipino super cellam sancti Maximini & aliis rebus Ecclesiæ Trebirensis obtinuit, & à Carolo Magno Pipini filio, qvod qvi scire voluerit invenire poterit.

CAP. XL.

EO mortuo Richbodus ordinatur Episcopus, dein Wazo, qvi ambo alter alteri succedens abbates extiterunt Mediolacensis Cœnobii. Post qvos Hamularius Fortunatus Cardinalis Romanus, *qui librum Officiorum conscripsit*. Hic missus est à Carolo Magno Constantinopolim propter pacem cum Michaele Imparatore firmandam. Qvi etiam Carolus multum marmor & museum [musivum] plurimum de Treberi Aqvis palacium vexit & beato Petro ad vicissitudinem munera dedit. Post Fortunatum Trebirorum Ecclesiæ Hetti præfuit Abbas Mediolacensis. Hic admonitus in visu à Sancto Materno, in XXIII anno Ludowici Imperatoris asportavit corpus Sancti Castoris de loco qui vocatur Cardenna [Cardona] ad confluentiam ad monasterium, qvod ipse construxerat, & V^to. [prim] Idus Decembris consecravit in honore Sancti & omnium Confessorum, & post consecrationem Sanctum Corpus in Ecclesia recondidit ibique Ludvicus Imperator multa Domino [dona] præsentavit. dicunt eum aliqui res Ecclesiarum Sancti Eucharii & Sancti Lutwini Principibus suis in beneficium tradidisse. Post XXX VII [XXXI] annos [sui sacerdotii] obiit & sepultus est in monasterio Sancti Eucharii ante altare Sancti Johan-

JohannisBaptiſtæ in abſida aquilonari, ad cujus dextram in altaris [altera] abſida reqvieſcit vir valde magnificus in Germanis nobilitate, clarus ejusdem Hetti Germanus, nomine Rutgandus.

CAP. XLI.

ANno Dominicæ Incarnationis Octingenteſimo LI Cathedram Hetti Tietgaudus obtinuit. Hic ſimplex ſeductus eſt à *Lothario Imperatore* & adultero & Gunthero Colonienſi Epiſcopo & conſenſit in deſertionem Thietpergæ uxoris ejusdem Lotharii falſo accuſatæ, imò definivit in ſynodo, quod ipſa confeſſa fuiſſet, ſemetipsam fratris Germani inceſtuoſo pollutam fuiſſe concubitu. Hanc enim falſam infamiam Lotharius cum his Epiſcopis compoſuerat cupiens hoc modo reginam abiicere & waldradam ſororem ejusdem Guntheri Colonienſis Archi Epiſcopi quā ipſe adolescens concubinam habuerat, in regnum aſſumere. Qvod cum judicio Epiſcoporum adeptus fuiſſet, Thietgandus & Guntherus à Papa Nicolao Romam pro his cauſis vocati ſunt, ibique omni Eccleſiaſtica dignitate privati depoſiti ſunt. Hujusqvoque Thietgaudi Epiſcopi anno VI Treberis viſus eſt canis ſedere ſuper cathedram ejus Epiſcopalem, cumque iterum atque III Sedem apoſtolicam reſtitutionis gratia adiſſent & non profeciſſent; Noviſſimo Nicolao Papa defuncto Adrianus ſucceſſit, Cujus liberalitate Thiergaudus in monaſterio Sancti Gregorii manſionem ſuscepit, cui Sanctus Gregorius in ſomnis ſcilicet & iterum apparens, monuit ut recederet & manſionem Sancti perturbare, quia illicitum eſſe ipſe Gregorius diſpoſuit, deſineret & cum hoc facere Thietgaudus diſſimularet, tertio correptus de inobedientia & defatigatione Apoſtolica. Apparuerat enim ſibi ducens dextrâ manu Andream Apoſtolum cujus nomini ipſa Baſilica conſtructa fuit, reſponſum accepit, quod à momentanea quidem

dem morte liberaretur sed propria cum suis privaretur. Quod cum omnibus quibus potuit revelaret, & aliud hospitiũ à Pontifice impetrare non posset, apud Sabinos concedens eodem anno cum suis omnibus vita privatus est. Lotharius vero Imperator apud Placenciam divinitus percussus moritur. Cum qvo pariter totum regnum, quod ex ejus nomine Lotaringium appellatur corruit, Castellum etiam Lotharii non longè à treberis super saroam [juram] ex illo tempore desertum est.

CAP. XLII.

ANno Dominicæ incarnationis DCCC LXIIII Bertholfus Abbas Mediolacensis fit Episcopus Treberorum consanguineus Adventii tunc temporis Metensis Episcopi, qui Advencius cum Lotharium regem in Placentia mortuum cognovisset, Karolum fratrem ejus, qui in provincia regnabat Metris evocatum adjuncto sibi cum aliis Episcopis Hincmaro Remensi Archi Episcopo, Regem Lotharingiæ Provinciæ consecravit cognatoque suo Bertulfo ut daret Archi Episcopatum Treberensem obtinuit. Hic villam qvæ dicitur Marcia de manu regia comparavit. Anno V^to. Bertolfi moritur Adventius Metensis Episcopus. Walo ej substituitur, cui ordinationis suæ anno II transmissum est pallium à Johanne Pontifice cum literis docentibus, quibus hoc festis foret usurus. Bertholfus vero Metropolitanus audiens Walonem in die Sancto Paschæ cum pallio procedere missis literis Treberim evocatũ percunctatus est, quando vel qvomodo vel à quo procedere cũ pallio sibi fuerit concessũ, Walo literis in aurib⁹ omnium qvi aderant, qvod sibi à Pontifice transmissum fuerit de usu pallii privilegium, asseruit non se primum sed qvintum fuisse quem Apostolica sedes hoc honore dignata sit sublimare salvâ tamen in omnibus Metropolitani subjectione,

ctione, primum Urbicum [Urbicium] ſecundum Pipini Regis ex ſorore Nepotem Crodegangum IIIum. Angeltannum [Angelramum] IV. Drogonem Karoli Magni Imperatoris filium. Bertholfus his aſſertionibus non ſatisfactus capitulo canonum loco qvo aſſeritur nulli ſuffraganeorum, novum & qvod non ab omnibus in Eccleſia ſua prædeceſſoribus habebatur absque Metropolitani ſui conſilio & licentia pra ſumendum, interdixit ej perſanctam quam in omnibus Eccleſiaſticis negotiis ſibi deberet obedientiam, ne ulterius niſi ab eo petita & conceſſa licentia pallio uteretur. Cumque Walo Apoſtolicam autoritatem prætenderet, Archi Epiſcopus vero Metropolitanorum privilegia defenderet, grandis utrinqve conflata eſt inimicitia. Hincmarus igitur Reverendiſſimus Remorum Archi Epiſcopus & eloquentia clariſſimus audiens hanc diſſidentiam Epiſtolam Waloni tranſmiſit ſapientiæ & ſani conſilii ſale conditam, per quam eum ad Metropolitani ſui inſtruxit obedientiam, & ſic reſtituit concordiam. Fuit enim iſte Bertholfus multum acer & impatiens in talibus ſuffraganeorum ſuorum præſumtionibus, & ſuæ Eccleſiæ privilegium non paſſus eſt in aliqvo temerari. Nam *literas Romani Pontificis* pro eâdem Walonis præſumtione nec non pro Epiſcopi Virdunenſis contra ſuam voluntatem ordinatione ſibi tranſmiſſas *noluit ſuſcipere*; Anno Epiſcopatus ejus XII [11.] Cœleſtis vindicta venit ſuper Lorringiam, Regnum Lotharii ſupradicti Regis adulteri & excommunicati. Deniqve Nortmanni qvi ante complures annos exierant & civitatem Nannetis combuſſerant Epiſcopumqve ejus Sabato Sancto Paſchæ dum fontes benediceret cum Clero ſuo trucidaverant, Andegavis, Turonis, Pictavis, Leodium, Trajectum, Tungrim, Coloniam, Bunnam, Tulpiacum, Juliacum, Niuſa [Nuiſam] Aqvis, Hindam, Malmundarum [Malmudorum] Stabulaus [Stabulus] Prumi-

am, Numago Regium (Rhenli) Castrum igne & ferro adnihilaverunt. Treberici ergo inito cum sapientioribus consilio qvicqvid in Civitate Ecclesiastici census vel ornatus fuerat in subterraneis oculunt specubus; Sarcophaga etiam Sanctorum altiùs terræ immergunt, ne sanctorum reliqviæ ludibrio essent barbarorum vesaniæ. Erat itaqve in monasterio Sancti Paulini Cripta ubi circa ipsius Sancti Sarcofagum ferreis catenis suspensum XIII jacebant corpora martyrum, qvorum nomina aureis literis in ejusdem Criptæ parietibus erant descripta. Religiosi igitur, qvi tunc erant Christiani timentes, ne per hujus Scripturæ indicium ludibrio ut dictum est fierent hostibus Sarcofaga vel ipsa etiam ossa martyrum salubre in ière Consilium, ut scilicet ablatis de parietibus literis nomina eorundem martyrum insuper qvi fuerint, unde venerint, qvando, qvomodo à qvo occisi sint in plumbea scriberetur Tabula, ubi qvisqve posset invenire, & horum nominum translationis causam & martyrum nomina & merita; Taliter autem Scripserunt in Tabula plumbea: In hac Cripta jacent (corpora sanctorum secundum seculi dignitatem nobilissimorum, secundum autem Dei voluntatem martyrum pretiosorum. Nam Rictiovarus Maximiani Imperatoris præfectus Legionem Thebæam jussu ipsius circumqvaqve persecutus, hanc etiam urbem propter ipsos ingressus est. Qvorum innumeros cùm hîc occidisset, hos qvoqve hujus civitatis Principes fidei Christianæ Confessores cum ipsis occidit. Qvorum hic corpora circum sunt collocata, in medio verò S. Paulini Episcopi Trebirorum Clarissimi corpus est ferreis catenis suspensum, qvod ibi factus Felix hujus sedis Episcopus à Phrygia totius regni viribus translatum 3 io Id. May honorificè suspendit, qvi & istud Monasterium in honorem S. DEI genetricis, nec non eorundem martyrum construxit. Nam præter horum Principum corpora

innu-

innumerabilia ejusdem multitudinis corpora in hoc Monasterio sunt comprehensa, qvorum nomina scilicet innumerabilis populi & peregrini non potuerunt inveniri, excepto uno Ducis vocabulo, qvi Thyrsus vocabatur. Hujus igitur & eorum martyrum vocabula, qvorum hic videri possunt Sarcophaga, aureis literis in hujus cryptæ pariete conscripta fuerunt. Qvæ inde devoti, qvi tunc erant Christiani huc transtulerunt, qvando Nortmannos hanc urbem sicut cæteras undiqve urbes depopulatos esse præsciverunt; Is ergo qvi ex dextro latere, latere S. Paulini repositus est, Dalmatius vocabatur, qvi consul & Patritius toti huic civitati principabatur. In sinistro autem latere ipsius qvi jacet Thyrsus vocatur, cujus nomen solius de tanta multitudine ideò est notatum qvia ipsus ejusdem legionis gerebat Ducatum. Ad caput autem hujus S. Paulini jacent & hujus urbis Senatores, martyrio cum ipsis Thebæis coronati, qvorum medius vocatur Maxentius, juxta qvem dextrorsum jacet propius, nomen habens Constantius; Post qvem est Crescentius. Postea Justinus. In latere autem sinistro Maxentii qvi jacent tres erant fratres Germani qvorum maximus natu, proximè Maxentium est Leander. Juxta, qvem Alexander, postea Sother. Ad pedes verò S. Paulini altrinsecus positi sunt qvatuor viri, genere, & virtute clarissimi qvi licet tempore pacis occultè Christum colebant, tempore tamen persecutionis apertè adeò fidem Christianorum defendebant, adeò ipsi Rictiovaro in faciem resistebant, qvos omnes, ad exemplum aliorum diversis tormentorum generibus multum afflictos tandem in præsentia sua fecit decollari. Alter ergo duorum versus austrum positorum, interior scilicet, Hormisda, exterior autem Papyrius vocatur. Alter autem eorum, qvorum latera aqvilonem respiciunt, interior Constans, exterior Jovianus vocatur. Ingressus est autem Treberim Rictiovarus 4 Nov.

Oct. & eodem die occidit Thyrsum cum sociis, seqventi autem die Palmatium (supra scribebatur Dalmatius) cum aliis Principibus civitatis. Tertia verò die, cædem exercuit in plebe sexus utriusqve. Cum autem terra de crypta, ubi hæc jacent sanctorum corpora, portarentur, os qvoddam incautè projectum sanguinem fudit non modicum. Qvod mox in præsentia Abbatum Clericorum & Laicorum in vasculum delatum, qvoties effundebatur, toties cum magna cruoris inundatione replebatur. In hac autem inundatione á nona hora sabbathi, usqve ad primam secundæ feriæ horam permansit. Et adhuc permanet sanguinolentum) Corpus [corpora] qvoqve Sancti Eucharii & reliqvorum ibi sepultorum altiùs terræ infoderunt idem fecerunt de aliis circa urbem sepultis.

CAP. XLIII.

ANno Dominicæ Incarnationis DCCC LXXX. defuncto Imperatore Ludowico Nortmanni audita ejus morte cum omnibus viribus exeuntes urbem Trebirorum Nonas Aprillis die sacratissimo cœnæ Domini occupaverunt, Bertholfo Episcopo cum quibusdam civibus fuga lapso, in qua usque ad Sanctum diem Paschæ fessa ab itinere corpora recreantes omne territorium urbis circumquaque usque ad solum demoliti sunt, omnes quoque qvos intra & extra urbem repererunt gladio occiderunt, ipsamque urbem & Monasteria omnia succenderunt igne. Cumque & Monasterio Sancti Paulini ignem multoriens injecissent, sed divinitus extingueretur, catenas ferreas qvibus sarcophagum ejus pendebat confregerunt, sed tamen sarcophagum catenis confractis nequaquam altius terræ insedit, sed in aere pendens remansit, donec post multos años á quibusdã infidelib' depressum subsedit, non sine vindicta in eos transfusa. Quicunqve

que enim huic ſacrilegio manibus deſervierunt, ſingulas infirmitatum plagas ſuſceperunt. Igitur Nortmanni civitate omni exuſta & deſolata Mettim properare diſponunt, qvod dum comperiſſet ejusdem urbis antiſtes Walo adjuncto ſibi Bertolfo Treberenſi Epiſcopo & Walhardo comite ad Remiche ultro illis obviã ad pugnam procedit. Inito certamine Normanni vicerunt, Walo Epiſcopus ibi cecidit, Bertholfus cum cæteris fugit. Eodem anno Bertholfus Archi Epiſcopus migravit ad Dominum. Cui ſucceſſit Rathbodus Abbas de Mediolaco venerabilis Antiſtes, qui eodem anno Rupertum in Mettis Epiſcopum conſecravit. Hic acquiſivit Abbaciam Sancti Servatii quæ dicitur *Maſtreiz* ab Arnolfo deinde etiam à Ludevico Imperatore hæc caſtella obtinuit: Sericum cum Orkeſuel [Orouſſel] cum villis ſibi ſubjacentibus, poſt quem *Rutgerus* Epiſcopus præceptum regiæ autoritatis ſuper eandem Abbatiam obtinuit. Iſte bonæ converſationis exiſtens habito Treberi cum ſuffraganeis Epiſcopis ac reliqvo Clero generali Concilio *librum Canonicorum decretorum* ſua induſtria compoſitum in medium protulit atque firmavit.

CAP. XLIV.

DEin Rutpertus Epiſcopus exiſtit. Iſte primus, ut ferunt, Trebirenſem Eccleſiam regno, qvod Lotharingium vocatur, adjecit, pro eo quod ſoror ejus Imperatori in matrimonio juncta fuit cum usque ad ejus tempora Francorum regno qvod à Karolo nomen habet ſubjecta multis fuiſſet honoribus illuſtrata. Sancto Martino quædam bona abſtulit Treberi. Poſt Rutpertum Heinricus Eccleſiæ præfuit qui regulares officinas & clauſtra circa majorem Eccleſiam conſtruxit & vigorem regularis converſationis ibidem exerceri decrevit, forum, in qvo nunc eſſe videtur, inſtituit. Affuit Romæ cum Ottone primo damnando Magum non Papam Iohannem. Item Otto Abbaciam ſupradictam pote-

ſtate regia de hàc Eccleſia tulit & aliam qvæ dicitur horrea quod ſua eſſet pro *Maſtreth* huic Eccleſiæ delegavit, cum ad eum nihil pertinuerit. Ipſe vero Heinricus LXXX manſos de Sancto Martino tulit & poſtea in Italia obiit. Cui Theodoricus ſucceſſit, Vir nobilis & magnæ autoritatis Præpoſitus Mogonciæ majoris Eccleſiæ, qvi privilegia ſuæ Eccleſiæ renovavit & auxit. Eccleſiis Sancti Martini ubi Sanctus Magnericus requiescit & beati Paulini donaria multa dedit & collapſa vetuſtate renovavit, Romæ Cellam quatuor coronatorum cum omnibus appendiciis ſuis ſibi ſuisque ſucceſſoribus in perpetuũ acquiſivit, *ſub eo regulares Canonici Sancti Petri eſſe deſierunt.* Mogonciæ defunctus ſepultus eſt in Eccleſia [Baſilica] Sancti Gangolfi Martyris quam ipſe de proprio ſuo conſtruxit ac XII fratres ibi Deo famulaturos datis neceſſariis inſtituit. Cui ſucceſſit æternæ memoriæ Ekkebertus Epiſcopus hic de Britannia ortus, Patre Theodorico Comite & Matre. Hiltigarda nomine divitiis & nobilitate Anglorum primoribus, divinitus ut credimus huic ſedi eſt prædeſtinatus. Nam ut primum Chriſto Treberenſibus conſulente hanc ſedem conſcendit, multifariam ejus inopiam caritate & miſericordia, quæ in eo abundavit ſic in perpetuum relevat ut qvam diu hic mundus volvitur ejus memoria digne celebranda judicetur. Mox etenim omnibus ſuis ſecundum carnem & Spiritum in Britannia propinquis mandat, ut ad ſe inviſendum ſuæqve Generoſitatis indicium declarandum ſe præpararent & proximo natali Domini cum omni pompa & ambitione Treberim properarent, qvod cum ipſi ſtudioſe & ſtrenuè impleſſent ipſe caritate mediante omnibus quas detulerant rebus & pecunia ſpoliavit eisdemqve in Patriam reverſis multoque plura remittentibus & precioſiora adjicientibus Eccleſiam ſuam Paganorum & Chriſtianorum rapina exinanitam largiſſima liberalitate ditavit, aureis & ar-

gente-

genteis crucibus, plenariis, Caſulis, Dalmaticis, tunicis, palliis, capſis, velis, cortinisque & poſſeſſionibus auxit. Monaſteria urbis rapina & Provincialium prædiis exhauſta recollectis ubique manu poteſtativa poſſeſſionibus, reparavit, Abbaciam Sancti Servatii dono *Ottonis ſecundi* recepit. Item pro ſiccitate terræ imminente & rogationes, Cruciumque & Sanctarum reliquiarum geſtationes per circuitum valli Treberici ab omnibus qui ſunt in ſua parochia tertia poſt pascha hebdomade fieri præcepit; Corpus Sancti Celſi Confeſſoris in Cæmiterio Sancti Eucharii reperit. Juſte namque Ekbertus & Theodoricus Metenſis Epiſcopus Anno Dominicæ incarnationis DCCCC LXX cum Ottone, Magno & glorioſiſſimo Imperatore Auguſto cujus conjux Theophanu (Theophania) in Italia per triennium fere conſtituti multa Sanctorum corpora collegerunt, qvæ ad ſedes ſuas transmiſerunt. Ekebertus Sanctum Severum Presbyterum in Terentina valli [Terentia valle ſepultum] de qvo Sanctus Gregorius in libro dialogorum ſcribit, adjutorio regis ſupradicti acqviſivit qvi per Moſellæ fluviminis alveum transvectus acquieſcit, & in Spoleto civitate oſſa Gregorii Martyris & Pontiani Martyris, & in caſtro *Turegum* [Turregii] reliquias Felicis & regulæ, [Urſulæ] Epiſcopus autem Corfinii [Curfinii] Theodorico Epiſcopo Metenſi dedit corpus Sanctæ Luciæ virginis teſtificantis manu ſua Evangelio ſuper poſita hanc ipſam eſſe Siracuſanam de qua reſponſoria & Antiophonæ, cum Miſſa cantantur ubique & eo loci per Forardum qvendam ducem Spoletanum translatam, cujus dimidium idem Theodoricus Ekberto Epiſcopo devotiſſimè petenti tradidit,

CAP. XLV.

CAP. XLV.

HUjus industria Treberensis Ecclesia baculum Sancti Petri jam dia amissum recepit, quem qvaliter amiserit breviter dicemus. Temporibus Sancti Maximini Hunnis Rhenum transire meditantibus, Sanctus Servacius Trajectensis Episcopus prævidens in Spiritu cædes & incendia totiusque Galliæ futurum excidium. Romam causa orationis adiit, ut suffragio Apostolici patrocinii mitigaret Dominum [iram Domini] Ubi cum triduo precibus & lachrymis insisteret, responso didicit Apostolico, nullo modo vindictam Domini præterituram nilque in Gallia Civitatum vel Ecclesiarum inustum relinqvi, nisi solum in Mete [Meti] monasterium Sancti Stephani. Inde ergo reversus Treberim Sancto Maximino quod audierat retulit, nec multo post apud Trajectum obiit. Quicquid igitur in civitate Treberica erat reliquiarum mobilium prædictæ hostilitatis metu ad Mettim deferendum consilio sapientium est decretum. Porro autem ante Hunnorum irruptionem Treberi Francorum pertulerunt invasionem, nec multò post ille omni fama celebris Attila Rex Hunorum humanarum miseriarum gurges & malorum, a Reno Aurelianis usque omnem Galliam captivavit, incendit & vastavit. Exin cum pace reddita cepissent urbes & vici secundum pristinum inhabitari, Treberi res suas à Metensibus repetentes in vanum fuêre laborantes. Placuit ergo tributum de civitate Treberi Sancto Stephano Metensium Patrono annuatim persolvi quo per hanc exhibitam venerationem mererentur aliquam rerum suarum restitutionem, quibus cum præter baculum alia redderentur, esseτqve pudor Trebiros victores quondam gentium tributarios esse Metensium, rupto fœdere altare in honore Sancti Stephani super quatuor columnas in curia erexerunt Treberica & prædictum censum annis singulis illuc solverunt.

Dein

Dein à Metenſibus in Curia Regis orta quærimonia & dicentibus annuum tributum à Treberenſibus ſibi debitum aliquot annis ſibi negatum, iſtis quoque negantibus unquam ſe alicui tributarios fuiſſe, Metenſes in fidei & querelæ ſuæ teſtimonium rogant mitti & inſpici quod ſuper columnas in curiæ altare collocatum. Quod cum utrorumque arbitrio definitum foret, fieri debere: Treberici occultè celerrimum nuntium miſerunt & altare columnis depoſitum [impoſitum] Monaſterio Sancti Petri collocaverunt. Sic ergo cum res mota quærimoniis probari non poſſet teſtimoniis, Treberenſes hâc potiti victoria baculi tamen caruere preſentia donec poſt dictas & trium adhuc gentium graviſſimas irruptiones, Wandalorum Francorum, Nortmannorum Ottone regnante, Frater ejus potentiſſimus Colonienſis Epiſcopus hâc etiam civitate donatus à Treberenſibus rogatus baculum huic Eccleſiæ reſtituendum à Metenſibus extorſit, ſed eum eadem, qua clavum Domini, perfidia ſubtrahere voluit, Colonienſi Eccleſiæ dono dedit. Paucis hinc annis tranſeuntibus Ekberti Epiſcopi inſtantia Warinus Colonienſis Epiſcopus partem baculi cum apice ſecans ſuperiorem partem ſibi retinuit, reliquam huc tranſmiſit. Ferunt hirundines ab hoc Viro ſciliceto Ekberto Epiſcopo maledicente templum Sancti Petri non involare, aut ſi involaverint exanimari, quod ſibi quodam die ſuper altare ſacra celebranti ex una earum caput contigiſſet fœdari. Adveniente quondam feſtivitate Sancti Eucharii, Ipſe pro celebrando ibidem divino officio ad ejus monaſterium perrexit. Cumque poſt expleta Miſſarum ſolemnia à fratribus peteretur obnixè cibi & potus caritatem ſumere, ne eis oneroſum fortaſſe exiſteret, ſi tanta comitatus ambitione ibidem reficeret, cepit oblatam à fratribus caritatem omnino refutare & reditum ſuum in Urbem maturare, cum-

que venisset ad flumen Oluvam cepit infirmitate gravi deficere nec mora ad suam sedem perveniens, diem clausit extremum. Sepultus est ibidem in parva Ecclesia quam ipse in honorem Sancti Andreæ construxerat in latere Ecclesiæ dextero. Sinistrorsum vero depositus jacet Heinricus supra nominatus hujus tertius antecessor, quem in Italia defunctum huc relatum illic sepelivit.

CAP. XLVI.

HUic successit Lutholdus [Ludolfus] *natione Saxo.* hic muris Ecclesiam Sancti Petri ac fratrum [fœminarum] habitacula circumcinxit, & ut ea quæ intra sunt usui Canonicorum cedant, exceptis quæ ad Episcopum pertinent instituit, qvatenus, qvomodo religione, ita & mansione à plebe sequestraretur. Qvo pontificante præfuit in Monasterio Sancti Paulini Præpositus nomine Adelbero de Luczelenburg ortus, vir potens & dives, habens castella hæc: Sarburc, Berencastel & Rutich [Rotichen] qui inito cum Lutholdo Archiepiscopo pravo consilio Ecclesiam Sancti Simphoriani quæ Abbatibus Sancti Martini subjacebat partim vi partim dolo sibi vendicat, Episcopo proh dolor sibi consentiente, & deinceps eam Sancto Paulino retinuit. Lutholdo autem defuncto ea fiducia quod *soror sua Henrico Claudo Imperatori nupta* fuerat invasit, milites in sua sacramenta jurare coëgit, Palatium quod situm est in urbe occupavit, pontem quoque Mosellæ turribus munivit. Heinricus autem Imperator Megingaudo Episcopatum dedit, Præposito Ecclesiæ Mogontiæ. Qui cum potentiæ Adelberonis resistere pararet LX mansos de rebus sancti Martini [Materni] Navengero [Ravengero de Madelberc] & Udelberto de scalle [stalle] in beneficium dedit nec tamen prævaluit. Tunc Heinricus Imperator cum exercitu Tre-

tu Treberim venit & Palatium obſedit à Dominica poſt albas usque ad Kal. Septembris qua obſidione non ſolum regio in circuitu Urbis undique vaſtata, ſed ipſa quoque Civitas quæ jam poſt vaſtationem Nortmannicam ædibus ornata & aliquatenus fuerat inhabitata, in priſtinam ſolitudinem pene eſt redacta. Non ſolum denique Obſeſſores ſed & ipſi Palatini obſeſſi frequentibus eruptionibus ipſos obſeſſores & finitima Palatii populabantur. Una die de vertice Jurani montis multitudo boum & ovium ad ſervitium Imperatoris adducta cum præſidio militum deſtitueretur (deſcendit) quod Palatini ex arce proſpicientes eruptione ſubita facta boves & oves præſidio eorum fugato ante ſe in Palatium compulerunt. Quos Cæſariani milites perſecuti apertis portis ſimul cum illis palatium irruperunt. Nec mora Palatini ex abdito portas clauſerunt omnesque qui irruperant miſſis ex arce lapidibus alios occiderunt alios graviter ſauciaverunt, reliquos ceperunt. Tunc Imperator ex materia Domorum urbanarum machinas circa palatium usque ad arces præcepit erigi, quo facilius poſſet Palatinos ex ipſa machinarum æquali [æqua] Palatio altitudine anguſtare. Hæ quoque Palatinis fortiter repugnantibus igne immiſſo vel ſuccenſæ vel dirutæ ſunt. Cæſar ergo cum nequaquam proficeretur in ejus expugnatione ad Kal. Septemb. profectus pontē dejici juſſit quem cuſtodiæ Adelberonis obtinuerant. Et Megingaudo Epiſcopatum confirmavit, quem usque ad finem vitæ ſuæ in Caſtello Confluentia Epiſcopatum adminiſtravit. Adelberone ſupra dicto Invaſore maximam Epiſcopii familiam retinente. Tandem circa finem Megingaudi, gravi infirmitate depreſſus omnia Megingaudo reddidit ſed Palatium ſibi retinuit. Obeunte Megingaudo Heinricus Imperator Poponem in Regensburgk educatum ad offenſam Adelberonis Præſulem conſtituit, ita dicens talem Virum debeo dirige-

re, qui tuæ vesaniæ sufficiat resistere. Igitur Adelbero tandem sera pœnitentia tactus [ductus] nec valens vires Poponis sufferre supplex eidem factus Palatium & sua Castella & omnia sua contradidit, & dein in Monasterio Sancti Paulini usque ad finem vitæ permansit.

CAP. XLVII.

ANno Dominicæ Incarnationis MXVI Boppo [Popo] Archi Episcopus Trebirorum ordinatur. Hic sæpuis occupatus in expeditione & procinctu [exercitu] militum, quædam de Sancto Paulino tulit de Palatio & LX monialium præbendas militibus in beneficium distribuit, Berencastel quondam Adelberonis à prædonibus defensum destruxit, aliud quoque castellum cujusdam Tyranni Adelberti qui dicebatur Sciva [Skipha] ad terram dejecit, qui videlicet Adelbertus Castellum Treberis quondam in honore Sanctæ Crucis constructum possidebat, inde frequenter cum multitudine militum erumpens in Curiam Episcopi quidquid ibi ad ejus obsequium parabatur violenter aufferens abducebat. Cujus rei ignominia confusus Episcopus videlicet quod hostem cottidianum sibi tam proximum ob munitionem Castelli non posset debellare, multis ad amicos suos habitis querimoniis ad hujuscemodi infamiam depellendam consilium & auxilium cæpit inquirere. Erat in exercitu ejus Vir potens divitiis & viribus fortis nomine Siko [Sicko] qui promissit se tentaturum, si quomodo posset hujus mali invenire medicamentum, Episcopo sibi satis congratulante, egreditur ille cupiens, quod spoponderat attentare, quadam die pergit ad portam Castelli pulsans fores, rogat sibi ab Adelberto ad refocillandum poculum mitti quod cum celeriter allatum fuisset & ebibisset, Pincernam nuncium alloqvitur, Domi-

Domino tuo ait ex mea parte magnas gratias nuntiato pariter & hæc verba narrare curato, quod vita ſoſpite hoc ſibi poculum grata voluntate citiſſime rependere ſtudebo; Et his dictis abiit, captato demum opportuno tempore XXX *hamas* præparat, in quibus ſingulis ſingulos milites electos loricatos & galeatos enſibusque præcinctos collocat & deſuper linteis opertas funes quibus vectes ad portandum eas insererentur, componit; Deinde LX viros nichilominus electos & plebeja veſte amictos enſibus eorum in hamas reconditis geſtatores conſtituit nulloque hominum hujus fraudis præter prædictos conſcio. Ipſe Siko cum his & aliis paucis militibus vallatus ad Caſtellum tendit, fores pulſavit, ſervo ſciſcitante quis ſit & quid velit, dic, ait, domino tuo me ſibi vinum magnæ dilectionis gratia olim promiſſum deferre, quoniam ipſum non piguit mihi ſitienti poculum dirigere. Servo renuntiante Adelbertus juſſit viros intromitti, quibus ingreſſis & hamas coram Adelberto ſimul ponentibus poſt eas Siko ſubintrat, jubet auferri lintearum velamina rogat Adelbertum ſuſcipere dilectionis munera, portitores ſicut erant docti uno momento pariter omnia hamarum velamina dejecerunt, gladios ſuos diripuerunt, inſidiæ hamis exiliunt gladios ſtringunt, fortiter undique feriunt, ipſum Adelbertum obtruncant, cæteros æditiuos crudeliter mactant, Caſtellum in ſolitudinem redigunt, Siko à Boppone pro victoria beneficiis illuſtratus eſt. Simili modo per alios principes ſuos multa Caſtella partim vi partim dolo cepit, tyrannorum inſaniam diu impune bacchantem ex parte maxima refrenavit. Monaſteriis ſanè eorum violentia exhauſtis prout potuit miſericorditer ſuccurrit, quibusdam non habita dando, quibusdam ablata reſtituendo exceptis duntaxat, ut ſupra diximus duabus congregationibus Sancti Paulini videlicet & Sanctæ Mariæ de Palatio, ex

quibus alteri propter Adelberonis insolentiam quædam subtrahendo minime pepercit, alteri propter malitiam ibidem habitantium, de quibus postea dicemus, cuncta quæ habuerat abstulit, ipsamque de loco eodem exterminavit. Hic rogatus à quodam *Danorum Comite Ottone* Daxiam [Daniam] venit *gentemque Danorum* [Savorum] (an Svecorum?) *ad huc idolis servientem ad Christum convertit*, ubi incredulis repugnantibus chirothecam ferream fieri præcepit, eamque igniri qua manu sua vestita nec læsa, lineoque panno cera infuso ad carnem indutus fornacem candentem intravit, indeque panno combusto illæsus exiens Christum Dei filium Deum esse verum, hoc indicio [judicio] declaravit. Hoc usque hodie apud Danos celebri fama vulgatur, à quibus & *Ansgarius* vocatur; Quo nomine ejus memoria ab eis V. Idus Septembr. celebratur.

CAP. XLVIII.

SEpulchrum ejus Treberi à Danis frequentatur. Sed quia tantisper ejus mentionem fecimus libet à principio quædam gestorum ejus breviter narrando commemorare. Regnante Serenissimo Heinrico, rege quidem secundo, Imperatore autem primo, anno regni ejus XIIII Megingaudo Trebericæ Civitatis Archi Episcopo de medio sublato dominus Popo in gaudium & lætitiam universæ civitatis cathedram Episcopalem suscepit, verè inquam in gaudium, quia ut in ipsum Scholastici cujusdam verbis utar *Almum Tutorem secum tulit huc Symeonem.* Unde in sequentibus plenius Deo largiente tractabo. Primum autem quibus parentibus quibus etiam partibus extiterit oriundus, quantum ad meam notitiam seniorum relatione devenit, referre curabo. Pater ejus Liupaldi nomen erat, qui regionis Austriæ Marchi-

am

am [Marcam] tenebat. Mater ejus Richinza [Richesa] cujusdã Ducis Germaniæ Franciæ filia fuit, sed & frater ejus patris æquivocus patre eorum defuncto eandem Marchiam strenuè gubernabat. Hi itaque filium suum Poponem ætate proficientem disciplina litterali [liberali] erudiendum in Regensburc civitate viris doctioribus tradiderunt, & post in processu temporis scientia litterarum satis imbutum & in virile jam robur adultum notitiæ supradicti regis exhibuerunt. Cui in brevi tam dilectus factus tamque idoneus visus est, ut sic dixi Megingaudo Episcopo Trebericæ Metropolis de medio facto Rex ipse Treberim festinato venerit. Erat enim in Confluentia positus & impetrato tam Cleri, quam populi consensu ipsum Pontificali Cathedra sublimavit. Proinde ab Episcopis qui causa regis advenerant consecratus est sub die Kal. Jan. Anno Dominicæ incarnationis M XVI. Consecratorum autem ejus erat unus Theodoricus, secundus Metensis Episcopus. Dein diebus non multis interpositis Romam orationis causa profectus est, ut quod Sancta Romana Mater Ecclesia filiæ suæ, Treberensi scilicet Ecclesiæ ex institutione Sanctorum Apostolicorum honorum & gratiæ debuisset impendere, & fieri sibi postularet. Quem Dominus Benedictus VIII. Sanctissimæ Apostolicæ sedi præsidens magno cum honore suscepit, moramque ibi facienti omnem reverentiam & dilectionem exhibuit, ita ut pro eo missas faceret & cum ipso sæpius cibum caperet, volenteque inde transmigrare summopere, de ejus quæ in deum est fidei conservatione, & de subditorum sibi eruditione atque deprecantium non furiosa sed paterna castigatione, sed & de munditia animæ & corporis solerter ammonebat, & ut ipsa hæc ejus præcepta memoriæ ipsius non exiderent, dedit chirographum hunc habentem modum,

CAP. XLIX.

CAP. XLIX.

Benedictus Episcopus servus servorum Dei beatissimo confratri & Episcopo Popponi Sanctæ Trevericæ sedis Archi Episcopo venerabili æternam in domino salutem & Apostolicam benedictionem. Apostolicæ solicitudini convenit, benignum erga fratres semper habere affectum eorumque petitionibus quæ ratæ rationabilesque esse videntur commodare assensum, proinde dulcissime frater, quia postulati à me, uti juxta morem prædecessorum tuorum usum tibi pallii concederemus, libenter voto tuo annuimus, solerter tuam commonentes fraternitatem, ut exterioris indumenti habitum morum probitate exornes, talemque te in omnibus exhibeas, ut creditæ dispensationis officium pastorali cura semper administrare studeas. Tunc enim veluti lucerna quæ in domo lucet cunctis apparebis conspicuus, si ut exteriori habitu ita & interiori fueris adornatus. Crúcem Christi quam sub pallii specie gestas, in corpore intus decreveris portare, in mente clamans cum Apostolo. Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo, desideranter quoque addens illud Prophetæ: Confige clavis à timore tuo carnes meas. Debita igitur caritate te admonentes ab Apostolica sede pallium tibi transmittimus hujus privilegii nostri autoritate. statuentes, ut in celebratione Missarum his tantummodo solennitatibus eo adornatus incedas, videlicet in Nativitate Domini, in Epiphania Domini, in Cœna Domini, in Pascha, in Pentecoste, in Ascensione Domini & in festivitatibus, Sanctæ Dei Genitricis & perpetuæ virginis Mariæ, & in nativitate Sancti Johannis Baptistæ, & in solennibus omnium Apostolorum, & in solennitate omnium sanctorum, in festis quoque illorum Sanctorum quorum Corpora & reliquiæ in tuo Episcopatu habentur, & in dedicatione tuæ Ecclesiæ

& in

& in die annuæ ordinationis tuæ, & ſi quando ſacros ordines competenter facere decreveris. Concedimus etiam Tibi, cariſſime Fili, licentiam crucem ante Te geſtandi. Omnipotens Dominus fraternitatem tuam dulciſſime Frater hic & in futuro cuſtodiat, ſique mentes noſtras in ſuo ſervitio corroboret, ut pro bene adminiſtratæ paſtoralis curæ officio in æterna beatitudine laborem noſtrum remuneret. Bene valete, Dato VI Idus Aprilis Menſis per manus Benedicti Epiſcopi Apoſtolicæ ſedis legati, Anno Heinrici inviſtiſſimi Regis Romanorum XIIII. Imperio vero ejus tertio Indictione XIIII.

CAP. L.

INde verò annis aliquot transactis cum ſatageret, ut juxta Dei voluntatem & ſecundum ſupra ſcriptam Romani Pontificis commonitionem animam ſuam immaculatam Deo offerret; Ecce diabolus, qui ut ſcriptura dicit ſeducit univerſum orbem, ſicut arte ſua nequiſſima per mulierem Adam protoplaſtum nosque omnes per eum immortalitatis veſte nudavit, ita quoque & hujus animum fraudis ſuæ integumentis à propoſito caſtitatis ſubvertere laborat ne poſſet cum Apoſtolo dicere, gloria noſtra, hoc eſt teſtimonium bonæ conſcientiæ &c. verbi cauſa. Eſt in ſuburbio Treverenſi oppidum quoddam quod vocatur *aula Palatii*, ubi ex inſtitutione unius filiarum Dagoberti regis pretioſæ virginis Athelæ inibi qvieſcentis congregatio erat puellarum Canonicam vitam profitentium. Accidit itaque ut Epiſcopus uni earum commiſſuram pallii mitteret, ut ipſa ei exinde caligas quibus, cum ad Miſſarum ſolennia celebranda procederet, indueretur, aptaret, quas illa ſuſcipiens & impudicitiæ ſuæ participem fieri concupiſcens arte ſua neſcio qua venefica

infecit, sutas remisit quibus mox Episcopo indutis, mirum dictu non visum est ei ultra decem passus viæ sospita vita procedere nisi ad præsens haberet rem cum muliere. Attonitus de tam subita mentis mutatione tamque inopinata carnis titillatione, quippe qui disposuerat carnalibus desideriis non consentire, cum festinatione exuit ac uni ut ita dicam de principibus sacerdotum, qui forte illic aderat indutum dedit, qui mox ut induit & ipse festinanter exuit secum mirans nihil tamen dicens tunc reliqui qui astabant, quid id mirabile esset admirati unus post unum [alterum] easdem caligas secreto cupientes induerunt & similia passi sunt, nullus tamen quid pateretur audebat præ pudore fateri. Novissimè ventum est ad urbis præfectum, qui ut ab Episcopo jussus induit, furore incredibili infremuit & se incantatum esse proclamat sciscitantique, quis iniquitatis hujus autor extiterit, Episcopus aperuit. Tunc omnes in unum sententias suas proferentes dicebant maximum hoc esse dedecus Ecclesiæ, quod qui canonica vel etiam Ecclesiastica censeretur professione tali pollueretur iniquitate. Eam quidem quæ hanc rem fecisset ab ordine sanctimoniæ projici dignam esse, cæteras vero ibi manentium ne ab eis aliquid tam infame procederet mutatis vestibus ac pro albis nigris indutis arctiori vitæ operam dare debere quod si perpeti noluissent, melius esset ut locus iste careret inhabitatione quam ibi tales degerent personæ quæ hujusmodi nequitiam gestarent sub religionis specie, & ita factum est; Illa ejecta est, sed & cæteræ nolentes nec habitum nec conversationem mutâre similiter sunt ejectæ, & aliæ in Monasterium puellarum quod horreum dicitur, aliæ autem ad alia sui habitus migraverunt loca, vacavitque locus aliquandiu à divinis laudibus. Cujus rei Episcopus postea summa ductus pœnitentia, veritus ne hujus causa injuriæ extre-

extrema divini judicii ultione damnaretur, annuente Domino Johanne tunc Romano Pontifice, commiſſa ſub ipſius teſtimonio conprovincialibus Epiſcopis, ſuis videlicet ſuffraganeis, Treverenſi Eccleſia, Jeruſalem ire diſpoſuit unde rediens in loco ſupradicto ad laudes dei celebrandas clericos religioſos mancipavit. Euntis itaque *Jeruſalem* quam efficax quamque Deo extitit pœnitentia grata, prudens quiſque liquido poteſt advertere, cum didicerit, quod divina reſpectus clementia virum *Sanctum Symeonem* ſibi conjunxit ſecumque adduxit. Cujus quia mentio ſe intulit, licet de illo prolixior tractatus habeatur, & me libet vel ad modicum ut ſit memoria ejus in benedictione, qui adduxit, cum Domino adjuvante ſanctitatem ejus perſtringere.

CAP. LI.

INterea Dominus Poppo, de quo ſermo eſt, Trevericæ hujus Metropolis ſtrenuus proviſor Hieroſolymam tendens ibi loci ubi Symeon morabatur applicuit, eumque ut ſecum venire vellet exoravit, quod annuens cum Antiochiam ſimul deveniſſet Symeon, à primoribus quibus pridie ibi ſe notum fecerat remoratus ſubſtitit donec Poppo Hieroſolyma rediens ſecus eam civitatem iter reflexit. Tunc admonitus in ſomnis, præfato Præſuli ſe commendat, & ſecum Treverim venit, ubi prout ipſe petiit in turri quadam deſerta [verum pro ut ipſe petiit intrans quædam deſerta] à Poppone recluſus, ſicut quondam in vertice montis Sinai ita nunc quoque hic graves malignorum Spirituum inſidias perpetiit, quos Domino auxiliante ſuperavit. Poſtremo cum ibi recluſus tranſegiſſet VII annos ei qui dedit animam reddidit Kal. Junii Anno Dominicæ Incarnationis M. XXXV. Deus autem eum multis virtutum indiciis magnificavit, ita

ut erectis manibus nostris in cœlum sursum ad Deum ac cordibus nostris Evangelicum illud exultantes decantare possimus, quia visitavit Deus plebem suam. Itaque pro miraculorum frequenti ostensione populus totius hujus provinciæ sæpe dictum Popponem deprecabatur Episcopum, uti ad honorem Dei & sancti illius viri per se vel per Epistolam suam Romanum Pontificem consuleret, & eventum rei nuntiaret peteretque quatenus autoritatis præcepto quem Deus evidentibus miraculis commendaret, hunc etiam fidelium populus digno Sanctis obsequio frequentaret, & ejus annuam depositionis diem solemniter celebraret. Super cujus rei negotio Archi Episcopus habito Comprovincialium Episcoporum consilio, quod subditus sibi populus piè petiit implevit.

CAP. LII.

VErum ut ad ordinem narrationis accedam libet ad superiora parumper respicere, Poppone in prælibati itineris negotio occupato nec dum reverso, *Giselbertus quidam Comes de Castello Luzelnburc nominato cum filio suo Cunrado* non sic aliter quam solet lupus in oves insanire, si quando contigerit Pastorem deesse, alius hoc alius illud sibi vendicare, ille quoscunque capere: Iste autem deprædare sicque mala inenarrabilia non cessabat perpetrare, quod Episcopus reversus comperiens, nec enim ipso præsente à malitia sua se poterant continere cum non potuisset ullomodo illis resistere, quippe quibus totius hujus provinciæ valentiores, qui hanc in eos [potius] debuissent injuriam vindicare confœderati erant hujusmodi, conjunctione, persæpe apud Imperatorem Cunradum se proclamat de illorum Tyrannide nihilque potuit proficere sicut supscripta ejus Epistola

ſtola commemorat, unde quam plures & Regi & Pontifici mittebat Epiſtolas quas quia pro multitudine tædioſum erat ſingulas ponere, verum etiam, quia non omnes contigit ad meam notitiam devenire, unam hanc tandem ſufficiat præ omnibus potuiſſe. Reverendiſſimo Patri patrum gratia & nomine Benedicto Poppo licet indignus divina tamen largiente clementia Sanctæ Trevirenſis Eccleſiæ Miniſter cum totius affectus dilectione debitam ſubjectionem. Superiori anno cum annuente venerandæ Memoriæ Domino Johanne in hac ſancta Sede Apoſtolica Prædeceſſore veſtro amore viſionis ſepulchri hominis Dei Jeſu Chriſti Jeruſalem peregre profectus fuiſſem, in regione noſtra pravorum hominum ſupercrevit iniquitas ita ut nec adhuc manus ab incepta [inceſta] poſſit retrahere nequitia omnia per circuitum diripientes & devaſtantes ſuper quo ſæpiſſime deprecatus faciem Domini mei Regis quatenus manum mihi porrigeret ſuæ animadverſionis, nihilque profeci, ſæpe etiam ſupra nominato Prædeceſſori veſtro pro eodem ſupplicavi, nec quidquam usque huc conſolationis impetravi, quam ob rem deſidero, ut vel nunc ſolacietur mihi Deo amabilis Paternitas veſtra, mittatque virum de honoratioribus veſtris ac prudentioribus qui mihi in neceſſitatibus meis conſilio ſimul & auxilio ſuffragetur, auxilietur dico de adverſis conſilietur autem de his, quæ latere non credo veſtræ Sanctitati, at vero ſi hactenus vos latuerunt jam nunc obſecro uti benignum litteris meis accommodare velitis auditum. Vir quidam vitæ ſanctitate laudabilis apud nos diebus iſtis ex hâc luce migravit quem ſi ſignis & virtutibus quæ per eum Dominus operatur credere debeamus, procul dubio eum cum Sanctis æternæ beatitudinis habere conſortium non dubitamus, ſed non tam ſigna quæ fidelibus & infidelibus communia ſunt, quam fidei virtus, qua fideles ab

 infi-

infidelibus sequestrati sunt, qua ipse cum adhuc in corpore maneret plurimum viguit, de ejus nos sanctitate certos reddit. Pro inde accersivit nos tam Clerus quam populus Ecclesiæ nostræ obsecrantes uti literis nostris ad hanc Apostolicam sedem, cui vos auctore Deo præsidetis cum illius viri Sancti vita & miraculis missis peteremus, quod petitione dignum credimus, quatenus si vobis ita cautum videatur, dato nobis vestri Apostolatus decreto nomen ejus liceat cum Sanctorum nominibus conscribi cæterique honores Sanctis debiti ipsi impendi. Itaque qvid solatii quid consilii super alleviatione angustiarum mearum hinc & inde obortarum prudentia vestra mihi ineundum decreverit sine longa temporis dilatione dignemini insinuare. Honor vester & meritum apud Deum semper & homines augentur. Sed quid Papa ad hæc responderit quanquam benigne literas ejus super decursas accepit mea non est opus præfatione ipsum audi, quid dicat:

CAP. LIII.

Benedictus Episcopus servus Servorum Dei Popponi tam suis meritis quam divino carismate Trevirorum Archi Episcopo salutem æternam cum Apostolica benedictione. Sumtis reverentiæ vestræ literis & lectis atque relectis in imo cordis earum vim reposuimus ut vobis petentibus desiderata concederemus. Nam illius regulam jugiter oportet nos in quantum possumus imitari, qui se bene petentibus non est obstinatus, se in veritate quærentibus non est prolongatus, nec ad fores suas perseveranter pulsantibus ad aperiendum retardatur. At nos licet tardius quam cupimus ad sonum tamen paginæ vestræ, ut debemus pro affectu respondemus, neque enim facimus quæ volu-

volumus cum volumus, [facimus ut volumus] ſed cum divinitus ut faciamus accipimus, quæque ſuis temporibus ſuperna diſpoſitio coaptavit. Quod igitur meminiſti ſedem Apoſtolicam, cui ex divina dignatione præſidemus totius Eccleſiaſticæ Paſtoralitatis eſſe refugium, ut votis veſtris ad eam confugientibus annueremus meritis amplexibus, hæc ipſa donavimus, qvippe cum ſit origo & fundamentum Eccleſiarum, Domino confeſſionem Petri taliter compenſante: Tu es Petrus & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam &c. dignum plane videtur ut omnis Chriſtiana fidelitas ad eam concurſum habeat & ipſa omnibus manum ſolatii porrigat. Vobis vero in congreſſu poſitis ad iniqvitates pravorum hominum debellandas ac ſpirituali gladio percutiendas quoniam in rebus divinitus vobis commiſſæ vicis, Coadjutorem Præſulem à nobis popoſcitis en dirigimus, quem quidem & honeſtas morum ſic nomine indicat, & ſagax animi pulchritudo decorat, quem huic negotio aptiſſimum cenſuimus, quia Dei fidelem Servum & prudentem cognovimus, cui & aſtutia ſerpentis eſt, & columbæ ſimplicitas, de cujus quodammodo labiis fluunt mella pro captu audientium cœleſtis ambroſiæ plena. Quem à corpore noſtro velut dextrum ſeparavimus brachium, imprecantes ei ſalutem & gaudium, dirigimus ergo illum ut ſolatietur vobis in --- veſtris tam ſcilicet in opere conſecrationis [Dirigimus ergo illum & in unctionem confirmationis] & ſi quid in neceſſitatibus aliis Deo favente valebit pro libitu ſanctæ veſtræ fraternitatis. Ut illum tractetis uti decet non detracteris vel diſſimuletis, nulla credimus admonitione indigetis, cum veſtra benignitas inde ſit profuſior, unde eſt ſanctior. De cetero ad illum Simeonem veniendum eſt, quem numeroſis coruſcantem miraculis, divinis præfulgentem virtutibus oſtenditis. Ex quo liquet eum in fragili

cor-

corpore thesaurum bajulasse spiritualis gratiæ, ut non solum sibi providerit ad salutem, sed aliis quoque atque aliis ad multiplicem sanitatem. Quia igitur ad illam æternam beatitudinem illamque summæ felicitatis perpetuitatem & cœleste consortium pervenisse creditur sicut opere signorum frequentius panditur, nostræ Apostolicæ Auctoritatis sententia judicium divini arbitrii secuta & complurium fratrum nostrorum suffulta decernit eundem virum Dei Symeonem post hac semper & ubique Sanctum debere nominari, ejusque natalem sicut aliorum Sanctorum reverentissime singulis annis celebrari. Non enim qui se ipsum commendat ille probatus est, sed quem deus commendat dicit Apostolus, glorietur, laudetur, pigeat, placeat, celebretur, ametur & colatur nomenque illius Martyrologio inferatur. Ipse intercedat pro peccatis & negligentiis nostris & commissorum nobis apud clementissimam divini Numinis Majestatem, ut mirabilia quæ visibiliter exhibet circa infirmorum corpora in animabus nostris oculta virtute dignanter exhibeat. Benedicti VIIII. PPe.

CAP. LIV.

Congruum duxi rem quandam dignam valde memoria quam circa hæc tempora accidisse comperi, sub silentio non præterire. Sicut inquam supra significatum est, ipso Poppone Jerusalem profecto & pertres fere annos demorato, Babyloniam enim usque videndi nominatissimæ civitatis illius gratia processerat, ubi & detentus aliquamdiu in captivitate laborabat, si recte memini, quidam Metensis Episcopus, vice quâdam in jejunio Junii mensis Treverim pro eo ordines facere veniebat, hoc enim ipse prius quam de Provincia exiret deprecatus fuerat, ut cui Comprovincialium suo-

ſuorum videlicet ſuffraganeorum Epiſcoporum demandatum fuiſſet, Treverim veniret & vicem ejus adimpleret. Hic autem quo Treveri cæteris (vicinior) junior eo ibi in hoc opus frequentior. Verum ut dixi ordines facturus ſub die XV. Kal. Julii petiit ſicut aſſiduè faciebat, mitti coram eo in altari clavum Domini qui ibi loci ea collocatione Dominæ Helenæ Auguſtæ haberetur, quique ſic dæmonis teſtimonio credebatur, cum quidam à dæmone vexaretur, & clavus hic ad effugandum illum cum aliis Sanctorum reliquiis illò delatus fuiſſet à maligno illo perhibitus eſt, ipſe eſſe qui pendentis in cruce Domini pro ſalute generis humani fuisſet in dextro pede confixus cujus nimia virtute compelli ſe exire. Ante enim nulla certitudo, ſed tantum opinio erat qvantæ virtutis idem clavus haberetur. Porro miſſo eo in altari aſtitit prælibatus Epiſcopus, clam circumſpiciens & quærens locum, ſi forte ea ſibi opportunitas accidere potuisſet, qvo corriperet & in ſinum ſuum deponeret, alium autem qvem hujus gratia fieri juſſerat & ſub aſcella ſua occultaverat, hoc erepto impingeret. Quid multa? ut concupierat correptum in ſinu ſuo recondidit & actionem cui inſtitit lætus peregit. Proinde cum poſt confecta miniſteria [myſteria] exutum duceretur, ſic Domino placuit clavus ille ſanguinem abundantius fudit, qui guttatim de ſinu ejus in terram emanare cœpit, quod videntes Miniſtri ejus qui circumdabant eum ut velocius incederet & exui feſtinaret urgebant eum, cujuspiam mali cauſam ei accidiſſe arbitrati. Denique cum cœpiſſet ſacerdotalia veſtimenta deponere totumque vidiſſet ſinum albæ repletum ſanguine, diriguit primum & ultra quam credi poteſt quid ſecum ageretur admirans tandem cum rediſſet in ſe, delictum quod patrarat confeſſus veniam impetravit, & poſt exutas veſtes convolvit in unum deditque conſilium, ut ſumma cum veneratione ſervarentur quod & factum eſt.

CAP. LV.

ILlo itaque tempore cum adhuc famulus Dei Symeon supra nominatus vitales carperet auras Popponem sæpe dictum Archi Episcopum ducem suum & hospitem idem vir Dei secreta frequenter collocutione dignos futuræ vitæ actus agere persvasit, quatenus in hâc luce positus cum Dei adjutorio hoc elaborare niteretur, ut post obitum in consortium beatitudinis eorum transiret, quorum nunc vicem gerere videretur. Fuit autem fames valida in omni terra ista, ita ut multi morerentur inedia, hiemalium pluviarum enim inundantia sed & fluminis secus civitatem decurrentis, verno tempore inæstimabili superabundantia, diutina statione & nimia sua limositate omnes ferè segetes absorbuerat. Cujus causam mali insipiens vulgus Simeoni sicut in vita sua legitur imputabat. Tunc Episcopus multam egentibus exhibebat humanitatem, illud sæpius ante mentis suæ oculos ducens quod dicit sermo divinus, qui viderit fratrem suum necessitatem patientem & clauserit viscera sua ab eo, caritas Dei non manet in eo. Etenim die quodam in albis paschalibus cum ad unam Ecclesiarum in civitate consistentium divinum celebraturus officium equo nobili vectus incederet, obviam habuit in campo pauperum multitudinem copiosam, qui deprecabantur eum ut solita miseratione aliquid ipsis impenderet vitæ subsidium. Qui accito mox cubiculario suo jussit sibi exiberi festinato thesauri non modicam quantitatem ad dispertiendum illis, omnibus igitur qui secum erant impellentibus & dicentibus, ut primum, cujus gratia venerat adimpleret indeque revertens expeditius quantam voluisset pauperibus misericordiam impenderet, ipse respondit; Nolite Carissimi hoc persvadere

mi-

mihi, quia ſicut illud, ita & hoc Deo eſt obſequium. Nempe ſic oratio noſtra apud Majeſtatem Dei acceptior erit ſi antequam eo veniamus caritas iſta præceſſerit; Credo nimirum & ſecurus ſum, quod ſine ambiguitate ſacrificium noſtrum divinis conſpectibus præſentabitur, ſi tantæ multitudinis fuſa prece commendetur. Interea Cubicularius poſtulatum obtulit cenſum quem acceptum ut cœpit in pauperes expendere una omnes cœperunt voce clamare nummis ſibi opus non eſſe, de nummo enim aut nihil aut parum quisque ſibi valentis comparare poſſe, quia ſicut ipſe noſſet, Modius unus frumenti appenderet ſolidis XXV quibus ille reſpondit, aliud quid ſibi præ manibus non eſſe quo potuiſſet illorum neceſſitatibus communicare, quo contra illi ſi, inquiunt, ad præſens aliud quid dare nobis non potes, da ſaltem de pinguibus equis tuis ut vel ad modicum compeſcatur eſuries noſtra edulio carnis. At ille licet invitus recordatus tamen verbi illius quod vulgo utitur, [i. e. proverbium vocatur] *Carum quisque dabit, qui cara recipere quærit.* Primum dedit ſuum deinde aliorum non equidem omnium ſed eorum tantum quos ad hoc pietatis opus ſua potuit exhortatione inſtigare, & laniati atque devorati ſunt [In momento coram eo.] Poſt hæc ad locum deſtinatum proceſſit.

CAP. LVI.

DEnique inerat ei permaxima ſolicitudo aut conſtruendis Eccleſiis aut reparandis dirutarum vetuſtate ruinis, quorum alteri evidens perhibet teſtimonium Eccleſia beati Petri quæ domus Epiſcopalis dicitur. Hæc ut ferunt, antiquitus fuit domus Dominæ Helenæ, cujus rogatu à beato Agricio primitus dedicata eſt in honore Principis Apoſtolo-

ſtolorum , quatuor marmoreis magnæ altitudinis columnis, in quibus tota illa ſtructura IX arcubus [cum articulis] hac & illac diſtortis conſiſtebat. Sed ſuperioribus annis non paucis una columnarum illarum longitudine ſui fatigata & oneris magnitudine prægravata in præceps ceciderat, ita ut nullus timore ruinæ divinum ibi celebraret officium. Nullus quoque qui tecta reficeret audebat oſtendere, propter quod diutione neglectu ad id rerum devenerat ut jam domus Orationis non diceretur , ſed à paſtoribus pecus ibi paſtum minaretur [paſcere muneraretur. Minaretur; idem quod duceretur, à Gallico mener.] Hanc ipſe labore magno & impenſa eisdem columnis quaſi circumamictis [actis] baſibus quas uſuali locutione pilaros nuncupant , itemque arcubus prioribus laudabili arte ſubſtratis novis aliis reſolidavit ; Ita ut non inconvenienter in ejus laude libri ſapientiæ illud debeat perſonare : Ecce Sacerdos magnus , qui in vita ſua ſuffulſit domum & in diebus ſuis corroboravit templum &c. Reſolidatam itaque & in priſtinum reformatam Statum pretioſis beati Materni reliquiis à loco ſepulchri cum Comprovincialium Epiſcoporum coram poſitorum ac totius diœceſis ſuæ cleri & populi, utpote Synodus gratia jam ut ita dicam perendie heri & hodie celebrante [gratia perinde heri & hodie] ibidem Trevere congregatorum anniſu XII Kal. Nov. translatis illuſtravit atqve dedicavit , dedicatam donativis pluribus, qvibus ab Imperatoribus videlicet Heinrico II. & Conrado ſimiliter II. Itemqve Heinrico Rege qvidem III. Imperatore autem ſecundo ſicut inpræceptis illorum de Treveri continetur, honoratus fuerat, magnifice ditat. Poſtmodum autem placuit eandem Eccleſiam ampliorem reddere fecitqve ut nunc tertia tantum qvantum prius ambitus ejus parte ſit major. Cujus ſtructuræ ut audivi tantam fundamenti juſſit facere profundi-

fuuditatem quantam nunc vides terræ ſupereminentem. Huic etenim operi, cum ſtudioſius inſiſteret opusque jam ad haſtæ longitudinem ſuper terram eductum fuiſſet die quadam cum ſederet ubi opus fiebat, Sol ut ſolito erat ferventior, refulſit in caput ejus. Erat enim calvus & incanduit cerebrum ejus & ſicut ſolet febre correptus, de die in diem ingraveſcente eadem valetudine, fortiter ægrotare cœpit nec multo poſt ad ultima ductus Spiritum reddidit ſub die XVI. Kal. Julii Anno Dominicæ incarnationis M. LXVII. [M. XLVII.] Cujus exeqvias Treverici digne procurantes depoſuerunt eum in porta Civitatis quæ cognomento nigra vocabatur, in qvâ & ipſe beatum Symeonem cujus ſupra mentio facta eſt terræ commendaverat ubi à religioſis Clericis in eodem loco ab ipſo ab honorem Dei & beati illius viri mancipatis, pro ejus reqvie die ac nocte preces funduntur ad Deum; Cui eſt honor & gloria in ſecula ſeculorum. Sedit autem in Epiſcopatu annos XXX. Menſes V. [III] Dies X.

CAP. LVII.

CUi defuncto ſucceſſit in Sacerdotali Miniſterio cum cleri plebisque conſenſu Eberhardus. Epiſcopus. Iſte natus patre Hizelino Comite Alamanniæ, cum in virum tuiſſet adultus pro ingenuitate ſui quam magna morum probitas conſilium atque prudentia decorabat, præpoſitus factus eſt Wormatienſis Eccleſiæ ſub præſule N. qui ſubditos ſuos ſatis idonee gubernabat. Dedit autem ei Deus gratiam invenire in oculis ſupra nominati Heinrici Imperatoris & Principum ejus. Ita ut in Regiis & aliis quibusque magnis conſiliis non ultimus nec ſpernendus auctor haberetur. Unde contigit ut Treveri orbati ſuo Antiſtite, eis ad quos ele-

ctio pertinebat petitioni regis convenientibus jam dictæ Metropoli subrogaretur Episcopus. Hic Vir magnificus & Ecclesiæ Trevirensis prudentissimus Rector fuit cujus & possessiones auxit & privilegia renovavit. Cujus etiam tam studiosus provisor fuit, ut Abbatias Sancti Servatii & Sancti Maximini decessoribus suis ablatas dono Heinrici Imperatoris receperit. Romam ad Apostolorum limina visitanda frequenter adiit unde cum honore magno reversus Leonem Papam qui & Bruno in sede recepit [suscepit.] Hic dum quadam vice dioeceses circuiret, à Comite Conrado de Luzelnburc captus est, sacerdotalia vestimenta direpta, pallium discissum, carisma unctionis effusum magnumque nefas à perversis hominibus patratum est. Qvo nuntio Treberi perlato omnia divini misterii jura celebrari intermissa sunt, donec Romanus Papa quid de hoc definiret interrogaretur. Qvi eundem Conradum omnesqve ejus complices facto generali concilio excommunicat, sed ejus absolutionem pœnitentis Episcopo commisit palliumque illi pro eo qvod hostes conciderant misit. Interim vero Episcopus à captivitate datis Obsidibus rediit nec multo post Comitem suscepit, cui pro pœnitentia peregrinationem Jerosolymitanam injunxit in qua & obiit. Dein judæis persecutionem induxit eosqve nisi proximo Sabbatho Paschæ Christiani efficerentur civitate pellendos esse decrevit: Huic igitur ejusdem nefandæ gentis qvidam ad similitudinem Episcopi ceream imaginem lichnis interpositam facientes quendam Clericum de cœnobio Sancti Paulini Christianum nomine non opere ut eam baptizaret, pecunia corruperunt, quam ipso Sabbatho Episcopo jam ad Baptismi solemnia præparato accenderunt. Qua ex parte jam media consumta Episcopus super fontem Sacris instans officiis cepit graviter infirmar & secedens in sacrarium cum adjuttorio Ministrorum genibus-

busqve ante crucem qvæ ibidem picta est in oratione flexis in sacris vestibus obiit. XVII. [XIV.] Kal. Maji & sepultus est in Basilica Sancti Paulini.

CAP. LVIII.

QUo mortuo Anno Coloniensis Episcopus qvem provisorem regni & Tutorem filii sui Heinrici Heinricus Imperator moriens reliquerat spreto Treberi consilio & electione, adhibita regis adhuc pueri investitura & confirmatione, Nepotem suum Cunonem cum magna ambitione & manu militari si sic necesse foret inthronizandum versus Trebirim direxit. Quæ inconsiderata provectio sicut illi beato mortis occasio & martyrii fuit sic Treberensibus excedere crudelitatis audaciam & materiam præbuit. Nec mora, denique præsidem suum Theodoricum cum aliis principibus evocatum ad ulciscendam tanti contemtus injuriam clamosis vocibus instigant, si Colonienses hac molitione prævaleant, actum hoc omnium successorum suorum esse dedecus & infamiam. Quid multa? coacto quippe exercitu frondesque arborum ne arma proderentur præ se ferentes nocte clara Maji mensis obviam pergunt eosque in pago Bedonico quiescentes nihilque tale suspicantes subito circumveniunt, qui conturbati advenientis sonitu multitudinis qvia jam hostes adesse senserunt fugam in pedum celeritate saltuumque densitate prout qvisque potuit sibi elegit. Sic eos discurrentes hostes invaserunt multisque captis, compluribus sauciatis, omnibus eorum rebus ingentique præda potiti sunt. Ipseque dominus Cuno incidit in manus impiorum hominum, qui eum nequioribus custodiendum, donec viderent, quo res vergeret, commiserunt, qui eum paulo post ne videlicet regis adhuc Juvenis temerarium præ-

vale-

valeret arbitrium de rupe præcipitantes in Kal. Junii miserabili morte peremerunt. Qua de causa Rege valde commoto civitatem Trebericam se desolaturum comminante, tandem Deo donante à sapientibus ejus furore sedato electione Cleri & populi Udo inthronizatur Episcopus. Hic ex Alemannorum prosapia oriundus, Patre Eberhardo comite Matre jta [ida] eisdem cœnobii qvod dicitur Scafhusen constructoribus, vir valde venerabilis fuit facie venustus, ore facundus, statura procerus, cujus merito humeris sustentari posset tantæ moles regiminis. Hic opera à decessoribus incepta scilicet Monasterii Sancti Petri amplificationem perfecit, Comprovincialium militum audaciam & tyrannidem compescuit. Hic in expeditione Regis in obsidione castri Alamannorum qvod Tovingia [Tiuga] vocatur obiit relatusque à Treberensibus in monasterio Sancti Petri sepultus est. Cui successit Egilbertus de cujus Electionis occasione libet altius parumper edicere.

CAP. LIX.

TEmpore illo cum Gregorius qui & Hiltebrant Romani Pontificatus jura disponeret, hoc decretum antiqvitus qvidem promulgatum, nunc autem innovatum est, ut videlicet omnes in sacris ordinibus constituti, Presbyteri scilicet & Diaconi/à cohabitationibus fœminarum, se ut decet, cohiberent aut ab officio cessarent. Simul etiam ne qvis cujuscunque Ordinis, Laicus videlicet sive clericus, Episcopatus Abbatias seu alias qvaslibet donorum Spiritualium dignitates, vel per se vel per interpositam personam emere sive vendere præsumeret, quodque si qvis infringeret, honorem quemcunque haberet, amitteret. Ubi hoc verbum palam factum est in cordibus eorum qvi non secundum Deum

in

incedebant, magnam suscitavit invidiam. Propterea inter regnum & sacerdotium partes exortæ sunt, & hinc inde permaximæ inimicitiæ succreverunt, & eousqve dissensionis hujus & inimicitiarum in invicem fomes invaluit, ut si cui Cæsarianorum occurrisset quispiam Ecclesiasticorum qvi forsitan præ amore Patriæ cœlestis seculum reliqvisset, carnem macerasset, quemqve alias [aliqva] corporis molestia attenuasset, sive qvi ut tunc moris erat barbam quasi in signum Religionis enutrisset, quasi regii honoris proditores contumeliis afficiebant, insultanter eos Ecclesianos appellantes. Nullus enim tunc in subrogandis Pontificibus vel aliis Ecclesiasticis dignitatibus Canonicæ Sanctionis ordo servabatur, sed qui tantum Regis vel Principis manum implesset seu aliud qvalecunqve obseqvium sibi placitum impendisset, regia præficiebatur violentia ubi voluisset. At vero ubi Rex ejusqve Consentanei Principes non eo minus omittebant, sed vetitam venditionem magis & magis instituebant, præfatus Papa non veritus, omnes sententia anathematis conclusit, & qvicunqve voluisset in Catholicorum consortio numerari, faciebat sibi hujusmodi verba conscribi: Anathematizo omnem hæresin Heinrici dicti regis & omnium complicum ejus & omnem qvi eum regio nomine vel honore veneratur, Heinricum inqvam quartum hujus nominis Regem. Qvam excommunicationem ubi fama ad aures Imperatoris detulit, ægrè admodum ferens & peccatum peccato superadjiciens, convocato suæ partis Episcoporum, Abbatum & aliorum graduum, concilio statuit ut Gregorius nulli eorum deinceps Apostolicus esset, nec decretum ejus qvisqvam reciperet. Et hoc facto sub omni celeritate Italiam adiit, Wicbertum qvendam Ravennæ civitatis Episcopum in una civitate Italiæ pro Gregorio Papam fecit, quem & Clementem nominavit. Porro si quando

† M Gre-

Gregorius causa cujuslibet rei agendæ Romam fuisset egressus ipse subintrabat, illo revertente iste fugiebat. Illi Ecclesiastica, major videlicet pars; isti Cæsariana pars præsidio erat. Sed qvi ad nos ista pertinent? potius in sua loca abeant; Nos autem propositi nostri seriem proseqvamur.

CAP. LX.

PEr idem tempus fuit in Batavia de Optimatibus Barvariæ ex clero qvidam Præpositus Majoris Ecclesiæ & Scolasticus nomine Egilbertus [Engelbertus] qvi vice quadam, cum Episcopus loci illius sicut & aliarum civitatum Episcopi ex præcepto Romani Pontificis supra memoratum decretum in Ecclesia sua pronuntiaret ausu temerario illi in faciem restitit palam dans cunctis intelligere, quomodo & ipse cum Heinricianis vinculo teneretur anathematis, constat enim testimonium perhibente Apostolo de malefactoribus qvod facientes & consentientes una sint pœnitentia [pœna] vel sententia plectendi. Ille vero consentit, qvi etsi renuere non valeat favendo tamen qvantum in ipso est malefacientium operibus communicat. Dicebat autem Imperatori licere nec idcirco Ecclesiæ consortium amittere, si non spiritualia sed regalia sua gratis pretiove cui voluerat impendat. Qvæ utiqve non sua sed juxta Romanam consuetudinem Beati Petri vel Ecclesiæ potiori jure possunt appellari. Sed utinam qui ad Ecclesiasticæ dignitatis culmen venire desiderant non ambitiose, qvod minime decet se ingerant, neque artificiose colorem commenti Simoniacæ hæreseos sibi machinamenta confingant, afferentes se non spiritualia sed terrena terrenis acqvirere, cum sicut tempore, sic & in eorum mente primũ sit animale, deinde qvod spirituale & non

tam

tam appetant curam Paſtoralem quam honorem temporalem. Multis itaque ſermonibus pro hujusmodi ad invicem collatis cum vidiſſet eum Epiſcopus incorrigibiliter Simoniacæ parti & nil penitus Eccleſiaſticæ aſſentire, juſſit eum à communione Eccleſiæ alienum exiſtere, usqve dum univerſali Papæ præſentatus, unitati Eccleſiæ per ipſum meruerit ſociari. Proinde cum diutius intra ſe hæſitaſſet, demum voluntas ei Romam proficiſcendi incidit, veruntamen Rege inconſulto ire illò noluit, à quo Rege, inquam, accepta ad eũ qvem ſupra poſitũ Papam diximus, mandata detulit & ab univerſali penitus declinat. Et factum eſt dum rediret adimpletis negotiis pro qvibus à Rege miſſus fuerat, in redeundo audivit Udonem fideli dignum memoria Treverenſem Archi Epiſcopum vita deceſſiſſe & ob hoc Regem Treverim adiviſſe, ut alium in loco ejus debuiſſet ſubſtituere. Et hac fama conperta quam plurimum iter acceleravit intra ſe cogitans, ſi forte eo maturius potuiſſet pervenire pro impenſa ſæpius Regi ſervitute hunc ei honorem poſſe ſuccedere quod & factum eſt, ſed qualiter ad id ventum fuerit ignaros docebimus. Porro cum Imperator juſſiſſet, ut quem ſibi placere cognoſceretur hunc ipſum eligerent, & clerus unus poſt unum ex ipſo eorum Collegio hoc utiqve honore digniſſimos exhiberent: Rex autem qvotqvot nominaſſent, nullum eorum, ſibi placere dixiſſet nullus enim benevolentiam ejus digna taxatione præemerat, jamqve in eligendo tribus diebus tranſactis, quarto nihilominus die iterũ ad idem congregatis; omnibus tanquam à Deo miſſus, ſi tamen dici poteſt à Deo dirigi via hominis, qui culpa ſui meruerit ab Eccleſiæ communione ſuſpendi, venit, & facta Oratione ſua locutus eſt regi de his quæ habebat in mandatis. Qvibus finitis dixit Rex, qvam diu in eligendo Epiſcopum concordare non poſſumus, ſaltem in hunc conve-

niamus. Et *consenserunt ei ex Episcopis, qui electionis causa advenerant*, solus Theodoricus Virdunensis Episcopus qui cognomento Magnus vocabatur & pars aliqua populi Treverensis. Rex ergo nilmoratus investivit eum dans ei annulum & baculum sub die VIII. Idus Jan. Anno Dominicæ Incarnationis M. LXXVIII. Pontifices vero Herimannus Metensis, & Bibo Tullensis & residuus Clerus & populus qvantum in ipsis erat non assenserunt, quoniam ipsi tam idoneas personas exhibuerunt resistere tamen regis voluntati non potuerunt, verum tamen Clerus & populus multum molestè ferentes irrogari sibi violentiam, precabantur eos qvi præstò erant Episcopos & cum interminatione autoritatis Apostolicæ interdixerunt, ne ipsum consecrarent Episcopum [Antistitem] commonentes eos Canonici illius decreti qvo præcipitur ut nullus in Episcopum nisi Canonicè electus consecretur. Qvo circa Episcopis in sua redeuntibus Egilbertus benedictione non percepta remansit & erat cupiens consecrari, nec potuit ab aliqvo Episcoporum Ecclesiasticorum, qui ingressum ejus audisset diebus qvam plurimis inpetrare. Tribus igitur annis ferè transactis cum res Regi innotuisset, qvi sub ipso tempore Roma rediens multa ibi cæde patrata & Papa Gregorio fugato, qvo certe nihil in diebus illis celebriori fama ora omnium adimplebat, secus Alpes moram faciebat; Datis [directis] Epistolis ad supra dictum Virdunensem Episcopum, qui ei summa familiaritate adhærebat, petivit quatenus Treverensem Metropolitanum qvantocius consecrare studeret, qvarum Epistolarum exemplar hic inserere non videtur abs re, qvæ habebat hunc modum:

CAP. LXI.

CAP. LXI.

REx Heinricus Dei gratia Romanorum Imperator & Auguſtus Theodorico Epiſcopo dilectionem nulli majorem. Imprimis Te ſcire volumus, quia nulli melius qvam Tibi confidimus, nec Epiſcopum Trajectenſem fidei monitorem, ſed ad honorem regni tractandum Tibi miſiſſe Cooperatorem, Deinde ad ſingula qvæ mandaſti negotia ſingula damus reſponſa ſed breviſſima qvod infinita tibi reſervamus ore ad os dicenda. Siqvidem [ſed quid] hoc qvod in margine Epiſtolæ tuæ de Romano negotio nobis mandaſti, in primis dicemus Tibi. Romam in die Benedicti intravimus qualiter autem à Romanis recepti ſimus, qvaliter cum Romanis ſteterimus, qvaliter à Romanis receſſimus, [diſceſſerimus] ab aliis multis te audiſſe credimus, tum etiam literis noſtris tibi indicavimus qvas Te nondum vidiſſe putamus ſed & mallemus alio qvam noſtro ore te reſciſſe qvæ nobis fecit Dominus. Incredibile enim videtur qvod veriſſimum probatur, qvod factum eſt in urbe Roma ut ita dicam cum decem hominibus in nobis operatus eſt dominus, qvod anteceſſores noſtri ſi feciſſent cum X millibus miraculum eſſet omnibus. Nam cum in Teutonicas partes de acquirenda Roma jam deſperantes, redire vellemus. Ecce Roma miſſis legatis ut Romam intraremus rogaverunt ſeque nobis in omnibus obedituros promiſerunt, qvod & fecerunt. Summo namqve gaudio nos intrantes receperunt, ſummo ſtudio ſecum manentes adjuverunt, ſummo triumpho & fide ab eis recedentes proſecuti ſunt nos; in tantum ut in Domino fiducialiter dicamus, qvia tota Roma in manu noſtra eſt, excepti illo caſtello in qvo incluſus eſt Hiltebrand, ſcilicet in domo Creſcentii, qvem

Hiltebrandum legali omnium Cardinalium ac totius populi Romani judicio scias abjectum, & electum Papam nostrum Clementem, in Sede Apostolica sublimatum omnium Romanorum acclamatione. Nosqve à Papa Clemente ordinatum & consensu omniun Romanorum consecratum in die Sancto Paschæ in Imperatorem, totius populi Romani exultatione. His ita factis benedictione Dei & Sancti Petri omnium gaudio à Roma recessimus & qvantocius possumus ad has partes properamus, & in via reditus invenit nos tuus nuntius. Gaudeant qvi velint, doleant qvi velint, nos Deo propitio assumus; Dominus ille quid agat, scire non curamus, sed quod Tu monuisti libenter ne damnum nobis faciat providebimus. De Saxonibus verò, de Salzburgense Archi Episcopo & comite *Adelberto*, & de aliis ad nos redire volentibus id tibi respondemus, quia consiliis tuis libenter acqviescimus ut tantummodo pax vera fiat in nostris temporibus, videlicet ut fideles sint cum ad nos redierint Tu autem si non gravaris facere qvæ volumus, Augustam ad nos venire post festum Apostolorum Petri & Pauli rogamus, qui Deo favente in festivitate eorum Ratisponæ erimus. Studeas ergo ad nos venire ut tuo adventu possis nos lætificare. Insuper mandat Tibi Apostolicus Clemens & Imperator ut sicut nos diligas, ita Archi Episcopum Treverensem velociter consecrare properes. Vale.

CAP. LXII.

HAs igitur Epistolas cum præfatus Theodoricus acceptas legisset, noluit quidem quod petebatur libenter adimplere, sed attonitus rerum magnitudine, non potuit in corde credere ita se omnia habere sicut Scriptura referente cognoverat. Sed & recordatus quod à clero Treverensi

renſi ne id faceret Apoſtolica autoritate ſibi interdictum fuisſet, ne forte adverſus eum exinde potuiſſent qvandoque idoneæ accuſationes conſurgere, congruum duxit ſuper hoc literas mittere Romano Pontifici in quibus & meminit depulſionis ab Epiſcopatu Herimanni ſupra dicti Metenſis ac ſibi injunctæ reconciliationis ut videlicet ipſius interventione Herimannus loco ſuo reſtitueretur, quod licet ſatis laboravit non tamen tunc ſed poſtea obtinere potuit. Literarum autem qvas mittebat hic erat modus. Gregorio ſummo Pontifici cariſſimo Domino Reverendiſſimo Patri Theodoricus Virdunenſis Epiſcopus, qualiscunque, tamen ſuas, dilectionem quam Patri Filius, ſubjectionem quam Prælato ſubditus, ſervitutem quam Domino ſervus. Poſſe tibi obedire maxima eſt mihi jucunditas, poſſe ſervire non parva hilaritas, in qvo enim venerabor te, in eo beatum Petrum: In qvo obediendo ſerviendo te mihi conciliabo, in eo beatum Apoſtolum. Monitus à Te ſuſcepi confratrem meum Metenſem ut teipſum, attendens illud Dominicum: Qvi vos recipit, me recipit, cauſam ejus meam feci, negotium ejus meum exiſtimari, eadem nobis adverſitas eadem fuit proſperitas. Ad hoc me invitavit mutua fraternitas debita caritas ſed præcipue juſſio tua, benivolentia tua & habita in me fiducia. Præterea Treverenſis Eccleſia cum gravi dolore pedibus paternis advolvitur, filia Dominum pulſat, inconſolabile ſui detrimentum his temporibus, me mediante deplorat vidua per biennium ferè quanta paſſa eſt & patitur? quantum afflicta eſt & affligitur? foris pugnæ, intus timores. Elegit virum de plebe dignum ſacerdotem idoneum Patrem, communi aſſenſu teſte conſcientia mea coram Deo & coram Te, qvod nihil Simoniacum, nihil contra jus Eccleſiaſticum intercurrerit, qvod nihil Symoniacum & petitione remota intervenerit. Conſecrationem e-

jus

jus miramur differri, dilationem tam gravem miramur potuisse tibi inculcari. Illud maxime, qvod pateris hâc desolatione nos adeo gravari. Gravissimum onus est mihi, solum esse in medio nationis pravæ & perversæ: solū Patre & fratre illo expulso alio non consecrato. Si Ecclesiam, si statum Christianitatis curas, locum nostrum respicias & cum vita Patris in omnibus spectata ordinationem mereatur, Metensem & me tuo [tu] exaudito nullius detractione ulterius remoretur. Persolvet Tibi qvod Patri Filius, quod Prælato subditus. Deinde quibusdam interpositis in fine ita conclusit, qvomodo Rex sit tecum & tu cum rege, modo mihi rescribas tuo.

CAP. LXIII.

DEnique his qvæ decursa sunt Romam directis appropinqvante tempore qvo se Rex venturum per epistolam suprascriptam ipsi mandaverat sicut jussus fuerat venire ei obviam parabat, veniensqve Mogontiam ibi complures Episcoporum in occursu regis euntium reperit, ad qvos facta oratione, qvoniam confratres sui suffraganei videlicet Ecclesiæ Trevirensis supra nominati Episcopi, Herimannus metensis & Bibo Tullensis ob invidiam Regis Metropolitani sui consecrationi noluissent interesse, petivit ex ipsis causa caritatis sibi coperatores fieri, & obtinuit itaque assumtis secum qvi plus cæteris erga ipsum benigni videbantur connivente [eodem] ejusdem sedis Archi præsulem Egilbertum consecravit Episcopum. Porro cum fuisset ordinatus paucis interjectis diebus Treverim venit, & cœpit cum his qvi ut ita dicam, ipsum noluerant regnare super se, Tyrannico more agere, ut deinceps ab ejus impugnatione desisterent; majoribus, qvibus plus nocere non potuit, ex Re-

ge timorem incurere, invalidæ verò plebis qvæ se adversus eum defendere non potuit, bona quacunque occasione diripere. Tunc hi qvi plus cæteris ei ausi sunt resistere, dixerunt. Qvoniam ad hunc Pontificatus honorem & tunc & nunc ingratus nobis accessisti, sed & quia ab homine Laico & excommunicato Episcopalia suscepisti, Episcopalia inqvam annulum & baculum, præsertim cum in canonicis decretis Laicis qvantumvis religiosis nulla de Ecclesiasticis rebus aliquid disponendi sit tributa facultas, idcirco non poteris episcopari, nec nos Tibi communicare. At verò insuper si debes in gradu suscepti honoris consistere, oportet Te Gregorio CatholicæEcclesiæ summoPontifici obseqvi & obedire: Hæretico illi suprapposito penitus abrenuntiare Hæretico inquam, juxta illud qvod beatus Gælasius Papa & Martyr in epistola quadam universis Orientalibus Episcopis directa, de hujusmodi suprapositis scribens ait: Quid ergo facimus de tantis totque civitatibus, ex qvibus Catholici Pontifices rejecti sunt, si Catholici subrogati, cur Catholici sunt rejecti, sed evidenter apparet, quia cum Catholici sunt rejecti non Catholici fuerunt qvi subrogati sunt. Restat igitur, ut non sint Catholici sed hæretici qvicunque successerunt. Item quis non videat illos esse Catholicos & ab omni peste hæretica prorsus alienos, qui à propriis urbibus detrusi & in exiliis sunt redacti & eos qvi superstitibus Catholicis successores fieri ausi sunt, Catholicos omninò non esse. His adde & illos qvi se prius talium Communioni conjunxerunt. Qvæ contra Egilbertus respondit, velle se vitam dare [potius] quam illi, qui eum ad hunc honorem provexisset, infidelis existeret, nunquam velle Gregorio obedire quam diu ipse nollet amicitiam Regis inire. Interea dum hæc & his similia contendentes tractarent, appropinquabat jejunium quatuor temporum, qvo consuetudo est Ecclesiæ, promoveri

eos ad ordinem Clericatus, qvi sunt promovendi, & hoc iste omni nisu affectabat facere, non amore justitiæ, sed ut potuisset majorum quempiam sibi advincire ut videlicet ab ipso consecrati postea ipsi essent obnoxii, & quomodo suam ab ordine suspensionem, ita pertimescerent ejus ab Episcopatu depositionem. Cujus intentionem cum rescissent, dixerunt, quia pallium quod à Romana Ecclesia Metropoli nostræ debetur, nondum es adeptus, impositionem manus à Te percipere nolumus. Maxime cum in canonibus decretum sit: Si quis Episcopus Metropolitanus sine pallio consecrare præsumserit, & consecrator & consecratus gravi ordinis sui periculo subiacebit, quod utique si debes acquirere, necessarium habes erga Papam, qvem adeo despicis Gregorium Te humiliare, ut merearis accipere. Quid multa? expositis ei idoneis causis pro quibus non debuerit ordines facere, abstinuit, & paucis diebus interpositis qvendam subditorum suorum nomine Theodoricum Monachum scientia literarum valde præditum, misit quæsitum Clementem suum Apostolicum & inventum transmittere sibi expeteret pallium. At ille Clemens, inquam, gavisus, quod aliquis ipsum pro accipienda benedictione respiceret, quod perebat transmisit, cum literis docentibus quibus temporibus foret usurus, quas quia autor non roborat at magis verò infirmat, Hæreticorum enim & excommunicatorum decreta fidelis qvisqve non recipit, idcirco commendare memoriæ non curavimus.

CAP. LXIV.

Hic autem quem jam nominavimus *Theodoricus de sæpe dicto Gregorio Pontifice duos libros edidit*, in quibus mendatiis multis compilatis, qvod non ipso melius continuare

[com-

[communicare] quis novit, Gregorium infamem fecit, Regis verò & sui Papæ innocentiam & Sanctitatem commendat. Pro quibus editis iste de quo loquimur, Egibertus Abbaciam sancti Martini supra litus Mosellæ, defuncto beatæ memoriæ Sigeberto Abbate, eadem die regendam [illi retributionem] dedit [quo utiqve malo, si majus non fecisset, ad perpetuam damnationem sufficere potuisset] quam ipse felix Abbas quantum potuit rexit & Ecclesiam ipsam reparavit. Nam ipsa Abbatia prius qvidem erat in rebus admodum sufficiens sed peccatis exigentibus ejus temporibus ita est destituta [at nunc ab hoc adeò est annihilata] quod Monachi qvi ibi Deo serviebant [ibi divinis erant mancipati servitiis] nisi aliunde conqvirerent nec necessaria vitæ haberent. Est & aliud qvoddam gestorum ejusdem Egilberti, qvod successoribus nostris voluimus narrare [quod pro facti similitudine istic libet inserere.] In Monasterio puellarum horrei defuncta Imiza summæ strenuitatis ancilla Dei, Matre Cœnobii, renitentibus omnibus ibi loci Deo famulantibus, præposuit quandam neptem suam fratris filiam nomine Luitgardam [Ingurdam] corpore qvidem valde juvenculam & speciosam & secundum suam ætatem literis eruditam, moribus honestam; [Ingurdam, quòd cum pace salvo honore professionis dixerim, Deus scit qvod non mentior, arte magicam, veneficam, incantatricem blasphemam. *Hæc in altero codice, unde apparet librum mutationem mutatis temporibus subiisse.*] de qvâ cum Episcopus omnibus modis niteretur, ut ibi eam præficeret Sanctimonialibus, omnibus pusillis & majoribus sine cessatione tam die qvam nocte Deum & Sanctam ejus Genitricem, & cui serviunt, ne hoc fieret orantibus; cuidam ex eorum Collegio, ceteris freqventior orationi incumbebat, inter verba orationis, ut divinæ erat voluntatis, ob-

 dor-

dormienti, talis oblata est visio. vidit Sanctam DEI genitricem in medio Angelorum stantem & beatas Virgines, Irminam, Modestam, Anastasiam, quæ in diebus suis ipsi loco præerant, coram ea consistentes & vultus qvasi moestos exhibentes, & sanctam Dei Matrem ita se alloquentem: Ausculta, inquit, Filia cum illuxerit dies, erat enim hora matutina, indica sororibus tuis ex me qvia peccatis vestris exigentibus decrevit Deus, ut ipsa de qua petitis absolvi, flagelli vobis loco proveniat, qvousqve pro afflictionibus ab ipsa irrogandis de diuturnitate vitæ ipsius pigeat. Veruntamen noveritis ipsam ex prælatione iram Dei in se provocare, vobis vero non plus officere nisi quod super destitutione hujus loci nostri videbimini sufferendo laborare. Itaqve cum fuisset intronizata [cœpit de bonis Ecclesiæ juxta illud Nacchum, diabolum magnum exercere &, ut verum fatear, licet impudenter loquar, alia concubitoribus distribuere, alia vendere postremo ut breviter concludam, paucis Ecclesiæ derelictis omnia in usus suos convertere, ut posses liquido perpendere veridicam Dei genitricis sententiam supradictam existere: Ipsam ex prælatione iram Dei in se provocare. Denique aliquantis annis transactis Engelbertus cœpit &c.] cœpit Deo servire, Sorores Ecclesiæ procurare, & rexit illam XL. annis usqve ad tempore Domini Archi Episcopi Adelberonis, qvi primo fuit Metensis primicerius postea Trevirorum Archi Episcopus & Romanæ sedis legatus. Hujus temporibus Abbatissa Luigardis felicis memoriæ obiit & ante Ecclesiam in pace qviescit. Denique aliquantis annis transactis Egilbertus cepit se satis admodum offico dignum exhibere, nisi solum quod ab excommunicatorum, Regis videlicet & Clementis se noluit communione seqvestrare, propter quod Bruno qui ei in Episcopatu proximo loco successit, omnes quos ille ordinavit, iste ab officio suspendit nec remotos ad pristinum

num gradum admiſit, niſi qui ſe legitimo Romanæ Eccleſiæ Pontifici obediturum ſupra ſanctum Evangelium fidem fecit. Complura memoria digna de hujus Egilberti probis actibus quæ per ipſum vel ſub ipſius temporibus geſta ſunt ſeniorum relatione ad noſtram notitiam devenerunt, quorum aliqua, ſi quidem vel aliquam ejus memoriam cum pace Eccleſiæ fieri liceat in benedictione, curabimus inſinuare.

CAP. LXV.

QUædam præpotens Matrona *Comitiſſa de Caſtello quod Aralune dicitur*, Mater videlicet Comitum Walramni & Folconis, marito ſuo defuncto aſtipulantibus filiis & filiabus ſuis, proprietatis ſuæ bona in Eccleſia Treverenſi beato Petro tradidit, & amplius recepit, ſub conditione quam precariam nominant, ita videlicet cum ipſa de hac luce migraret utraque data ſimul & accepta in beati Petri & Epiſcopi jus libere tranſirent, & quod Epiſcopo ex his facere placuiſſet liberam poteſtatem haberet: Hujus Comitiſſæ neptem filii filiam *Heinricus* quidam *dux, cujus ditionis erat Caſtellum quod vulgo Limpurc* [Lemburg] *nominatur* in matrimonium duxit, qui decurſo aliquanti temporis ſpatio eadem bona Eccleſiæ tollere & in ſuos uſus vendicare ſtudebat, propter quod cum ſæpius fuiſſet ab Epiſcopo ad ſatisfactionem vocatus & nollet deſiſtere, ſequeſtratus eſt à communione Eccleſiæ, cumque nec ideo manus ſuas ab incepta malitia contineret, imo magis & alia Epiſcopatus bona devaſtaret, Epiſcopus maledixit ei anathemate Maranatha. Cum nec ſic quidem ab impugnatione deſiſtenti ſed & adverſus ipſam civitatem Treverenſem cum magna armatorum manu venienti, Epiſcopus convocata ad ſe liberorum & Miniſterialium Eccleſiæ multitudine gravi ſtatuto die oc-

currit & adjutorio Dei & beati Petri istius partis satis admodum modico, illius vero permaximo detrimento & confusione, ad propria redire cœgit. Post multum vero temporis cum idem dux inflictum sibi anathema parvi penderet & in malis supradictis & similibus perseveraret, accidit ut quidam de militibus ejus die quadam in domum ejus venisset & facta hora prandii apposita mensa coram ipso panem comedere devenisset [debuisset] & dux illi illudens, surge ait & foras egredere, coram me commesturus non es, excommunicatus enim es, & ille ubi, inquit, & quis me præter eum qui & Te excommunicavit. Cui dux ait, Ecce nunc vide jam parebit si ita sumus excommunicati, ut aliquæ nobis molestiæ possint accidere, si hic canis qui forte illis edentibus aderat, bucellam quam illi dedero comederit non pertimesco: Sin autem, timenda est nobis excommunicatio & petenda reconciliatio. Et hoc dicto misit bucellam, quam canis ut naribus adhibuit ultra contingere non curat, & nequis hoc canis saturitati imputare potuerit, cum alius illi bucellam mitteret, festinus arripuit, unde omnes qui aderant summa admiratione ducti una voce dixerunt, oportere eos ad satisfactionem venire. Et ita fecerunt. Sit ergo nomen Domini benedictum in secula, qui Sacerdotum, licet peccatorum, tamen in multitudine clementiæ preces exaudit. Et quod nostra parvitas in terris ligat, apud ipsum quoque ligatum esse confirmat, juxta quod ipse beato Petro & per ipsum Ecclesiæ promisit, dicens quodcunque ligaveritis supra terram erit ligatum & in cœlis.

CAP. LXVI.

EA tempestate populus multus utriusque sexus ex omni terra & natione Jerusalem ire intenderunt, & totis desideriis anhelabant pro Dei & fidei amore aut ipsi mortem suscipere aut

re aut incredulorum colla fidei ſubjugare, & hac mentis intentione incitati decreverunt primum Judæos in civitatibus & caſtellis ubicunque habitarent perſeqvi, & cogere illos aut Dominum Jeſum Chriſtum Deum credere, aut ſub ipſa hora vitæ periculis ſubjacere, cumque eodem fervore civitati Trevirorum appropinquaſſent, Judæi qvi ibi habitabant ſimilia ſibi arbitrantes fieri, qvidam ex eis accipientes parvulos ſuos, defixerunt cultros in ventribus eorum, dicentes, ne forte Chriſtianorum veſaniæ ludibrio fierent, debere eos in ſinum Abrahæ transmittere. Quædam autem ex mulieribus eorum, aſcendentes ſuper pontem fluminis & adimpletis ſinibus earum & manicis lapidibus præcipitaverunt ſe in profundum. Reliqui verò, quibus adhuc vivere cordi erat, aſſumtis ſecum rebus ſuis & liberis, in Palatium quod aſile Trevirorum, ubi ipſa hora Egilbertus manebat, confugerunt, & cœperunt lachrimis flagitare ſuffragium. Ille vero nacta opportunitate ſuper converſione eos admonens ita exorſus eſt: Miſeri, nunc venerunt ſuper vos peccata veſtra quæ operati eſtis, filium Dei blaſphemando & Sanctiſſimæ ejus Genitrici detrahendo, ipſum quidem in carne veniſſe negando, & matri ejus ſuperfluitatibus verborum veſtrorum derogando. Ecce jam hujus rei cauſa ad ſummam vitæ veſtræ deſperationem deveniſtis, & vobis ego dico, ſi in hac infidelitate veſtra perſeveraveritis, corpore ſimul & anima peribitis. Vos pro ſimilitudine Patrum veſtrorum, qui ante Chriſti adventum ipſum in carne venturum crediderunt, vobismet ipſis blandientes, profecto niſi jam ipſum veniſſe, & quod redemtionis humani generis ipſum acturum Scripturæ referunt, adimpleta eſſe cognoveritis, ipſi vos fallitis. Quæ vos ſtultitia vel magis duritia coarctat, ut cum Prophetica ſcripta legatis non retractetis, vobiscum cogitantes quam brevis temporis

poris spatium adventus ejus in carne Daniel commemorat, & quot ex inde anni defluxerunt. Septuaginta, inquit, hebdomadæ abbreviatæ sunt super populum tuum, & super sanctam civitatem suam ut consummetur prævaricatio, & finem accipiat peccatum & deleatur iniquitas, & adducatur justitia sempiterna & impleatur visio Prophetæ & ungatur Sanctus Sanctorum. Nonne si scientiam literarum vestrarum bonam haberetis, utique magnum vobis posset existere gaudium & fidei incitamentum de assumtione generis vestri in Deum? Hoc autem dicebat, qvia, ut quidam sanctorum dicit: Infidelibus est blandiendum, ut ad fidem convertantur, & ipsi de generis sui nobilitate glorientur. Et adjunxit: Nunc itaque quiescite petitionibus meis & consiliis & convertimini & baptizemini & ego restituam cum pace & salute possessionibus v^ftris, & deinceps adversantibus tuebor vos. Cum hæc & his similia ad illos diceret, unus ex illis legis Doctor, cui nomen erat Michæas, cepit dicere; Vere sicut dixisti, necessum est nobis magis Christianorum nos fidei jungere quam de die in diem taliter vitæ nostræ & possessionum periculis subiacere. Age ergo quomodo credere debeamus edissere, & adjuva qvatenus liberemur de manibus eorum qui pro foris sunt quærentium nos perdere: Et ait Episcopus: Hæc est fides Catholica sine qua nemo salvari potest, ut credatur in Deum Patrem Omnipotentem Creatorem omnium creaturarum & in Jesum Christum filium ejus, qui cum Patre unius est substantiæ, qvem Deus Pater ante omnia tempora genuit nativitate ineffabili, de qua dicit Esaias Propheta, Generationem ejus quis enarrabit? qui quidem cum homines per multimoda vitia incedentes ad tantam devenissent insipientiam, ut neglecto Creatore suo debitum Deo idolis manu factis honorem impenderent; sicut est infinitæ misericordiæ, condoluit perditioni eorum

rum & ut eos ab errore & perditione, quæ de hâc vita decedentes excipiebat, liberaret; manens quod erat, suscepit quod non erat, ex voluntate patris, cooperante Spiritu Sancto, homo verus per immaculatæ virginis uterum sine viri semine natus est, quem quia filium Dei esse se dicebat, Patres vestri crucifixerunt & vos ipsorum maledicta devinxerunt dicentes: Sanguis ejus super nos & super filios nostros. Verum tamen vos hoc maledictum evadere potestis si in ipsum firmo corde credideritis & de peccatis vestris ipsum vobis propitium fieri rogaveritis, qui post passionem suam effracto inferno & his qui in adventu ejus crediderunt inde erutis, die III. Deus verus & homo resurgens à mortuis, ab hinc die XL. videntibus qui digni erant ad cœlos ascendit, ubi sedet in dextra Dei Patris sui, æqualis ei & cœternus in divinitate, inde venturus in judicium in novissimo dierum, Deus verus & homo, reddere unicuique prout gessit in corpore sive bonum sive malum: Nec minus credendum est in Spiritum Sanctum, qui ex Patre & filio procedens universa condita vivificat, æqualis & consubstantialis per omnia in divinitate Deo Patri & Filio, propter quod & fides Christiana trium deitatis personarum unam prædicat essentiam, æqualem Majestatem. Hanc fidem Catholicam per orbem confitetur Ecclesia, in qua unum datur baptisma in remissionem peccatorum credentibus, in qua justè & piè viventes post hujus vitæ decursum corporibus nostris eisdem quibus nunc paremus, immortalitate vestitis, præterea communionem Sanctorum percipere & fruituros æterna beatitudine; malè verò operantes non confessos & inemendatos in æterno arsuros incendio. Tunc Michea is videlicet, quo hortante hanc fidei editionem Episcopus exorsus est ait: Testificor tibi per Deum quia quod locutus es credo, & ecce jam Judaismo

abrenuntio, & quæ nunc mihi non satis plenè sunt intellecta, cum nobis tempus pacis & transquillitatis adveniet, perquirere curabo, tantum nunc accelera nos baptizare, ut possimus manus quærentium nos evadere. Similiter & alii omnes dixerunt. Tunc Episcopus baptizavit illum nomen suum imponens ei, alios autem Presbyteri, qui aderant baptizabant. Sed ut de cætero taceam aliis omnibus in sequenti anno apostantibus iste adhærens Episcopo in fide permansit. Non ergo audebo nunc dicere, quod istius conversio sit animæ convertentis salvatio, cum scriptum sit, quia qvi converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, salvabit animam ejus à morte, ejus inquam, id est suam & conversi. Cum ad Ezechielem Dominus dixerit, quod si annunciaverit impio viam suam malam & ille conversus non fuerit, ipse tamen mercedem suam non amiserit. Sic enim dicit: Si autem tu annunciaveris impio & ille non fuerit conversus à via sua mala, ipse quidem in iniquitate sua morietur, tu autem animam tuam liberasti. Præterea multa alia bona operatus est, quod enumerare longum est. Hoc tantum sciendum quod eleemosynas pauperibus largas faciebat & Ecclesiis bona plurima conferebat, sed & ab antecessoribus suis aliquibus ablata reconsignavit, quorum testamenta in ejus memoriam in bibliothecis usque hodie sunt recondita, quæ omnia ego pusillus qui hoc scribo ad redemtionem animæ ejus profutura possum optare sed sententiæ beati Augustini non audeo præjudicare. Dicit enim, omni homini qui Ecclesiæ Catholicæ non tenet unitatem neque baptismus neque Eleemosyna quamlibet copiosa, neque mors pro Christi nomine suscepta proficere poterit ad salutem, quoniam in eo vel hæretica vel schismatica pravitas perseverat quæ ducit ad mortem. Mortuus est autem Anno Dominicæ incarnationis M. C. primo, Non. Septembr. Et sepultus.

pultus eſt in Eccleſia majori, domo videlicet Sancti Petri Apoſtoli, ſedit in Epiſcopatu annos XX duos, menſes VIII, dies tres & vacavit Epiſcopatus ferè menſes IV.

CAP. LXVII.

IN diebus illis fuerunt ex copioſo Trevericæ Civitatis clero quam plures hac ſacerdotii ſucceſſione digniſſimi, inter quos erat quidam Bruno nomine, Francus natione, inſignis nobilitate, utpote quem Pater Arnoldus Comes ex nobiliſſima Adelheida matre genuerat, forma præſtantiſſimus, literis ſatis eruditus, conſilio cautus, pluſquam dici poteſt munificus. Quibus ita erga ſe Principes devinxerat, ut non ſolum præpoſituris Majorum Eccleſiarum in Treveri & Spira verum etiam beati Florini in Confluentia, & Archidiaconatus eum dignitate ſublimaſſent. De hoc ſuggeſtum eſt Imperatori, ut eum Trevericæ præficeret Eccleſiæ. Eo ſiquidem anno Henricus Rex quartus, Imperator tertius habita curia natalem Domini celebravit in Mogontia, ubi eum adeuntes cives Treverici petierunt ſibi Epiſcopum dari, quibus mox petentibus principibus & civibus conſentientibus, Brunonem eis conſecrari juſſit. denique ibidem ordinatus eſt Idus Jan. Adelberone Metenſis Eccleſiæ Epiſcopo oleum ſacræ benedictionis imponente, Johanne Spirenſi, Richero Virdunenſi cooperantibus, aſſiſtentibus Archi Epiſcopis Burchardo Mogontienſi & Friderico Colonienſi & aliis quam pluribus Epiſcopis. Itaque ordinatus venit Treberim die purificationis Sanctæ Mariæ Dei Genitricis & cum magno populi gaudio ſuſceptus eſt. Anno igitur ordinationis ſuæ III. menſe Martio Romam profectus Apoſtolorum gratia & percipiendæ benedictionis magiſtri ſui cauſa invenit Dominum Paſchalem univerſali Synodo præſidentem

Papatus fui jam annum octavum agentem, à quo honorifice susceptus, utpote Belgicæ Galliæ primæ Metropolis Præsul Magnificus. Ad cujus Præsulatum ex permissione beati Petri Apostoli suorumque successorum Apostolicorum quos enumerare longum est, inviolabilium testamentorum roboratione totius Galliæ atque Germaniæ pertinet primatus. Ita enim sanctus Sylvester Beato Agricio IIII^to. Episcoporum Treberensium, qvorum nomina cognita habemus scribit inter cætera dicens: Sume prioratum post Alpes Trebir, ubique, Quem tibi lege nova Roma dat & veteri. Honorifice inquam susceptus sed quoniam Episcopalia, annulum videlicet & baculum per manum Laicam suscepisset, atque quia Eclesias dedicasset & Clericos nec dum pallium consecutus, promovisset, multum aspere correptus est & decernente Episcoporum ibi congregatorum concilio Pontificatus officium deposuit, quod tamen eisdem intervenientibus, quia discretio ejus & prudentia officio & tempori conveniens erat, post tridum non sine admissorum pœnitentia recuperavit. Injuncta est autem pœnitentia, ut quotiens in spatio trium proximorum annorum Missarum solennia celebraret, dalmatica non uteretur quod ipse humiliter implet. Deinde accepta tam Apostolici quam totius synodi benedictione, pallii honore donatus, atque de regula fidei firmiter observanda instructus, atque de instructione commissi gregis diligenter admonitus, in sua cum gaudio remeavit. Tum verò juxta Magistri institutionem magis quam ante operibus justitiæ cepit insistere & verbum sacræ exhortationis quasi mensuram Evangelici tritici Dominicæ familiæ fideliter erogare & quod prædicavit ore, studuit operum executione conficere. Attentius illud beati Gregorii mente pertractans, Cujus vita despicitur, restat ut & prædicatio ejus contemnatur. Fuit enim constans in Ora-

Oratione, devotus in eleemosynarum largitione, pius in viduarum & pupillorum defensione, excidia domorum Dei nulla sumtus magnitudine motus reparabat, & si quispiam Deo famulantibus aliquid intulisset injuriæ, impune præterire non sinebat. Verum ut breviter concludam talem se omnimodis exhibebat, ut in administrandis quoque regni negotiis ex omnibus principibus consilio sapientia & autoritate nullus eo sublimior haberetur, adeo ut Imperator Patrem suum eum vocaverit & majorem cæteris ei honorem impenderit, sed & ab omnibus Episcopis, quocunque se conventui eorum ingessisset, ut Pater quidem diligebatur, sed ut major venerabatur. Igitur quoniam in rebus sibi commissis strenuissimus exstitit, defuncto Imperatore communi consilio Principium *Vice-Dominus Regiæ Curiæ* effectus est & regnum regnique hæres Heinricus videlicet nominis hujus quintus Rex adhuc adolescens circiter annos XX ei committitur, ut & regnum sua prudentia disponeret & hæredem regni & morum suorum honestate & disciplina, qua ipse [maximè] præ omnibus pollebat, informaret, quousque in Virum perfectum ætate & sapientia succrevisset, quem susceptum tam diu educavit usque dum Adelberti tunc Cancellarii postea Mogonciensis Episcopi detractionibus exasperatus regni & hæredis providentiam proceribus reconsignavit. Quantæ autem pietatis exstiterit exinde quis colligere poterit, qui noverit quod quantum libet ei quispiam molestiæ irrogasset, si revertens veniam postulavit, facillime ad misericordiam motus indulsit. Unde factum est, ut cum idem Adelbertus, cujus supra memini, Mogontiensium jam novus [Electus Episcopus] ob illatas Regi molestias à Rege captus & in carcerem retrusus, non inde prius exire potuisset, quam iste Bruno, inquam faciendo fidem nunquam illum Regi nociturum pro ipso se obsidem Regiæ custo-

custodiæ dedit. Quid multis moror? Denique cum tanta solertia ac sapientia ab ipso res acta est, ut cum in diebus illis de venalitate Sanctæ Ecclesiæ, scilicet de contradictione venditionis, Episcopatuum, Abbaciarum & aliarum quarumcunque Ecclesiasticarum dignitatum inter regnum & sacerdotium sicut superiori sermone decursum est, ageretur invidiosa dissensio, ita Catholicorum amplexus est consortium, ut Imperatori debitum non negaret obsequium, neqve ita se Cæsarianorum communione contaminavit, ut Catholicorum offensas incurreret. Propter quod contigit ut novissime sua prudenti mediatione Imperator Apostolico obtemperaret, & deinceps desinerent esse discordes, quod ut facere non omiterret, quoniam omnibus prominebat auctoritate multorum Episcoporum exhortatoriæ ad ipsum directæ sunt Epistolæ.

CAP. LXVIII.

NUnc autem superest, ut gestorum ejus quoddam memoriale *cui me contigit interesse,* debeam declarare. Ivodii quod Trevericæ diœcesis appendicium est, fuerunt eo tempore hæretici qvi substantiam panis & vini qvod in altari per sacerdotes benedicitur, in corpus Christi & sanguinem veraciter *transmutari* negabant, nec baptismi sacramentum parvulis ad salvationem proficere dicebant, & alia perplura varii erroris profitebantur, qvæ memoriæ tradere nefas duxi. De his quatuor oblati sunt ei, quorum duo presbyteri, reliqui vero duo erant Laici. Presbyterorum unus Fridericus, alter duobus nominibus vocabatur Dominicus Guilhelmus, Laicorum vero alter Durandus, alter Hamelricus, quos dum discuteret, Hamelricus fuga lapsus est, Durandus vero hactenus quidem se sceleris hujus assentato-

tatorem esse ultro confessus est, sed deinceps in ea assentatione nolle persistere, adhibitis sibi sanctorum reliquiis juramento verbis fidem fecit. Vocatus auten alter Presbyterorum Fridericus ad audientiam non solum non negavit, verum & bene & recte se credere id profitendo asseruit. Cui Bruno Episcopus ait: Oportebat ut Tu, qui Doctor fidelium esse debuisti, sanam doctrinam cunctis evangelizares omittens infidelitatis assertiones, quibus mentiri Te cunctis credentibus luce clarius constat, cum beatus Augustinus dicat, quoniam Christum vorari fas dentibus non est, voluit ipse Christus hunc panem & hoc vinum misterio [in ministerium] carnem verò suam & sanguinem consecratione sancti spiritus potentiali [præternaturaliter] creari & cottidie pro mundi vita mystice immolari, ut sicut de virgine per Spiritum Sanctum vera caro sine coitu creabatur, ita per eundem ex substantia panis & vini mysticè id est [idem] Christi corporis [corpus] consecretur. In Epistola quoque de fide Catholica idem Beatus Augustinus dicit: Firmissimè tene & nullatenus dubites, parvulos [parvulis] qui nec propria voluntate credere nec pœnitentiam pro peccato quod originali [originaliter] trahunt, agere possunt: Sacramentum [tamen] fidei & pœnitentiæ quod sanctum est baptisma, quam diu rationis eorum ætas capax esse non potest, sufficere ad salutem in capitulo Epistolæ XXVII. His itaque aliis scripturæ sacræ Eulogiis in medium prolatis cumque ab astantibus fidelibus nunc singulariter nunc communiter increpatus atque ad Christianam veritatem incitatus nollet acquiescere, sed magis in infidelitate delegisset obstinata mente persistere, acclamabatur ab omnibus Dominicæ vocis sententia: Quoniam Ecclesiam non audit sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus, adjeceruntque gradu moveatur atque damnetur, quod ut fieret omnibus currentibus, ille nacta fugiendi

opportunitate se interim subduxit sicque evasit. Proinde cum requisitus non esset inventus, juxta canonum sanctiones, qui noluerit ad audientiam venire vocatus eademque patiatur absens, ut breviter comprehendam, damnatus est. Inquisitus est & alter ille videlicet, qui ob hujus nequitiæ infamiam obumbrandam duobus vocabatur nominibus, an & ipse prælibatæ hæresis assertor existeret, testificatus est nunquam se professum esse vel profiteri velle, delatoribus ejus affirmantibus & dicentibus se quâdam vice [die] inspiratus [insperato] conventiculis eorundem hæreticorum supervenisse, ipsumque illis communicantem, quo contra ille timens ne forte convictus [presbyterii] privaretur honore, respondit se ob hujus suspicionis abolendæ libenter velle summæ examinationis subire sententiam, quod dictum cum Placuisset omnibus, jussus est Missam celebrare & sacrum canonem qui secio vel Acco [Secreta Relaxia] dicitur sicut cætera excelsa voce decantare, ut qui ministerio pretiosi corporis & sanguinis Christi præsumsisset detrahere, ipsius probaretur virtute. Missa itaque decursa ubi ad communicandum perventum est, Episcopus verba inprecationis hujusmodi intulit dicens: Si vivificum hoc salutis nostræ sacramentum qvod in manibus tenes non verum corpus Christi & sanguinem esse ausus es impio ore garrire, cum ipsius ministerii [mysterii] contestatione interdico, ne quoquo modo præsumas accipere: Si vero non ita sed Catholicè profiteris accipe; & accepit. verumtamen qualiter idem redemtionis munus ad damnationem sui in os ejus intravit, referre supervacuum non judicavi. Cum enim esset in examinationis anxietate constitutus, omnipotenti Deo de admissis pœnitentiam, de futuris custodiam pollicens corde contrito supplicavit, & obtinuit ab instanti confusione liberari. Inde vero ubi in sua rediit, pollicita facere non expavit, & abdicatam hære-

hæresin majori quam antea pertinacia roboravit, non recolens quod cum sit Deus judex justus fortis & patiens, tanto delinquentium culpas districtius judicat, quanto æquanimiter portat. Contigit ergo, ut de vitio in vitium corrueret, sicut scriptum, qui sordidus est adhuc sordescat, & spiritu fornicationis seductus non multo post in adulterio deprehensus est & digna iniquitatis suæ morte peremtus est. Sæpedictus etiam Pontifex crebris infirmitatibus nunc pedum, quod Podagram Græci vocant, nunc ventris fluxu, quod ciliacam nuncupant, vexabatur, propter quod exquisitissimos semper secum habere solebat Medicos. Habebat autem inter eos Judæum quendam Josuæ nomine Physicæ artis eruditissimum, computistam peroptimum, Hebraicarum literarum & totius Judaismi perfectissimum, quem circumdabat militaris habitus. Hunc majori præ cæteris familiaritate & dilectione idem Bruno sibi annectebat, satagens ut qvomodo ille ipsum carnaliter medicaretur, ita illi ipse salutem animæ operaretur. Cum hoc sæpissime de divinis disputabat voluminibus, semper illum ad conversionem deprecans & exhortans, in quo tandem Domino largiente optatum tenuit effectum. Nam consiliis ejus acquievit & ab ipso baptizatus est. Cui Bruno suum nomen imposuit & in cunctis bonis adjuvit, cunctis fidelibus suis ipsum commendans & petens, quia genus illud hominum multum est in fide instabile, semper desiderat in vitæ necessariis abundare, quatenus ubicunque ille ipsis manentibus superveniret, providerent ei necessaria [cum caritate.]

CAP. LXIX.

NUnc iterum ad ordinem unde digressus sum, orationis verba convertam. Cum ut dictum est Bruno omni-

moda probitatis actione XII annis serenus extitisset, auctoris omnium prævaricationum diaboli, qvi felicibus ejus actibus invidebat, instigatione retroconversus, religiosi itineris limitem excessit, & incentivis vitiorum avaritiæ videlicet & cenodoxiæ plus justo inhiavit. Ut enim militum interminatè habendi cupidorum muneribus & beneficiis potuisset satisfacere, non solum Clericorum & Laicorum bona diripiebat, verum etiam Ecclesiarum villas & curtes Deo & Sanctis ejus vespere & mane & meridie famulantium victui deputatas, sed & ornamenta pretiosa & vasa concupiscibilia tam aurea quam argentea in suos usus redigebat, & exinde expensas faciens humanos in se favores concitabat. Nihil enim laude fuit ei in vita dulcius. Inde est qvod villæ duæ, una Dei genitrici loci, qui Orgium dicitur, nuncupata Macharia, distans à Treveri versus aquilonem circiter tria miliaria, altera beato Paulino, dicta Lesura & aliæ qvam plures, qvas omnes enumerare propter multitudinem distuli, [longum est] à prioribus quoque Pontificibus ad tempus qvidem sublatæ sed freqventer ab omnibus reconsignatæ nunc autem ab hoc subtractæ nec restitutæ, Episcopalibus sunt addictæ reditibus. Quarum priorem Dagobertus Rex Francorum inter cætera quæ Ecclesiis Dei legitur contulisse beneficia, Sanctæ Dei Genitrici ob amorem Sanctissimæ virginis Irminæ filiæ suæ, tunc ibi degentis, nunc vero quiescentis cum aliis quam pluribus contulit, alteram autem quam diximus Lesuram beato Paulino Ludolphus Trevirorum Archi-Episcopus donavit & Sacerdotii sui autoritate obsignavit, imprecans, ut si quis Lesuram in succedentibus annis usui fratrum, in Beati Paulini Basilica ministrantium, sustollere conaretur, disperderet eum Deus de terra viventium. Ubi vero in hunc ejusdem Pontificatus Auctoritas collata est, iniquorum

rum ſeductus conſilio,ut diximus,eam cum aliis aliquibus in uſus ſuos redigebat,dicens: non licere cuiquã Epiſcoporũ qvidqvam Epiſcopaliũ redituum alicui Sanctorum loco aſſignare, & qvoniam prænominatus Liutoldus hoc fecerit, ratum non eſſe, quod utrum ne illi licuerit,vos diſcernite. Æſtimo namq; quoniam Epiſcoporum eſt ſummam Deo famulantibus diligentiam adhibere, neceſſaria miniſtrando, ne dum pro neceſſariis conquirendis negociantur, à ſancto propoſito diſcedere compellantur. Ad hoc enim deputati ſunt Eccleſiaſtici reditus, ut ex eis ſubveniatur Chriſti pauperibus, qvod ille exeqvens melius uſui miniſtrorum Dei aſſignaverit, quam iſte in uſum ſuperbæ gloriationis abſumſerit. Huc accedit quod cum Egilbertus proximus hujus Brunonis anteceſſor adhuc viveret, inito conſilio cum Optimatibus ſuis, ex qvibus iſte Bruno unus erat,hujusmodi verbis eos compellabat; Obſecro vos per miſericordiam Dei dilectiſſimi filii mei & fratres, quidquid ego & anteceſſores mei Epiſcopi Sanctorum locis injuriæ violentia magis quam ratione irrogavimus, vos me commonefacite & ego reſtituam; Ut & meam & eorum animas ab inferis redimam. Quod cum placuiſſet omnibus, diſcretis cuiqve loco reditibus banni conſtrictione ligavit & firmavit, ut qui deinceps inde ſubtraheret Deum præſumtionis ſuæ ultorem ſentiret: Et reſponderunt omnes: Amen. Ubi vero Egilbertus ſpiritum reddidit & Bruno in Epiſcopatu ſucceſſit, univerſa quæ reconſignavit iſte, reſumſit, dicens nihil exinde ratum eſſe, quod illi infirmus & jam ſuimet impotens in noviſſima vitæ ſuæ hora conſtitutus fecerit. Cum beatus Gregorius dicat: Ultimam pœnitentiam nulli negandam. Beatus vero Auguſtinus dicat ſe non diffinire, qvod qui ſeram tantum egerit pœnitentiam, liberetur per eam. Ego qvidem puto, ſi audeam dicere, qvod qvi temporanea ſine ſerotina

na pœnitentia, male parta restituerit & si propterea non liberabitur, qui ea postmodum in indebitos usus usurpaverit, non minus judicium sustinebit.

CAP. LXX.

ANno igitur ordinationis suæ XIX placuit ei Romam tendere, ut renovaret privilegia sedis suæ, indignatus super protervia præfati Adelberti Mogontiensis Episcopi de legatione sedis Romanæ sibi concessa superbe se efferentis, maxime cum ex concessione priorum Apostolicorum Episcopus Treverorum nulli nisi soli Apostolico vel à latere ejus ad præsens [ad principes] misso debeat obedire, sicut Hincmarus Remorum Archi-Episcopus in Epistola sua Nicolao Papæ directa commemorat, dicens: Remensis Ecclesia nunquam [inquam excepto] Romano Pontifice Primatem habuit, nisi quam diu ejecto ab ea sine ullo crimine suo Pontifice violentia Tyranni Milonis tempore Karoli Principis Pastore vacans Bonifacio Apostolicæ sedis Legato aliquandiu sicut & Treverensis Ecclesia commissa fuit. Sed & in tempore illo præfuit Ecclesiæ Metensi qvidam Stephanus Kalixti Papæ ex Sorore nepos, cui jam dictus avunculus ejus concesserat in celebrationibus Missarum pallio indutum procedere, integra Treviricæ Metropolis potestate. Qvi de pallii honore exhilaratus velut confidens gratiæ consanguinitatis supra memoratæ ultra quam oportuit se extulit, omnimodis innitens, si quomodo potuisset Trebericam Ecclesiam deprimeret, suam autem anteferret & metropolim faceret, sperans quod qvæcunqve inchoasset, Kalixtus assentiret, qvod exinde perpendimus, qvia qvotiescunqve à Metropolitano vocatus fuisset, ut sicut consuetudo est suf-

ſuffraganeis Epiſcopis, Metropoli obedientiam & ſubjectionem ſubſcriberet, venire contempſit dicens: Suos qvoqve anteceſſores qvinque fuiſſe Archi-Epiſcopos, qvod nullarum ſcripturarum autoritas affirmat & pronuntiat. Solummodo qvippe Metenſium Epiſcoporum qvinque numero pallio uſi referuntur, qvibus iſte ſextus aſcribitur, ſervata tamen in omnibus Metropolitano ſubjectione, ſed non omnes qvi palliis utuntur Archi-Epiſcopi ſunt, niſi qvorum ſedes Metropolis ſubjectis ſibi aliis civitatibus & Epiſcopis principatur. Cum igitur propter ſupra memoratas cauſas ſæpedictus Bruno Romam verſus iter faceret, & Auguſtidinum [Auguſtodunum] usqve proceſſiſſet, Kalixtus Papa ibi ei occurrit & amice ſuſcepit & cum eo in eodem loco natalem Domini celebravit. Tranſactis autem diebus ſollennibus pariter iter Cluniacum dirigunt, ubi Bruno cauſas ſui adventus aperuit, prolatisqve coram ſedis ſuæ privilegiis eadem ſibi & Eccleſiæ ſuæ Apoſtolicæ ſubſcriptionis firmamento ſtabiliri poſtulavit quod & obtinuit. Nam facta ei peccatorum ſuorum indulgentia remiſit ad propria dans ei chirographum hunc modum [hujusmodi] continens.

CAP. LXXI.

K*Alixtus ſervus ſervorum Dei*, Venerabili Fratri Brunoni Treberenſis Eccleſiæ Archi Epiſcopo Salutem & Apoſtolicam benedictionem. Et conſvetudo ſedis Apoſtolicæ perſuadet & ipſe rationis ordo expoſcit, ut ſapientes religioſasque perſonas & in Romanæ Eccleſiæ unitate & obedientia devotas exiſtentes honorare amplius ac diligere debeamus. Proinde, Frater dulciſſime, poſtulationi tuæ clementer annuimus

 mus

mus & personam tuam dilectionis brachiis amplectentes eam à cujuslibet Legati potestate absolvimus, nisi forte à nostro latere dirigatur. Confidimus enim in Domino, quod de sapientia & religione tua & Deo & Ecclesiæ honor magnus utilitasque proveniet. Data Cluniaci III. Non. Jan. Denique non multo post tempore viribus corporis ejus senio simul & infirmitate ad occasum vergente in omni fere circa regione ceperunt viri nequam consurgere, & res Ecclesiæ, quæ ipsorum defensioni & ut ita dicam advocatiæ commissæ fuerunt, barbarico more depopulari, quodam comite Wilhelm filio Cunradi supra memorati comitis de castello quod vulgo Luczelenburc vocatur, ducatum illis præbente, quos cum sæpius ad corectionem invitasset & non profecisset, tandem cum non haberet, qui illorum vesaniam armata manu posset reprimere, ipsi enim, si barbari provinciam hanc impeterent, illis debuissent resistere, utebatur in illos anathematis ultione die quâdam Dominica VIII. Id. Decemb. Anno Dominicæ incarnationis M. C. XX. Pontificatus sui anno XXI.

CAP. LXXII.

CUjus anathematis verborum series hunc habet modum: Propter continuas oppressiones quas Ecclesia nostra patitur, decernimus & Sancti Spiritus judicio & autoritate nobis concessa confirmamus, ut quicunqve sive rapinis rerum Ecclesiasticarum sive in combustione alicujus Ecclesiæ, sive in captione alicujus Clerici, vel in quacunqve indebita exactione, sive in generalis vel specialis pacis violatione, hactenus nos conturbavit, ad satisfactionem canonicè vocetur, passurus Sententiam secundum merita; Obediens

ens judicium cum misericordia, rebellis judicium sine misericordia. Abhoc autem die ulterius qvicunqve supra dictorum violator inventus fuerit, hodierna excommunicatione prædamnamus & præcipimus, ut ab omnibus ut Sacrilegus devitetur, suspenso ejus nomine in Ecclesia ad judicium excommunicationis jam super eo factæ & singulis Dominicis diebus repetendæ, ita quicunque ei communicaverit, si Laicus fuerit, eodem anathemate feriatur, si Clericus, ab ordine deponatur. Spolia qvoqve emens vel accipiens, ei cui & spoliator damnationi subjaceat. Congregationibus autem licentiam damus, ut qvicunque eos in bonis stipendiorum suorum læserit, eum cottidiana excommunicatioue perseqvantur. Porro Archidiaconis concedo, ut ubi aliis negotiis impeditus adesse non potero, pœnitentes Ecclesiæ reconcilient, servato ordine in compositionibus & cæteris Ecclesiasticis consvetudinibus.

CAP. LXXIII.

MUlta qvidem & alia probitatis fecit insignia, quæ *& ipse Ego vidi* & aliorum certa relatione cognovi, quæ enumerare per singula, gratia vitandæ prolixitatis omisi; Hoc tamen scire sufficiat, quod appropinqvantem vitæ ejus terminum laudabilibus admodum operibus antevenit. Etenim per nocturnam qvietem solitus erat Sanctorum memorias silenter circuire, illicqve in oratione diutius persistere, & Dei propitiationē cum eorum intercessione profusis lachrymis exorare, sed & loca ubi servi Dei & ancillæ in clausulis degebant uno tantum comite contentus frequentabat, & quæcunqve habuissent necessaria, tam in victu qvam vestitu ministrabat, atqve eorum orationibus se devotius commendabat.

bat. Nec præterendum quoqve quod in Spirensi [Moguntina] Diæcesi in prædio suo, quod Otenheim dicitur, Monasterium construxit, ubi Deo famulantes Monasticæ professionis Cœnobitas adunavit, tantumque de rebus prædiorum suorum delegavit, qvantum posset illic commorantibus ad cottidianum victum sufficere. Sed nec hoc silendum quod in Confluentia Basilicam Beati Flori [Florini] vetustate consumtam meliore schemate & ampliori ambitu [habitu] & lapidiis thophis sectis & politis, sicut usqve in hodiernum diem conspicuum est, construxit. Sed & in Treveri Ecclesiam, in qua beati Pauli & aliorum confessorum Pontificum Treberensium nec non & corpora plurima martyrũ Thebæorum sub Riccio-varo passorum requiescunt, quam sicut primum nostrorum relatu didicimus, Sanctus Felix Trevirorum Episcopus, qui in ipsa requiescit, magno & spatioso ambitu primus fundavit, postmodũ vero vetustate consumtam beatus Marus & ipse ejusdem Civitatis Episcopus, quique ibidem quiescit in pristinum statum reparavit, Iste quoque nostris temporibus ignis concrematione dirutam, Adelberti & Rudolfi ejusdem Ecclesiæ Præpositorum industria datis sumtibus, nõ juxta primæ qvantitatis amplitudines sed secundum facultatis suæ modum reformavit. Anno autẽ Dominicæ in carnationis MCXXIIII qvi est annus Episcopatus ejus XXIX [XXIII] VII Kal Maji, die VI feria, hora prima animam reddidit. Cujus exequiis celebrandis affuerunt Trebericæ diœceseos Episcopi Heinricus Virdunensis, Conradus Tullensis, & eum non longe ab antecessoris sui Egilberti sepulchro magno cum honore & totius cleri & populi mœrore deposuerunt: sedit in Episcopatu annis XXIII dies XXIIII [II] & vacavit Episcopatus menses duos dies VIII.

CAP. LXXIV.

CAP. LXXIV.

POſt deceſſum vero Brunonis Epiſcopi Gotefridus Majoris Eccleſiæ Decanus in Epiſcopatu ſucceſſit. Hic de Leodienſi Parochia extitit oriundus, Arnoldum vero conſanguineum ſuum & majoris Eccleſiæ, Domus videlicet beati Petri Præpoſitum, virum videlicet religioſum & morum honeſtate præclarum, qui Eccleſiam in honore ſanctæ Crucis juxta albam portam ſitam conſtituit, Treberim ſecutus, & Eberhardo Trevirorum Archi-Epiſcopo Clericus eſt deſignatus. Hic vero ſicut & anteceſſores ejus, prædictus inquam Præpoſitus, morum dignitate & animi liberalitate inſignis; prius à Trevirenſibus Clero ſcilicet & populo dilectus & ab Epiſcopis ejusdem civitatis Egilberto & Brunone multis Eccleſiaſticis honoribus ditatus, ad ultimum decedente Domino Brunone ſicut prædiximus in Epiſcopatum eſt ſublimatus. Peracto vero anno Epiſcopatus ſui inſurgentibus in eum quibusdam de clericis ſuis, & introitum ipſius calumniantibus, quorum calumnia ſi juſta an injuſta fuerit Deus ſcit, ego neſcio, tandem ad hoc cauſa eſt perducta, quod ſentiens ſuam infirmitatem ad hoc onus non ſufficere, jam enim ad decrepitam ætatem venerat, videns etiam quod in Eccleſia fraterna ſcindebatur caritas, quibusdam ſibi adhærentibus, aliis reſiſtentibus, ne cauſa eſſet hujus ſchiſmatis circa finem tertii anni ab Epiſcopatu eſt abſolutus. Obtinuit autem ſedem annis duobus menſibus X diebus XI ſupervixit autem poſtea anno uno menſ. V. dieb. XVI. Obiitque XVIII Kal. Decembr. die [V] feria hora noctis III[a]. quem ſepelivit ſucceſſor ejus in Baſilica ſancti Petri majoris Eccleſiæ ſub arcu, quæ eſt ad meridionalem plagam.

†Q CAP. LXXV.

CAP. LXXV.

HIc autem succeſſor ejus nomine Meginherus eadem, qua Deceſſor, parochia nobilibus & ipſe parentibus procreatus, & à pueritia in Treverenſi Eccleſia educatus, morum honeſtate & perſonæ maturitate ad Præſulatus honorem dignus profecto aſcendiſſet, ſi antedictum Gotfridum vel parcius impugnaſſet vel ſuæ rigiditati & indiſcretioni modum impoſuiſſet. Menſe Junio electus ſeqventi autumno collecta militia Treverenſi caſtellum novum, qvod dicitur Hunniag [Bumachen] primo impetu cepit, Wilhelmum comitem ad conditiones pacis coëgit, pacemque patriæ in brevi reformavit, veniente XL^ma^. iter ſuum Romam direxit ubi à Papa Honorio ordinatus & pallio dignitatis eſt decoratus; unde reverſus à Clero & populo Trevirorum honorifice eſt ſusceptus. Deinde dum nimio Zelo rectitudinis de incontinentia Clericorum multa ſæve diſponeret, ſine condimento diſcretionis magnam ſibi comparavit invidiam, & quam nec dici fas eſt acquiſivit infamiam.

CAP. LXXVI.

ET forte eodem tempore *Francorum* Respublica valde turbabatur. Nam paucos ante annos Heinrico Imperatore hujus nominis V. Rege ſine prole defuncto Proceres Francorum apud Mogontiam *Lotharium* [*Leodegarium*] *Ducem Saxonum* in regnum elevaverunt, eorumqve decretum Romani laudaverunt, cum ecce Fridericus Dux Alamannorum, ejusdem Heinrici Imperatoris ex ſorore nepos facta conſpiratione cum qvibusdam juſtitiæ inimicis fratrem ſuum Cunradum regno ſubſtituit, magnamqve belli materiam

am & contentionis fomitem hac de re suscitavit. Quod ubi Honorius Papa comperit, Cunradum omnesqve sibi faventes excommunicationis vinculo colligavit. Et Meginhero Archi-Episcopo ordinato jam reversuro, ut in sede sua eundem Cunradum excommunicaret, præcepit. Anno igitur ordinationis suæ II°. Mense Novembris, cum jam erga multorum animos ea qva dixi causa esset odiosus, Romam ire disposuit, ut consilio Apostolici vel auxilio ea quæ se gravabant alleviaret. Quo tempore prædictus Cunradus minus in Teutonico prosperatus regnum Italicum tanquam & illud sibi deberetur invadere cupidus, ibidem in Italia morabatur, ubi Meginherum Episcopum per exploratores proditum cepit, eumqve apud Parmam civitatem custodiæ deputavit, ubi seqventi anno jam oculorum lumine ex afflictione amisso Kal. Octob. obiit, Episcopus Parmensis vestibus, quas sibi ipsi morituro paraverat, corpus indutum in majori Ecclesia sepelivit.

CAP. LXXVII

POst hunc Brunonem Ecclesiæ Trevirensis Canonicum Brunonis quondam Archi Episcopi Nepotem elegerunt VII. Idus Decemb. quod ille omni nisu maxime causa inopiæ hujus Ecclesiæ renuebat. Re autem vera, ut post claruit, majoris Episcopatus gloriam affectabat & cum gratia Apostolici Innocentii faciebat, qvi eo tempore in Galliis commanens diversis in locis concilia celebrabat. Nam quando Meginherus Episcopus Romam pergens captus & custodiæ traditus fuit, bellum qvoqve inter Romanos conflatum de loco Innocentii & Anacleti Honorio Papa defuncto: Qvorum prior Electione autentica cleri & populi intronizatus & con-

secratus defuncto successerat, alter autem factione nobilium Romanorum qvorum ipse propinqvitate pollebat, Papatus sibimet honorem assumserat. Maximo autem motu horum gratia concitato Innocentius Papa templum Sancti Petri fugiens, [intravit] qvem Anacletus obsessum tormentis machinisqve adhibitis de templo & urbe fugavit. Pulsus ergo Roma Gallias Innocentius petiit, ubi eum Legati Trevirorum adeuntes ut electionem suam firmare & perficere non differret, postulabant. Quibus ipse respondit, ut alium ad hoc idoneum qvem vellent eligerent. Nam Brunonem nec ipsi nec alterius Ecclesiæ filii Episcopum habere potuissent. Hoc responsum apud Leodium in XLma. acceperunt seqventi Pascha cum Rex Lotharius omnesqve Principes Trevirorum Treberi convenissent pars Cleri, Primicerium Metensem Adelberonem eligebat [pars Cleri N. alii Adelberonem eligebant] Principes tamen & Populus.

[Acriter repugnabant qua dissensione per continuum annum pertracta tandem jussu Apostolico & imperio regali sedata, altero Pascha inthronizatus est Adelbero anno Dominicæ Incarnationis M C XXXII.]

[Feliciter finiunt gesta Treberorum, summa diligentia per manus Petri Wesalentini scripta, cujus anima post mortem hanc cum Christo requiescat in pace, Amen.

[*Hac in Codice Scriveriano.*]

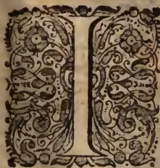

CHRONICON HOLSATIÆ VETUS

Sub nomine continuationis Chronici Slavorum Autore presbytero Bremenfi, usque ad annum 1448.

CAP. I.

IN principio creavit Deus cœlum & terram: In cœlo fpirituales Angelos cives; In terra terrenos peregrinos, in cœlum transferendos, hominem ad imaginem & fimilitudinem fuam rectum & intelligentem. Atque ei ut fubdito mandatum dederat, cui fi obediret, civis fieret; Sin autem; projiceretur & extra cœleftem civitatem, & civium numerum remaneret in terra. Hic primus homo Adam, mandatum Dei non cuftodiens, ejectus eft ê Paradifo terreftri atqve cœlefti, & incola terræ in fudore vultus fui vefcebatur pane, & genuit filios & filias in ærumnâ multa. Duos autem genuit nominatos Cain & Abel; Cain primogenitum in peccatorem.

Qui ut in terra dominaretur, condidit civitatem nomine filii ſui Enoch. Hic invidens fratri ſuo Abel, qvi in terra civitatem non condidit, ſed cœleſtem civitatem diligens, Deum ſuper omnia colens, de pinguibus animalibus obtulit Deo ſacrificium. Et Cain de minutis frugibus terræ, ad cujus munera Deus non aſpexit. Ideo Abel fratrem ſuum interfecit. Malus bono propter bonum invidens ſecum inhabitare terrenam civitatem non ſinebat. Loco cujus juſti primi ſacerdotis ſpiritualis perſonæ, cœleſtis civitatis inhabitatorem ſpiritualem hominem Seth, de qvo Chriſtus carnem ſumere volens ad redimendum hominem, qvem creavit. Hic Seth genuit filios à qvibus Deus & ſuperna civitas diligebatur, usqve ad diluvium aqvarum totius orbis. Et à primo homine Adam usqve Noë, cujus tempore diluvium inundavit fuerunt octo perſonæ intermediæ; Sic qvod in decimo homine juſto nato ab Adam fuit diluvium purgans à peccatis univerſum mundum. Nam primogenitus Cain & ſui filii fuerunt peccatores coram Deo. Et illo tempore fuerunt gigantes in terra & filii Dei (nati à juſto Seth) concubuerunt cum filiabus Cain & ab ipſis perverſi facti, ideo Deus per diluvium purgavit univerſum mundum, præfigurans peccatores per baptiſmum in aqua gratia Chriſti esſe purgandos. Et à principio mundi usqve ad diluvium fuerunt anni mille ſexcenti ſexaginta ſex.

CAP. II.

MUndo per aquam purgato Deus dedit præceptum non interficere & effundere ſanguinem. Juſtus vero Noë Patriarcha, tres habuit filios Sem, Cham & Japhet. A Sem primogenito filio, exorti ſunt filii & cives cœleſtis civitatis, à qvibus Chriſtus carnem ſuscepit. Peccatores & Judices ſpiri-

ſpirituales. Sem genuit Arfaxat, qvi genuit Sale, hic genuit Heber, à qvo Hebræi nominati ſunt. Nam filius ejus Phaleg in confuſione linguarum retinuit linguam Patris ſui Heber, unde Hebraica lingua dicta eſt. A qvibus Hebræis Prophetæ, Judices, Reges, Sacerdotes, & tandem Chriſtus & Apoſtoli exorti ſunt. Secundo-genitus filius Noë Cham qui cum vidit patrem ſuum nudum jacentem, & verecundiam Patris fratribus demonſtrans, qvi tamen eam videre nolentes, ſed veſtibus cooperuerunt. Ideo Pater evigilans, dicti filii, filium Chanaan maledixit, dicens: Maledictus Chanaan, ſervus ſervorum erit fratribus ſuis. In hoc maledicto nomine prima ſervitus eſſe cœpit, qui etiam Cham genuit Chus, qvi genuit Nemroth gigantem, qvi fuit robuſtus venator, & primam civitatem poſt diluvium condidit, Babylon inclutam & nobiliſſimam civitatem & turrim in ea, cujus altitudo attingebat cœlos. Et hæc turris à filiis Noë, nepotibus & pronepotibus ſeptuaginta duobus fuit conſtructa. Et ab illis ſeptuaginta duobus ſunt exorta lingvagia, remanente in filio Heber prima lingua ab initio cum homine à Deo data. Et ab his ſeptaginta duobus univerſus mundus in linguis ſuis eſt diviſus. Nemroth venator contra verum Deum ædificata prima civitate Babylon poſt diluvium primum dominium in populo gerebat. A Sem juſto primogenito Noë usqve ad Abraham Patriarcham electum à Deo fuerunt decem generationes. Et terminabatur ſecunda ætas, habens annos ducentos nonaginta duos.

CAP. III.

AB his tribus filiis Noë mundus diviſus eſt in tres partes, Aſiam, Africam & Europam. A primogenito Sem major

pars terræ scilicet Asia nominata, quæ habet in se regna Indiam, Persiam, Medos, Chaldeam, Mesopotamiam & regnum Assyriorum. Et hæc Asia habet qvasi mediante totius orbis in meridie per Orientem ad Aqvilonem. A secundo filio Noë Cham secunda pars terræ, scilicet Africa, possessa est, quæ tendit à meridie ad Occidens, & habet in se regnum Ægyptum, Æthiopiam, Carthaginem & terram Chanaan, in qua Jerusalem & terra promissionis sita est. Ab ultimo filio Noë scil. Japhet & semine ejus tertia pars terræ dicitur possideri, qvæ tenditur ab Occidente ad Aquilonem, & habet in se regna Græciam, Scythiam, Siciliam, Italiam, Hispaniam, Franciam Almaniam & Germaniam. De his tribus filiis Noë patriarcha prædixit futura dicens: Maledictus Chanaan filius Cham, servus servorum erit fratribus suis & Benedictus Dominus Deus Sem, sitq; Chanaan servus ejus. Dilatet Deus Japhet & habitet in tabernaculis Sem, sitque Chanaan servus ejus. Hæc prophetia impleta fuit per Alexandrum Magnum de Græcia natum. Ascendens in terram Chaldeorum Persarum & Medorum, qvæ fuit pars Sem & inhabitabat ibi, ac regna illa regno Græciæ adjiciens. Et super omnia in Romanis fuit tota impleta. Nam Roma quæ est caput Europæ, vicit & subjugavit omnia regna mundi, & terram Chanaan, qvæ prius à filiis Sem scilicet Judæis fuit devicta & per eos possessa, à Romanis Principibus Tito & Vesspasiano fuit in servitutem redacta.

CAP. IV.

Abraham à Sem benedicto filio Noë descendens & habitans in Chaldea, cum homines à cultu veri Dei declinabant. Thare Pater Abraham solus cum filiis suis unum verum Deum adorabat, qva propter odio habitus, De-

us

us illum monebat, ut terram illorum perversorum exiret. Et mortuo Thare Deus Abraham de Ur Chaldeorum eduxit, & terram Chanaan, quam sibi & heredibus suis, hereditariam terram id est promissionis jusserat possideri. Cui Abrahæ Deus benedixit & promisit quod in semine ejus id est in Christo benedicerentur omnes tribus terræ. Qui duos habuit filios primogenitum Ismael ab ancilla secundum carnem natum, à qvo Reges & Duces terræ processerunt. Alium filium dedit sibi Deus exlegitima uxore, sterili, ipso sene existente, natum Isaac vocatum, à quo Israel id est viri videntes Deum ad spiritualem vitam cœlestem pertinentes ortum deduxerunt. Hinc Abraham tempore olim Regis Ninive fuit natus. Et non longe post constructionem magnæ terrenæ civitatis Babylon. Et ultra mille annos ante alterius magnæ civitatis Romæ in Europa sitæ ortus. In civitate terrenâ habitationem nullam habuit, sed hic peregrinus in terra in tentoriis degens ad cœlestem civitatem inscribi potius eligebat. In hoc Abraham habuit principium tertia ætas, quæ duravit usque ad tempus regni scil. David & Salomonis & fluxerunt anni nongenti qvadraginta duo,

CAP. V.

QVarta ætas mundi cœpit à David Rege usque ad transmigrationem filiorum Israel, per Chaldæorum Regem Nabogodonosor in terram suam, in quâ septuaginta annis captivati permanserunt, & fluxerunt anni quadringenti septuaginta tres à David usque ad transmigrationem. Nam usque ad illud tempus Reges fuerunt in populo Dei. David Rex eximius Prophetarum, qui librum Psalmorum Deo in cythara decantabat, & cultum divinum maximè de-

decorabat. Filius ejus Salomon Rex & sapientissimus hominum templum Dei miro modo ædificans, proverbiorum, Cantica Canticorum, & Ecclesiastem inspirata Prophetiâ exarabat. Horum Regum tempore in populo unius veri Dei cultore, in Italia Roma nondum erat cœpta, sed in ea Latini dominabantur exorti ab Ænea Rege è Trojana civitate à Græcis destructa. Et postmodum tempore Robeam filii Regis Salomonis Roma in Italia à Romulo & Remo duobus fratribus illegitimè natis condita est. Altera Babylon, civitas magna terrena, à qva totus orbis subjugatus est, secundum Prophetiam Danielis. Rex Nabogodonosor videns magnam statuam, cujus caput erat aureum, pectus & brachia argentea, venter & femora ex ære, tibiæ autem ferreæ, pedum autem pars qvædam terrea, qvædam futilis: Et abcissus est de monte lapis sine manibus, & percussit statuam in pedibus ejus & comminuit eos. Tunc contrita sunt pariter ferrum, testa & argentum & aurum, & redacta qvasi in favillam istius areæ, qvæ rapta sunt vento, nullusque locus inventus est in eis. Lapis autem qvi percussit statuam factus est mons magnus. Hæc visio sic declaratur. Nam statua sive imago ex auro, argento, ære, ferro & testa fuerunt regna mundi. Nam majus regnum in toto orbe nobilissimum ac ditisſimum fuit regnum Chaldæorum auro comparatum tempore Regis Nabogodonosor, & post eum suscitatum fuit regnum minus ut argentum, quando civitas Babylon destructa Reges Medorum regnabant toti orbi. Post hæc Alexander M. de Græcià consurgens velut æs regnans, minus argento omnem terram subjugavit. Demum Romani Reges velut ferrum comminuerunt omnia regna mundi. Tunc scilicet illis Romanis regnantibus abscissus est lapis de monte sine manibus. [Et percussit statuam in pedibus ejus & comminuit eos.

Tunc

Tunc contrita sunt pariter ferrum, testa & argentum & aurum, & redacta quasi in favillam istius areæ, qvæ rapta sunt vento, nullusque locus inventus est in eis. Lapis autem qvi percussit statuam factus est mons magnus. Hæc visio sic declaratur. Nam statua sive imago ex auro, argento, ære, ferro & testa fuerunt regna mundi.] Christus firmus ut lapis de monte, patre superno sine manibus abscissus de virgine sine commixcione virili natus in terra omnia regna superiora destruens per se ipsum docendo homines non hanc terram & terena caduca diligere, sed se humiliare sub manu omnipotentis Dei & per humilitatem ascendere ad cœlestem supernatam civitatem, cujus regni non erit finis. Hic terminatur in Christo qvinta ætas mundi, quæ continet annos quingentos septuaginta qvinque.

CAP. VI.

CHristus Jesus Dominus noster Rex & sacerdos utrumque hunc gladium cœlestem & temporalem tempore suæ passionis postulavit; dicens: Qvi habet tunicam vendat eam, & emat sibi gladium. Ubi tunc Apostolus Petrus successor ejus in regno respondit, dicens: Ecce Domine, duo gladii, cui Dominus: Bene, sufficit, hoc est duo gladii, Unus spiritualis spiritualibus personis, & alter gladius secularis secularibus committatur. Hos duos gladios ferunt sacerdotes & Reges, & seculares Principes etiam habent gladium, qvamvis Temporalem á Deo sibi commissum. Qvia omnis potestas à Deo est. Et Dominus Jesus dixit Pilato, Non est tibi potestas in me, nisi desuper esset tibi data; de qvo gladio Dominus tempore passionis suæ dixit, spiritualibus personis prohibens eo uti, Mitte gladium tuum in vagi-

vaginam. Nam qvi gladio pugnant, gladio peribunt. Hanc poteſtatem temporalis gladii, illi duo Conditores Romæ ſimul in ea pacificè nequiverunt poſſidere. Nam Romulus ut unicus Rector & Dominus illius novæ civitatis remaneret, fratrem ſuum Remum occidit. Et ſic origo Romanæ civitatis terrenæ incepit à Romulo. Qvi natus illegitimè, ut regnaret, fratrem proprium occidit. Illegitimus fratricida origo Imperatorum. Petrus Apoſtolus Piſcator pauper illiteratus, Spiritu Sancto illuſtratus, voluntariè pauper propter regnum cœlorum, hic in terra nihil habere volens, piſcator animarum ad cœleſtem civitatem caput Eccleſiæ. Ab his duobus capitibus Chriſtiana membra gubernantur, qvibus dolentibus dolent & membra ſua. Nam in primitiva Eccleſia poſt aſcenſionem Domini Petrus & Coapoſtoli ſui ubiqve terrarum in paupertate altiſſima & virtutum opibus regnum ſibi commiſſum Eccleſiam ſanctam congregationem fidelium in hac terra perregrinantem, ut ad cœleſtem civitatem perveniret, fideliter gubernabat. Et è contra Principes Romanorum, caput terrenæ civitatis ſvaſu diabolico ſe ipſos & qvoscunqve poterant, ne ad regnum cœleſte pervenirent, inſtigabant. Ac Doctores cœleſtis vitæ & eis per fidem adhærentes diverſis tormentis trucidabant. Et Chriſtianum ritum & cultum unius veri Dei prohibebant. Quamvis multos & infinitos Deos coluerunt, tamen Chriſtum filium Dei vivi cœli non colebant, & hoc inſtigatione ſpiritus maligni prohibentis & invidentis ſalutem humani generis. Qvia ante tempora Chriſti tantus erat error hominum, qvod unum verum Deum creatorem cœli & terræ, quaſi totus mundus ignorabat, ac Chriſtum filium Dei eſſe, & crucifixum & tertia die reſurrexiſſe, ac humanum genus ſic redemiſſe pauci credere voluerunt. Et qvi crediderunt diverſis pœnis dilaniarentur. Ita alii fidem

Chri-

Chriſtianorum recipere formidabant. Sed omnipotens Dominus ita dedit gratiam ſuis prædicatoribus per ſigna & miracula, ut qvando unus per tormenta urgebatur, Chriſtum negare, viſis ſignis & miraculis ibidem factis, aliquando decem millia ad fidem pervenerunt, & non tot poterant interfici propter Chriſtum, quin mille millia plures crediderunt. Et hæc rabies fidem deſtruendi Chriſtianorum à Principibus Romanis & in urbe Roma plus facta eſt. Et plures Martyres Romæ truncati ſunt, quam in univerſo orbe. Et à tempore Sancti Petri vicarii Chriſti, qvi primus in Roma, ubi erat caput ſuperbiæ & cultus ſimulacrorum, fuit Pontifex & caput Eccleſiæ usqve ad tempus S. Silveſtri Papæ inter qvos ſucceſſivè fuerunt XXX Apoſtolici. Et à Nerone Imperatore usqve ad Conſtantinum, qui ſanctos Petrum & Paulum Martyriſavit rexerunt imperium XXVIII. Imperatores, qvi qvaſi omnes Chriſtianum nomen exſtinguere molientes & à paſſione Domini usque ad idem tempus fluxerunt circiter trecenti viginti anni.

CAP. VII.

HIc Conſtantinus Imperator etiam Chriſtianum perſequens & ob vindictam percuſſus à Deo leproſus effectus eſt, ita quod nullus medicorum eum à tali infirmitate poterat ſanare. Et quando Deo placuit eccleſiam ſuam ſanctam pacare, & in tranqvillitate præſentis vitæ vivere hunc lapſum Imperatorem Conſtantinum, ſeqventi nocte ſanctis Apoſtolis Petro & Paulo ſibi apparentibus, ad Sylveſtrum virum Apoſtolicum Romanum Pontificem, in montibus & cavernis latitantem, miſit ſanandum. Qvo primum baptizato & poſtea ſanato à lepra, intelligens virtutem divinam, qva à lepra mundatus erat, & qvod du-

rum erat ſibi amplius Chriſtianum nomen impugnare, eo quod Chriſtum ſicut Paulus in baptiſmate vidit, virtute Spiritus Sancti ſtatim in alium virum à terreno in cœleſtem, à pagano in Chriſtianum verè mutatus eſt. Hæc mutatio dextræ excelſi. Hic Conſtantinus totius orbis unicus & præpotens Princeps & rector dedit mandatum Romanis, quod Chriſtus ſolum verus Deus adoraretur & coleretur. Secundo quod nemo Chriſtiano præſumeret injuriari ſub pœna bonorum ſuorum. Quarto ſicut ipſe fuerat caput Principum ſecularium, ita Papa Romanus omnium Clericorum diceretur Princeps. Qvinto quicunqve ad Eccleſias fugeret, deberet immunis remanere. Sexto quod nemo aliquam Eccleſiam auderet conſtruere niſi de Epiſcopi ſui licentia. Septimo qvod ædificatione Eccleſiarum decimæ regalium poſſeſſionum tribuantur. Poſtmodum idem Imperator Conſtantinus pro ædificatione Eccleſiarum S. Petri & Pauli ipſe primus duodecim Cophinos plenos terra de fundamento ipſorum exſtructa in ſuis ſcapulis portans foras ejecit. Et Romanæ Eccleſiæ dedit urbem Romanam cum tota Italiâ in poſſeſſionem & ſuum palatium in Laterano infra urbem conſtitutum, ni honorem S. Johannis Baptiſtæ dedit in Eccleſiam conſecrandum, ſicut & hodie conſecratum eſt. Ab iſto igitur tempore Eccleſia crevit in poſſeſſionibus multis ubiqve terrarum usqve in hodiernum diem, & ultra tranquilla & per amplius Apoſtolici & Eccleſiaſtici viri ditati ſunt multum nimis. Attamen Diabolus Eccleſiam Dei perſeqvi non ceſſans, hæreſes inter Chriſtianos veros & falſos multas induxit, per qvas ab ovili veri Paſtoris Chriſti Dei quamplures oves aberrare inſtigavit. Et ſicut per Martyrium ante Chriſti nomen negari mandavit, ita per hæreſes & ruinas Principum idem facere conabatur. Sed omnipotens Deus Chriſtus Jeſus caput Eccleſiæ membra ſua non deſerens usqve

usqve ad finem mundi contra hæreticos & hæresin remedium viros illuminatos Doctores Ecclesiæ sanctos Augustinum, Nicolaum, Martinum, Ambrosium, Hieronymum, Johannem Chrysostomum, Gregorium, Benedictum & quamplures tales diabolo & hæreticis suis membris resistentes vita sancta & doctrina casta Monasteria instituentes, & vitam cœlibem in terra deducentes, nullum proprium in singulari possidentes, sed omnia communia secundum regulam & vitam Apostolicam solum in genere ut ad usum suum possidentes ac soli Deo famulantes. Et per istos Monasticos viros & feminas diabolus per universum orbem fuit suffocatus, & successivè à superioribus partibus mundi ad inferiores partes fides Catholica per religiosos viros Deum diligentes est deducta. Nam sanctus Petrus Apostolus eo adhuc vivente & in urbe Romana existente habens etiam curam occidentalis plagæ scilicet Germaniæ misit duos de discipulis suis ad Treverensem civitatem ad prædicandum ibi verbum Dei. Et sic propè Rhenum inhabitantes Germaniam, citius ad fidem Catholicam, quam Saxones & Westphali devenerunt. Quia ante tempora Imperatoris Caroli Magni qui regnavit Anno Domini octingentesimo nullus prædicatorum legitur de Saxonibus Westphalis & Fresonibus aliquem ad fidem Christi convertisse. Quia Saxones duri & pertinaces qvasi Saxum nuncupati àd fidem verbis prædicatorum flecti non poterant. Ideo Carolus Magnus eos gladio ad fidem coëgit. Nam legitur quod illo tempore Carolus propter fidem sæpius contra Saxones dimicavit, tandem collecto exercitu magno in Martis urbe vulgariter Merseborg castra metatus fuit, contra Saxones Westphali & Fresones ibidem sibi obviantes, & in campo bellum exspectantes ante aciem exercitus Caroli, Saxones viderunt in aere equites ignitos ignea tela contra se mittentes. Tunc in-

ter ſe dixerunt, Dii in cœlis & homines in terris ſunt contra nos, qvid amplius poterimus, niſi ut credamus & erimus ſubditi præceptis Chriſti, qui pugnat contra nos, & ſic Saxones fidem ſuſceperunt, in ea ſemper manentes. Sed Weſtphali à fide ſæpius declinaverunt, ideo idem Carolus eos in ſervitutem redegit, & plures Principes ac Epiſcopos in Weſtphalia mancipavit.

CAP. VIII.

SAXONES unde dicuntur veniſſe, reperi in quadam Chronica qvæ tempore ante Chriſti incarnationem, qvo Alexander M. in Græcia de Macedonia exiens, & in Aſiam, Mediam & Perſas veniens, eos ſuo imperio ſubjugare volens, ſicut ex permiſſione divina etiam perfecit, per Armeniam ubi Arca Noë requievit tranſiens, reperit in ea quandam gentem robuſtam, audacem & virilem, qvæ gens petrita ac petra dura propter animoſitatem vocata eſt. Hanc gentem ubicunque erat ſecum ducebat. Et propter gentis hujus belliceſitatem, mutavit eis nomen petra in ſaxum propter duritiem eandem gentem Saxones vocitavit. Hæc gens propè mare inhabitare conſvevit; & Alexandro mortuo, qvi niſi duodecim annis regnavit, cum dicti Saxones propter Alexandrum multos offendiſſent, non audebant in ſua propria (patria) remanere, ſed cum omni ſupellectile uxoribus & filiis, trecentas naves gales (galeas) onuſtabant, & ſe mari occidentali tradebant, quærendo locum & terram habitationis faciendæ. Hæ naves vento ſtante præter triginta, omnes in mari perierunt, de quibus viginti naves venerunt in Pruciam eam ſubjugando. Aliquæ etiam in flumen Danubium, & in utroque litore circa ripas Albiæ inhabitantes vexabant, uſque ad montes Harticos in Thuringiam expellentes

tes & ipsorum terram occupantes. Una tamen navis ex dictis navibus major & præcipua in qua nobiliores inerant, applicuit ad Egdoram vel Storam flumen, & ibidem anchoram fixit, & tentorium in terra prope navim erexit, & Thuringos vicinos circumcirca de navi vexabant, quod inhabitantes ibidem illis diebus adhuc erant sine munitionibus & armis. Et illi de tali navi maximi fuerunt in armis periti, & navim pro castro retinebant. Qvare vicinis videbatur bonum cum illis hominibus bellicosis pacem habere,& eis potius aliquid donandum quam pugnandum. Saxones autem considerantes se semper in sumtibus & victualibus deficere, unus ex illis juvenis & animosus, dixit confodalibus suis. Cum istis hominibus nobis vicinis vivere pacificè erit ultimatim defectio, & mors nostra. Nam ipsi in frugibus & animalibus augmentantur, nos autem de die in diem deficimus in eisdem. Propterea audite consilium meum, vadam ad vicinos nostros, rediens qvid volo & fecerim, dicam vobis. Ipse vero omnem pretiosam margaritam, aurum & argentum, qvantum poterat ad collum suum posuit. Thuringi vicini videntes hunc juvenem cum auro & argento incedentem dixerunt invicem, Qvid hoc ingens aurum & argentum in collo hujus famelici ? Et appropinquantes Thuringi dixerunt; Vis vendere hoc aurum & argentum? Ipse respondens dixit. Copiam auri & argenti & gemmarum magnam habemus, & ideo hujusmodi vendere volo, sed non nisi majoribus terræ. Cui unus de majoribus dixit; Qvid tibi pro hoc dabo? Saxo respondet dixi vobis prius. Magnam hujus copiam habemus, ideo pro nihil reputamus. Date mihi etiam exile quodcunque volueritis. Cui Turingi responderunt, si placet Tibi, dabimus Tibi arenam quantum portare poteris pro hoc auro & argento. Saxo respondet, sum contentus, & sic tradidit illis

aurum & argentum pro tanta arenâ quam ferre poterat. Quam aſſumens in ſacculum reverſus fuit ad ſuos dicens; Nunc habemus propriam terram emptam ab hominibus nobis vicinis, illam ſpargere volo in terram ipſorum, & ſic erit communis nobis cum illis. Et cauſam habemus, ſi pecora ſua mittant in terram noſtram, pignorare ea. Quia pax vobis diuturna non valet, propter famem, qvam diu pasſi ſumus. Et idem Juvenis Saxo prope dictum flumen & ripas & paludes uberes dictam arenam in diviſis locis ſparſit. Et poſtmodum Thuringis intimavit, quod arenam pro auro & argento ab ipſis emptam in ipſorum terram ſparſit, & quod per amplius jumenta ſua, equos oves & boves & cetera pecora ſua cuſtodirent, & in terram emptam ſuam non venirent, alias pignorare ea vellent. Ita deinceps ſemper inimicitiæ fuerunt inter eos. Ad extremum Thuringi videntes, quod non poterant contra prædictos prævalere, conſilium inierunt Saxones dolo in placitis interficere velle, quod conſilium innotuit dicto Juveni qui ſuos aviſavit, ut arma abſcondita ad locum placiti ſecum apportarent, dans eis ſignum quando dixero, **Nemet juwe Saxen/** tuncſi vitam & terram retinere velitis pro animalibus veſtris filiis & uxoribus, neminem ex eis vivere permittentes, viriliter pugnate. Et factum fuit ita Thuringis multis pluribus ad locum placiti venientibus & Saxonibus paucis ſed latenter armatis. Et cum dictus capitaneus hoc verbum pro interſigno protulerat, **Nemet juwe Saxen** ſtatim in Thuringos irruperunt occidentes & ita Terram Holſatiæ Ditmarſiæ & Stormariæ per amplius fugatis Thuringis retinebant in ſortem ſuam.

CAP. IX.

CAP. IX.

HIc Carolus Rex Franciæ, Regis Pippini filius, primus de domo & regno Franciæ Imperator postulatus, à Romanis & à papa Leone in adjutorium Ecclesiæ sanctæ, antequam in Imperatorem fuit electus, consensit eisdem & in Longobardia apud Papiam obsessam cepit Regem Desiderium nomine, & secum duxit captivum, quia bona Ecclesiæ vexabat. Nam Imperium à tempore Constantini Magni, qvi Papæ Sylvestro & suis successoribus dederat Romam & Italiam in possessionem, mansit in residentia apud Græcos, & fuerunt Imperatores juvare Ecclesiam valde difficiles de tam remotis partibus. Ideo translatum fuit Imperium de Græcis ad Francos per Carolum Magnum & aliquamdiu mansit apud Gallicos imperium scilicet per qvinqvaginta annos usque ad tempus Ludovici Secundi. Demum Gallici cum essent desides in adjuvando Ecclesiam, Imperium translatum est ad Berengarium Regem Italiæ & mansit etiam apud eos, qvasi quinquaginta annos. Hi Ecclesiam impugnabant, qvam defendere debebant, & ab eis regimen imperiale demptum & translatum ad Teutonicos, de quibus primus Imperator Otto vir nobilis & bonus. Item Secundus Otto & Tertius Otto. Et hi fuerunt defendentes Ecclesiam & mansit Imperium apud Germanos usque in præsentem diem. Et Electores Imperatoris sunt tres Archi-Episcopi, Coloniensis, Trevirensis & Moguntinus, & tres Principes seculares Dux Saxoniæ Marschalcus, Dux Bavariæ, & Marchio Brandeburgensis. Et quando hi concordant vel major pars ex eis in aliqvem, talis erit Imperator. Si autem tres eligant unum, & tres alium, tum Rex Bohemiæ cum qua parte se adjunxerit, talis est electus. Et antequam à Papa coro-

coronatus eſt, non ſcribitur neque dicitur Imperatcr, ſed Rex Romanorum appellatur. Duces autem de Louenburg non dicuntur proprie Duces Saxonum neque Electores Imperii, qvamvis aliquando hoc privilegium habebant. Tamen qvando ultimi Duces Saxonum Electores obierunt tempore Sigismundi Regis Romanorum, tunc Fridericus, Marchio Miſenenſis, datis centenis millibus florenis pro ducatu Wittenberg in feudum etiam adeptus eſt nomen dignitatis Ducis Saxoniæ ipſe cum progenie ſua. Et ſic à Saxonibus hæc dignitas eſt avulſa, qui tamen ab antiqvo tempore nobiliores principes totius Teutonicæ fuerunt, qvando de domo Brunſwicenſi Duces Saxoniam habebant: Sed poſtmodum quando ipſi in Imperium fuerunt ſublimati, titulus Ducatus Saxoniæ ſucceſſive decrevit, propter diviſionem ipſius Ducatus in plures & multos Epiſcopatus in Saxonia, per Imperatores de novo creatos & erectos. Supra dictus Carolus Imperator, Saxones Weſtphalos & Friſones, cum gladio ſicut ſupra narratum eſt, fidei ſubjiciens, Epiſcopos in eis multos Viros ſanctos ad ſeminandum & prædicandum rudi populo verbum Dei de Monaſteriis extrahens in diœceſibus, per ipſum diviſis & dotatis inſtituit, præſertim in Bremenſi civitate ſanctum Wilhadum de Monaſterio aſſumtum Epiſcopum promovit. Et in Hamburgenſi civitate trans flumen Albiam Heredagum Sanctum virum Epiſcopum deſignavit, proponens eandem Hamburgenſem Eccleſiam cunctis Slavorum Danorumque gentibus metropolin elevare. Poſt cujus Caroli Chriſtianiſſimi Imperatorum obitum filius ejus Ludowicus ſucceſſit in regnum, qui paternis votis erga Dei cultum per omnia concordabat, & in Eccleſia Hamburgenſi viduata ſanctum virum Anſcharium de Corueie in Archi-Epiſcopum fecit conſecrari ſtatuens eandem civitatem metropolin Slavorum

vorum, Danorum, Svecorum, & ab illa Ecclesia etiam seminatum fuit verbum Dei in boreales partes. Tamen post obitum dicti Ludowici Imperatoris propter multa bella in Regno Franciæ exsurgentia, cum non erat Princeps Imperii diligens & exseqvens cultum Dei, etiam seminatio verbi Dei ad tempora multa exinde cessavit. Hic sanctus Anscharius Bremensem Ecclesiam & Hamburgensem simul rexit, & prope Idzeho in terra Holsatiæ in Welna parvum oratorium in honorem sancti Sixti, cujus caput semper secum deferebat, consecravit. Ubi cum aliquibus monachis aliqvando propter securitatem loci ad contemplandum solebat residere. Et legitur in legenda sua, quod cum communiter in pane & aqua solebat carnem subjicere, ibidem una dierum aqua fuit in vinum conversa, & fons, ubi illa aqua extracta fuit, hodierno tempore dicitur fons sanctus. Illis diebus Dani Barbari de terra sua exeuntes totam Saxoniam vastaverunt, Fresiam depopulantes, ac etiam navibus Coloniam, Trajectum & Treveros incedebant. Nec non in Franciam intrantes etiam Parisium obsidebant. Et in ea magnam partem obtinentes, quam Normanniam vocitabant, ex nomine patriæ suæ, attamen Deus miraculosè centum millia Danorum à Christianis interimi fecit. Post obitum S. Ancharii successit sanctus Reimbertus. Post hunc Allegarius. Deinde Hojierus. Demum Reinwardus Archi-Episcopus Bremensis & Hamburgensis simul, ex hoc Unni, Archi-Episcopus qvi iterum in Daniam & Gottiam verbum Dei de novo seminabat, & obiit anno Domini nonningentesimo tricesimo sexto.

CAP. XI.

ILlo tempore Conradus Dux Teutonicorum ad Imperium fuit sublimatus. Nam stirps Caroli tunc fuerat finita.

Demum Henricus filius dicti Conradi est sublimatus. Cujus filius Otto primus hoc nomine Imperator, qui Ungaris simul ut arena maris præ multitudine collectis ante Magdeburgensem civitatem interfectis, in die sancti Mauritii, & ob honorem ejus Ecclesiam illam cathedralem & Archi-Episcopalem erexit, & magnis divitiis decoravit. Tunc in Hamburgensi Ecclesia Archi-Episcopus fuit Adalgagus, qui Episcopos in Dania consecravit, & Danorum Regem Aroldum cum uxore baptizavit. Quia dictus Otto Imperator dictum Aroldum Regem in bello captum ad baptizandum constrinxit, & sic tota Dania fidem Christi accepit. Demum hic gloriosus Otto se ad Slavos cum exercitu suo convertit, etiam ad suscipiendam fidem Catholicam eos subjugavit, & prædictam Ecclesiam Magdeburgensem ipsis Slavis metropolim sublimavit. Ecclesiam Oldenburgensem in terra Waynorum (Wagriorum) nunc Lubecensem etiam erexit, & populum ad fidem gladio convertit. Huic Ecclesiæ dedit Episcopum Marconem secundum virum, cui etiam Slesvicensem civitatem, quæ alio nomine Haddeby dicta fuit, ad regendum in spiritualibus delegavit. Quæ civitas illis diebus ditissima fuit, & Romano Imperio subjecta cum provincia sua à lacu Slye usqve ad Egdoram flumen habens terram fertilem sed desertam. Statim tamen post obitum dicti Imperatoris Ottonis, tam Dani quam Slavi recesserunt omnes à fide Christi, circa annum Domini millesimum. Et Dani fide deposita cum Rege suo Swen cum navibus flumen Albiam intrantes omnem Saxoniam desolabant, & ante Stadium Castrum fortissimum castra metantes, sed tamen nutu Dei ex eis viginti millia hominum interfecti fuere. Circa idem tempus dictus Otto primus Imperator, qvi in absentia sua voluit etiam Saxoniam gubernari. Nam à tempore Caroli Magni non fuit princeps & Dux in Saxonia propter rebellionem

onem ejus, & ideo Imperio fuit solum subjecta, quapropter eam cuidam provido viro nomine Hermanno tanqvam Ducatum concessit in titulum, cui successit filius ejus Benno. Huic Bennoni mortuo successit Dux Bernardus filius ejus. Hic Henrico Imperatori rebellare ausus fuit, & Ecclesias defendere non curavit. Et reperto quod ausus fuit Imperatori contradicere, Slavi capta oportunitate omnes Ecclesias in terris suis igne succendebant, & presbyteros Martyrio trucidabant, & in Aldenburgensi civitate & Ecclesia postmodum in Lubecensem translata fuerunt sexaginta presbyteri Martyrio coronati, isto modo qvod cutis capitis in modum crucis aperta & cerebro extracto emiserunt spiritum. Et apud Hamburgensem similiter multi de Clericis & civibus propter fidem torti, cæsi & occisi. Et tunc in Aldenburgensi Ecclesia Episcopus fuit Ezico, quo defuncto Volqvardus successit ibidem. Post quem Reimbertus. In Hamburgensi Ecclesia rexit tunc Adolgagus, cui successit Libentius vir sanctitate præclarus. Post hunc Unwanus de genere nobilium ortus. Qui Hamburgensem Ecclesiam novam construxit, & duodecim canonicos regulares in ea instituit, & in Aldenburgensi Ecclesia mortuo Reinberto Bennonem de fratribus Hamburgensis Ecclesiæ Episcopum ordinavit. Huic successit Meinherus, qvi à Libentio secundo accepit benedictionem. Illis diebus quidam Gödscalcus, Slavus natus ultra modùm crudelis totam terram Nordalwingorum scilicet Holsatorum Dithmarsorum & Stormarorum strage percussit, ita ut in omnibus finibus nihil indirectum remansit, præter illa notissima præsidia Idzehoe & Rokclenborg (v.c.15.) Iste idem Godschalcus postmodum Deodante Christianissimus Princeps factus est, & mille millia hominum ad fidem convertit. Hic habuit duos filios Henricum & Butue. Iterum post dicti Godschalci mortem Ecclesi-

cleſia Hamburgenſis funditus à Slavis eſt deſtructa & quaſi omnes Holſati vel occiſi vel capti propter fidem chriſtianam, ſed Slavi hujus Godſchalci filios noluerunt habere regentes. Sed quendam Crito nomine ſublimabant in Principem, ideo filii Godſchalci oppoſiti ſunt Saxonibus quærentes ab eis defendi, & in patris poſſeſſionem deduci, & tunc in Saxonia fuit Dux Magnus nominatus, qui filio ſeniori Godſchalci Butue in auxilium Holſatos & Dithmarſos & Stormaros dedit. Et dictus Butue caſtrum Critonis fortiſſimum planè vacuum inventum cum ſexcentis robuſtiſſimis in poſſeſſionem cepit. Cui mulier una Teuthonica dixit, recede cito, undique laquei tibi ſunt poſiti & niſi ſtatim receſſeris morieris Tu & Tui, & tamen dictus Princeps Butue hæc non curans ibidem pernoctabat. De mane craſtina die dictus Crito & Slavorum paganorum innumerabilis multitudo Plone Caſtrum reobſedit, nec evadendi ſpes fuit, ſed omnes oportuit in Caſtro fame perire. Et cum diutius ſuſtinere famem non poſſent, dederunt ſe ad manus Critonis inimici Chriſti, qui omnes iſtos in ore gladii conſumſit. Junior filius nobilis viri Gotſchalci dictus Henricus, demum de Dacia rediens cum magna potentia & Critonem poſt multa certamina interfecit prope Plone, & uxorem ejus in matrimonium ſibi copulavit, cum qua Caſtrum Plone & terram Wagrorum in dotem recipiens Slavinam baptizari fecit, & ſic totam terram pacificè poſſedit.

CAP. XII.

Mortuo Magno Duce Saxoniæ filios hæredes non habens ſed duas filias, quarum una data eſt Duci Bavariæ, à qua Henricus Leo poſtmodum Dux Bavariæ & Saxoniæ genitus fuit. Interim Imperator Ducatum Saxoniæ dedit

dedit Comiti Ludero, qui ſuo tempore ſatis benè rexit. In illis diebus contigit, quod Slavi de Aldenborg ante civitatem Hamburgenſem jumenta prædati ſunt, quos Godfridus Comes Holſatiæ de Hamborch cum paucis inſeqvebatur, qvo capto & capite ejus à Slavis illis paganis abſciſſo & ſecum deducto vacabat Comitia talis &c.

Tunc dictus Luderus Dux Saxoniæ Cometiã Holſatiæ ac Stormariæ nobili Viro Adolpho Comiti Schowenborch conceſſit in feudum circa annum Domini milleſimum undecenteſimum decimum. Et ſic deinceps ſemper de illo ſanguine & domo Urſinorum referuntur habuiſſe & remanſiſſe tempore Julii Cæſaris, qvi Caſtrum Schowenborch fundavit. Et viſa eſt hic in patria Holſatiæ misſiva à nobiliſſimo & ſolemni Cardinal. Urſinenſi quæ data milleſimo qvadringenteſimo viceſimo ultimo Heinrico Comiti Holſatiæ directa, in qva Cõſanguineum ejus ipſum commendavit. Dictus Adolphus adeptus Cometiam ut Vir prudens habuit cum vicinis pacem, & præſertim cum Heinrico Principe Slavorum in Wagria, qui primo fundavit Civitatem & Caſtrum Lubeke in loco Swartow. Et etiam munivit Caſtrum Plone & Caſtrum Oldenborg cum civitate illa populoſa. Ac etiam demum diverſis victoriis à Slavis potitus, & ipſis attritis propter potentiam magnam & ſæpiſſimam victoriam, dicebatur hic Princeps Heinricus Rex Slavorum.

CAP. XIII.

Circa idem tempus Sanctus Vicelinus, qui fuit in Eccleſia Bremenſi Scholaſticus & in Theologia diſertus, qui multas habuit divinas revelationes tempore juventutis ſuæ. Hic ſemper æſtuabat Barbaris Slavis propè Holſatiam demorantibus fidem Chriſti prædicare. Nam illis diebus tota

terra Wagrorum, ſcilicet Plone, Oldenborg, Lutkenborch & prope à flumine Egdora & à flumine Sale quod per villam Nigenmünſter tranſit uſque ad mare in Lübeke, in Kyl, & uſque in finem mundi verſus Aquilonem fides Chriſti in partibus illis nullibi habebatur. Et ſi aliquando habita fuerat, tamen quaſi per octoginta annos omnes à fide Chriſti declinabant. Hic Sanctus Vicelinus veſtem religioſam, qvam Canonici Bremenſes cum Regula S. Auguſtini abjiciebant, derelinquere volens cum ſancto Viro Thetmaro Cantore Bremenſis Eccleſiæ partes Holſatiæ adiit, de juſſu & mandato reverendiſſimi Viri Domini Adeweronis Archi-Epiſcopi Bremenſis & Hamburgenſis villam Wippendorff alias Faldere, in qua capella lignea conſtructa fuit, & per longa tempora deſerta in poſſeſſionem recepit, ac ibidem monaſterium conſtrui fecit. A quo Nigenmünſter per amplius vocitatum fuit. Iſta cappella igitur prima fuit in tota Holſatia, & ibidem quamvis Chriſtiani eſſe dicebantur, tamen lucorum & fontium error, ac idololatria multiplex habebatur, & eò ſtrictius S. Vicelinus die noctuque vigilando orando & prædicando verbum Dei ſerviebat ſub veſte religioſa & regula ſancta. Et dedit Deus ſibi gratiam in conſpectu populi terræ, ut audita reſurrectione mortuorum, vita æterna poſt hanc vitam, ſubito mutati ſint omnem Idololatriam abjicientes, & ſoli uni vero Deo per amplius devoventes ut infinita plebis multitudo de Wagria, Plone, Oldenborch & de Holſatia Stormaria & Dithmarſia ad audiendum novum prædicatorem Verbi Dei vitæ æternæ illac advenit, recipiendo pœnitentiam peccatorum, & etiam multi venerabiles Viri Eccleſiaſtici & Clerici Sancto Vicelino in ordine regula & habitu & ſancta vita ſe copulabant. Acta ſunt hæc circa annum Domini milleſimum, centeſimum viceſimum quintum, regnante imperatore

re Ludero, qui Dux fuit Saxonum & mutato nomine dictus fuit Lotharius pius & juſtus & Ducatum Saxoniæ obtinuit Heinricus Leo Dux Bavariæ. Sanctus autem Vicelinus cui non ſolum fuit curæ ſuam propriam Parochiam Nigenmünſter & terram prope exiſtentem Holſatiam, ſed etiam terram Slavorum Wagriam, Oldenborch, Lutkenborch, Lubeke, Plone & circumadjacentes partes ad fidem Chriſti convertere. Primum in antiquam Lubeke in Swartow ſitam verbum Dei ſeminando, perſeipſum etiam illac ſacerdotes de ſuo monaſterio in Faldere erecto conſtituit ſanctos Viros Ludolphum & Wolchardum, qui ſalutem populi procurarent. Tamen ob Barbarorum furiam non diu poſt urbem antiqvam Lubeke cum caſtro deſtruentes ante dicti ſacerdotes Dei Faldere novum monaſterium reviſerunt. Nam quotiens S. Vicelinus quaſi per 30. annos verbum Dei Barbaris Slavis prædicare cœpit, & aliquando per unum annum, aliquando per duos vel tres in Wagria, Lubeke, Oldenborch & circumjacentem terram fides pullulavit, tamen totiens à fide cœpta Slavi apoſtataverunt. Et aliquando etiam novum monaſterium in Faldera devaſtabant, quorum furorem S. Vicelinus cum ſuis declinare volens ad reſervandum perſonas notabiliores & ornamenta Eccleſiæ & libros, habuit Eccleſiam Biſchorſt in palude Haſeldorff in refugium. Ubi etiam oratorium habebat ad exorandum auxilium divinum.

CAP. XIV.

Circa idem tempus Adolphus Comes obiit circa annum Domini milleſimum centeſimum, triceſimum primum, relinquens poſt ſe heredem filium etiam Adolphum nomine, virum literatum prudentem & ſtrenuum, qui Theutoni-

tonicæ Latinæ & Slavicæ linguarum fuit peritus. Hic per tempora ſua optimè gubernavit terram Holſatiæ & Stormarorum. Demum S. Vicelinus videns nihil poſſe proficere in ſpiritualibus niſi barbarorum Slavorum populus valida manu per vim Principum ſecularium deprimeretur, adiit Cæſarem Lotharium virum cultus Dei diligentem in Bardewick, ibique ſibi revelavit eſſe in terra Wagrorum montem perexcelſum, ſuper quem ſi caſtrum fundaretur quod exinde Slavi ad fidem compelli posſent. Et Imperator illuc accedens etiam inveniens, caſtrum deſuper conſtrui fecit ſatis forte anno Domini mileſimo, centeſimo triceſimo quarto. Qvod Slavi videntes dixerunt ad ſe invicem. Qvis proditor hujus montis apud Cæſarem fuit? Et unus ex eis dixit, quod parvus homo & deſpectus Vicelinus propter verbum Dei hoc procuraſſet. Et Cæſar huic monti ob victoriam nominis Chriſtiani dedit nomen victorialis mons vulgariter Segeberg. At etiam ad inductionem S. Vicelini ſub monte Eccleſiam & monaſterium fundavit, cui ſex villas contulit, fratribus in ſtipendium de propè adjacentes. S. Vicelinus de Novo monaſterio fratres ibidem ad ſerviendum Deo ad plantandam Eccleſiam in Wagria collocavit cum ornamentis, libris & clenodiis neceſſariis pro uſu ſuo. Et Dithmarum Cantorem Eccleſiæ Bremenſis ſuum conſtudentem illis præpoſuit ad regendum. Atque in Lubeke iterum Ludolphum, Brunonem ac Hermannum ad verbum Dei prædicandum deſtinavit. Imperator vero Lotharius in profectione Italica immatura morte circa annum Domini milleſimum centeſimum triceſimum ſeptimum præventus eſt, ejusque corpus deductum fuit in Saxoniam in Lutteram ex nomine ſuo monaſterium prope Brunſwig fuit tumulatum. Qvo mortuo iterum Slavi in Lubeke à via veritatis declinantes ſuburbium ante caſtrum

Sege-

Segeberg cum novo oratorio igne consumebant. Iterum Sacerdotes Dei de Lubeke & Segeberg ad Falderam Novum Monasterium jam sæpius emissum, incrementum satore Diabolo habere non poterat, gravi mœstitia confectisunt, ideoque fidelius se Deo commendabant in jejuniis & orationibus die noctuque orare pro novilla Ecclesia non cessantes. Nam tanta fuit in Falderensi Monasterio virtuosa vita fratrum, quod verbo explicari non potest. Infirmi illuc devenientes sanabantur, dæmones ab obsessis ejiciebantur clamantes igne virorum sanctorum uri.

Adolphus verò Comes secundus circa annum Domini millesimum centesimum tricesimum nonum castrum Segeberg muro cinxit, ac suburbium & oratorium de novo construi fecit, iterum remissis de Falderâ Presbyteris ac clenodiis pro usu cultus Dei necessariis. Ac etiam misit Legatos ad Flandriam, Hollandiam, Trajectum, Westphaliam & Frisiam, faciens proclamari, quod quicunque agrorum penuriâ arctarentur, venirent in terram suam spatiosam & fertilem in terra Wagrorum olim Slavorum exinde expulsorum. Et præcipue Holsatis atque Stormaris dixit, quod ipsi in eligendo quamcunque partem habere vellent, eo quod sangvine parentum suorum eam mercati fuissent, præferri deberent. Et dedit Holsatis terram a Bornchovede usqve Segeberg & Polonenzee. Westphalis dedit solum Dargardensem. Hollandrinis Uthinensem, & Fresis dedit Susle, Aldenborch, Lutkenborch & circa mare terras adjacentes dedit Slavis, faciens eos sibi per amplius tributarios fieri usqve in istum diem.

CAP. XV.

Incipit Continuatio HELMOLDI,

Ab anno Domini CIƆ CLXIV usque ad annum CIƆ CCCCXLVIII.

IN nomine Domini Amen. Ad complementum Chronicæ, quam piæ recordationis frater Helmoldus divinorum Rector in Boſoaw ſancti Vicelini diſcipulus tempore ſuo de Holſatorum Principibus & vicinis eorum fideliter compoſuerat. Quidam enim Presbyter Bremenſis Diœceſis hujus patriæ ſcriba, ex relatione veridicâ quæ ſibi occurrebant, dignum duxit apponendum. Nam ab anno Domini milleſimo centeſimo ſexageſimo quarto, quando tertius Adolphus Comes Holſatiæ de Schowenborg propter fidem Chriſtianam à paganis Slavis propè Demmyn in bello interfectus fuit, ſcriptores Chronicarum propter deſidiam & torporem ſcribere debentium usque ad tempora præſentia, videlicet ad annum Domini milleſimum quadringenteſimum quadrageſimum octavum perpauca demonſtrantur. Nam ut idem frater Helmoldus circa finem Chronicæ ſuæ narrat, quod poſt obitum & Martyrium felicis Adolphi Comitis tertii uxor ejus vidua cum tenello filio ſuo Cometiam Holſatiæ Sturmariæ & Wagriæ retinuit gubernandam. Cui tamen Henricus Leo Dux cognominatus, Bavariæ & Saxoniæ gubernator, à quo Cometia Holſatia illis diebus concedebatur in feudum, ad regendam dictam cometiam qvendam Henricum Comitem de Thuringia nobilem virum & bellicoſum dicti pueri avunculum præfecit tuto-

tutorem. A quibus ſcilicet Henrico Duce Saxoniæ & Henrico Comite Thuringiæ multi poſtmodum Comites Holſatiæ Henricus ſunt vocati. Illis diebus Dithmarſi Principem ſuum proprium Dominum Rodolphum Marchionem Comitem in Caſtro Bokelenborch (v. c. 11.) in Ditmarſia interfecerunt, & uxorem ejus Wawurgem abſciſſis nare & auriculis in flumen prope caſtrum projecerunt, quod flumen ab ejus nomine Wawurgeſowe nuncupatur. A cujus principis nece dictus Henricus Leo Dux Saxoniæ & Bavariæ terram Dithmarſiorum armata manu intravit & ſubjugavit, ita etiam quod fecit eos cenſuales ad dandum ſingulis annis triticum, ſiliginem oves & ſimilia. Quem cenſum illi de Suderhorſtede, Suderve lle & Norderherſtede & præcipue habitationes in ſiccâ terra dederunt ad longa tempora ad Caſtrum Hanrove ultra ducentos annos usque ad tempus, quod Dux Gerhardus Comes Holſatiæ cum multis à Dithmaricis in Suderhammen fuit interfectus. Idem etiam Princeps Henricus Leo Dux Saxoniæ & Bavariæ dedit Abbatiæ Beatæ Mariæ Virginis in Stadis extra murum villam Lenderen apud Sallingſteden Bockwolde & Sylvam Bortholte & antiquum Herpe apud Meldorpe. Sed Dithmartici, Abbate dicti monaſterii ab eis interfecto, iſtis villis aliis nominibus nominatis receſſerunt à cenſu prænotato, etiam ſolvere nolentes. Facta autem hæc fuerunt circa annum Domini milleſimum centeſimum ſexageſimum primum. Idem etiam Dux Saxoniæ poſt triumphum totam terram Dithmartiæ his demptis Archi-Epiſcopo Bremenſi, cui abſtulerat etiam Stadium Caſtrum, ceſſit vice verſa. Unde Dithmartici ab illo tempore alium Dominum temporalem qvam Archi-Epiſcopum Bremenſem habere non volebant. Nam anno Domini milleſimo quadringenteſimo viceſimo Sigismundus Romanorum Rex ab ipſis Dithmarticis

tanquam Imperio subditis censum postulabat. Sed Archi-Episcopus Bremensis Johannes Slamestorp pro eis Regi Romanorum tanquam pro subditis suis, & sibi tanquam vero Domino annum censum solventibus & quod in terra eorum suos Judices advocatos semper haberet, literis suis intimabat. Quare dictus Rex Romanorũ ab hujusmodi census petitione cessabat. Attamen Dithmarici Archi-Episcopum Bremensem ut verum Dominum non cognoscebant, sed quod tunc in subdium suum, ad fugiendam Imperatoris iram cognoscebant cautelose fecerunt, & Archi-Episcopo omnia jura sua in terra ipsorum existentia restituere promiserunt. De quibus nihil fuit prosecutum. Nam naufragium passus ac terra ipsorum trans Albeam, item trans Egdoram item in Insulam Totel in Albea jacentem, unde multum fœnum annuatim procurant. Item stagnum Cuddensee, & Sylvam Borcholte cum quinque advocatis & jurisdictione illorum, & quicquid illis annuatim posset devenire, & se ipsos peramplius Ecclesiæ Bremensi à qua recesserant, obedientes in omnibus procul dubio restituere promiserunt, tamen habita voluntate sua nihil postea servaverunt. Dictusque Henricus Leo Dux Saxoniæ & Bavariæ post multiplicem victoriam contra Slavos, quos gladio & frequenti pugna Catholicæ fidei subjecit.

Nam Slavi tunc increduli infideles, quotiens à fide Catholica apostatantes totiens per Principes Saxoniæ ad fidem sunt gladio subjugati; Quibus & terris eorum subjectis pax facta est firma in omni terra, tam in Dacia, Slavia & Holsatia. Nam idem Dux Henricus Waldemarum Regem Daniæ reduxit in regnum suum. Ideo inter Regem & Ducem fuit magna fiducia exorta, ita quod Dux dedit filiam suam filio Regis Daciæ in perpetuæ fœderationis signum. Propterea viventibus Rege & Duce & subjugatis Slavis fuit undi-

undique pax tam in terra quam in mari. Et Slavi non audebant vires resumere rebellandi, quoniam terra latissima quondam erat. Nam à flumine Egdora quæ est finis Regni Daciæ, erat initium Slaviæ Niwenmunster, Kyl, Lutkenborg, Segeberg, Oldenborg, Imbria, Lubeke, Swerin & sic ad Orientem ascendendo usque ad Pruziam. Et per Marchiam Brandenborg, Mytzen, Bohemiam, Moravos & Polonos Slavia antiquitus extensa fuit. Et tres nationes scilicet Sturmaria, Dithmaria & Holsatia Nordalwingi ultra Albeam Saxones fuerant vocitati. Quæ nationes totius longe ante Slaviam à sancto Anschario Archi-Episcopo Hamburgensi receperunt verbum Dei, & sub fide Catholica quamvis non benè fundata totali doctrina, usque ad tempora sancti Vicelini qui postquam Ecclesiam Novum Monasterium in Faldera sive Vorpendorpe fundaverat in finibus Slaviæ & Holsatiæ. Idem S. Vicelínus primo suos totaliter ad fidem convertit. Demum operam dedit Domino operante Slavos vicinos ad fidem convertendo in Luke primam Ecclesiam fundando sancti Johannis in arena & ibidem verbum Dei & circumquaque prædicando. Post cujus obitum dictus Henricus Leo Dux Saxoniæ & Brunsvicensis Cathedralem Ecclesiam de Oldenborch transtulit in Lubecensem civitatem, eo quod hanc civitatem ab Adolpho Comite Holsatiæ, qui eam primo construxerat, & castrum quod nunc Borch Monasterium fratrum prædicatorum dicitur pro munitione civitatis erexerat, prece & vi retinuerat dictæ civitatis incolis, *jus municipale à speculo Saxonum extractum*, quod etiam adhuc habent, & liberatem navigantibus dedit copiose.

CAP. XVI.

POſt cujus nobilis Principis Ducis obitum circa annum Domini milleſimum centeſimum ſeptuageſimum quartum, qvi etiam Dux erat & propugnator terræ Holſatiæ dicti Waldemari Regis Daciæ filius, eo quod pater ſuus in terra Slavorum armata manu terram Rugianorum obtinuerat, prætendebat etiam confinia regni Daciæ videlicet civitatem Lubeke & terram Holſatiæ ſubjugare, eò quod Adolphus adoleſcens tenellus filius Adolphi comitis interfecti hæres terræ Holſatiæ erat. Illis diebus mortuo rege qvædam mulier dicta nigra Margarita Regina Daciæ ſceptrum & diadema, Regem opera fideliter agens, ſuſcepit, terram Holſatiæ hoſtiliter invadendo caſtrum Gottorpe munivit, & ante illud magnum foſſatum muratum Dennewerk vocitatum fieri procuravit. Incipiens à flumine Slige uſque ad Freſiam procedendo, miro & ineffabili opere terram Daciæ ab Almanis concludendo. Hæc regina cum filio ſuo Rege Kanuto obſedit Hamborch navigio & aquam Albeam longis palis ex utraque parte ripæ conſtringens in medio fluminis profundi catenam longam pro clauſura affixit. Dicitur etiam quando ante caſtrum Idzeho & oppidum cum magno exercitu caſtra metata fuit, & ſequenti die nativitatis Mariæ virginis flumen Store ponte facto & aggere intrare caſtrum & trans torrentem flumen ire in paludem prætendens una & eadem die contra naturalem curſum dictum flumen Store bis ultra ſolitum aſcendendo effluxit. Ita quod pons & agger per flumen ſunt effracti, & ſic opus ejus & inceptum derelictum. Et tunc imago beatæ Virginis viſa eſt ſuper caſtrum. Qvare incolæ dicti oppidi & caſtellani ſequentem diem nativitatis beatæ virginis ob memoriam hujus & liberati-

rationem ſuam devoverunt continuè ſingulis annis ſolenniter celebrare. Et obinde nomen huius diei etiam, hodie dicitur civium dies, vulgariter Borgerdach. Etiam caſtrum Segeberg obſedit, & ante illud parvos colliculos & deſuper munitiones ſicut hodie apparet, fieri fecit, & tandem caſtrum pro ſua voluntate retinebat. In quo caſtro ſuum poſuit Advocatum & capitaneum terræ Holſatiæ quam ſibi ſubegerat uſque ad caſtrum Idzehoë & flumen Store & paludem ab aliâ parte jacentem, in qua palude multi de Holſatis nobilibus propter tutum locum timentes Danorum potentiam, neque Danis ſubjici volentes ſe locavere. Volebant enim Dani ſicut cœperant totam terram Holſatiæ ſubjicere ſibi & legibus ſuis. Ita ut Lex Holſatorum in jus vulgare extingueretur in toto. Et quod deinceps ſecundum legem & librum Danorum Lœbock deberet judicari. Super quo Holzatenſes Danis ſubjecti ſunt, multum conqueſti quod legibus ſuis ſolitis ab antiquo deberent privari, Et nova incognita uti, ita etiam quod remurmurare contra capitaneum in caſtro Segeberge poſitum inceperunt. Quando aliam legem & aliud jus quam ſuum ſolitum imponere niſus fuit, dicentes uti lege ſua velle Holzatenſi. Ad quos idem Capitaneus reſpondit. Oſtendatis mihi jus veſtrum, & ego ſecundum illud dijudicabo vos. Nam dixit ex proprio capite fingitis jus veſtrum. Noſtrum autem Danorum eſt jus præſcriptum ſecundum ſcripturas: ſcio vos & me regere, veſtrum jus neſcio quia non ſcriptum eſt, divinare non valeo. Oportet ut canem adducam, qvi jus veſtrum latrabit. Deliberetis igitur qvale jus habere volueritis, & mihi certa die jus veſtrum edicatis. Illis diebus non erat Princeps in terra Holſatiæ, ſed dicitur quod fuit qvædam nobilis Domina in palude Crempis juxta Idzehoë in Caſtro Kellingdorpe, nomine Domina Deeſtz de Kellingdorpe. Hæc tran-

tranſtulit ſe ad Dominum Comitem Schowenburgenſem, & petiit ab eo ſibi & terræ Holſatiæ & hæredem cum gaudio magno reportavit. In cujus adventum Holſatis in paludem Itzeho, & etiam ſub Dominio Danorum poſitis exultatio, & lætitia exorta eſt. Tunc Holſati conglobati hinc inde reverſi & Capitaneum & Advocatum prope Segeberge petentes iterum jus ſibi Holtzatenſe miniſtrari, reſpondens eis dixit. Quale jus elegiſtis habere in patria veſtra? Tunc expriмis & majoribus & nobilibus Holtzatenſes extractô gladio vibrante imperterrita voce clamabant, jus noſtrum ſolitum ab antiqvo retinere volumus, & gladiô tueri, à quo facto vulgare verbum poſtmodum in Holſatiâ dicebatur & hodie adhuc dicitur: Jus noſtrum gladio defendimus. Unde dictus Capitaneus videns Holtzatorum tam præſumptam audaciam inſolitam, neſciens quod aliud caput novum Domini & Principem ſuper ſe ſtatuerunt, timens in fugam ſe vertit. Et ipſi Holtzatenſes ipſum interfecerunt. Subſequentes exinde Holſati erecto capite & educto Domino ſuo Adolpho Comite de Schowenborg in publicum adhuc adoleſcente ſe & patriam ſuam reſumptis priſtinis viribus adjutorio divino ſubſecuto & gladio magnanimiter defendebant, Danos ſucceſſive de finibus ſuis expellentes. Nam omnipotens & miſericors Deus non ſinit afflictum ſemper affligi, ſed aliquando dat reſpiramen. Ita & illis diebus Holtzatis per Danos tribulatis dedit conſolationem, & ſuſcitavit propugnatorem dictum Comitem Adolphum, alterum Judam Macchabæum. Nam ut Judas divino fultus ſubſidio, ſuperbum Regem Antiochum legem Judaicam deſtruentem devicit, ita & hic Comes Adolphus Canutum Regem Daciæ jus Holzatenſe vi ſupprimere nitentem enervavit, dictusque Canutus Rex Daciæ poſt obitum matris ſuæ Nigræ Margaritæ magnam partem Holtzatiæ terræ vi deſti-

detinens civitatem Hamborg à longo tempore obſedit. E converſo dictus Comes Adolphus contra præpotentem Regem Daciæ pro victoria obtinenda Deum cœli ſupplex orabat. Et regem Hamborg obſidentem acceſſit, eumque cum ſuis exinde infugam convertit, multis de Danis interfectis nobilem & antiquam civitatem in priſtinam duxit libertatem. Hoc initium victoriæ dedit ſibi Deus cœli Anno Domini milleſimo, centeſimo, nonageſimo nonô. Attamen dictus Canutus Rex cum Danis à perſecutione non ceſſans, non ſolum terram Holſatiæ, ſed etiam civitatem Lubeke vexabat terra marique. Nam ut ante dictum eſt, dictam civitatem Lubeck primo Adolphus Comes, poſtmodum illuſtris Dux Henricus Saxoniæ & Bavariæ fundaverant. Poſt quorum obitum Rex Daciæ Kanutus non contentus regno ſuo hanc civitatem Holtzatiam & Hamborg cum Dithmarſicis ſimul habere volebat. Nam de regno ſuo, cujus limes fuit in Egdora ante Rendesborg nunc nominatum per Fretum, quæ tota ſpectabat ad regnum, intravit Dithmarciam, quibus evictis cum ipſis Dithmaricis init per Holtzatiam uſque in Bornchovede, in via omnia ſubjugando. Ubi dictus Comes Adolphus cum Holtzatis & Lubecenſibus dicto regi occurrens hinc inde caſtris ordinatis & vexillis erectis, Dithmarticorum in fine exercitus Regis exiſtentium clypeis ſubverſis Holtzatis in ſubſidium magno fuſo ſangvine ex utraque parte & Danis quam plurimis interfectis Deus cœli dicto Adolpho dedit triumphum & Regem vicit & cepit anno domini milleſimo, ducenteſimo, duodecimo pro quo triumpho ſit Deus ſemper benedictus Amen.

CAP. XVII.

NArratur supra de Dithmarticorum clypeis subversis vel conversis. dicitur communiter quod quando Dithmartici à dicto Rege fuerant subjugati, quod miserunt secretos nuncios ad Adolphum Comitem nunciantes sibi quod Rex fuit propositi, sicut illarum terram & ipsos suppeditasset & tributarios regni Daciæ fecisset, ita vellet & Holtzatos eorumque hereditatem possidere. Attamen intellexissent, quod comes vellet, quando posset se tueri. Unde si ita contingeret, quod ad bellum simul convenirent Rex & Comes, ipsi Dithmartici cum essent in extremitate Castrorum Regis positi & congressu belli ipsi à tergo Regem & suos vellent fortiter percutere. Cum Holtzati ab arte Castrorum bellum inciperent peragere, & hoc pro intersigno si ipsi contra Holtatos inopinatè venirent, quod eorum clypei conversi venirentur retroversi, scilicet quod acutum clypeorum eorum inferius ponendum secundum communem modum ordine è converso superius ponere vellent. Hac tamen conditione apposita si Comes Adolphus & Holtzati victores fuerint ipsi Ditmarici pristina vellent frui libertate. Et sic Comes Adolphus spopondit & servavit. Victusque Adolphus Comes ob victoriam obtinendam Deo vovit, quod si daret sibi contra Regem triumphum, ordinem S. Francisci fratrum minorum intrare vellet, conditione apposita, dum sibi heredibus à Deo & ipsis terram regere valentibus eorum suum perficere vellet. Nam circa idem tempus scil. millesimo ducentesimo sexto, hi duo ordines scil. fratrum prædicatorum & fratrum minorum in Ecclesia Dei oriri cœperunt. Nam Ecclesia Dei illis diebus ab hæreticis multipliciter vexabatur, & cultus divinus per ipsam diminue-

bat

sus erat. Ideo Deus hos ordines contra hæreticos & ad augendum cultum suum ordinavit. Et habitis & datis sibi à Deo duobus filiis & hæredibus scilicet Comitibus Joanne & Gerardo ipsisque adultis & terram gubernare valentibus, dictus Comes Adolphus Deo tradit votum suum adimplendo diligenter fratrum minorum in Monasterio civitatis Hamburgensis ab ipso fundato cum duobus suis militibus dictis de Calow humiliter & devote Deo sub regula & obedientia intravit serviturus. Factus autem frater minor curiam Apostolicam ad videndum dominum Papam & ad secum dispensandum solenter intravit, ubi tunc dominus Papa ad recipiendum ordines sacros, & Presbyteratum secum misericorditer dispensavit, & unum ordinem sacrum à dicto Domino Papa mox recepit, ac in eadem via ad S. Franciscum fundatorem ordinis ad videndum, ad colloquendum & consolandum tam ad S. Virum se transtulit multum devote. A quo sine dubio sancto Viro benigne est receptus, in caritate firmatus, verba consolatoria secum sine fallo reportando. Et anno Domini millesimo ducentesimo quadragesimo quarto in civitate Hamborgensi suam primam missam decantavit. O mutatio dextræ excelsi, qui primo miles terrenus fuit, Regem Daciæ Kanutum Magnum tyrannum de suo territorio vim vi repellendo expulit, nunc miles supercœlestis Regem inferorum tyrannum maximum diabolum pedibus propriis substravit, & evicit non gladio sed lacrymis & humilitate. Nam dicitur de eo quod pro quæstu eleemosynarum pro butyro & lacte cum amphora ut alter frater de conventu ire solebat. Et contingebat, quod in oppido Kiloni, ubi primum Monasterium fundaverat ipso existente in platea cum amphora plena lacte in manu tenente, & filiis suis comitibus cum magna sequela per dictum oppidum & plateam equitantibus, ipse obviam filiis veniens amphoram

cum lacte legere præ verecundia vellet, sed spiritu fortitudinis roboratus per rationem sensualitatem vincens, lac de amphora super suum caput effudit, per totum dicens intra se, misera caro noluisti portare lac in amphora nisi verecundabaris, nunc porta super caput ut confundaris, memor dicti Apostoli dicentis; Nos spectaculum facti sumus Deo & hominibus, & vixit in ordine annis quatuordecim, & anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo primo obiit in Domino feliciter & conventu fratrum in Kilone in humo sepultus. Hic Comes Adolphus fundavit Ecclesiam Nigenkerke in terra Oldenborch in honorem S. Antonii sui ordinis fratris minoris, non illius Magni Antonii ejus, quamvis plures putant illum esse patronum, & etiam ejus imaginem in Ecclesia prædicta habent, sed non est ita. Et debet imago ejus esse fratris minoris. Idem hic Adolphus visitavit una cum aliis Prælatis fratres in Monasterio novo super sororibus rejiciendis à se. Hic etiam dedit oppidanis in Idzehoë privilegium habendi jus Lubecense. Et liberavit illud oppidum in pascuis & sylvis anno Domini millesimo ducentesimo tricesimo octavo. Et est verisimiliter credendum, quod castrum in Kyl & oppidum construi fecit. Et oppidanos per terram Holtzatiæ scilicet in Plone, Oldenborch & in Kylone liberasse a Jure Holtzatorum & favisse eis jus Lubecense, eo ut eorum oppida citius augmentarentur propter libertatem fori & filii dicti Adolphi scilicet Johannes & Gerhardus eadem privilegia oppidanis in Idzehoe, Kylone & cæteris data rata habentes confirmarunt, anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo.

CAP. XVIII.

CAP. XVIII.

Hi duo Comites Johannes & Gerhardus in Loheide etiam contra Danos commiſerunt bellum magnum in die Pantaleonis & vicerunt Danos auxilio divino anno Domini milleſimo duceenteſimo ſexageſimo primo. Hi duo Comites Johannes & Gerhardus diviſerunt terram & hereditatem paternam. Nam ſenior Johannes Comes recepit in partem ſuam Wagriæ ſcilicet Kyl, Lutkenborch, Oldenborch, Niegeſtad, Plon, Oldeſlo, Tritow & Segeberge, & partem in palude uſque ad Albeam. Alter autem frater Comes Gerardus ut junior minorem partem recepit, ſcilicet terram Holtzatiæ, Idzeho paludem Wilſtriæ Hanrowe, Rendesborch & attinentia illorum. Propter hanc indiſcretam diviſionem, quia ſenior quaſi duplum recepit fuerunt illi fratres facti inimici. Et Gerardus contra fratrem ſuum Johannem ante oppidum Kyl caſtra metatus fuit cum adjutorio Alberti Ducis Brunſwicenſis & civitatis Lubecenſis ſed nihil ibi proficientes ſine fructu revertuntur. Et ideo dictus Comes Kylonenſibus dedit multa privilegia & libertatem in foro, in terra & in aquis. Comes Johannes genuit multos filios, qvi poſt obitum patris in parte hæreditatis ſuæ diviſerunt terram Wagriæ. Nam alius in Kyl, alius in Segeberg, alius in Oldeſlo, alius in Bramhorſt domicilium habebat. Et habuit primus in uxorem Reginam Daciæ, quæ mater fuit Regis Chriſtophori. A qua genuit Johannem filium largum Comitem. Comes autem Gerardus genuit Henricum Comitem filium ſuum. Qui Henricus impoſuit Hamburgenſibus telonium ſolvendum ſibi & hæredibus ſuis. Hic etiam Henricus fundavit in Wilſtria vicariam pro confraternitate Calendarum bis in anno congregantium. Anno Domini milleſimo, treceenteſimo tertio. Hic Henricus filios habuit hæredes Gis-

bertum Archi-Epiſcopum Bremenſem, qvi illi [illegible] in Rendesborg fratri dedit, item magnum Gerardum Comitem & Johannem fratrem ejus. Hic etiam filiam dedit Duci Slesvicenſi. A qua filia natus fuit Dux Woldemarus poſtea nominatus Rex Daciæ qui caſtrum Gottorpe Gerardo Comiti ſuo avunculo impignoravit poſtmodum. Inter hunc magnum Gerhardum Comitem ex una parte, & Comites Wagriæ fuit magna controverſia mota. Qvoniam in terra Wagriæ multi fuerunt Comites, & præ multitudine non poterant ſine rapina & injuria ſubditorum vitam ſuam ſine penuria deducere cum pace. Nam Adolphus Comes in Segeberge miſit una dierum ſuos triturantes ad curiam cujusdam de progenie Splyt, ad triturandum avenam & alia frumenta, & ſibi ad caſtrum granum apportando, quorum triturantium per patrem familias domus de progenie Splyt, pedibus obtruncatis eosdem triturantes cum pedibus abſciſſis in carra remiſit in Segeberge Comiti Adolpho ſuorum Domino. Conſimiliter & alii Comites ſuis ſubditis fieri demandaverunt. Etiam illis diebus *progenies magna de Ditmarſia [illegible] dicta de Reventlo*, a dicto Comite Adolpho fuit injuriata & læſa enormiter, ita quod Capitaneus de progenie tali dictus Hartwicus de Reventlo miſſos de Gerardo Comiti adduxit. Nam dictus Comes Adolphus erat in culpa multis, quod ad deſtructionem patruelium ſuorum adhuc Juvenum Gerardi & Johannis Comitum filiorum Comitis Henrici adjunxit, & confœderavit ſecum Marchionem, qui erat inimicus capitalis dictorum Gerrardi & Johannis Comitum. Item conſpiravit cum Chriſtophoro Rege Daniæ contra dictum ſuum patruum, idem Gerardus dictus Comes Hartwicum Reventlo miſit nocte ad caſtrum Segeberge ad capiendum Comitem Adolphum. Tunc dictus Hartwicus excedens mandatum volens interfecit Comitem Adolphum

in

in castro Segeberge, & dictus Gerardus Comes statim assistens castrum recepit in suam possessionem. Ac etiam dicti Adolphi patrem Johannem in Bramhorst captivari fecit. Ac ejusdem filius Christophorus ex nomine Regis Daciæ eodem anno de cœnaculo Castri Kyl cadens expiravit. Et sic tota terra Wagria & hereditas multorum Comitum rediit in unum, scil. Johannem Comitem fratrem Christophori Regis Daciæ. Et hic Comes Johannes ob magnam prodigalitatem multa donavit, & potius, si fas dici est, dissipavit bona Comitiæ. Nam Lubecensibus donavit turrim lapideam positam ante ostium portus in ostio Travemunde. Item ibidem uni civium donavit Gürgellum piscinam in Traveam supra Lubeck, in quo erat captura esocum vel salmorum. Et non solum hæc quasi pro nihilo concesserat, sed etiam consimiliter multis aliis plura largitus est sine causa. Hic confœderavit se Regi Danorum Christophoro contra Comitem Gerardum & fratrem ejus Johannem. Item Adolphus Comes de Schowenborg volens vindicare patruum suum Adolphum interfectum, armata manu cum magna potentia intravit terram Holtzatiæ, & venit cum exercitu in Branstede. Ubi Comes Gerardus & frater ejus cum paucis militibus cum Holtzatis rusticis de palude Wilstria, de parochiis Hademarchen, Swencvelde, Nortorpe, Kellinghusen, Westede, Bramstede & Koldenkerken, cum his obviam venit Comiti Adolpho in die Decollationis S. Johannis Baptistæ Anno Domini millesimo, trecentesimo decimo septimo, & divina favente clementia dictum Adolphum victoria belli præhabita cum centum & viginti viris captivavit, reliqua in congressu belli interfecit. Illis etiam diebus Ditmarici ex sua terra exierunt in adjutorium Johannis Comiti contra dictos Gerardum & Johannem, & dicti Dithmarsi in exitu suo transierunt per parochias

Ste.

Stenevelde, Nortorpe, Nigemünster, quas incendio & rapina destruxerunt & venerunt in Kyl oppidum, ubi Kylonienses Dithmaricorum timentes perfidiam dictos Dithmaricos subtili ingenio extra oppidum cum cantu & fistula conducendo deduxerunt ad vaccarum montem. Quibus sic eductis & suis rehabitis Dithmaricos extra oppidum dimiserunt remanere, & quare hoc? Nam capto Comite de Schowenborg Gerardus Comes animosior factus est, & Johannes Comes pusillanimis. Ideo Dithmaricos sine honore remisit. Quibus ad patriam redeuntibus in via de Kylone transierunt per aliam partem terræ Holtzatiæ destruendam, videlicet per Parochiam Bornehovede, ubi aliqui ex illis in dolio novæ cerevisiæ balneaverunt, & redeuntes ad flumen Buntzinge in Merica per noctem quiescentes, mane Comes Gerardus & Johannes cum suis ponte trans flumen Buntzing, quilibet de Holtzatis habens ante se ramum virentem cum foliis ita ut sylva appareret, totus exercitus appropinquabat. & Dithmarici esse sylvam æstimantes improvisi contra eos bellum venit inopinatum, ita ut omnes nutu Dei in fugam versi sunt. Multi ex eis flumen transire volentes sunt submersi. Alii sunt interfecti ad quingentos viros. Et fuit hæc pugna contra Dithmaricos valde magna, ita quod perpauci redierunt ad terram suam. Et hic triumphus factus est Anno Domini millesimo tricentesimo decimo nono in die Alexii Sancti.

Post hæc sequenti anno Domini millesimo trecentesimo vicesimo idem Comes Gerardus convocato magno exercitu Principum vicinorum suorum scilic. Archi-Episcopi Bremensis Giselberti fratris sui, Henrici Ducis Megapolensis, Comitum de Wunstorpe & Busrow, Johannis Ducis Saxoniæ, Comitis de Reppin & aliorum multorum in universo quatuordecim Principum in vigilia nativitatis Mariæ virginis in-

travit

terram Dithmariæ per viam Suderhamme & per vadum Hemmingstede venit cum toto exercitu ad paludem Norderstrant, ad cor terræ Dithmaricæ, & commisit cum eis bellum & bis victor factus fuit, una & eadem die interficiendo ex Dithmaricis mille & septingentos viros, ubi tunc multi fugam capientes Ecclesiam Olderwarden intraverunt; Quam Ecclesiam pars exercitus obsedit & ignem apponentes conburere voluerunt. Dithmartici ad intra petierunt gratiam sibi dari, promittentes se subditos Comitis Gerardi fieri & tributarios fideles. Sed Comes Gerardus non confidebat eis sed plus ignem applicari fecit, & igne fortiter incenso, & tectum Ecclesiæ quod erat de plumbo resolutum guttatim cadens super Dithmaricos inclusos vi januam aperientes Ecclesiam exierunt, & cum exercitus totus non erat simul ante Ecclesiam, sed erant partes exercitus hinc inde in villis & ædibus spoliantes cistas & capsas, Dithmarici resumtis viribus de locis absconditis, de focis in agris exeuntes, totum exercitum unum post alterum successivè, cum de vespere ad castra vellent redire & omnes Principes præter Henricum Ducem Megapolensem, & Gerardum Comitem, qui castra & tentoria sua habuerunt, quasi ad duo millia hominum, & ita Dithmarici illa vice sunt salvati.

CAP. XIX.

REx Daniæ Christophorus, qui erat frater Comitis Johannis ex parte matris concessit fratri suo Comiti Johanni terram Fimbriæ in feudum perpetuis temporibus retinendam. Hic etiam Rex annuebat ob preces fratris sui, Comitis Johannis, qui Kylonensibus erat gratiosus, quod forum per navigium venire consveverat in Lubeke ad tempus

pus deveniret in Kylonensem portum, & vice versa de Albea per Egdoram usque Ulammehude, & illis diebus ob dictum forum oppidum Kylonense erat Domibus & lapidibus, fulcitum valde pulchrè, quia divitiæ crescebant, & ex consequenti affectus civium in domos pulchras. Hic etiam Comes Johannes dedit Kylonensibus privilegia multa, quia oppidum Kyloniense plus dilexit aliis. Etiam dictus Rex Christophorus anhelans regni sui dilatationem Waldemarum Ducem Jutziæ exterminare cupiebat, & fraudulenter Castrum Sunderborg ab eo tanquam ad fideles manus receperat. Quo habito non contentus, quod Castrum restituere nolebat, sed etiam Castrum Gottorpe & alia Castra Ducatus habere satagebat. Quare dictus Dux Waldemarus Comitem magnum Gerardum avunculum suum contra Regis tyrannidem assumsit adjutorem. Et aliquandiu hinc inde conflictibus habitis, Rex cum magna potentia ante Castrum Gottorpe se in Hesterberg montem collocavit, ubi Comes Gerardus cum auxilio fratris sui Sesewarti Archi-Episcopi Bremensis & Westphalensium, ac cum Holtzatis occurrens Regi Castrum Gottorpe & ducem desuper obsidenti, Regem cum suis de campo fugavit multis de Danis captis & interfectis. Et pro hac victoria & sumtibus dictus Dux Woldemarus Castrum Gottorpe Comiti Gerardo suo avunculo primo in pignus pro magna summa pecuniarum argentearum collocavit. Et facta fuit hæc victoria Anno domini millesimo trecentesimo vicesimo nono, & dicitur quod illa die quando Comes Gerardus bellare voluit, quod imaginem beatæ Virginis de Idzeho in humeris suis habuit, & flexis genibus ter orando Dominum Deum trina vice hunc versum decantavit: Nos hac die Tibi congregatos serva virgo in lucem mundi qua &c. Quidam stantes super montem Hesteberg cum turribus onerosis circumamicti, clamabant de-

derisoriè, Mulieres venient contra nos. Cum Holtzatorum exterior vestis semper alba esset. Et videbantur Danis esse mulieres. Sed unus de Holtzatis qui affuit in servitio apud Danos, dixit. Videbitis hodie non esse mulieres quia video signa & clenodia, galearum virorum & non mulierum. Et quando bellum urgebat, unus Holtzatorum clamabat, Dani fugiunt, Dani fugiunt, & sic omnes fugam ceperunt. Ut profertur quod dictus Gerardus Comes habuit in usum quod qvando bellum intrare deberet, qvod imaginem parvam Beatæ Virginis Mariæ de claustro monialium in Idzehoe ubi sepulturam habebat, in collo suo portare consvevit. Et regniam cœli semper in auxilium suum precibus invocabat, qvod tunc in illo bello tali imagini fuerat à Danis ex casu una manus abscissa, quam manum artifices pictores postmodum restaurare volentes. Et quando una die apposuerunt, altera die invenerunt semper abjectam. Et talis imago adhuc hodie in memoriale signum caret manu tali. Et Deus omnipotens ob merita beatæ virginis miracula voventibus se imagini tali multa operatur in illa. Unde ab illo tempore usqve ad tempora præsentia inolevit, quod Princeps Holtzatiæ talem imaginem semper in collo portare consveverant, quando bellum intrare volebant. Quia beata Virgo Maria terra Holtzatiæ à Principibus sunt fundatæ videlicet in Hamburgensi civitate & Principalis & summa Ecclesia Canonicorum nunc secularium, sed antiqvitus erat regularium sub habitu, sicut multæ Ecclesiæ cathedrales institutæ erant Bremensis, Monasteriensis, Mindensis Verdensis & Lubecensis. Ab ista Ecclesia majori Hamburgensi fides Catholica pullulavit. Nam in ea multi Martyres propter fidem sangvinem fuderunt. Illac erat sedes æqve principalis sicut Bremensis Archi-Episcopus ob multorum Archi-Episcoporum & tota Dania Swecia & Norwegia

gia originaliter per Anſcharium ſanctum fidem receperunt. Monaſterium in villâ Wippendorpe vel Faldera ſecundum Slavicam linguam antiqvitus dicta, nunc Nigemunſter vocitata, & per Adeweronem translatam Archi Epiſcopum Bremenſem in Inſulam Bardesholm fundatam poſt Eccleſiam Hamburgenſem per primum Adolphum Comitem. Tum primum fides Chriſtiana in terra Wagriæ tunc Slaviæ, Holtzatiæ per ſanctum virum Vicelinum incrementum cepit Anno Domini milleſimo centeſimo, decimo. Hæc Eccleſia Novum Monaſterium in Eccleſiis in honorem Beatæ Virginis Mariæ fundatum eſt, ab eodem Comite Adolpho fundatum etiam fuit Monaſterium Reinevelde. Nam ipſe Comes cum fuerat de domo Schowenborgenſi, & in finibus terræ illius eſt Monaſterium *Locken* ſituatum Ciſtercienſis Ordinis. De quo Monaſterio monachos recepit & in Reinevelde ſtatuit permanendos. Qvare adhuc illi Monachi in Locken habent viſitare in Reinevelde hodie, & eorum fuere ſuperiores. In hoc Monaſterio primus Johannes Comes eſt ſepultus, & alii etiam in Hamburg, videlicet duo Adolphi, & præſertim ultimi. Et poſt Adolphus Comes frater minor factus, Monaſterium in Kyl in honorem Beatæ virginis Mariæ fecit dedicari, circa annum Domini milleſimum, ducenteſimum ſextum, exinde hujus Adolphi filius Comes Gerardus Monaſterium monialium, quod prius poſitum fuerat in palude Crempis, prope Storam & Albeam in Villa Ulete tranſtulit, ante nobile & invicibile antiquum Caſtrum Itzeho in honorem Beatæ Mariæ Virginis conſecrari fecit, & dotavit ſecundum Ordinem & regulam S. Benedicti Abbatis ad ſerviendum Domino Deo in ævum. In quo idem primus Gerardus Comes ſuam elegit ſepulturam, & ab illo tempore usqve in præſens omnes de illa progenie Gerardi Comitis deſcendentes, ſcilicet:

Hen-

Henricus ejus filius, Magnus Gerardus Comes hujus Henrici filius, & frater ejus, Johannes: hujus Gerardi magni Comitis filii fuerunt, Henricus ferreus, Nicolaus & Johannes, & una soror claustralis in Elten Abbatissa, prius copulata Regi Swetiæ, & in mari prohibita. Et loco ejus Rex Daciæ dedit filiam suam, ob quam causam hæc virgo permansit. Johannes domicellus non diu supervixit vulneratus in inguinibus à Danis obiit. Comes Nicolaus sine filiis masculis plenus dierum bonorum, & omni gloria dignus vitam in Idzehoë finiit. Comes Henricus ferreus frater ejus ante eum obiit. Hic habuit tres filios Gerardum primum Ducem Slefwicensem manifestè cum solennitate creatum à Dithmartiis, & Albertum & Henricum Comites remanentes. Hi omnes in Idzehoë sunt sepulti. Dicitur etiam quod Hartwicus Reventlo miles, qui Comitem Adolphum in Segeberge interfecerat, pœnitentia ductus in absolutionem peccaminum suorum limina Beatorum Apostolorum Petri & Pauli in Romana urbe visitavit. Ubi sibi pro pœnitentia in dicto claustro Idzeho pretiosam domum Refectorium interius, superius dormitorium de suis sumtibus construi procuravit. Et extrema parte Nobilis Nicolaus Comes, qui cum inimicis suis Danis in Manemberge fuerat in conflictu tempore Regis Waldemari. Et ipse Comes Nicolaus perdito uno oculo & à subditis Regis capto, & die sibi ad redimendum in captivitate à capiente constituto, veniens ad quendam de suis, qui eum ulterius de terra illa in propriam terram transportaret, vovit in illo die ut Deus ipsum ab inimicis suis eriperet, qvod unum claustrum monialium in honorem beatæ virginis Mariæ in terra sua de novo fundare vellet, quod etiam perfecit. Nam in Arendesbocken fundavit monasterium & dotavit, & virgines moniales de Idzehoë, Poreze & aliis monasteriis illis convocavit. Sed

tamen monasterium non ita fuit copiosè in bonis temporalibus institutum & dotatum, quod illac virgines permanere potuerunt. Unde & post quidem venerabilis Vir Albertus Rodenborg Canonicus Lubecensis cum adjutorio aliorum civium Lubecensium reditus ampliavit dicti monasterii, & de consensu primi Gerardi ducis Sleswicensis immutatum fuit monasterium prius virginum postquam de loco recesserant, ut per amplius Carthusienses illic habitarent. Et translatio hæc facta fuit Anno Domini millesimo quadringentesimo secundo. Monasterium autem prius in Cismar locatum fuit in Lubecensi civitate & ab ipso Lubicense fundatum est ad S. Johannem, in quo Monasterio Monachi nigri ordinis S. Benedicti inhabitabant. Sed postmodum per consules Lubecenses & consilio & voluntate Johannis Comitis translatum fuit in locum Cismar, in terra Oldenborg, ubi nunc degunt. Et monasterium in Lubeck quod dimiserunt Monachi, virginibus impleverunt. Et ideo propter ædificia infra civitatem in Monasterio Monachorum ad ipsos spectantia dicti consules integrum Monasterium & Ecclesiam in Cismar construxerunt, prout hodie apparet illac venienti.

CAP. XX.

PRæterea Magnus Gerardus Comes habito Castro Gottorpe primo in pignus pro sumtibus suis expensis strenuius & diligentius agebat opera Ducis Waldemari, qui erat de Stirpe Regia Danorum natus. Nam in Regno Daciæ antiquitus fuerant Ducatus, scilicet terra Sanderjuciæ (Suder-Juciæ) ad cujus districtum pertinet à flumine Egdora & Levensow, Densche worck usque ad flumen Slig, Gottorpe & Swallede, Fresia usque ad Ripen & Koldinge, Angelen, Alzen. Item fuit Ducatus in Insula Lalande item Lange-

Iur

lande. Et hi Ducatus propterea fuerunt in Dacia, quia Regnum Daciæ per electionem superiorum totius regni acquiritur. Et quando contingebat aliquem Regem habere plures filios, & electo uno de filiis in Regem ceteris dabantur Ducatus. Et inter hos Ducatus potior & ditior fuit Ducatus Sunder-Judland. Qui à tempore Gerardi ducis nominatus est Ducatus Slefwicensis à civitate & Episcopatu Slefwicensi utpote nomine digniori. In hac Sunder-Jutzia, fuit Dux Waldemarus ex parte patris natus de stirpe Regia Danorum, ex parte matris fuit filius sororis dicti Magni Gerardi Comitis. Et dicebatur *Magnus Gerardus* exinde, quia omnipotens Deus concesserat illi multiplices varias victorias magnas, non meritis suis & divitiis vel potentia hæc attribuendo. Nam magna erat potentia æmulorum suorum patruelium, Comitum Holtzatiæ filiorum Johannis Comitis, quorum mater quondam Regina Daciæ, & ideo in elationem superbiæ insurgentium, & adeo pauper & impotens in primis suis annis, quod Hartwicus Reventlo miles eqvos & arma sibi contribuerat. Quia usque dum viginti qvatuor fuit annorum scholas visitare, ut acqvirere posset Episcopatum, consveverat, prout frater ejus Gisewertus, qui factus fuit Archi Episcopus Bremensis consimiliter fecit. Fueruntque hi fratres scilicet Gerardus, Gisewertus & Johannes Domicellus filii Henrici Comitis & habuerant matrem de Rheno exortam de Brunckorst, Wunstorp, Ghemele. Apud dictos avunculos suos Gerardus Comes Juvenis aliquandiu remansit, quorum auxiliis & factis sui Archi-Episcopi Bremensis potius cum Holtzatis de palude Wilstriæ & aliorum intra Storam commorantibus Deo favente consecutus est triumphos, ita inops fuerat quod penitus nullum castrum in tota terra habuit Holtzatiæ & in Rendesborg morabatur inter oppidanos in Hakenspicker casella

gra-

granario ſuper aquas & nil proprii habuit. Præter canes gryſeos venaticos cervorum, qui illis diebus nobiles ad venandum dicebantur, prout venatores dicere conſueverunt. Hic Gerardus habito primum triumpho & capto Adolpho de Schowenborg, recepto etiam primum caſtro Segeberg & etiam Rendesborg, qvod oppidani ſibi reddiderunt, & habito tandem triumpho contra Dithmaricos & poſtremo in Heſterberge, & tunc ſibi tradito caſtro Gottorpe cum attinentiis ſuis paulatim crevit in virum magnum & ad tantum, quod magnus Gerardus vocari poteſt ad differentiam aliorum hoc nomine dictorum. Videns autem Chriſtophorus Rex Daciæ, qvod res proſperabatur in manu Gerardi Comitis collegit magnum exercitum terreſtri itinere ponens caſtra in Dannenwerck ante Gottorp percludens viam Holtzatis ad ſubveniendum obſesſis: vice verſa præſentiens Gerardus Comes advenientem contra ſe exercitum tam validum, quem Rex etiam non paucis diebus colligere potuerat, habuit nuncios ad cognatos ſuos de Brunckhorſt Gemele & Wunſtorp etiam ad fratrem ſuum Archi Epiſcopum Bremenſem Ghiſewertum. Nec non convocari fecerat ſtipendarios de Rheno & Weſtphalia & venerunt hi omnes uno anno in auxilium Gerardo Comiti, cui etiam multi de Holtzatis ſubditi curiales Johannis Comitis adhæſerunt. Et facta eſt expeditio exercitus ex parte Gerardi Magna & convenerunt contra Regem ad bellum. Attamen ſtipendium pro expenſis & ſumtibus in hoſpitiis fecit in Rendesborg remanſere, & Comes non habuit tantam fidem, qvod ei de ſumtibus credebatur, qvi tales ſtipendiarios coram in auxilium ſibi comportaret & talis miſſus à Comite fuit Marſchalcus, cui vexillum belli fuerat tradendum, qvi eum expectare volebat & hic nominabatur Borchardus de Idzehude miles ſtrenuus & potens. Sed tamen Dani cum

ſuis

suis urgebant exercitum. Ita qvod Comes etiam necessitate compulsus nisi declinare & terga vertere voluisset, oportuit eum inire bellum, ubi Dominus omnipotens de cœlo dedit Comiti Gerardo & suis victoriam qvamvis per grande opus. Et tanta fuit strages interfectorum in bello, quod campus plenus fuit cadaveribus ex Danis. De Holtzatis unus nobilis interfectus nomine Wedeke van der Osten, quem Comes ad tantum dilexit, quod ploravit propter eum. Et alius etiam nobilis interfectus, propter quem opidani de Rendesburg semper tenent crucem super Satesfowe. Et hoc fuit alia vice prope Rendesborg, quod Rex obsedit à parte Holzatiæ. Nam dictus Comes suppressus, unus *rusticus* de villa Buttele, ex parochia Brochtorpe de palude Wilstriæ dictum Comitem sublevavit dicens ei: Utere pristinis viribus tuis, ob quam causam dictam villam Buttele ob meritum unius villam ejusdem totam liberavit ab exactionibus communibus terræ, sed quod solum essent peramplius insequendo eum fideles, & ita habita victoria Rex Christophorus fugere voluit ad Comitem Johannem in oppidum Kyl. Quia alia via ad Daciam sibi fuerat perclusa. Et ita cum aliquibus in nocte equitare volens per Sestede, dictus Borchardus de Idzehude audiens aliquos equitantes, & percipiens rumorem de bello peracto, nesciens quo fine conclusum, dictos equitantes cum suis & aliquibus stipendiariis insequens & congrediens eos invenit esse Danos, & ibidem Regem Christophorum cum sequela ejus cepit & captivavit. Et statim habito Rege eqvitavit ad Castrum Gottorpe, clamans magna voce ad vigiles, qvod necessario haberet loqui Comiti Gerardo. Comes autem Gerardus audiens hæc, quamvis graviter vulneratus surgit de lecto loquebatur sibi. Et ex opposito dixit prædictus miles. Sum in via redeundo vulneratus & captus, vis me redimere? hoc volo statim

fcire. Cui Comes refpondit fine dubio, efto patiens volo libenti animo ficut & omnes alios captos liberare. Nam gratias Deo habeo plures captivos & locupletes. Tunc Dominus miles Borchardus refpondit. Bonum eft tibi verbum hoc. Nam dixit, nuntio tibi bona nova. Porro [illegible] gem de bello profugum, captivum ad manus tuas. Surge & fac cuftodiri eum. Tunc ftatim portis Caftri apertis, adducto Rege & pofito ad cuftodiam, novum gaudium [illegible] bus exortum eft, & hic triumphus factus eft Anno Millefimo tricentefimo tricefimo primo in die S. Andreæ Apoftoli. Hic autem Rex Chriftophorus volens fe redimere [illegible] virute Comitis Gerardi, & à vinculis oportuit eum pro [illegible] fumma pecuniæ dare pignus totam terram cum Caftris & civitatibus Confiniæ quam Holtzati poffederunt usque [illegible] tempus Regis Waldemari, qui terram illam folvendo pecuniam de manibus Holtzatorum quitavit & redemit.

CAP. XXI.

POft hunc triumphum Holtzati amplius contra Danos [illegible] afflictos infurrexerunt & quotidie invaluerunt, ita ut [illegible] cem fupra dictum Waldemarum Comes Gerardus in [illegible] num fuum reduxit. Quo reducto Juthi creaverunt hunc Ducem in Regem fuper fe, & dictus fuit Rex Waldemarus. Quo Rege creato avunculum fuum Comitem Magnum Gerardum Ducem etiam creavit & [illegible] per [illegible] tali fibi literas conceffit figillatas figillo Regis ac majorum de confilio regali, videlicet [illegible] gillorum appofitorum. Attamen de Selandia Dani [illegible] tores hunc Regem in odium Holtzatorum habere [illegible] erunt. [illegible] Regem illegitime natum de genere [illegible] creavere, & ita difcordia in Danos [illegible]

[illegible]

cum exceptis paucis castris duobus in Selandia & uno in Nort-Jutzia cœperunt possidere. Nam dictus Gerardus Comes Magnus plures prioribus fecit accersiri de Rheno & Westphalia stipendarios promittens de mense in mensem solvere cottidie stipendium. Et tales stipendarii venientes & intrantes terram Holtzatiæ brevibus vestimentis fulciti & induti dicebantur Ghaushover. Hos stipendarios cum Holtzatis duxit in Nort-Jutziam transiens de castro ad castrum vincens & subdens omnia. Et in opido Randeshusen posuit castra sua. Ubi quidam præpotens vir de Jutzia nomine Negels Jebsis miles & pro tempore subditus factus vasallus dicto Comiti Gerardo, tamen quo spiritu interveniente facta fuit discordia inter Comitem & Nicolaum Jebsis. Nam dixit quod Comes injuriabatur sibi & suis, ideo in nocte intravit. Et cum uno præpotente viro Dno Hasen de Jutzia Anno Domini millesimo trecentesimo quadragesimo sabbatho in quadragesimo ante Dominicam oculi ; [*Deest aliquid*] Tamen occiso Comite prædicto non propterea sibi Jutziæ dereliquerunt. Nam fuerunt ei tres filii superstites Henricus, Nicolaus & Johannes. Senior filius Henricus Comes accepta parte exercitus intravit Selandiam. Nicolaus Comes mansit in Jutzia & ob vindictam præclari viri Magni Gerardi occisi. Eodem anno dictum Negels Jebsis in Castro Schundelemborg Holtzati obsidebant. Evicto castro in festivo omnium Sanctorum interfectis Danis ad duo millia & capto dicto Negels Jebsis ipsum rotantes diviserunt, & super quattuor rotas tanquam proprii Domini interfectorem posuerunt. Utrum etiam aliqui de Holtzatis maioribus nobilibus fortunam tantam dicti Comitis Gerardi sustinere non valentes procuraverunt mortem, & proditores extiterunt, non est meum discutere. Nam illo tempore ut prius narratum est omnia Castra dicti Gerardi nominibus terræ impignora-

gnorata fuerunt, & ipsi majorem coquinam & comitatum ferebant, quam eorum Dominus & Princeps terræ. Dicitur etiam quod dicto magno Comiti Gerardo vivente cum magnum & copiosum exercitum de Soldariis & stipendiariis collegerat, requisitus unde stipendia de mense in mensem eis solvere posset & valeret. Ad quæ respondebat, quod voluisset si supervixisset eos induxisse ad terram Dithmarsorum, ubi si victores facti fuerint, invenirent copiosum stipendium, sin autem victi fuerint, interficientur, & sic de eorum stipendiis liberabor. Attamen dicti stipendiarii vacuis manibus mortuo Comite redierunt in terras suas. Henricus Comes dictus Ferreus intravit cum potentia Holtzatorum multorum terram Selandiæ, & in ea Domino pro tempore favente, retinuit multas victorias. Nam omnia castra Selandiæ præter duo oppugnavere habitis castris & civitatibus, prout est moris terræ Daciæ Capitanei solum locentur in castris alii vadunt, hinc inde hospitandum cum equis & servis. Et tandem ob superbiam Holtzatorum cum ipsi semper victores extiterant, Deus dedit eis repulsam. Nam unus nobilis de Danis, qui huic Henrico satis erat fidelis, Selandis etiam multum carus, per traditionem unius de Holtzatis fuit interfectus. Ob quam causam Dani nobiles in Selandia se congregantes, & Holtzatis in villis hinc inde dispersis, una nocte plus quam trecentos armigeros in ore gladii occidebant. Et sic ceteri de Holtzatis territi fugerunt in terram Selandiæ, & ita redimentes terram suam castra receperunt.

CAP. XXII.

Illo tempore fuit in terra Meckelenborg prænominatus Vir Henricus Comes Bellicosus & sagax. Hic a [illegible]

quar-

quarto Romano Rege acquiſivit ſibi titulum Ducatus in terra ſua, ut per amplius Princeps & Dux, ipſi & ſui hæredes ſcriberentur & non Comites. Hic habuit filium Albertum nomine, quem voluit in regnum Sweciæ introducere, cum illis diebus Rex Sweciæ iners & puſillanimis erat. Unde à quarto dicto Domino Comite Henrico ferreo in adjutorium ſuum iniit ſecum pactum, quod ſi filius ejus fieret Rex Sweciæ, ipſe Henricus partem Sweciæ terræ videlicet caſtrum Calmeren cum advocatia & terram Vindland pro ſua parte libere poſſidere deberet, donec & quouſque ſolveret ipſe, vel hæredes ſui, unam magnam ſummam pecuniariam dicto Henrico & ſuis hæredibus, prout hanc promiſſionem in teſtimonium poſteris literas & ſigilla ſua communiret, prout hodie Princeps Holtzatiæ hanc literam habet in ſignum veritatis. Et ſic Principes prædicti ſuis ſimul collectis Sweciam intraverunt regnum obtinentes, & capto Rege puſillanimi prædicto & poſito in cuſtodia in manicis ferreis ſeptem annis. Dictus autem Henricus Comes recepit prædictum caſtrum Calmeren in poſſeſſionem & terram Vinland. Inhabitantes terram Vinland erant rebelles & dicto Henrico Comiti tributum ſolvere denegarunt. Quare collecto exercitu voluit eos ſubjugare, cum autem eſſent in itinere devenit in Wuſten Curiam prænominatæ mulieris & magnæ devotionis *Brigittæ* viduæ, quæ dicebatur Sancta. Et ſi interrogaretur poſſet ipſi Henrico Comiti futura belli prædicere, unde Henricus Comes ipſam obſecrans, ſi quid ſibi de futuro eventu tranſitus ſui prædicere poſſet, quod hoc facere dignaretur. Ipſa autem reſpondit ſibi, quod ſi dictam terram Vinland intrare vellet, abſque armis hoc faceret. Henricus Comes vertens ſe ad ſuos dicebat; Hæc mulier hujus nationis eſt, ego autem alienigena, quæ cum illi, ſi interficerer à Vinlandis, cum armis me expellam in nomine Domi-

Domini. Et ita contingebat: terram Vinlandiæ cum potentia armatorum intravit, & pro libito ſuo uſus fuit, & reverſus in caſtrum ſuum apportato tributo nihil niſi expertus.

Nicolaus Comes Holtzatiæ fratre Henrico abſente remanſit in patria & quædam retinuit caſtra in Fune, quæ impignoravit & præſertim Hakenſowe Benedicto de Alevelde militi viro diſerto & bellicoſo. Et in Jutzia quædam habuit caſtra jam victa alia etiam vincenda.

Nam quidam nomine Ealef (Calef) miles cum duobus caſtris Regni, ſe Comiti Nicolao tanquam homagialem ſubdiderat fidelem. Cui Nicolaus unum aliud caſtrum tradidit ad fideles manus cuſtodiendum. Tunc in Dacia advenit Rex Waldemarus, qui ſucceſſivè recuperavit omnia caſtra Regni. Nam dictus Calef miles togam vertit & Regi Waldemaro prædicto tria caſtra reſtituit. Tunc Rex deriſoriè dixit Tergaghe bonus vitulus eſt, cum duobus caſtris abibat, ut bos cum tribus rediit. Hoc nomen hujus militis Calef eſt nomen Judaicum. Nam Judæi hoc nomine vocitantur. Item Jeſſe eſt nomen Judaicum, & terra vocatur Jutzia. Et ipſi inhabitantes Juten. Et nomen regni Daniæ inhabitantes Dani à nomine Judaico [illegible]. Et iſtis nominibus arguitur, & veriſimiliter præſumitur, quod antiquitus Dani & præſertim Juten de Judæis ſunt orti de tribu Dan. Unde Antichriſtus dicitur naſci futuris temporibus. De iſto Dan, qui fuit unus de duodecim filiis Jacob prophetavit pater ejus dicens Judicabit Dan populum ſuum, fiat coluber in via, mordens ungulas equi, ut cadat aſcenſor ejus retro. Hanc proprietatem hujus Prophetæ Dani & præſertim Juti habent, quia deſiderant & anhelant magnum Dominium & judices fiunt. Sunt etiam Coluber vel ceraſtes abſcondiţus in via mordentes occultè ungulas equorum, ut retro cadant aſcenſores, hoc eſt, ju-

eſt.

fallaces in placitis suis hoc qvod prætendunt, abscondent, donec eveniat. Dicitur secundum chronicas, quod in veritate sunt judæi ab antiqvo. Nam antiquo tempore ita populosa fuerat terra Daciæ, qvod in terra propria suâ non possent se continere & sorte missa ad decimum hominem per totam terram decimum emiserunt id est decimam partem hominum suorum, qvi egredientes de terra sua in pluribus partibus mundi multas fecerunt strages. Parisios in Regno Franciæ navigio devenerunt, totam Angliam subdiderunt, & civitates in ea nominabant nominibus suorum civitatum. In Dacia maximam civitatem Lunden & insulam propè Angliam nominabant Seland. Et totam terram Angliæ nominabant nomine Anglen, secundum nomen terræ inter Slesvig & Flensborg. Ipsi etiam venerunt Romam per flumen Tybrim. Et extremo in Longobardiam. Interim remanentes in propria terra propter conflictus multos cum Slavis & Saxis multis deperditis hominibus, & præsertim in jutzia, cum illa pars terræ regni Daciæ sicco pede potest iniri, tota illa terra fuerat deserta. Ideo fuerant Judæi ab Imperatore missi in hanc partem terræ, qvare juti, id est judæi sunt nominati in hodiernum diem. Dicitur etiam quod Regibus suis sunt communiter plus aliis Danis infesti & infideles. Nam rarò Rex est, qui cum ipsis est pacificus. Et multi Reges narrantur ab eis occisi. Nam Reges ad facies eorum audent dicere, ob perfidiam judæi estis, judæi permanebitis: Quasi dicere volentes. Infideles estis sicut judæi, proprium Dominum suum Jesum Christum sine causa interfecerunt, ita & vos Reges vestros.

CAP. XXIII.

CAP. XXIII

TUnc fuit in jutzia nobilis Domina in caſtro Doraingh, qvæ nupſit cuidam Holtzato nomine Nicolao de Lembecke militi. Quæ Domina habuit, ut relicta, multa bona patrimonialia & dotalia, qvæ defendere non poterat, ideo hunc præpotentem Virum ſumſit in maritum. Qvi Nicolaus Lembecke cum vellet viſitare ſubditos uxoris ſuæ, invenit omnes rebelles, monita ſua pro nihilo ducentes, ita etiam qvod nec hoſpitio eum recipere vellent. Reverſus ad uxorem, qvaliter ſucceſſerat, revelavit ſibi, qvæ reſpondit. Ego ſum mulier menſalia præparare potero, etiam ſatis longa, videatis vos ut habeatis menſam longam & longam. Et tunc ad ſubditos veſtros revertamini cum multa ſeqvela, & tunc apparebunt qvi ſunt noſtri ſubditi. Nam vulgare eſt verbum quod Dani ruſticos non recipiunt paucos, ſed plures oportet recipere, quando per vim ſe oſtendant. Et ita Nicolaus Lembeke adduxit de Holtzatia plures ſodales in armis ſecum militantes, & tunc acceptum Ruſtici ſui eum habebant. Hic Nicolaus Lembeke fuit poſtmodum factus præclarus & prænominatus vir in tota Jutzia. Nam plura alia caſtra ad ſua adquiſivit, propterea Rex Waldemarus Tergage ipſum odio habuit, & ſæpè niſus fuit in mortem ejus ſed non poterat propter potentiam & benevolentiam, qvam circa plures habere conſvevit. Nam dicitur quod Rex inſtiterat quod dictus Nicolaus debebat ſibi homagium præſtare, cui cum Rex juramentum fidelitatis prædixit, Nicolaus reſpondit. Juro quod nunqvam Vobis & Regno veſtro ero fidelis. Cui Rex reſpondit, verum juraſti. Nunquam fuiſti nec eris nobis fidelis. Altera vice Rex fecit eum ad ſe vocari ſub ſalvo conductu ad caſtrum Wardingborg.

Ubi

Ubi dictus Nicolaus æstimans salvum conductum Regis esse firmum, venit ad ipsum navigio. Cum autem Castrum ascenderet, unus Juvenis Camerarius dixit ad eum, Nicolaë est secretum qvod revelare vobis volo, nisi cito declinaveris in aqua ferventi jam posita ad ignem comburamini. Nam ipse Nicolaus erat beneficus in muneribus dandis famulis aliorum, propterea hic Juvenis hoc revelavit sibi. Quo vero audito statim retrocessit ad navem suam multum magnam, & fulcitam armigeris & balistariis. Rex post eum iterum misit nuncios, ut reverteretur ad eum in pace, sed spreto ejus imperio, amplius non visitavit eum. Hic Nicolaus erat in magna amicitia cum Majoribus de Jutzia. Et uni Episcopo ex illis, qui Regi fuerat secretior sub magna fide revelavit verbum absconditum & secretum, quod nunquam etiam veniret propalandum. Scio dixit illi secretum verbum, quod sunt aliqui die noctuque in hoc laborant, quod Regem possint intoxicare, & rogo quod hoc verbum omnino maneat secretum. Ille autem cui revelavit hæc verba statim Regi intimavit. Propterea dictus Rex exivit Daciam, nesciens à quo forte infici veneno posset. Et venit ad Imperatorem Regem Carolum quartum in Bohemiam in Civitatem Pragensem, ubi aliquandiu penes eum manebat. Hic etiam Rex Waldemarus impignoravit castra in Marchia Lotow & Dalemborg in quibus moram traxit.

Comes Johannes prodigus de quo supra, qui fuerat frater Regis Christophori ex parte matris. Hic post obitum suum reliquit filium hæredem Comitem Adolphum, qui duxit uxorem filiam dicti Henrici Ducis Megapolensis Alberti Regis Sweciæ sororem nomine Annam Sterilem permanentem, unde illa progenies Comitum terræ Wagrensium scilicet Kyl, Oldenborg, Plone & paludis Crempe, decessit sine hærede, & post decessum hujus Adolphi

Comitis tota terra Holtzatiæ devenit in unum, ſcilicet Nicolaum Comitem, prout infra plenius narratur. Hic Adolphus erat ſtrenuus vir, & civitatibus Lubecenſi & Hamburgenſi contra prædones & injuriatores in ſtratis terræ ſuæ habuit confœderationem, ita quod Holtzati prædones tempore ſuo non audebant ſe movere. Tempore hujus Adolphi Comitis contingebat, quod duo famuli Hennecken, Lembecken Nicolai Lembecken filii in opido Kylonienſi innocenter fuerant tanquam latrones capitibus truncati, propter quod fore factum factus dictorum Kylonenſium inimicus poſt feſtum Michaelis cum nundinæ ſunt in Eckerenvorde apud campum Geſebecke multos de Kylone cives interfecit & captivavit. Quare dictus Comes Adolphus una cum Nicolao Comite facti inimici ejusdem Henneken, Lembecken, & ex conſequenti etiam Ducis Henrici Jutziæ uxoris relictæ, quæ tenuit in dotem caſtrum Hadersleve & Tunderen. Dicti autem Comites in expeditione exercitus ſui collecti intrantes Jutziam, Comes Adolphus obſedit Tunderen & retinuit, Comes Nicolaus Hadersleve & etiam expulſa Duciſſa in caſtro vicit & caſtrum. Et ſic illa duo caſtra evicta venerunt in ſortem Holtzatorum.

CAP. XXIV.

COmes Henricus ferreus, qui fuerat magnanimus & glorioſus in factis dimittens gubernationem terræ Holtzatiæ Comiti Nicolao fratri ſuo pro acquirenda gloria nominis ſui, cum aliquibus de Holtzatis baliſtariis & armigeris tranſtulit ſe per mare ad Regem Angliæ nomine Edewardus in auxilium ſibi contra Regem Franciæ. Nam dictus Rex Angliæ Edewardus qui antiquitus natus de ſtirpe regia Franciæ nitebatur rehabere regnum Franciæ & reducere

cere in unum cum regno Angliæ. Et hi duo Reges veluti magnæ potentiæ ex utraque parte fecerunt ex remotis partibus terræ bellicoſos viros in auxilium ſibi convocari. Rex autem Angliæ navigio venit in regnum Franciæ, & obſedit munitam civitatem & caſtrum Caleciis apud quam civitatem fuerat, & eſt portus maris, quod interjacet inter Regnum Franciæ & Angliæ, habens in latitudine quatuor miliaria. Nam navigare volentes de partibus Almaniæ ad Hiſpaniam ad S. Jacobum, terram ſanctam, Jeruſalem, Romam, Venetias, Barbaros & ad gentiles oportet per iſtud brachium maris, quod inter Franciam & Angliam interjacet omnes navigare. Et apud hanc civitatem Caloyes eſt, ut dixi, optimus portus pro navium ſecuritate hinc inde tranſeuntium. Ante iſtam civitatem Rex Angliæ in campo & ad longa tempora ad annos caſtra metatus erexit tentoria. Viceverſa Rex Franciæ nobiliſſimus & ditiſſimus Princeps & Rex mundi habens etiam ampliſſimum Regnum, & multos Reges & Regulos, Duces Marchiones, Comites, Nobiles & cives ſub ſe & terram fructiferam etiam collegit ultra hos ſubditos exercitum peregrinum & Regem Bohemiæ Johannem virum bellicoſum cum Bohemis viris victorioſiſſimis in adjutorium ſuum, volens civitatem ſuam prædictam Caloyes ab obſidione liberare adducens exercitum ſuum ad ſupra dictam civitatem, cives autem inhabitantes civitatem & caſtrenſes in caſtrocum ipſi circumdati fuerant à Rege Angliæ terra marique, ſuſtinebant ciborum intolerabilem penuriam, & ad tantam devenerunt famem, quod mures & glires libenter comediſſent, ſi venales fuisſent, & præfame amplius ſe continere non valentes caſtrum cum civitate ad voluntatem Regis Angliæ tradiderunt. Rex autem Angliæ & Rex Franciæ ex utraque parte pro juſtitia obtinenda convenerunt ad bellum. In cujus bello

tam multorum hominum convenientium in unum conflictum acies belli ex parte Regis Angliæ Comiti Henrico cum Holtzatis tanquam viro Juveni forti & bellicoſo fuerant commendata. Ex alia parte belli cuneus Regis Franciæ fuerat Regi Bohemorum etiam victorioſo viro cum Bohemis commiſſus. Aggredientibus exercitibus Deus omnipotens in acie belli Comiti Henrico dedit triumphum, & ex conſequenti toti exercitui Regis Angliæ. Et Comes Henricus Regem Bohemiæ catenatum duabus catenis aureis, duobus ſuis militibus in bello cepit. Sed à ſequentibus in bello fuit propter invidiam, ne dictus Henricus nimiam gloriam conſequutus fuiſſet, interfectus. Et hoc glorioſo opere, quod Deus Comiti Henrico hoc die conceſſerat, dictus fuit & cognominatus ferreus. Rex autem Angliæ ultra omnes ſuos Principes ſui regni Comitem Henricum exaltavit, & Capitaneum exercitus ſui voluit eſſe, propter quam cauſam Angli æ ſibi tanquam advenæ & ignoto principi invidebant multum. Nam una dierum obtenta civitate Caloyes, ex ea equitantes pro pabulo equorum dictus Henricus & ſui ſubditi Anglici æmuli ſui fecerunt ſibi inſidias ſubito in via in eum irruentes tanquam inimicus contra inimicum. Ipſe autem Henricus noſcens eos eſſe Anglicos, ipſi autem vice verſa nolebant eum agnoſcere, & ſic mutuo extractis gladiis & lanceis appoſitis convenientes, Baliſtarii autem Henrici ex Holtzatis optimi præcedentes, jacientes jacula obtinuerunt campum. Et plures de Anglicis interfecti & vulnerati, querelam de Henrico Comite facientes.

Sed Rex novit ſuorum calliditatem, ac quod propter invidiam hæc feciſſent præſumptivè non curavit verba eorum, ſed eò amplius Heinricum Comitem diligebat. Attamen Zelatores in malitiis & fictitiis contra Heinricum Comitem non ceſſabant, fingentes Heinricum dictum Comi-

tem

tem non esse Principem natum, sed ob fortunam nomen Principis usurpasset. Et ad probandam hujus dicti veritatem dixerunt Regi & Reginæ, quam attraxerant in partem suam. Est natura leonum, qvod nobiles principes non lædant, & si Henricus est talis videamus experientiam facti. Rex autem huic dicto non consensit, sed in absentia ejus regina ex inductione æmulorum volebat factum experiri. Nam dictus Henricus Comes habuit in usu, ubicunque in castris esse consveverat semper omni manè in diluculo & ante diluculum de lecto suo surgere solebat, & aspicere portas & muros & audire vigilum diligentiam, etiam propter naturæ suæ commodum superfluum rejiciendo. Propter hanc consvetudinem una nocte leonem, qui stabat in medio castri in cancello transire & exire ad Castrum permittebant, stantes cum Regina volentes videre spectaculum, Henricus Comes ex more in diluculo de strato suo assurgens, Indutus longa tunica super nudo & assumto cultello, cum corrigia pendente in collo, init inferius ad castrum. Statim Leo horribilis sentiens se liberum usus natura sua feroci in Comitem Henricum insiliit.

Comes imperterritus dato sibi à Deo spiritu fortitudinis cultello evaginato dixit ad Leonem. Tu Canis qviesce & jaceas, & ita factum fuit miro modo: statim Leo audito verbo ejus obmutuit & qvievit. Nam legitur in naturis animalium, quod Leo talis est naturæ, quod nullius animalis adventum timet, sed solum audacioris se natura. Et ita arguitur, quod non solùm divina virtute Leo pedibus ejus se substravit, sed etiam naturæ instinctu, cum dictus Comes fuerat valdè audax â natura. Henricus Comes percipiens hoc vice versa transiens ad stratum & Commodum suum fuit male contentus & quam cito habuit Regis præsentiam narrabat sibi factum, addens dicto suo: Domine Rex

multas ſum perpesſus in Curia veſtra inſidias, ſed iſtæ extremæ ſunt mihi intolerabiles, alia fuiſſet via expellendi me, qvam per canes veſtros. rogo licentiam veſtram. Et ſi placet pro ſervitiis vobis impenſis me elargi, ſtabit in arbitrio veſtro, habeo patrimonium & terram in qua vivere valeo, hic diutius manere nolo. Rex autem ſuper facto multum contriſtatus, & quod tam bono & virili Principe carere deberet, promiſit ſibi multa dare caſtra & civitates ſi apud eum manere vellet, ſed flectere eum non poterat. Quare pro meritis ejus aſſignavit ſibi multam promtam pecuniam, & ultra illam annuam dedit penſionem de Regno Angliæ ſcilicet centum nobiliones qvolibet anno ac ſuis heredibus ſolvendam & literis & ſigillo regio roboravit. Quam penſionem ipſe Comes Henricus & ſui heredes ſublevabant, præſertim ejus filius Dux Gerardus per mercatores ſibi de Regno Angliæ apportari fecit.

CAP. XXV.

Comes Henricus rediens in patriam ſuam duxit uxorem filiam ſupradicti Henrici Ducis Magnipolenſis, cujus ſororem Comes Adolphus ſibi etiam copulavit. Hæc autem filia Ducis Magnipolenſis priùs nupta fuit Marchioni Brandenburgenſi nobili viro Romano, à qvo Domina hæc largé ad tempus vitæ ſuæ fuit dotata cum Caſtris Arndesburg & opido Perleberghe. Ab iſta uxore, qvæ fuit ſpecioſiſſima mulierum genuit Henricus Comes tres filios, Gerardum Ducem Albertum & Henricum Comites, & unam filiam qvæ tradita fuit nuptui Duci Pomeraniæ, quæ ibidem genuit filios & filias à ſuo Domino. Illis diebus contingebat, quod Carolus quartus Romanorum Rex & Imperator viſitavit civitatem Lubeke, illac etiam conveniebant multi Almaniæ Prin-

Principes, ibidem etiam Hamburgenſes Conſules aderant poſtulantes civitatis ſuæ libertatem, & inſcribi per amplius immediatè ſub imperio eſſe ſicut Lubecenſes, ad quod concludendum Henricus Comes cum adjutorio Henrici Ducis Megapolenſis qvi fuerat Imperatori multum carus, contradicebant hoc fieri non debere. Allegans quod esſent ſui ſubditi, & in territorio ſuo ſituati. E converſo Hamburgenſes dicebant, quod dudum esſent de manibus Principum Holtzatenſium libertati dediti, & quod ad nullum ſervitium tenerentur, vellent literis & ſigillis Comitum Holtzatorum clarè docere. Imperator autem interlocutus pro ferendà ſententia dictavit, Hamburgenſes ſub Dominio permanere Principum Holtzatiæ. Nam Hamburgenſes in ſignum libertatis imaginem Rolandi in Civitate ſuæ dudum elevabant, ſed hac ſententia reportata Rolandi imaginem projeccerunt. Et in hodiernum diem dicitur in memoriam hujus facti Rolandi pons. Contingebat illis diebus, quod ſummus Pontifex Papa cesſit ab urbe Romana in Bononiam non valens ſuſtinere Regis iram. Hic Papa audita Henrici Comitis Holtzatiæ in regno Franciæ victoria, qvia ejus nomen erat glorioſum, ob inde in diverſis mundi partibus prædicatum, fecit ipſum ad ſe ſuis literis bullatis accerſiri, ut Capitaneus ſuorum ſtipendiariorum & in campo & ſui exercitus esſet, multis donativis & beneficiis promisſis evocari. Cujus tanquam ſummi Principis literis & verbis confidens, & ut etiam peccaminum ſuorum veniam conſequi mereretur, caput eccleſiæ & ſancti Petri vicarium, eâ intentione ut patrimonium S. Petri defendere valeret, Italiam intrando viſitavit, & ad Papam Bononiæ devenit, ubi à Papa benigne fuit receptus, & ſicut prius literis ita & tunc propriis verbis Papæ multa fuerunt dicto Henrico Comiti promiſſa & ſtipendia larga eâ conditione, quod capitaneus Eccleſiæ in bonis S. Petri

tri apud urbem Romanam contra Regem Apuliæ exiſteret, & bona Eccleſiæ defenſaret. Conſenſu per Comitem Henricum adhibito, Papa Urbanus Sextus ipſum ad urbem Romanam Solemniter emiſit, & capitaneo ſuo quem ſuper exercitum in campo habuit ſcriptis ſuis præcepit, ut ab officio deſiſteret & Comiti Henrico traderet Principatus nomen, ac etiam mandavit exercitui toto, qvod in ipſum tanquam in caput Eccleſiæ attenderent & ejus mandatis obedientes eſſent ſine morâ. Cum autem Comes Henricus exiſteret aliquandiu in urbe Romana habuit hoſpitium in ea publicum, prout moris eſt Italiæ. In cujus hoſpitio hoſpes & procurator dictus ex ſigno ante januam, Ad gladium, Theutonicus natus vir prudens intelligens mores Romanorum fraudibus & dolis plenos, exiſtens ſecum in via, qvando Comes Henricus, ſuper exercitum ſibi per Papam commiſſum volebat acceptare præesſendi onus. Capitaneus autem cum eſſet cum ſuis in campo, præſciens adventum Comitis Henrici novi Capitanei, clam de ſuis aliquibus emiſſis armigeris per devia & extra communem viam, tanquam ſi eſſent vigiles & cuſtodes viarum, & longinqvo apparentibus in cacumine montium, ita ut remoté poſſent appareri. Hoſpes Comitis Henrici dixit, Domine mi videtis illos in montibus apparentes, aviſo vos quod iſti ſunt capitanei exercitus emiſſi famuli, & neminem qværunt niſi vos, nam per illam viam oportet nos tranſire, ingraté vult officium dimittere. Ipſe eſt Romanus plenus omni dolo, ſvadeo, ſi placet conſilium meum, quod revertamini ad urbem Romanam & prius plenius approbatis ejus voluntatem, antequam ad eum accedatis. Reſpondit Comes Henricus habeo ſummi Pontificis voluntatem & aſſenſum, qui ſibi ſcripſerat. Nihil habeo ſecum agere, ſi placet ſibi mihi præſentare officium capitaneatus iſto contentus, ſin autem noluerit revertar in viam meam

unde

unde veni. Non habeo aliquam inimicitiam, quod eum & suos fugere debeo. Neque mihi asscriberetur in laudem, quod fugerem nemine terrente, neque etiam aliquando diebus vitæ meæ fugam de campo cepi, visitemus in nomine Domini facies illorum, & videamus quid velint, dummodo scis me certificare quod apparentes sint de exercitu Papæ. Respondit hospes: Domine, certifico vos quod ita. Quia nullius alterius hominis saltem de regno Apuliæ est hic aditus propter arctitudinem viarum, sed timeo videbitis mortem vestram, quia Romani sunt dolosi. Attamen si non vultis retrocedere mutetis habitum vestrum, ut si quærant vitam vestram, quod non ita cito extinguimini. Comes autem faciens juxta consilium hospitis mutavit vestem, qua cognitus & indutus erat, & tradidit uni de suis famulis, & illius vestes reinduebat, & consimiliter de armis. Convenientibus hinc inde simul, apparitores subito in Comitem Henricum & in suos tanquam in hostes irruebant, econverso Comite & suis clamantibus, Amici sumus, nihil profecerunt. Sed interfecto in conflictu, qui erat ut Comes vestitus, cessaverunt à plagis, audientes clamores & verba qui essent, ipsi autem respondebant: De urbe Romana venirent & missi essent à Papâ, & quod ille interfectus esset, quem Papa Capitaneum constituisset supra exercitum ad quem transire volebant. Audito hoc verbo quod talis Princeps fuisset interfectus, apparenter multum dolebant, dicentes quod nescientes hoc fecerant, & de hoc multum tristarentur. Attamen dixerunt, missi sumus à Capitaneo, & quoscunque invenientes, sibi debemus præsentare, oportet vos ire nobiscum. Illis euntibus ad Principem exercitus, & audito verbo quod factum fuerat, Capitaneus ut videbatur, tristis fuit dicens: O utinam viveret Princeps vester! essem multum gavisus, quale diffortunium quod ipse præ-

ſens in congreſſu eſt occiſus, ſi viveret benigné eum reciperem. Alii êconverſo dicebant, mortuus eſt Dominus noſter nihil habemus agere, niſi reverti per viam noſtram, non audentes confidere verbis capitanei. Tandem Capitaneus per juramentum confirmavit, ſi viveret Dominus illorum, quod ſecuré revelarent, nollet eum offendere. Tandem inito conſilio, quia captivi fuerant, eligerunt rei veritatem manifeſtare ſibi. Et ita fecerunt & dixerunt, Dominum Comitem vivere, oſtendentes perſonam ejus. Quem Capitaneus ut Principem decuit, cum honore magno acceptavit. Et inter multa verba dixerat Comiti, quod Papa defraudaſſet eum. Quia officium capitaneatus erat ſibi ad certum tempus commiſſum irrevocabiliter. Et quare ipſum de remotioribus partibus advocaſſet ad officium tale, antequam tempus ſuum exſpiraſſet, & ſi tempus reſiduum expectare vellet, ipſum ad hujusmodi officium admittere non curaret. Unde Comes Henricus liber dimiſſus & honoratus à Capitaneo Bononiam ad loqvendum ſuper hoc facto cum Urbano Papa reverſus eſt. Ubi per aliquot dies fuerat, & Papæ præſentiam ad loquendum ſibi omni die expectaret, videns ſe deluſum, & in ſumtibus deficere, & à Papa nullum habere ſolatium, etiam vix ſibi loquendi ſemel annuit aditum, præmiſit nuncium ad Comitem Aureolanum, nunc Ducem dictum Mediolanenſem, quia Carolus quartus eum prius Comitem creavit Ducem. Ad hunc Ducem miſit, cujus notitiam habuit, quia ſolebat illi de Holtzatia aliquando mittere Slaviones & venit ad eum Mediolanum, ubi honorificé acceptus dictus Dux ulterius miſit eum in Coloniam. Ubi Mercatores ſibi usque in Lubeck pecuniam ſub fide præſtiterunt, tali conditione quod Lubeck antequam propriam terram intraret, maneret, quousque pecuniam mutuatam ſolveret in toto & ita fecit.

CAP. XXVI.

CAP. XXVI.

HIc Henricus Comes dictus, ob magnifica opera ejus ferreus nuncupatus est, obiit Anno Domini, millesimo trecentesimo octugesimo primo sepultus in sepulchro patrum suorum in Itzehoë honorificè, ut decuit Principem, præsente fratre ejus Comite Nicolao & Nobilibus terræ cum largis muneribus & oblationibus terræ commendatus. Comes Nicolaus Princeps benignus & humilis erga suos subditos & fideles, hic fratre Henrico existente in remotioribus partibus supermansit in patria, defendens eam clypeo & gladio contra Danos, Dithmarticos, & alios invasores, quapropter multum collaudandus. Nam ut supra narratur, Rex Woldemarus extra terram pro tempore existens, tamen regnum suum anhelavit gubernare. Et dicunt aliqui, quod una causa fuit, quare extra regnum esse voluit, ut magnam colligeret pecuniam ad redimendum Castra in Fune & Gottorpe cum attinentiis suis, quamvis sine pecuniis ea libentius suscepisset, prout sæpius probavit. Nam castrum Hackenschow, quod Benedictus de Alvelde tenuit, cum magno exercitu oppugnando circumdedit. Ante quod Castrum Rex in propria persona fuit, & una die belli tempestatem prope Stormen attemptavit, primo cum scutiferis servitoribus, loricis Dominorum suorum indutis, quibus occisis cum rusticis idem fecit. Tandem nobiles curiales ejus dixerunt, quare gratis suos exponere vellet, quia dixerunt, non videtis, qvod non poterunt illis resistere in castro, nec eos expugnare cum rusticis, respondit eis, video vos nolle adire, ideo hos quos potero, volo anteferre. Nam mater scutiferorum & rusticorum non est mortua. plures sunt tales. Tamen coram castro prædicto, pluribus inter-

fectis de suis frustratus voluntate sua recessit ab eo. Item in eadem Insula Fune ante Vobarch, ubi Nicolaus Comes castrum struxit in monte Manbarghe Rex Woldemarus Comitem Nicolaum adjuvit. Ubi Nicolaus Comes cum suis econtra expectavit Regem omni die. Et una die cum uxor prædicti Benedicti mortua est, & sepulturæ traderetur, quasi omnes Holtzatici ad exequias properabant, Rex percipiens hæc venit cum exercitu ad Nicolaum Comitem & bellum sibi movit in monte prædicto Manberghe, vincens campum multis occisis & captis de Holtzatis. Comes Nicolaus extincto in bello sibi uno oculo, etiam per quendam militarem de parte Daciæ captivatus est. Extracta lorica & assumpta promissione ad redeundum capiens & victor Comitem Nicolaum licentavit ire quo vellet. Qvi reperiens notum sibi, sic vulneratus de campo recessit ad sua. De vespere vel altera die cum Rex facta & obtenta victoria vellet scire qvaliter res in bello se habuit, & quid captum est, & qui captivi essent, venit unus cum armis, clipeo & lorica Comitis Nicolai. Rex autem videns hæc inter signa inquisivit ubi mansisset ille, cujus hæc fuerat lorica, & qualiter se nominasset. Respondit Ledis, Nicolaum Holtzatum de Rendesborg se nominavit. Ad quod Rex respondit. verum nomen suum imposuit sibi, sed si retinuisses eundem, securior de ipso fuisses. Nam dicitur *esse consvetudinis*, quod Principes cum in bellis capiantur, nisi diligenter custodiantur, redire non tenentur, etiamsi promiserint reiterare. Idem etiam Rex Woldemarus obsedit civitatem Flensborch multis vicibus. Et semel una dierum ipsam incendio combussit. Prope hanc civitatem est mons altus & longus extendens se super totam Civitatem. Hunc montem Nicolaus ad defendendam Civitatem Flensborch propter Regis insultum fecit sæpius custodiri. Nam rustici de

de Parochiis, Struevelde, Hademerſch, Weſtede, Nortorpe, Bor ehovede, Bramſtede Koldenkerken de Kellinghuſen cum inhabitantibus paludem Wilſtriæ, hi dicuntur veri Holtzati. Et horum auxilio ſeniores Comites Holtzatiæ obtinuêre triumphos. Ex his elegit certos viros de magnis villis unum villanum, de parvis duabus villis unum. Hos qvando indiguit, habuit ſecum in armis. Nam dictus Comes Nicolaus ſic ordinavit, quod dicti ruſtici non offendebantur ab advocatis, & quod eqvos valentes tenerent, & arma haberent, præſertim pileum ferreum, ſcutum & trogam ſive diploidem ferrea brachialia & chirothecas ferreas circum amicti baltheis latis & amplis. Ruſtici autem remanentes domi ſtabant, expenſasque illorum qui fuerant cum Domino terræ in campis uſque ad reditum ipſorum in domos ſuas. Illis diebus hæc civitas non fuit murata, & qui civitatem voluerit retinere, oportebat quod montem cuſtodiret. Hic Comes Nicolaus concesſit civibus dictæ civitatis, ut eam muro cingerent pro tutela. Hic etiam Comes ad retinendam civitatem prope eam Caſtrum fecit novam domum, Nigehus conſtrui, ut rege veniente per terram poſſet prope eſſe. Hic Rex Woldemarus Caſtrum Dorninghe, ſuper quo Henneke Lembecke vi patrimonii posſeſſor, duobus exercitibus circumdedit. Cum autem diu ante Caſtrum jacuiſſent, & Dominus caſtri in victualibus defeciſſet, ad ſubveniendum ſibi emiſit clam de caſtro aliquos de ſuis ad amicos ſuos Holtzaticos, ut intrarent ad eum clam in tempore noctis & ita factum eſt. Habuit etiam famulum Raſpe nomine, quem omni nocte de caſtro ad exercitus intromiſit perſcrutando quæ in illis agerentur, & quam haberent diligentiam in vigiliis & cuſtodiis ſuis. Et cum cibaria penitùs defeciſſent, & diutiùs obſervare non poſſet, nocte cum trecentis armigeris electis ex omni Holtzatia, committens

claves cuſtodi portæ dicens illi. Qui prior reverſus fuerit ad caſtrum, hunc intromittas. Exercitum majorem cum clamore magno Holſtenland Frowe von Hemmelricken introivit cum impetu, & ſubito cadens ſuper improviſos relinqvens aliquos pro cuſtodia exitus de exercitu, interficiens & captivans totum exercitum ex una parte ſituatum, cui alter exercitus ex alia parte Caſtri ſubvenire non poterat, retinens omnem ſupellectilem, omnia Clenodia arma & cibaria, avenam, ſiliginem, molitam, cereviſiam & medonem, baliſtas & breviter quicquid habuerunt. Et captivavit ultra ducentos validos & divites captivos. Alter autem exercitus his auditis fugam cito recepit, & non reſpiciens qvaliter abiret. Fertur etiam qvod hic Nicolaus Comes cum ultimus de progenie Weſtenſee obiiſſet, rogatus ab aliqvibus fuerat, qvod uni de tali progenie illegitimo is vellet arma reconcedere, & non ſinere ita eum ſepeliendo in ſepulchrum. Quibus reſpondebat, miſericors Deus (hoc erat commune verbum ſuum,) aſpriolus amplius non aſcendit arborem. Arma horum defunctorum fuerunt nobis valdè dura, amplius non reviviſcant. Nam rubeum aſpriolum deferebant in armis. Illi de Weſtenſee fuerunt militares valdè præpotentes & ſuperbi, & unus de tali progenie cum qvodam Ludero Crummedick habuit caſtrum Rendesborg impignoratum per magnum Gerardi Comitem, quod filii ejus Henricus & Nicolaus volentes rehabere non potuerunt. Tunc opidani Henricum Comitem fractis ferris valvarum opidi intromiſerunt Dominum ſuum Comitem, & obinde dicti opidani fuerunt ab eodem Henrico & fratre ſuo Nicolao libertati dediti, quod exactionari non deberent. Et habito opido unus ſagittarius Comitis Henrici capitaneum in Caſtro ſagitta interfecit, & ita caſtrum reſtitutum fuit Dominis ſuis.

CAP. XXVII.

CAP. XXVII.

DIctus Nicolaus Comes habuit uxorem matrem Alberti Ducis Saxoniæ, qui machina ante Rekeling erat in uno crure percusſus & obiit, ob cujus amorem eam ipſe fuit [etiam ipſe affuit cum] Dux Saxoniæ, Marſchalcus Elector Imperii, & Dominus Lunæburgenſis cum Lunæburgenſibus, Caſtrum *Luneburg* fregerunt, Et Magnum Ducem Brunſvicenſem tanquam Dominum abjecerunt, iſtum Ducem Albertum revocaverunt in Dominum ſuum. Attamen Magnus Dux retinuit caſtrum *Harborch*, unde Luneburgenſes multum vexabantur. Qvare ad petitionem illorum Dux Albertus dictum caſtrum obſedit. Et Comitem Nicolaum in auxilium poſtulavit. Cujus petitioni annuens, venit cum multis Holtzatis, & præſertim cum Villanis de palude Wilſtriæ, quos cum rogaſſet ut ſecum in Hamborg tranſirent, ita proni & fervidi fuerunt ſibi ad famulandum. Cum Comes non plures quam ducentos in expeditionem poſtulasſet ipſi reſponderunt, quod non tam paucis ſed cum pluribus ſcilicet mille ſibi ſuccurrere non formidarent, & ita mediantibus illis de Wilſtriâ cum pro illo tempore hæc palus fuerat plena hominibus & divitiis, caſtrum Harborg cum machinis vicit. Et aliquandiu pro expenſis proinde factis in pignus retinuit ad cuſtodiendum. Hic Nicolaus Comes poſt obitum Regis Waldemari in terra ſua ad tempus ante finem vitæ ſuæ pacis reſpiramen habebat, & Deum cœli glorificabat, qui eum à tam potente Rege & inimico ſuo liberabat. Hujus etiam tempore contingebat, quod Comes Adolphus ab hac vita ſine herede decesſit. Nam dictus Comes Adolphus majorem partem Holtzatiæ terræ hereditatio jure posſidebat ab antiquo. Nam proavus

avus hujus Adolphi, etiam Adolphus vocatus, qui exinde ut terram Holtzatiæ, qvæ fuit quaſi tota ſub poteſtate Regis Canuti Daciæ poſſet eripere de manibus ejus, quod ſibi imposſibile humano modo fuerat, voto ſe aſtrinxit recurſum habens ad Deum omnipotentem, ut ſi triumphator exſtiteret, ordinem Franciſci Sancti fratrum minorum intrare vellet, prout etiam prius narratum eſt, Deo cooperante ad implevit. Hic Adolphus Comes erat de domo Schowenburgenſi natus, prout etiam plures ante eum de tali domo nati, etiam nominati Adolphus rexerant terram Holtzatiæ in magna virtute ab initio Chriſtianitatis. Qvando intravit ordinem habuit duos filios, unum dictum Johannem, alium Gerardum. Ab his fuit terra Holtzatiæ diviſa. Senior Johannes majorem & pingviorem partem retinuit ſcilicet terram Wagriæ, Kyl, Plone, Lutkenborg, Oldenborg, Oldeslo, Segeberge, & partem paludis ab una parte fluminis Store à Bredemberge usque ad Albeam & Hamborg. Alter autem frater junior Gerardus reliquam partem, qvanquam invitus recepit Idzeho, paludem Wilſtriæ, Hanrow & Rendesborg. Iſte Johannes Comes, qui majorem partem terræ retinuit, fuit avus hujus Comitis Adolphi ſine heredibus defuncti. Comes Nicolaus ſuperſtes, qvi erat pronepos primi Gerardi & posſeſſor terræ Holtzatiæ de conſenſu ſeniorum Conſiliatorum terræ, totam terræ Holtzatiæ reduxit in unum Dominum datis pecuniis, & certa parte terræ in palude Crempis ipſis Comitibus Adolpho & Bernardo fratribus Dominis Schowenburgenſibus, qui in uno gradu proximiores fuerant pro parte hereditatis ſuæ.

CAP. XXVIII.

CAP. XXVIII

POſt mortem vero Waldemari Regis Daciæ filia ejus Margaretha habens filium unum ex Rege Norweyhaken, cujus uxor, erat nomine Oleff, adoleſcentem in Regno Daciæ aſſumto diademate & ſceptro regni valde aſtutè cepit regnare, & regnum Daciæ, Sweciæ & Norwegiæ duxit in unum. Nam Albertum Regem Sweciæ in lites movit ex eo, quod regnum per vim occupaverat, adducto exercitu in bello vicit, & ſeptem annis eum in vinculis tenuit, & totum regnum revocavit. Regnum autem Norwegæ jure hereditario ad regnum Daciæ cum aliis regnis cumulavit. Iſto tempore dicta Regina aſtutiſſima mulier plures ignes ſimul eodem tempore accendere nolebat, advocans Nicolaum Comitem Holtzatiæ & cum eo perpetuæ pacis fœdera ſtabilivit, & ipſum in patrem elegit, & ſupernominavit. Ac Comitis Henrici ferrei fratris ſui filio Gerardo de conſenſu Conſiliariorum totius regni cum ſolemnitate debita, cum banderiis in caſtro & oppido Nuborch in terra Fumia totum ducatum Jutziæ ſive Sleſwicenſem ſibi & hæredibus ſuis ipſa Regina, cum prædicto ſuo Rege Olavo tunc adulto in throno majeſtatis ſedentes coram multis aſtantibus Epiſcopis, Prælatis & nobilibus regni Daciæ ac terræ Holtzatiæ conceſſit in feudum perpetuo poſſidendum. Dictus Gerardus tunc Dux Sleſwicenſis creatus & intitulatus, flexis genibus coram Rege Olavo, inveſtitura ducatus accepta dicto Regi Olavo & Regni ſucceſſoribus fecit homagium pro ſe & hæredibus ſuis, & fidelitatis præſtitit juramentum: Conſimiliter ſenior Comes Nicolaus & Albertus dicti Gerardi Ducis fratres juramentum fidelitatis præ-

ſtiterunt. Dux vero Gerardus illuſtris pro ſe & ſuis veris hæredibus armis ſubſequentibus demum fuit inſignitus &c.

Comes Nicolaus ſtrenuus in armis cum Dithmarticis ſæpius habuit conflictum, quia Dithmartici ſunt in conſvetudine, quod ſua omnino volunt illæſa retinere. Et quando injuriantur à ſuis vicinis in modico damno, per vim duplum rapiunt viceverſa. Et cum ipſi damnum inferunt terris adjacentibus pro nihilo reputant, & dicunt quod non ipſi ſed eorum fatui hoc fecerunt. Si ex eis aliquis ab extraneis interficitur, hunc pro centum marcis antiqvis ſolvi volunt, & idem jus obſervant in occiſis ab eis, ſed cum difficultate jus ab eis haberi poteſt. Hi Dithmartici ſine Principe & capite viventes faciunt, quæ volunt. Et una dierum exierunt aliquando de eis rapinam in terra Holtzatiæ faciendo. Et Comes Nicolaus cum pro illa vice propter ibidem adeſſet, & audito hoc cum paucis ſuis curialibus de menſa ſua triginta, & Collectis Holtzatis de parochiis, Steneveld e, Hademerſchen inſecutos eos propè terram ſuam in loco, qvi dicitur Tipperslo, rapinam ducentes. Qvi Nicolaus unum de ſuis præmiſit ad videndum potentiam, & multitudinem ipſorum. Qvi reverſus dixit, tot ſunt qvod impoſſibile eſt nobis, illos vincere poſſe. Cui reſpondit: Miſericors Deus, cur incutis nobis timorem, volumus approximare illis, & videre eos qui rapinam ſubditorum noſtrorum ſecum ducunt. Dolemus enim & eſt crimen noſtrum, ſi ſic nobis præſentibus evadant, & ita cum ſuis acceſſit propius. Et ipſi Dithmarci ex adverſo ſtabant, lanceis ſuis ante ſe fixis in terra, acies lanceorum ſolum oſtendentes. Ubi dictus Nicolaus Comes dixit. Hic ſunt juvenculæ choreas ducentes, qui per amplius voluerint honorari intret mecum nomine Domini hanc choream. Ordinata acie & diſpoſitis a-

liqvi-

liqvibus eqveſtribus, qvi à retro Dithmaricos invaderent, in Dei nomine bellum intravit. In qvo bello unus ex Dithmarticis forte indutus dyploide Comitem Nicolaum præ aliis pugilem diu ſecum pugnando elegit, quem non propria vi, ſed divina reverſa manu cum gladio à ſummo usque ad ſellam eqvi uno ictu per medium diviſit. Et tandem victis & occiſis multis de Dithmarciis in bello ipſe Comes Nicolaus victor permanſit. Et tot de Dithmarcis majoribus fuerant percuſſi, quod eo vivente non amplius exire ſuam terram præſumebant. Et ex poſt ipſi Dithmartici cupiebant pacem cum Holtzatis. Literæ treugarum inter ipſum Comitem Nicolaum & ipſos Dithmarticos in hunc modum fuerunt confectæ. Qvod ipſi Dithmartici debent eſſe liberi in terra Holtzatiæ ab omni novo telonio & exactione & eorum navigia in Egdora & Trejia, & qvod nullum damnum per terram Holtzatiæ ipſis debebat inferri, qvod ſi contingeret Holtzatii hoc reſtituere debent. Et quando Holtzati ipſis damna ingerunt infra menſem debent compenſare. Et ita viceverſa. Omnes articulos ipſi Dithmartici literis & ſigillis ſuis Comiti Nicolao ſigillarunt. Iſtis ſervatis debuit pax eſſe inter ipſos ſemper. Et qvi alterius voluerit fieri inimicus, debet ad ſex hebdomadas ante parti adverſæ notificare diffidationis diem. Et ita ad tempora Gerardi Ducis, obſervatum fuit. Idem Nicolaus Comes clemens & humilis fuit erga ſubditos ſuos, qvando ruſtici offenſi ab advocatis ſuis fuerant, ipſum Comitem in propria perſona viſitabant, proponentes coram eo verbum ſuum. Et pro conſvetudine habuit ex clementia libenter eos audire. Et qvando ruſtici leniter ad eum acceſſum habere non poterant, ipſe declinavit ad eos inqvirens, ſi aliqvid eis obeſſet. Et qvicqvid ei dicere habebant, ipſe audiebat, & ſæpius ſententiam pro eis contra advocatos ſuos tulit. Nam

(K.) 2 anti-

antiqvam libertatem voluit eis omnino ſervari. In officiis divinis cum ſenuerat erat ſedulus, & perſonis Eccleſiaſticis & Monaſticis erat benevolus. Nam in Monaſteriis Comes Adolphus ſuos venatores cum canibus tenere ſolebat. De qvibus tam venatoribus quam canibus Monaſteria gravabantur nimium. Hunc abuſum delevit, & Monaſteria a tali onere liberavit, qvare Monaſticæ perſonæ pro eo ad Deum intercedere ex debito ſemper tenerentur. Hiſtrionibus & adulatoribus non attendebat. Nam ſemul unus magnus Hiſtrio & adulator de regno Daciæ venit ad eum in Idzehoë portans ſecum plures veſtes pretioſas & ornamenta aurea ſignorum armorum Danorum nobilium quem introeuntem ſuam curiam ad infimam menſam fiſtulatorum juſſit ſedere. Poſtmodum prandio facto miſit quatuor ſolidos ad bibendum pro quo facto unus de conſiliariis ſuis dixit. Domine non decet vos tam magnam perſonam quam omnes ita clenodiis ornaverunt & honoraverunt, tam exiguo munere ſalariare. Ipſe enim veniens ad alios Principes redarguet parcitatem veſtram, & vos infamat. Cui reſpondit, miſericors Deus, qvid ille Ribaldus qværit à me, cum ipſe prætioſiores veſtes me portat? Et in qvo vilis neqvam me poſſet infamare? Nihil à me amplius habebit. Comes iſte Nicolaus obiit in Curia Oſterhoff prope Idzeho, Anno Domini milleſimo, qvadringenteſimo, plenus dierum bonorum & bonæ famæ. Et ibidem in ſepulchro patrum ſuorum terræ commendatus. Hujus ſolemnes exeqviæ factæ non fuerant, ſed remiſſio modo, qvi Domino Jeſu feliciter nunc, & in ævum reqvieſcat in perpetua pace Amen.

CAP. XXIX.

GErardus Dux Slefwicenfis & Holtzatiæ Comes duxit uxorem de ftirpe regia & imperiali *de Domo Brunfvicenfi*, fororem Ducum Bernardi, Henrici, & Friderici nomine Elifabeth, de qua tres filios generavit, Henricum, Adolphum, & Gerardum. Et duas filias. Una copulata fuit Balthazero Domino Slavorum, de quo non generavit. Sed demum poft Viri obitum, fecundo fuit tradita Comiti Theodorico de Oldenborg robufto, â qvo genuit filios tres, Chriftianum, Mauritium & Gerardum, & filiam unam nomine Alheydis traditam nobili Comiti Ernefto de Arnften & in brevi obiit in Domino. Secunda filia fuit per Margaretham Reginam Daciæ tradita Chrifto in matrimonium in clauftro Waften in Swetia ordinis S. Brigittæ virgo confecrata. Hæc virgo Jugeborch nomine, tranfactis aliquibus annis electa fuit in matrem dictæ domus Waften cum majori reverentia qua decuit, & tam in fpiritualibus quam in temporalibus domui & perfonis monafterii præfuit gloriofe. Gerardus Dux Slefwicenfis habuit fratres duos Albertum & Henricum. Ifte Henricus iuit ad Studium Erfordenfe, & electus fuit Epifcopus Ofnabrugenfis, facta fecum difpenfatione à fede Apoftolica manfit fine ordine facro. Albertus Comes duxit uxorem de Domo Ducum Saxoniæ, fed non diu fupervixit, ideo heredem non reliquit. Nam Ericus Dux Saxoniæ gener ejus Dithmarticorum inimicus intrans per terram Holtzatiæ fpoliavit Dithmarticos & recesfit per terram Comitis Alberti in domum fuam, ducens Dithmarticos captivos nemine prohibente, ea de caufa Dithmartici conquerentes Duci Gerardo Archi Epifcopo Bremenfi, & confulibus civitatum Lubicenfis & Hamburgenfis, atque aliorum, quod contra De-

um & justitiam & contra eorum privilegia à Duce prædicto per terram Comitis Alberti forefacti conscii erant, subfide prædati, rogantes prædam restitui, damna resarciri atque talia emendari. Qvapropter Dux Gerardus fratre suo Alberto ad se vocato, coram consiliariis utriusque quod sic Ducem cum rapina permisisset quiete per terram transisse, ipso non conscio & sine culpa sua non esse potuisse, publicè fratrem suum inculpavit, allegans honorem parentum fuisse, semper servasse fidem. Et quod jam à Dithmarticis fideifractores dici deberent, esse conturbatus. Ad quæ Comes Albertus respondebat, & juramento affirmabat, quod nescius fuisset facto & consilio Ducem Ericum Dithmarticos velle spoliare, & hæc per terram suam duxisse eo etiam nesciente. Qvo audito Dux multum fuit gavisus, & statim uterque tam Dux quam Comes rescripserunt talia per Dithmarticos querelata fuisse, & esse non vera, & Dithmarticos propter figmenta prædicta statim diffidabant. Dithmartici audita Comitis Alberti innocentia pœnitentia tacti per consules Civitatum Lubecensis & Hamburgensis & cœterorum ut dicitur pacem requirebant. Addentes si in aliquo per scripta sua peccaverunt, vellent emendare arbitrio bonorum virorum. Isto non obstante Dux & Comes non confisi verbis adulatoriis Dithmarticorum solam vindictam consequi prætendebant. Et in hoc istorum Principum apparebat, ut timetur, Zelus vindictæ, non humilitas neque clementia. Isti Principes fuerunt Juvenes, & inexperti: Eorum consiliarii, potentes, divites elati, ambitiosi, & dictos Principes se ad vindicandum multum induxerunt, ut dicebatur. Consules dictarum civitatum pro concordia erga Principes prædictos sæpius nisi sunt. Ponentes dies placitos inter eos, sed nihil proficere potuerunt. Tandem Principes prædicti Dux & Comes cum magna potentia terram

Dith-

Dithmarticorum intraverunt, caſtrum ante Meldorpe in Delsbrugge ſtruxerunt ſatis forte. Ad quod poſtmodum deponendum, Dithmartici ſe congregantes, multos ante caſtrum iſtud interfectos, plures vulneratos reportabant. Altera vice iterum cum potentia venerunt in Meldorpe Dux & Comes, ubi milites percuſſerunt plures ob victoriam oppidi talis. Sed eadem die nullus ex Holtzatis in eo audebant pernoctare. Caſtrum Hanrowe ante terram Dithmarciæ Dux & Comes munierunt palis longis & ligneis & novis domibus atque foſſatis. In quo caſtro Henricus de Alefelde miles capitaneus, & quaſi totius exercitus exiſtebat caput. In quo caſtro erat præſidium contra Dithmarticos pugnantium. Inſuper de caſtris Svaveſtede & Tilimburg Dithmartici vexabantur, & vice verſa Dithmartici quotqvot comprehendebant crudeliter ſine miſericordia necabant. Pluries & ſæpisſimè Holtzati cum Dithmarticis habebant conflictum, aliquando iſti, ſæpè illi perdiderunt. Inſuper Dux cum Comite intravit terram Dithmarciæ in Northamme. In qva expeditione Comes Albertus præ nimia commotione iracundiæ, eò quod majores de. exercitu noluerunt eum audire, datis calcaribus eqvus curſum fecit, & improvidè cadens cum equo læſit ſe multum poſtmodum in breve obiit videlicet Anno Domini milleſimo, quadringenteſimo tertio in profeſtoMichaelis & ſepultus in Idzeho. Attamen Deus illa vice reſpexit Holtzatos in laqveo poſitos & concluſos per ventum validum flantem aquas maris ad Egdoram ita ut agger Ulendam inter Dithmarticos de Heide, & illos de Northamme à vi & inundantia aquarum rumpebatur. Alias illo tempore in Northamme omnes occiſi fuiſſent. Et eſt illa pars terræ circumamicta palude ceſpido molli ab una parte, reliqua parte Egdora, & parva ſemita, & aditus ejus per quam oportuit omnes intrare, & exi-

& exire. Et ita Deo dante exibant cum rapina magna vice illa.

CAP. XXX.

NAm dicta terra Dithmarciæ à parte Albeæ eſt flumen magnum, intrans mare Occidentale & invincibile navigio accedendo eam. Et bis in die naturali, h. e. ab ortu ſolis uſque ad ortum talis habens fluxum & refluxum, proprie Ebbe und Sloth. Terra Dithmarciæ extendit ſe in longitudinem penes ripas Albiæ, & in fluxum creſcit usque ad aggerem, in refluxu diminuitur, & decreſcit in recedendo quaſi ad medium milliare converſo ab aggere, ita quod tunc terra illa eſt ſine aquis. Et illa terra per quam bis in die iſta aqua pertranſit manet humida, mollis, ut lutum lubricum, ita quod nec pedeſter neque eqveſter eſt illac tranſitus. Etiam navigio non poteſt fieri acceſſus, & recedente aqua manebant in humo naves. Et non poſſunt applicari naves magnæ etiam in pleno refluxu. Qvare à parte Albiæ non eſt acceſſus ad eam ſaltem cum multis contra velle ipſorum à parte meridiana, ab occidente eſt flumen Egdora, etiam habens fluxum & refluxum, fluens inter Friſones & Dithmarciam, & ab Albea munit terram illam, usque in Tilemborg, à Tilemborg usque Alverſtorpe ſunt deſertæ paludes immeabiles. Et ab inde à parte aquilonari à terra Holtzatiæ eſt aſcenſus ſatis largus ſicco pede in terram illorum. Et ex conſequenti ab oriente eſt palus Wilſtriæ, etiam ſatis ſtrictus acceſſus ad eam. Hæc eadem terra Dithmarciæ inter ſe ipſam hinc inde, in diverſis ſuis angulis eſt multum firma & paludibus cuſtodita, multis nominibus nuncupata, Suderherſtede Bocklemburg, Norderherſtede/ Alverſtorpe, Tellingſtede. Leviter hæ parochiæ ſunt

ſunt deſtruendæ in ſicco ſine munitione poſitæ. Aliæ autem parochiæ in Suderſtrandte/Eiderlande Brunsbuttel & Merue difficulter, parochia major totius terræ Meldorp minus difficulter deſtrui poteſt. Sicut parochiæ infra Hammen conſtitutæ, Honningſtede, Lunden & Weddingſtede veluti in Northamme, ſed tam cum magna potentia oporteret has partes aggredi. Sed quid hæc? Nam tota potentia & cor terræ totius eſt in Nortſtrande in parte parochiæ Meldorpe, Oldenwurden, Weslingburen, Buſen, Nigenkerke & Hemmel. In his parochiis majores honorabiliores & ditiores morantur, & acceſſus valde difficilis eſt ad eos. Inſuper Dithmartici ſunt fortes viribus audaces & agiles, communiter longæ ſtaturæ ſine multis carnibus complexionati, & hoc ſemper præſupponentes terram & patriam ſuam liberam ſine exactione ſemper retinere, aut mori in continenti pro libertate patriæ. Etiam cum inimicitias in terram habuerint, omnis diſcordia inter eos ſemper & tamdiu manebit ſopita, quo usque finem abextra habent litis ſuæ, ſunt infideles ſi capiantur, fidem non ſervant, pecuniam pro redemptione corporis ſui ſi captivi deportantur, etiamſi divites ſunt, dare non habent poteſtatem. Immitiſſimi homines quotquot reperiunt necant crudeliter, occiſa corpora non tradunt ſepulturæ neque ab amicis occiſorum permittunt tradi. Fruſtra contendunt dicti Dithmartici, & minantur in propria in invicem verbis contumelioſis, ſpicula * * & non auſi ſunt gladium evaginare. Immorigerati, cætera proprias ædes, alimenta vorant, ut canes, illudantur etiam corporibus exanimatis, nudant illa. Et mulieres Dithmarticorum ſunt ut feræ, & lupæ rapaces, pro majori parte capita oblongata, ut ſues habentes, audentes interficere, illudere. Et etiam ſtomachos ex corporibus defunctorum extrahere & ſuper altos baculos ponere *divinantes* in illis. Etiamſi terram il-

lorum qvisqvam devicerit, fides non eſſet eis adhibenda. Et ſicut priores ſuos Dominos interfecerunt, ex conſeqventi foret timendum & ſeqvaces. Dicitur commune verbum in propria terra illorum deriſoriè, oſtende manum, creſcunt crines in ea, eſt tibi credendum. Unde qvidam Carminator dixit de eis. Eis tu credideris, crines ſi non inveneris in tuis manibus? Æſtimatur qvod Dithmartici citius per cautelam & attractionem aliquorum majorum de ipſis datis muneribus & exaltatis illis contra alios, qvam per potentiam ſubjici poterint. Sunt avidiſſimi homines, & libentiſſime capiunt munera, & ita forte perpetrarent inaudita. Unum etiam attendendum qvod terra ipſorum eſt multum populoſa, & ad ſex millia virorum electorum, ad bella valentium, & ad minus cum tot electis armigeris exercitatis, absqve vulgo foret eis occurrendum, qvod potius mori cupiunt liberi, qvam in ſervitute vivere.

CAP. XXXI.

Iſta diſcordia inter hos de Holtzatia & de Dithmarcia aliqvamdiu ſtante. Ac etiam Conſules de civitatibus Lubecenſi & Hamburgenſi interponentes ſe libenter vidiſſent pacem inter eos. Dux autem Gerardus præmortuo fratre ſuo Alberto noluit pacem cum Dithmarticis, niſi ipſi ſubjectis & factis tributariis, qvod Dithmartici annuere noluerunt. Neqve Conſules civitatum hoc conſulere voluerunt. Et ſic ſuſpicabatur contra prædictos Conſules per Dominum Ducem non immerito. Interim Dithmartici convenerunt ad demoliendum caſtrum in eorum terra noviter in Delfbrugge conſtructum. Ubi pluribus ex ipſis interfectis & Capitaneo Baleff Boykenſſorem *pixide* eliſo & capite ejus ſuper

per palo posito confusi recesserunt. Vice versa Holtzatici totam terram Dithmartiæ in sicco positam igne combusserunt. Vaccas, eqvos, oves & boves, capras & porcos, & multos homines captivos reducentes. Reliqvi autem de sicco inpaludem hinc inde fugi-bant ibidem servientes. Demum Dithmartici Domino Duci per prædictos Consules de Lubek & Hamborg, ut pacem habere possent magnam summam pecuniarum ut dicitur solvere & dare una vice præbuerunt. Dux autem ratione motus noluit ita, sed quod semper annuatim tributum solverent, & essent subditi sui postulabat. Habuit enim à progenitoribus suis privilegium antiqvum forte & magnum sigillatum per universitatem dictæ terræ Dithmarciæ. In quo protestantur fide præstita corporali, perpetuo se obligasse nobili viro Domino Gerardo Comiti Holtzatiæ & suis justis hæredibus ipsis astare, eosdemque manu juvare in districtu Dominii sui & extra, contra qvemlibet hominem ipsos infestantem, ac pacis eorum tramitem modo aliquo perturbantem. Audi hic novum mirum illud privilegium est, de datis millesimo, quadringentesimo quadragesimo octavo, inter alia privilegia Principum terræ sanum & illæsum. Hoc faciendum Dithmartici renuerunt, sed propter pacem ultra summam promissam ipsi Duci & suis hæredibus dissimulabant velle ut apparuit contra inimicos terræ Holtzatiæ in aliquibus personis de terra sua subsidium deferre, ut & ipsi vice versa essent defensi, sed non expressè ut tenebantur juxta tenorem privilegii, de quo, ut supra. Super istis placitis partibus deliberantibus Dux Gerardus magnum interim collegit exercitum, & quod placitis verbis habere non poterat, per vim jure suo medio consequi anhelabat. Et in die Oswaldi Regis & matris, anno Domini millesimo quadringentesimo quarto in manu forti in Suderhamme bello ordinato

cum pluribus intravit. Hæc Suderhamme habet munimen fossata duo vel tria in palude & sylva condensa posita, & tali sylva est stricta via lapidea ad balistæ jactum posita, ubi dictus Dux Gerardus cum suis intravit, & vexillum Sagittariorum cuidam Henrico de Alvelde militi commisit. Alterum vexillum Nicolao de Alvelde suo fratri præsentavit ad habendam tutelam super sagittarios. Dictus autem Henricus de Alvelde pompose se habens collecto spolio vaccarum & incendio facto aliquarum domorum de Parochia Lunden & Weddingstede, etiam unum molendinum ad ventum seu *flemulam* destruere aliquandiu nitebatur. Ita ut Dithmartici interim colligere se valebant, & hi duo fratres Henricus & Nicolaus de Alvelde milites nullus alteri deferre volebat, neqve præire, quamvis Henricus præire debuisset, sed ut virilis & intimidus appareret, diutius expectavit. Duce autem Gerardo in dicto loco Hamme manente cum suis & expectante, spolio ante emisso, cum rusticis terræ Holtzatiæ versus Hamrow. Et illis fratribus de Alvelde advenientibus scutiferos ante se exire coëgit. Ex quibus scutiferis à Dithmarticis super fossatum advenientibus aliquibus interfectis, & rumore facto inter juvenes, Dux æstimans quod scutiferi ut solent inter se distrigarent ac volens eos compescere, veniens ad locum rixarum, ut sibi videbatur, deferens baculum, proprie einen Plochstöcker in manu, Dithmartici ipsum videntes vulnerando in caput, super quod pileum ferreum non habebat, statim occidebant, nemine de suis armigeris secum existente. Quo occiso statim horribilis inter juvenes clamor & rumor inopinatus factus est omnibus per prædictam sylvam Hamme ad terram Dithmarciæ retrocedentibus, unus contra alium, se invicem prementibus, & ad terram de equis cadentibus præ angustia & timore spes salutis est adempta. Aliquibus con-

conſulentibus & dicentibus equos abjiciendos & pedeſter abeundum, aliis vero renitentibus & in ſuos eqvis manentibus priores & ante ſe proprios ſuos commilitones multos ſupprimebant. Et qvotqvot de equis deſcendebant in dicto loco interfecti manebant. Et quilibet de Holtzatis & exercitu Ducis elegit, qvomodo extra dictam Hammen exire valebat. Aliqui dimiſſis equis ad paludem immeabilem ex utraque parte Hamme tranſeuntes æſtimando ſe poſſe pertranſire, aliqui etiam equitantes ad Heidam, & ſic evadere poſſe arbitrati qui omnes interfecti ſunt, alii & quam plures per viam Hamme qua intrabant ubi à dextris & ſiniſtris ſuper foſſatum ſtabant, Dithmartici lanceas in manibus habentes pertranſientes vulnerabant, plures de equis dejiciebant ad terram occidentes. Et in hac via plures equi vulnerati jacentes & calcitrantes, ita quod inæſtimaliter à manibus Dithmarticorum divina favente gratia evaſerunt. Et dicebatur quod pauci ſcilicet duodecim nudi de Dithmarticis à principio ſcilicet Ducem & juvenes ſcutiferos invaſerunt, & quod Deus cœli dedit illis triumphum tali die. Et omnes electi de Ducatu Sleſwicenſi & terræ Holtzatiæ, tam in Nobilibus quam in civibus & Colonis remanſerunt. Nam gemma & lucerna Holtzatiæ in præclariſſimis viris fuit proſtrata, illuſtris Princeps primus Dux Gerardus Sleſwicenſis devotus & pius non demeritis ſuis ſed Conſiliariorum ſuorum irrecuperabile damnum illis remanſit. Hennecke Lembecke bellicoſus & victorioſus contra Regem Daciæ. Hic ut agnus occiſus fuit. Wolff Poggewiſhe miles bonus dictus ab omnibus. Ambo illi prædivites fratres Henricus de Siggem, miles Marſchalcus, & ove de Siggem, & quamplures milites in numero ultra duodecimum de Holtzatis, de extraneis Gerardus Schulte miles, ita quod in numero ultra trecentos nobiles

illo die in hoc loco fuerunt trucidati. Qvorum & omnium interfectorum animæ requiescant in pace. Hac strage facta inventi fuerunt duo scilicet Wolff Poggewische junior & unus Ranzow inter interfectos viventes, quos pro victoria in vita reservabant, per quorum redemptionem castrum in Delffbrugge constitutum viceversa demolitum. Corpora vero interfectorum, præter corpus Domini Ducis, quod magnis precibus fuit redemptum, & forte aliorum trium vel quatuor, quasi canibus ad devorandum data insepulta remanserunt. Corpus Domini Ducis in Idzeho traditum fuit sepulturæ: vexillum unum Ducis in Meldorpe in Ecclesia aliud in cor terræ, hoc est in Oldenworden in Ecclesia pro memorabili facto alte in baculo ad videndum collocabant. Multa Spolia in electis equis armis vestibus & armamentis de margaritis congregabant. Qvia nunquam ante neque etiam postea ad longa tempora recordabantur, ita Holtzatos cum clenodiis margaritis, aureis & argenteis vestibus ad bellum procesfuros.

CAP. XXXII.

HOc bello peracto iterũ fuerunt treugæ Dithmarticos in terra Holtzatiæ in Egdora & Treya sine telonio liberos esse, atque nullum damnum per terram Holtzatiæ ipsis ingeri à quocunq; & si factũ fuerit statim resarciendum fore, & ita viceversa Holtzatos in terra Dithmarciæ sine telonio esse, atque nullum damnum ipsis per eorum terram Holtzatis fieri aliquo modo. Et istis servatis debeat inter Holtzatos & Dithmorticos firma pax esse. Ita videlicet quod cui non placuerit sexta hebdomada ante parti inimicitias nunciabit & diffidabit, Et si alicui ex utraque parte aliquid nocitum fuerit, de-

debeant majores terrarum Holtzatiæ & Dithmarciæ ſuper hoc in termino in loco placito convenire & damnum planare ſine mora. Relicta Domini Ducis Gerardi Eliſabeth flebilis & mœſta hæc placita treugarum ſub brevi ſtilo Dithmarticis ſigillo ſuo roboravit neceſſitate urgente. Ac Dithmartici vice verſa ſigillo terræ ſuæ conſimiliter fieri decreverunt. Patria Holtzatorum iſto tempore ſub triſtitia remanente. &c. Dictus Dux Gerardus reliquit poſt ſe tres filios heredes, Henricum ſeniorem ſeptem annorum, Adolphum quaſi trium annorum, & Gerardum adhuc in utero matris exiſtentem, ac duas filias unam per Reginam Daciæ in Monaſterio Waſten in Swecia, ubi S. Brigitta dicitur eſſe ſepulta, ibidem perpetuo ad ſerviendum Domino Deo fuit religioſa facta. Altera autem fuit Domino Balthazaro de Wenden & eo mortuo Comiti de Oldenborg nuptui tradita, à quo filios generavit, prout ſuperius totum narratum eſt. Horum trium filiorum mater asſumpſit tutelam, & totius terræ dominatum tam Ducatus quam Cometiæ Holtzatiæ una cum aliquibus tutoribus, quos Dux ante obitum ſuum conſtituerat, videlicet Ericum de Krummedick militem, Siefridum, Laurentium Heeſten etiam milites cum ſociis ſuis. Henricus Comes Epiſcopus electus Oſnabrugenſis diœceſis dicti Gerardi Ducis Frater germanus in ſacris non exiſtens, percipiens necem fratris ſui relicto Epiſcopatu ſe ad terram Holtzatiæ ut heres tranſtulit abſque mora. Qvo terram intrante aliqvibus ſibi faventibus primo opidani terræ ſibi portam aperiebant, & caſtrum etiam Segeberge reſtitutum fuit, & demum Rendesborg quamvis renitentibus Duciſſa matre patruelium ſuorum & tutoribus eorum, tamen terram in parte gubernavit. Et unum de capitaneis Hartwicum Heſten in Barmſtede manu forti proſtravit. Qvo victo reliqui Capitanei ipſum regere permiſerunt; Et ſic fuerunt

runt bella inteſtina in terra Holtzatiæ & etiam Ducatus, Qvia mulier & multi tutores ſimul regere non valebant. Neque etiam Comitem Henricum ad regendum in tota terra admiſerunt, quamvis in ſe bonus ex toto fuerit, itaque disſenſiones regentium, prædones viarum, exactiones ſubditorum, & talis error in terra & in vicem malorum futurorum.

CAP. XXXIII.

NAm Margaretha Regina Daciæ, quæ trium regnorum ſceptrum gerebat, poſt obitum filii ſui Regis Olavi, non habens in regno ſuo ſucceſſorem de domo & ſtirpe Ducum Pomeraniæ, qvi ejus cognati fuerant, unum in Regem Daciæ, Sweciæ & Norwegiæ, qvem Ericum in coronatione nominavit, ſolemniter aſſumſit, cum quo dictorum regnorum jura posſidebat. Hæc Regina ultra modum fuit aſtuta, videns & ſentiens poſt obitum Ducis Holtzatorum regentium multitudinem & diſcordiam æſtimans Ducatum Jutziæ Sleſwicenſem recuperare poſſe, & ſucceſſive ilload Regnum Daciæ rehabito cum caſtris etiam habere viam ad Holtzatos terra marique Civitates de Henſa Lubek, Hamborg fore ſubjugandas: cum conſiliariis regnorum ſuorum tale ſubiit Conſilium, inter duo quid eligendum. An propter necem dicti Ducis Gerardi in Dithmarticos filios Ducis orphanos vindicaret, & terram Dithmarticorum ſubjugaret? An ſucceſſive per bonam fidem caſtra Ducatus per pecuniam in pignus acquireret? & majores terræ datis muneribus attraheret ſibi, & tandem habita voluntate ſua in terra Holtzatiæ etiam civitates ſuppeditaret? & concluſum fuit hoc ultimum ſanius eſſe. Ex poſt dicta Regina Dominum

Du-

Ducissam cum tutoribus ad se vocari fecit, & datis aliquibus de muneribus majoribus & promissis multis facta fuit tutrix & protectrix totius Ducatus. Et castrum Luiketundern pro pecuniis in pignus accepit, ista sub conditione, quod quandocunque rehabere vellent restitui deberent sine damno. Attamen de Frisonibus ejusdem castri subditis contributum tantum eodem tempore recepit, quantum pro pignore exposuerat. Dicebantur insuper Dominam Elisabeth filiam Comitis Nicolai, qvæ castrum Oppenra habuerat, Domino Duci Erico de Lovenborg in matrimonium collocavit. Et pro castro Oppenra & aliis reditibus de ducatu eidem Duci Erico pecuniam copiosam numeravit, castrum Grodersbui pro pecuniis redemptum Canonicis Ecclesiæ Slesvicensis pro memoria sua & Regum, & præsertim Erici tunc moderni castro destructo reditus assignavit, quæ missa hodierna die in matricula Ecclesiæ Slesvicensis infra summam missam per unum de Canonicis celebratur, & vocitatur Missa Reginæ. Seniorem Henricum filium Ducis Gerardi misit ad regnum Daciæ, adhibitis tribus ad serviendum sibi.

CAP. XXXIV.

Domina Ducissa & sui consiliarii interim in Ducatu regnabant. Et Consules oppidi Flensborg sub fide vocatos ad se capiebant, quæ perfidia operabantur, cives Flensburgenses timorosos ac etiam majores nobiles Nicolaus Lembeke Dominus castri Dorninghe & certi alii & Ericus Krummedicke inter se discordantes fecerunt occasionem mali. Regina autem longe se in regnis absentabat. Et filius ejus adoptivus Rex Ericus ut rector regni propter prædam, qvæ facta fuerat ab Holtzatis ipsis Danis Dominum

Henricum Comitem, & omnes majores terræ ad diem placiti ante ſe Koldingæ vocari fecit, & damnum undecim millium marcarum per rapinam irrogatum reſtitui poſtulavit.

Henricus Comes cum ſuis reſpondebat plura immiſſa à Danis ipſis Holtzatis damna, quæ nondum reſtituta fuerant. Unde dictus Rex ad Comitem Henricum dixit: Domine avuncule, vultis tamen in jure ad prædicta reſpondere Ad quæ Comes aſſeruit ſe ſemper paratum, qvo verbo prolato, quod paratus esſet in jure reſpondere, ſibi: Rex dixit ſibi paratus ſum propter cauſas me urgentes navigare in Funiam, ubi Domine Comes me ſequimini, ſi verbum veſtrum verax eſt & firmum. Rege navigante Comes propter verbum prolatum Regis aſtutiam non intelligens cum paucis de ſuis Conſiliariis ſecutus eſt Regem ad caſtrum quoddam in Funia Hinſegagel, ubi Rex comparente Comite aſcendit tribunal judiciale, & judicialiter conqueri fecit contra Comitem Henricum, ita etiam ut apparuit vitam ejus adimendo. Quare inter Regem & Comitem aliqui ſe interponentes conſuluerunt Comiti ſe dare ad Regis gratiam. Et obinde Rex poſtulabat civitatem Flensborg cum caſtro Nigehus in pignus pro dictis undecim millibus marcis per rapinam à ſuis per Holtzatos ablatis ad unum annum impignorandum. Et anno elapſo vel pecuniam prædictam ſolvendam, vel civitatem cum caſtro pro pignore remanendam. Et hæc oportuit Comitem promittere ſub bona fide, ſi vitam volebat retinere. Ac etiam Rex viceverſa promiſit ſi aliqui de Holtzatenſibus per Danos fuerant damnificati retro actis annis, quod tale damnum elapſo anno deberet compenſari. Et ita factum fuit. Nam dictus Henricus Comes fidei fractor fieri nolens, quamvis liber de manibus Regis fuit, & ſibi aliquoties prædictum fuerat, in Rege & Danis

nis non eſſe fidem, & quod civitatem & caſtrum nunqvam ſponte reſtituerent Dani, ſi ad eorum manus devenirent, Hæc non curans voluit credere Regi, qui ſibi promiſerat civitatem cum caſtro reſtituendam. Et perpetuam pacem exinde conſecuturam, quia Rex cum magna potentia appropinquabat civitati Flensborg. Et niſi tradita ſibi fuisſet civitas videbatur aliquibus posſe per vim civitatem accepiſſe. Comes Henricus fidelis in promiſſo civitatem Regi ut prædictum eſt tradidit, cum caſtro Nigehus quod ad medium milliare prope civitatem per Comitem Nicolaum ob defenſionem ejus primo fuit conſtructum. Et civitas Regi iſta vice tradebatur, Conſules & commune civitatis bene trina vice prædixerunt Comiti & ſuis, quod non traderent ſic leviter civitatem Regi, & ſi ſemel jurarent Regi fidelitatem non faciliter revenirent ad manus Holtzatorum. Rex autem habitis civitate & caſtro ſtatim fecit civitatem foſſato profundisſimo ſicut hodie apparet, & altiori muro circumduci & muniri. Ac etiam montem qui eſt ſuper civitatem conſimiliter circumfodi foſſatis, & palis & aggere invincibiliter præcludi. Anno autem elapſo Comes & tutores prænominatam ſummam pecuniarum undecim millium marcarum volentes exſolvere ſicut promiſerunt, & civitatem cum caſtro retinuit, neque illata Holtzatis damna conſcripta reſarcivit, ſed ſemper de die in diem novas diſcordias & diſſenſiones adinvenit.

CAP. XXXV.

INterim Regina quaſi hæc ignorans appropinquavit & ad Duciſſam venit in Sleſwigk & omnia componere volens multa bona promiſit, & ſe dolere de facto Regis ſimulavit, & ſi ſibi fides totalis attribueretur, Duciſſa cum filiis & omnes

mnes ſui benè ſtare deberent. Et poſtulavit ſibi ſub fide præſentare caſtrum Gottorpe niſi ad unam horam ea de cauſa quod Dani audientes talem eſſe inter eos concordiam fierent per amplius pacati cum Holtzatis. Ducisſa confidens verbis & promiſſis Reginæ, eam ad caſtrum venire permittebat cum aliquibus Conſiliariis majoribus Regni Daciæ, & cum multa ſequela, quamvis hoc interdictum fuit. Regina caſtrum intrans turrim facta cruce oſculabatur & claves poſtulabat, quibus traditis Regina cum Ducisſa ad menſam ſimul manducabant. Regina autem cum uno de ſuis Conſiliariis nomine Henning Scharpenberg milite habuit verbum abſconditum. Qvi Henningus Scharpenberg reſpexit ad turrim & vidit ibi aliquos bibentes & ludentes. Nam Advocatus caſtri eo quod commodum haberet propter nimiam multitudinem populi Reginæ, unam lagenam cereviſiæ duci fecit ad turrim ex caſa, at dictus Scharpenberg æſtimavit turrim plenam eſſe armigeris & baliſtariis ex providentia factum, ad Reginam intravit, & Regina ad eum dixit, eſt? ipſo reſpondente, non, eum ad ſe vocavit ſecrete, qvi retulit vidiſſe turrim plenam hominibus. Qvo audito, cor Reginæ expavit & flere amare incepit, exſurgens dixit ad Ducisſam, non invenio fidem, male ſtabis tu & tui, & niſi viſi fuiſſent tales in turri, caſtrum per dolum retinuiſſet ſemper, ſed gratias Deo ſic receſſit inanis. Demum Duciſſa intelligens dolum Reginæ amplius de ea non fidebat, & mittens nuncios repoſtulavit filium ſuum ducem Henricum de Dacia, qvo remiſſo factæ apertæ per amplius inimicitiæ inter Reginam, Regem & Holtzatos. Regina iterum longe ſe in regno Sweciæ collocabat, & interim Rex congregavit exercitum ante caſtrum Sunderborg. Ubi qvidam præpotens miles Abraham Broderſon de Swecia, etiam cum ſuis ante caſtrum prædictum poſuerat. Rex appoſitis machinis & bom-

bombardis ante castrum in aggeribus nihil proficere poterat, hæc videns ad extremum dolum, quem in corde gerebat, contra dictum Abraham militem ipsum de stupro accusari fecit, & obinde decapitari. Qvia hic miles plures habuit in Swecia famulos qvam Rex, & Regina interim castra qvæ tenuerat dictus miles, reaccepit sibi. Et ita Rex de castro prædicto Sonderborg confusus recessit. Ex post Dani de Jutzia, Scharpenberg, Magnus Muncke, præpotentes milites cum multis aliis complicibus suis in Flensborg magnum collegerunt exercitum ante castrum Swaffstede, qvod Episcopus Johannes Regi tradiderat, Fresiam intrabant & exinde spolia afferebant: Illo autem tempore Comes Adolphus de Schowenborg suis patruelibus impuberibus adjutor existens in Gottorpe, audito hoc cum Holtzatis nec non Bremensibus ad campum obviam Danis prorupit, & constantes unanimes voluntate in plano campo prope villam Eggebecke in Danos irruerunt, & multos ex eis occiderunt. Reliquos vero captivantes & tot qvot captivi ad redimendam vitam suam sexaginta millia marcarum solvebant. Et unus omnibus dictior Magnus Munckoccisus, Scharpenberg captus, qui pro se solum decem millia marcarum exponebat. Ibi in spolio sortiendo fuerunt eqvi Danorum præ electi in numero qvasi mille & octingenti, & arma multa & tot fuerunt eorum, quod dictus Johannes Episcopus Sleswicensis, qui partem Regis tenuit & in Flensborg fuit, qvando eos ad spoliandum exire vidit, quod dixerat ad Constantes sibi, Deus benedicat hos euntes ad spoliandum. Nam tot sunt & ita armati & bellicosi quod in vincendo Rhenum visitare possent. Hos Deus altera die remisit inermes, inequestres manu ad manum se tenentes. Et hic triumphus dedit postmodum semper cor magnanime contra Danos Holtzatis ad pugnandum. Nam unus Holtzatensis fuit in

 bello

bello bene contra Danos qvinque. Etiam Holtzati videntes civitatem *Flensborg* eſſe propugnaculum Danorum, &qvod Dani eam reſtituere nolebant, Ericus Krummedick cum aliquibus Holtzatis clam in nocte prope aqvas intravit eandem & accepto monaſterio & ſuccesſive civitatem obtinebant: viceverſa Rex obtento monte prope civitatem & caſtro deſuper navigio ante civitatem cum magna potentia ſuorum ſe congregavit ad expugnandam civitatem. Ducisſa autem vocans fratres ſuos Bernardum & Henricum Duces *Brunſvicenſes* cum magno exercitu ultra mille & quadringentos eqvos, venerunt in ſubſidium ſororis ſuæ & filiorum ejus. Ubi Regina & Rex percipientes adventum tantorum de remotis partibus terræ, placita cum Domino Henrico Duce Brunſwicenſi ſtatuerunt, & montem Flensborg reſtituere promiſerunt, ſed abeunte exercitu peregrino, Rex montem retinuit poſt ut ante. Attamen Holtzati civitatem non deſerentes cuſtodiebant eam, & iterum vocatus dictus Henricus Dux Brunſwicenſis cum aliquibus ſed non tantis revenit in Flensborg. Qvo in tempore facta fuit peſtis in civitate fluxus ſanguinis, quod oportuit eos recedere ſine fine. Tunc Rex reaſſumta civitate, aliqvos de conſulibus fecit propter perfidiam, qvam præſumebat de eis in rotis truncari & civitatem cum caſtro ſupra montem fortius communiri atque cuſtodiri.

CAP. XXXVI

ERicus Krummedick miles prædictus qui fuerat potior Capitaneus inter tutores & major conſiliarius forte quod non erat à Duciſſa ita gratus reputatus, ut aliquis alter, & quia etiam plura expoſuerat pro ea quæ ſibi reſtitui poſtulans, forte etiam æſtimans, terram Holtzatiæ contra potentiam

tentiam Regis non poſſe ſubſiſtere; cum aliquibus terræ Holtzatiæ Ottone de Knop, Timmone & Elero Ronnouwen militibus & etiam aliis armigeris, Marquardo & Nicolao de Wiſch & uno Seſtede facti fuerunt ſubditi & homagiales Regi, & à Rege caſtra & munitiones cœperunt contra Holtzatos. Illis diebus Rex fecit conſtrui caſtra plura, unum prope Sligeſmunde dictum Koningesborg in Swantze, item Wildtſpange. Item prope flumen Treya caſtrum â parte Ducatus. Quibus caſtris munitis collegit iterum magnum exercitum tam terra qvam navigio ante civitatem Sleſwicenſem & in Inſulam Jurgensborg tentoria ſua ſtravit. Dominus cœli dedit Holtzatis ire ſuper aqvas cum equis, & ad naves applicuerunt, & ad Inſulam Jurgensborgh ſine navibus & omnes ſpoliabant & necabant. Ex quorum Danorum una navis Archi-Epiſcopi Lundenſis à piratis Kylonenſibus fuit deducta, in qua navi fuerunt multæ ciſtæ cum veſtibus pretioſiſſimis & ornamenta Archi-Epiſcopalia ſcilicet mitra, baculus, miſſalia, balſamum, lapides pretioſi, biblia & libri & multi ludi Schacki nec non multæ parvæ banderiæ Regis. Et præſumebatur in ea fuiſſe etiam aurum & argentum multum. Cum hac navi Archi-Epiſcopus voluiſſet fuiſſe in Sleſwigk & in ea exercuiſſe officium pontificatus Archi Epiſcopalis Eodem tempore fuit demolitum caſtrum Wildtſpange. Et poſtmodum caſtrum Freſenberg & caſtrum Koningesborg vacuum remiſerunt, & etiam caſtrum Lidkerundern à Danis fuit recuperatum. Pro qvo facto Ericus Krummedick tunc veritoga multum doluit. Nam Regina & Rex illi hoc caſtrum commiſerunt. Et ipſe ulterius cuidam Nicolao de Tynen, à quo Holtzati hoc capiebant. Qvapropter ex juſſu Regis dictus Ericus cum Timmone Ronnowen magnum exercitum collegit, & ante caſtrum prædictum ad expugnandum illud bellum movebant.

Et

Et cum acceſſerunt ad caſtrum dictus Timmo Ronnowe miles vertitoga in foſſato ſagitta percuſſus expiravit, quo defuncto reliqvi receſſerunt. Sed poſtmodum Holtzati dictum caſtrum fortius munierunt, etiam Rex alium alio tempore collegit exercitum magnum navigio contra illos de ymbria, quorum terram primo aggreſſu vincens, & illi de terra ſibi omagium fidelitatis præſtiterunt. Et caſtrum in quo Henneke Ratlow advocatus fuit, cum exercitu aggrediens vi expugnavit, & dictum Henneken deſuper captivavit. Qvo caſtro in poſſeſſionem adepto fortius per aggerem circum amictans fieri fecit. Illis diebus cum Conſules Lubecenſes à Communitate ſua fuerant expulſi, & querelam contra communitatem apud Imperatorem deponentes, & per ſententiam ejus reſtituendos eos demandaret, nemo ſententiam imperatoris executioni mandando paruit. Sed ſolum Rex Danorum Ericus una dierum omnes cives de Lubeck in Schania inſimul captivavit, & eorum bona rapuit violenter, qva de cauſa ſi cives Lubecenſes à captivitate liberari deberent, oportuit Communitatem ſuos Conſules reaccipere ſine velle ſuo. Ideoque dicti conſules inierunt cum Rege *Confœderationem*, & ligam contra qvoſcunque. Iſtomodo: qvod Cives de Lubecke, Hamborg, Luneborg, Wiſmar, Roſtock, Sundis, Gripeſwald & Anklen deberent & posſent omnes perpetuo tempore viſitare terra & mari regna Daciæ Sweciæ, Norwegiæ ſub antiqua libertate, & *ſi Regi incumberet gverra à quocunque, & ipſe Rex paratus esſet in jure reſpondere*, tunc ipſi Conſules civitatum prædictarum ipſi Regi mille armigeros ſuo damno & ſumtibus Regis quando ad eum applicarent, deberent Regi procurare. Eodem modo ſi civitatibus prædictis emergeret bellum, Rex ipſis cum mille armatis ſuccurrere deberet. Et qvod quolibet anno in Schanœr Conſiliarii Regis & conſules prædictarum civita-

civitatum deberent in unum convenire, & si cuiquam damnum illatum ab altero fuerat, ipsum hinc inde deberent amovere & planare, & istud pactum sive conventionem Rex suo juramento, Consules similiter nec non literis & sigillis sibi in vicem confirmabant, & indictam ligam Rex Dithmarticos etiam ipsis ad se vocatis attrahere satagebat, sed Dithmartici prudentiores in hoc consulibus civitatum nolebant consentire, quamvis Rex eos sæpius ad se accersiri fecit, & muneribus datis ipsos honoravit, & semper ad hunc finem ut simul secum contra Principes terræ Holtzatiæ conspirarent. Et ita fieri promiserunt, ista sub conditione, qvando ipse Rex terram Holtzatiæ cum potentia intraret, tunc ipsi Dithmartici ante castrum Hanrowe se ponere vellent, & illud expugnare.

CAP. XXXVII.

ITerum dictus Rex collegit exercitum majus omni videlicet centum millia hominum & ante Sleswik & Gottorp castra metatus fuit. Quid factum est. Divina dispositio, quæ semper Holtzatis favebat, etiam tunc inspirabat Comiti Henrico ut intraret civitatem Hamburgensem ad petendum ab eis subsidium trecentarum marcarum vel circa & quod patrueli Duci suo Henrico totidem in victualibus pro retinendo castrum Gottorp contribuebat. Et cum intrabat civitatem habuit paucos penes se consiliarios. Cum tota expeditio terræ Holtzatiæ ad defendendum Gottorpe & Schleswick fuerat ibidem. Cum quo qvidam Henricus Brocktorp præsens fuit. Qui Henricus Brocktorp consuluit. Domine non svadeo modicum & exiguum ab ipsis petere, sed petatis ut cum omni potentia sua, armis, balistis, machinis, cum expensis & omnibus civibus suis personaliter contra tam-

potentem Regem procedentem ad destructionem totius terræ, nos & patrueles vestros impuberes adjuvare velint. Et melius hoc fore in Gottorpe qvam ante proprias portas suas, & nisi fecerint, vos peramplius nos defendere non valetis, & svadeo quod personaliter loqvimini ad eos hæc verba. Hoc consilium bene placuit, quamvis finaliter pecuniam nisi adoptabat. Comes vero de mane cum curru suo cum claudus & contractus in membris fuerat, magnanimus tamen animo ante palatium Consulum se duci fecit ubi in ponte Trestebrugge capitanei sexaginta illo tempore electi stabant cum civibus, & ante palatium stabant consules, & in eorum medio Comes Henricus de curru loquebatur & petivit, se & patrueles suos tota potentia contra Regem adjuvari, Consules improvide dixerunt, magna est hæc petitio. Cives ex opposito dixerunt, Grandia posse peti & possibilia & necessaria exaudiri. Et longe utilius fore ante Gottorpe castrum Regem expugnare, quam ante civitatem Hamburgensem. Et ita Consules seorsum, & cives inter se consilium inierunt. Revertentes Consules in pecuniarum summa subvenire desponderunt. Comes autem recepta fiducia verborum, civium, proposito primo mutato, respondit, solum esse necesse cum potentia tota succurrendum, viceversa Consules allegabant libertates, quod non tenerentur seqvi ex debito, neque subvenire & receperunt cives ad se proponentes eis, faciliter posse perdere privilegia quibus tutierant principibus terræ, quo ad hoc in nullo teneri, & incipiendo cum Rege Daciæ gverras, & se facere principales posset civitatis esse perditio. Tandem qvicqvid Consules allegabant, cives semper dixerunt, non esse curandum, sed essent omnes proni suis Dominis etiam cum tota potentia subvenire finaliter conclusum fuit, Regem velle diffidare, & usque ad finem litis adjutores perseverare. Itaque qvod Holtzati ab

eis viceversa nunquam declinarent, & literis super confœderationem hinc scriptis & sigillatis vix eisdem partibus præsentatis, venit nuncius, quod Rex civitatem Sleswick expugnasset, & in sua eandem haberet possessione. Et quod Dominus Albertus Dux Magnopolensis cum suis ac Holtzati nobiles multi, qui in civitate eadem fuerant, videntes tam ingentem Regis potentiam, se cum rebus suis liberabant, & Regi ad nutum suum civitatem tradiderunt. Quos tamen Rex antequam eos abire promisit, strinxit promisso, qvod pro illo tempore contra eum nihil facere deberent. Comes vero Henricus hæc audiens adhuc in Civitate Hamburgensi existens, currum præparare fecit, Hamburgensem literam diffidationis una cum portatore literarum earundem secum assumsit, atque in auxilium patruelium suorum ad castrum Gottorpe properavit. Veniens in Rendesborg Domina Ducissa cum filio Duce Henrico in hospitio existens & castrum Gottorp, eo quod civitas Sleswick victa esset, pro derelicto habentes, Dux Henricus tristis existens, assurrexit Seniori Domino Henrico Comiti eum salutando. Vice versa Comes Ducem de tristitia redarguit dicens Patruelis cur tristaris, recipe fiduciam, quamvis Rex civitatem Sleswick expugnavit, tamen castrum Gottorpe nunquam habebit. Qvo retento & habito totus Ducatus Sleswick recuperari potest, nuncio tibi bona nova. Ecce hic mecum porto Hamburgensium contra Regem diffidationis & inimicitiæ literam. Ideo gaude, & esto lætus. Qvo verbo audito, cum pro illa vice alia non erat spes retinendi Gottorp castrum, juvenis Dux gavisus est valde, & omnes, qvi audierant hæc nova, lætati sunt. Altera die Dux assumtis secum omnibus ibidem in Rendesborg existentibus in Gottorpe equitando, nuncium Hamburgensem cum litera assumens misit per exercitum ad Regem sibi voluntatem

rem Hamburgenſium intimando. Hic nuncius fuit cautelosus cum venit ad Regis exercitum maximum ad centum millia hominum literam unam ſigillatam in alto baculo affixit, dicens ad ſe venientes, Date mihi viam, & reducite me ad Regem, porto literam pacis. Et ſic per exercitum tranſiens, eqveſter venit ad Regem & præſentata ſibi litera & perlecta, cor Regis expavit, & nuncium diligenter cuſtodiri fecit. Statim congregatis Conſiliariis regni, conſuluit, qvid faciendum. Nam fama volavit, qvod Hamburgenſes una cum Dithmarticis & aliis multis ſtipendiariis, cum tota potentia jam fuiſſent in via proximantes. Qvare viſa etiam litera diffidationis Hamburgenſium, æſtimabit famam eſſe veram. Illa nocte ſua caſtra & tentoria fregit, & ante caſtrum Gottorpe per Dennewerck, dimiſſa civitate Sleſwicenſi conſulibus cuſtodienda ad opidum Ekernferde expugnandum ſe tranſtulit ſine mora, & opido capto & combuſto per flumen Slyg multis de ſuis ſubmerſis fugam cœpit, & reverſus ad ſua. Et illa vice Deus omnipotens caſtrum Gottorpe cuſtodivit. Hoc caſtrum Reges Danorum quamvis ſæpe conabantur habere, tamen Deus Holtzatis in præſidium terræ ſuæ incolume cuſtodivit.

CAP. XXXIX.

HEnricus Dux Braunſvicenſis, de quo ſupra cujus ſoror Duciſſa Sleſwicenſis erat, pro expenſis & damnis ſuis, eo qvod ſororem adjuvabat habuit caſtrum Gottorpe, Plone, Haſeldorpe & Hanrowe pro pignore ſuo. Et hic Dux computabat damnum ſuum ad ſexaginta millia marcarum Lubecenſium. Qui pro his ſolvendis pecuniis multas exactiones & collectas in terra Holtzatiæ fieri fecit. Quibus non ſufficientibus caſtrum Gottorpe Regi Daciæ pro narrata

rata ſumma pecuniarum impignorare deliberavit. Ita videlicet quod Ericus Dux Saxoniæ de Lovenborg ad Regis imperium & ad fideles manus juvenum Ducum donec pecuniam ſolveret, obſervare deberet. Qvod Rex fieri decrevit faciendum. Sed Ericus Krummedick miles, æſtimans dictum caſtrum ad manus Regis alia vice ſcilicet per potentiam venire poſſe, conſuluit Duci Erico non tradendum caſtrum, ſed per ſe ipſum capiendum. Margareta Regina Daciæ prædicta inventrix horum omnium, trium regnorum Domina cum in fine vitæ ſuæ, * ſicut Deo placuit, cum ex hac vita exire deberet.

CAP. XXXX.

Circa idem tempus dictus Ericus Dux Saxoniæ multa metuenda machinabatur, mediis deprædationibus & incendio contra Holtzatos, & corruptus pecuniis Regis Erici Oldesloo combuſſit. Attamen Deus non permiſit hoc nefas Ducis de Lovenborg inultum, cum ipſe ſolitus fuit colligere raptores & ſtratilegos, ſicut ex communi verbo dicitur: Similis ſimilem ſibi qværit: Lubecenſes & Hamburgenſes [illegible]vim receperunt ab eo duo caſtra. Et ſicut iſte Dux Saxoniæ, ita & alii principes de Stettin, Wolgaſt, *Wenden* & Mecklenborg ſæpe fecerunt. Nam illi duo Johannes & Albertus non habentes legitimam cauſam diffidandi Holtzatos, occaſionem qværebant repoſtulantes dotem Dominæ Annæ relictæ Comitis Adolphi, qvæ dictorum Principum fuit matertera ſex millia marcarum, qvæ tamen dudum præmortua fuit. Et niſi ſolveretur eis dicta pecunia in certo die nominato, & niſi ſuper his Henricus Comes & Henricus Dux ad diem placiti in Prigwalch prope Travemundus reſponderent, vellent exinde eſſe eorum inimici Anno Domini

mini millesimo quadringentesimo decimo qvarto, feria qvarta proxima ante festum beati Jacobi Apostoli:

CAP. XXXVIII.

Ditmarci fidei sponsionem ratam iterum non tenentes, pacis fœdera qvæ sub Treugarum certo tempore juraverant inviolabiliter cum Illustribus tribus Ducibus Germanis Dominii Slesvicensis observare, temere dissolverunt. Nam interim quod Rex Ericus ex copiosa multitudine armorum de tribus regnis suis collecta dirigeret varios exercitos per mare simul & per aridam, sive terram ad devastandum sive subjugandum sibi Ducatum Schlesvicensem pariter & Comitatum Holtzatiæ; prædicti Dithmartici navigio potenter cum armis & instrumentis bellicis intraverunt Egdoram animo seu intentione vindicandi mortem quatuor virorum Dithmarticorum, qvi ratione furti dudum ante *secundum leges Frisonum* judicialiter sententiati suspendio interierant. Applicatis itaque navibus suis ad ripam fluminis juxta villam Tunningen memorati Dithmartici rejecto juris tramite, quo requirere debuissent justitiam pro injuria, si qva fuisset eis ab incolis terræ illata, dirè sæviebant in eos, terram ipsam totam cum incolis suis depopulando destruere molientes. Sed Frisones Dithmarticorum impetum repellere satagentes, sese fortiter ad invicem hortabantur, ut pro defensione patriæ suæque propriæ salutis obtentu, vim vi repellendo audacter concurrerent seu resisterent inimicis. Atque ita ad pugnam congressi belli commisere conflictum. In qvo ex utraque parte plurimi corruerunt. Frisonibus tamen cessit victoriose triumphus, Dithmarticis ipsis qvi vivi superfuerunt in fugam conversis, & in Egdora timore desperationis se ipsos submergentibus. Naves qvibus illuc advenerant Frisonibus, sunt relictæ. Postqvam vero perceperunt in

in Dithmarciâ ſuorum ſtragem & interitum ſicut præmittitur factam recenter in bello contra Friſones commiſſo, convenerunt Dithmartici qvaſi Vir unus ad deliberandum qvid facto opus eſſet. Et habito communi conſilio ſuper novo bello ſine pugna contra Friſones celeriter expediendo mox cum eorum tota potentia ad Egdoram prope terminos Borthſand navigio pervenerunt. Qvos ut Friſones viderunt in armis bellicis jam paratos & potenter compoſitos in campo ad inſtruendum contra eos bellum fugere cœperunt, terga vertentes. Dithmarcici vero ſine mora Friſones inſeqvuntur fugientes & captivantes & inhumaniter trucidantes, qvos apprehendere potuerunt, igne ac ferro totam pene patriam grasſando devaſtare cœperunt, in tantum quod incendio ſeu per incendium deſtruxerunt domicilia Freſonum ſcilicet Vollerwick, Welte, Loten, Katter, Menkerſpel Cotſerbul, Tunning, cum villa Tunningen, demta ſola Tunning-burbach Parochia vero Adenſwerd, & viceverſa terra Everſchop & Utholm perſecutionis rabiem evadere volentes Dithmarticorum præveniendo ſe prece & precio redemerunt, dictis Dithmarcicis dare vulgariter Dingthal paciſcentes. Incolæ ſiqvidem in Everſchop communi voto dare promiſerunt qvingentas marcas. Illi vero in Utholm ſeptingentas marcas. Et parochia Uluesbul ſexcentas marcas. Quibus peractis Dithmartici celeriter ad propria ſunt reverſi. Ceterum proximo & & ſequenti tertio anno Ditmartici promiſſam ſibi pecuniam à præfatis Friſonibus per vim expetere properantes nocte devaſtarunt parochiam Widdeswurdt. Et in ſequenti die Parochias Aldenswurdt, Uluesbul, Grote, Aluerſel igni combuſſerunt. Quod illi qui Tonningen inhabitabant profſpicientes, ſe iterum magnis pecuniis & precibus redemerunt. Similiter Parochia Coten, Cotſebul & Vullerwick pro ſui redemptione

one pecuniæ summa promiserunt, Parochia cum Catharinen Karspel de tota fuit combusta, & Tetenbul in parte. Qvibus itaque peractis sæpe dicti Ditmartici cum suo crudeli exercitu iterato circa terminos Parochiæ Gardingen hostiliter apparuerunt, ubi majori ferocitate qvam in aliis terminis prius fecerant debacchantes nemini parcere voluerunt unde sacerdotes Domini sperantes eorum furiam mitigare, cum adorando corpore Christi obviam eis procedentes, ipsorum Frisonum copiosa multitudine de Everschop contra Dithmarticos congregata prope cœmiterium retro sacerdotes remanente mitescit mirabiliter Dei virtute rabies & furor hinc & inde. Sed Frisones imbecilles ac impotentes ad resistendum & bona patriæ defendendum se videntes, tractatum concordiæ sive pacis inire coacti sunt, Cujus rei gratia obligarunt se juxta Ditmarticorum verbum solvere magnam & numerosam pecuniæ summam videlicet triginta millia marcarum pro qvingentis, sive qvindecim vigenis Ditmarticorum in priori conflictu circa Egdoram, & in eo alto necatorum. Ad persolvendam autem hujusmodi promissam pecuniæ summam, supradicti Frisones, pro duobus necatis unum obsidem vivum de Frisia libere posuerunt, pro Frisonibus vero, qvi bellicose circa Egdoram qvasi in proprio foco perierant numero quasi septimo vigenario nulla pecunia à Ditmarticis solvebatur, verum tamen Parochia Simensberge & Lundenberge per Dithmarticos fuerunt specialiter exactionatæ, utpote ad nonaginta qvatuor marcas. Ad hæc tamen præmissis non obstantibus astringebantur Frisones in Eiderstede, scilicet igne & ferro sicut præmittitur devastati fuissent, ad solvendum per triennium, qvolibet anno speciale tributum pro suis propriis ædibus juxta.

De

Deeſt hic folium unum.

CAP. XLI.

COmes vero Henricus in cujus ſorte erat terra Fimbria, quam Rex vi poſſidebat, eodem anno Domini milleſimo, qvadringenteſimo decimo ſexto doluit de perditione illius, & congregari fecit populum ſuum valde ſecrete, fama volante quod caſtrum Plone, quod tunc Fridericus Schulre ex parte dicti Domini Henrici Ducis Brunſwicenſis poſſidebat & retinebat expugnare vellet. Et congregato exercitu Henricus Dux Sleſwicenſis etiam cum ſuis advenit, & in villa Grotenbord ante paſſagium maris ad terram Fimbriæ cum exercitu pernoctabant, prope feſtum Simonis & Judæ poſt medium noctis Comes & Dux cum conſiliariis ſuis convenerunt, tractando qvaliter terram capere poſſent absque pœna. Ubi aderat quidam Vir gnarus & prudens conſiliarius Domini Ducis nomine Schacko Rantzow miles prædives & dixit: Domine Comes, veſtra eſt hæc congregatio nobis neſcientibus haberis aliqvos ſcientes qualiter terra hæc ſit vincenda. Tunc unus presbyter nomine Johannes Keding, qvi dixerat omnia eſſe ad eorum nutum diſpoſita, & qvod nullus vigil prope paſſagium maneret, neque aliqva campana dabat vocem nocte iſta. Iterum dictus miles Schacko dixit, Domini mei, magna res eſt ad unius presbyteri vocem Principes noſtros & duas terras perdere poſſe. Nam incolæ in terra Fimbriæ ſunt Regis Daciæ ſub præſtito juramento ſubditi, & noſtri inimici. Dictus autem presbyter reſpondit: Qui timet ſe, hic manet. Aſſignentur mihi baliſtarii pyratæ & ego cum illis terram ingredi auſus ſum.

Ad qvod verbum multi Holtzati dixerunt. Qvando hoc opus fuerit, non indigerent eo, neque eum antecedere debere. Interim qvidam miles Paulus Breide, Capitaneus in Oldenborg cum quodam nauta de Wismaria, nomine Tydeke Reeper advenit. Qvi nauta verbum dicti presbyteri confirmavit, addens qvod in eadem hora fuisſet in terra, & vigiles receſſerunt à cuſtodia. Et de ipſorum adventu in terra Fimbriæ nondum erat rumor, & qvod navis ſua adeſſet prope eos, de qva lumen vellet tranſeuntibus revelare. Et ita ante ortum diei major pars exercitus venit ad ſiccum Fimbriæ ipſis in terra neſcientibus. Mane autem facto & reperto qvod Holtzati adeſſent, omnes campanæ fuerunt in terra compulſatæ, & apparebant habitatores terræ in campo omnes eqveſtres. Sagittarii Holtzatiæ adverſus eos procedebant. Tandem nuncii inter mittebantur, inter qvos Dominus Hermannus Burenkcorn Eccleſiæ Parochialis Borch, conſiliarius dicti Comitis Henrici, & qvæ pacis fuerant poſtulabant, & ſe ſubdiderunt, & cum hoc ſex millia marcarum exſolvere promiſerunt. Capitaneus in caſtro Iwen Bruseke miles qvi priore die Barcam de Travemundis in ciſtis, in quibus fuerant pixides & ſpecies pro eis, ac baliſtæ & arma pro defenſione ſua habuit ut dicebatur à proconſule Henrico Rapeſulner & aliis Lubecenſibus miſſam cum litera cuſtodiæ. Hic per totam noctem fecit duci ad caſtrum cerevisiam, braſium, farinam avenam & hordeum. Ante quod caſtrum Comes Henricus Dux Henricus tentoria figebant, & per octo hebdomadas ante caſtrum illud omne die impugnando cum machinis & bombardis jacuerunt. Lubecenſes ante caſtrum habuerunt magnam navim Holk nomine vel Rogge, in qvam navim dictus Iwen Bruſeke una nocte clam receptus fuit, & ad terram Daciæ miſſus pro velle ſuo. Qvi poſtmodum cum multis navibus reverſus caſtrum volens

volens redimere, ſed non poterat, ad ultimum qvando non amplius habebant in victualibus ſe & caſtrum tradiderunt.

CAP. XLII.

SEptimo anno Rex iterum collegit magnum exercitum navigio ad recipiendam dictam terram expeditionem fecit, & qvaſi totam terram navibus circumdedit, & prope inſulam Vlugge majores naves collocavit, in qvibus armati multi àpparebant, & ibidem aliqvandiu dimicavit. Et ſubinde dimiſſis magnis navibus cum apparentibus armigeris in parvis navibus Pincken ad commune paſſagium properabant, & illico anteqvam omnes de terra congregari poſſent naves, exeundo, pluribus hinc inde interfectis, Dani ſiccam terram receperunt. Et poſtmodum eqvis adductis, qvotqvot invenerant maſculini ſexus in ore gladii crudeliter occiderunt, aliquibus fugam capientibus ad Eccleſias, præſertim in opidum Borch, extractis inde veſtibus qvoq; exutis in Cœmiterio lacrimabiliter ducendo nudos atrociter necaverunt, ſacra loca, Eccleſias & cœmiteria una cum Sacramentis & ſacro ſancto corpore Dominico heu, heu exſecrando enormiter inaudita faciendo, violabant omnem terram, omnes domos ſpoliando. Et demum omnes domos & Caſalia totius terræ comburendo, & neminem in ea permiſerunt remanere. Sed captivos ducentes omnes viros remanentes mulieres, virgines & infantes. Ex quibus, prohdolor propter inopiam pejores effecti, viri facti piratæ, virgines meretrices & adulteræ, tanta inhumanitas à paganis & barbaris nullibi legitur, qvanta in hac terra facta ab his qui Chriſtiani dici debent. Hic Henricus Holtzatiæ Comes ultimus qvamvis debilis in membris ſuis fuerat, videlicet podagricus & artriticus, tamen utilis terræ fuit. Dilexit cultum Dei, & etiam pa-

trueles ſuos, quamvis conſiliarii utriusque partis aliquando aliter ſentiebant. Hic etiam fecit revocare patruelem ſuum Ducem Adolphum, qvi miſſus fuerat ad Burchgravium Nürembergenſem & ei in vita ſua Caſtra Segeberg & Rendesborg tradi fecit. Qvem etiam plus aliis Fratribus dilexit æſtimans & conſiderans per hunc ſalutem patriæ procurari. Nam de dicto Adolpho Duce, dum adhuc puer erat, dicebatur, qvod ſupra dicta Margareta Regina Daciæ una dierum fecit Ducis Gerardi filios impuberes ante ſe duci, & ſeniori Duci Henrico dedit clenodium ad pileum ſuum, etiam duci Alphonſo dedit conſimile ad pileum. Quo viſo juvenis pileum ad caput habere noluit, fecit idem clenodium ad manicam alligari, qvod cum manibus fricando ibidem ſuſtinere noluit. Tandem retro fuit illud affixum veſtibus ipſius, tunc puer ſedit dorſum ad ſcamnum ſæpius reprimendo. Quod ſupra dicta Regina videns dixit & forte prophetavit. Tu eris inimicus magnus regni mei. Comes Henricus una dierum exiſtens in monaſterio Bordesholm fuerat ſibi relatum de quadam *voce angelica*, qvæ ibidem inter pſallentes in choro ſæpius ab aliqvibus multum dulciter audiebatur, qvam vocem ut etiam audire poſſet multum deſiderando ſe ad Eccleſiam duci fecit. Et tunc vovit ſi Deus ſibi hanc vocem audire permiſerit, vellet dona ſua monaſterio pro ſui & parentum ſuorum memoria elargiri. Et cum vocem hanc audiverat, reddidit vota ſua & judicium villæ in Looppio perpetua memoria ſua & parentum ſuorum omni anno ſingulariter cum vigiliis & miſſis ſolemniter peragenda memorato monaſterio tradidit ad uſum, dictusque Henricus poſt plurima ſua bona opera non ſolum patriæ & lucri temporalis, ſed ſpiritualium perſonarum athleta fortis circa annum Domini 1421. obiit in pace & ſepultus eſt in Itzehoe ſepulchro parentum ſuorum.

XLIII. Ericus

CAP. XLIII.

ERicus Rex Daciæ, qvi ad longa tempora fuit inimicus Holtzatiæ, circa prædictum tempus colligi fecit exercitum ad destruendum terram Altzen, sicut Fimbriam, & capitaneum constituit, dictum Iwen Bruseken magnum tyrannum & quando applicare volebant terræ, dictus Iwen subito expiravit & ventus validus naves hinc inde dispersit. Et sæpius Dani congregati fuerant ad hanc terram desolandam, sed semper Dominus Deus pugnavit pro eis. Nam inhabitantes terram Altzen voverunt omni anno ad *sanctum cruorem in Wilsmarcke* munera sua mittere, & semel miserunt ibidem calicem unum pensantem sexaginta marcas, & ipsi in terra sua erexerunt unam capellam, in honorem sacro sancti corporis Christi & sanguinis Christi: Ad cujus cultum peragendum qvilibet in terra illa omni anno dat dona sua. Rex Ericus percipiens Hamburgenses esse contra se, aliam viam vincendi terram Holtzatiæ quam propria vi excogitavit, qva Hamburgenses excluderet, & civitates & Principes sibi in auxilium convocaret, & proponi querelis fecit. Quomodo Comites Holtzatiæ contra justitiam terram Ducatus Slefwicensis ad regnum Daciæ pertinentem possiderent, hanc querelam proponi fecit in curia Romana & Papa signavit & causam commisit & reportabatur de curia Romana rescribenda conquesti illius. Insuper in curia Regis Romanorum, & coram Principibus & Civitatibus & etiam Dithmarticis multas querelas proponi fecit. Consules civitatum de Hensa, Lubeke, Luneborg, Wismar & Rostock cum Sundensibus fuerunt adjutores Regis, in tantum quod Luneburgenses una dierum publice interdicebant, neminem de civibus suis sub pœna inhabitationis

eorum Holtzatis contra Regem adjuvare. Proconsul Lubecensis Jordanus Pleskow qui prius à Civibus expulsus & noviter per Regem restitutus in præsentia Danorum Henrici Comitis & Henrici Ducis adolescentis, & aliorum consiliariorum videlicet Schackone de Rantzow qvi fuerat pro parte Ducis in Ecclesia Utinensi primo, ut moris est, inter Consiliarios secrete postmodum manifeste coram omnibus in Ecclesia existentibus proposuit. Rex Daciæ Dominus meus gloriosus scripsit & supplicavit nobis Consulibus civitatis Lubecensis vestris Dominis terræ Holtzatiæ intimare pro parte sua, quod velint sibi restituere Ducatum Sleswicensem, Civitates & castra in eo existentia, qvam vi olim Principes Holtzatiæ à Regno Daciæ rapuerunt, & injuste possederunt, & vestri Domini hodie possident minus juste: Et qvod super hoc in judicio coram Imperatore velint respondere. Et dico vobis pro parte Civitatum de Hensa, ex quo Rex nihil aliud petit nisi justitiam, & si vestri Domini sibi noluerint in judicio de justitia respondere neque restituere ablata, nos Consules Civitatum erimus justitiam postulantis adjutores. Nolumus, enim has gverras terra mariq; diutius sustinere Ad qvæ dictus Dominus Schacke miles respondit: Scio quod nostri Domini Ducatum Sleswicensem habent & possident juste, & quod pater eorum hereditrio jure Ducatum eis reliquit, & super bonis paternis in possessione habitis æstimo Dominos nostros cogi in judicio respondere non posse. Isto modo qvod Rex Daciæ solum petiit justitiam & Holtzatiæ Principes injustos possessores Ducatus fuisse & esse, attraxit multos Principes, Civitates & terras in partem suam Nam ipse confœderavit se cum Dithmarticis, quos ad se vocavit. Et majoribus terræ larga numera dedit, Scyphos, vasa, clenodia, cochlearia aurea & argentea, nec non aliquibus dedit vestes tunicas & togas vario subductas, & uni de capitaneis

pitaneis Hibbeken Hanse dedit unam navim perpulcram proprie Sniken cum omnibus correqvisitis. Qui scripserunt Henrico Duci Adolescenti & fratribus suis, qui supplicium pro parte Regis, qvod Ducatum & castrum Gottorpe qvod injuste retineret, restitueret, & nisi sic faceret, oporteret eos Regis fieri adjutores. Tunc Dux Henricus una cum fratribus unum specialem suorum consiliariorum ad se accersiri fecit, rogans ut terram Dithmarciæ intrare vellet, & qvæ pacis essent, tractare inter eos. Qvi intrans Dithmarticorum terram, illis se adjunxit, qvos sciunt tenere partem aliqualiter Holtzatorum, & qvi Regis munera nondum receperunt, quibus ad libitum habitis, manifeste coram omnibus majoribus de terra negotium sibi injunctum expedivit. Ex quibus aliqui ita simplices erant, qvod huic legato in manifesto audebant replicare dicentes Dominum Regem jus habere. Et si ducatus aliqvando fuisset concessus uni ex Dominis Holtzatiæ imo deberet restitui, adducentes exemplum. Si vobis concesimus eqvum, nunqvid vobis dedimus eum, nonne reportare deberetis? Qvi quidem legatus exposuit eis, rem aliter se habere, & non esse simile de equo commodato, & de Ducatu concesso in feudum. Tandem ipsi finaliter responderunt, qvod Rex omne jus suum an restitui deberet Ducatus ultra non deposuit apud eos, & fuit eis replicatum quod Domini Duces etiam jus suum penes eos statuere deberent. Ideo Legatus reversus ad Dominos Duces & procurans literam ipsorum, quod omnes Principes vicini, civitates terræ & specialiter ipsi Dithmartici cum ipsis deberent esse judices Danorum & Ducum prædictorum & copiam hujus literæ Dithmartici Regi destinabant, addentes suo scripto, ex quo Domini Duces essent proni in judicio respondere, ipsi Dithmartici eis inimicari salvo honore non possent, & sic Domino dante cessavit illa tempestas

pestas quam Rex speravit movere Holtzatis per Dithmarticos, &c.

CAP. XLV.

REx Ericus à concepto suo proposito non recedens conqvestus fuit per Ambasiatores suos Domino Sigismundo Regi Romanorum ac Ungariæ, contra Principes Slesvicenses & Holtzatiæ Comites, non nominando eos aliquando in literis Duces sed Comites, qvomodo aliquandiu possiderent partem regni sui Ducatum Slesvicensem. Rex Romanorum vero remisit cum plena potestate quendam Ducem de Slesia dictum Romphœt ad tractandum inter Regem Daciæ & Dominos Duces Slesvicenses. Qvi Dux missus ab Imperatore ad tantum practicavit verbis dolosis, qvod Domini Duces super jure Ducatus Slesvicensis arbitrabantur in Imperatorem, videlicet quod ipse cum Principibus imperii deberet esse Judex in causa prænarrata. Duces & eorum Consiliarii æstimabant per Principes Imperii intelligi debere *Principes Electores* Imperii, de quibus ipsi bene confidebant. Sed res aliter gesta fuit, prout postea dicitur. Fuit in hoc arbitrio tempus præfixum & locus. Tempore adveniente Dux Henricus aggressus fuit locum in terra Bohemiæ, ubi tum cum magno periculo fuit eundum, & qvod Bohemiæ hæretici erant, & Christianorum inimici. Ipse vero Dux veniens ad locum in præfixo sibi termino, neminem neque judicem, neque partem adversam invenit protestatus de hoc rediit ad patriam suam. Ex post Rex Ungariæ misit qvendam Doctorem in jure Canonico ad Duces Schlefwicenses habentem in mandato, si aliqva haberent documenta super Ducatum, qvod illa producerent in Flensborg ad videndum & transsumendum ea. Duces responderunt tali legato, quod

quod eorum privilegia in Sleſwig libenter vellent exhibere & facere tranſſumi ſed propter pericula ad civitatem Flensborg, quam Rex eorum inimicus poſſidebat ferre vel portare non poſſent. Doctor autem iſte & legatus Imperatoris receptis atteſtationibus Regis reverſus eſt viam ſuam. Exinde Rex Vugariæ, qvi fuerat imperator, fecit Dominos Duces citari coram ſe ad videndam ſententiam in certo termino, & ad locum multo remote ad Ungariam in civitatem Oben. Duces vero congregantes Conſiliarios ſuos in fyrt Bornehovede conſulere volentes, quid in tam arduo negotio faciendum. Ubi Johannes Schele Epiſcopus Lubicenſis aderat, qui prius perſonaliter Imperatorem ſuper hoc negotio viſitaverat cujus verba Dominis Ducibus referens, videlicet quod ipſe Imperator nollet eſſe pronus ad exheredandum juvenes Principes Duces, ſed potius congrueret ſibi laborare pro unione pacis & ad placandum Dominum Regem Daciæ, & intercedendum pro eis. Quibus verbis Imperatoris Duces Schleſwicenſes confidentes ad comparendum coram ipſo erant proniores. Quidam vero notabilis Conſiliarius quaſi non vocatus etiam ad illud conſilium apud Bornehövede congregatum acceſſit. Et ipſis Dominis Ducibus ſtantibus cum tribus ſummis conſiliariis militibus, Schackone Ranzowen, Johanne Stacken, & Laurentio Heeſten aggreſſus ad eos dixit, Domini audivi vos eſſe de novo citatos in Ungariam coram Imperatore reſpondere in arbitrio per Regem Daciæ & vos ſuper Ducatu facto, rogo audiri verba mea. Domini mei, vos arbitrati fuiſtis ad certum locum, in certo loco reſpondere, ubi vos Domine Dux Henrice comparuiſtis, & Judex & pars adverſa illac non aderant, ſufficit vobis videre meo, ſatis feciſtis arbitrio, niſi etiam latius arbitrati eſtis, ad locum quem nunc citati eſtis ire & comparere non tenemini, neque in Regem Ungariæ vel Imperatorem ut in judicem confidere propter cauſas.

Primo ad hunc locum non habetis tutum accessum propter Bohemos Christianorum inimicos, apud qvorum terram oportet prope transire. Item audivi veridice qvod Principes Almaniæ habent privilegium, Si aliquando eis causa movebitur, qvod extra Almaniam coram Imperatore vel ejus delegato non tenentur respondere. Et hujus privilegii conservator est *Comes de Schwartzenborg*. Insuper Rex Ungariæ & Rex Daciæ sunt simul in secundo gradu consangvineitatis alligati, qvia mater Regis Ungariæ & pater Regis Daciæ fuerunt soror & frater, & hæc est legitima causa declinare Judicem. Unde si placeret dictum meum, vobis consulerem, qvod ad Papam appellaretis, qvia æstimo causam hujusmodi Papam acceptare. Quibus verbis suis propositis nullus sibi super hoc unum verbum respondebat. Dictus autem Henricus Dux Senior prose & fratribus suis cum Domino Johanne Schelen Lubicensi Episcopo, ac Nicolao Sachow tunc Canonico postmodum autem dictæ Ecclesiæ etiam electo & confirmato Episcopo, ad Regem Romanorum in civitate Owen in regno Ungariæ sitam se transtulit, responsurus, verisimiliter æstimans bono Zelo clementiam dicti Regis Romanorum intervenire, & non ferri contra se aliqvam sententiam, secundum promissa dicti Regis formidavit. Erico Regi Daciæ etiam ibidem existente, prohdolor respectus munerum & consangvinitatis inter eosdem Reges attinentia excœcabat, si fas dici est, dicti Sigismundi Regis Romanorum & Ungariæ Justitiæ & æquitatis obtutum, & sine aliqvali audientia legitima, non assumptis Principibus Imperii sicut in arbitrio cautum fuit, sed aliqvibus Baronibus regni Ungariæ sedens pro tribunali contra Duces Slesvicenses sententiam tulit injustam & iniquam, videlicet quod Henricus, Adolphus & Gerardus dicti Comites Holtzatiæ Ducatum Slesvicensem minus juste possiderent, & ad restituendum Regi Daciæ condemnavit.

XLVI. Post

CAP. XLVI.

POst latam ſententiam Rex Romanorum ſe interponere volens pro parte Regis Daciæ in vim concordiæ & amicitiæ dicto Henrico Duci & ſuis fratribus magnam ſummam pecuniarum, videlicet tricentena millia florenorum ac terram unam videlicet Lalande pro evacuatione poſſeſſionis præbuit ſibi ſolvi. Quæ omnia dictus Henricus Dux renuens ab iniqua injuſta & de jure nulla ſententia ad Curiam Romanam & ad Papæ Martini qvinti ſedem Apoſtolicam appellavit. Qva dicta Regi inſinuata & in Curia Romana per antedictum Dominum venerabilem Nicolaum Sachow procuratorem conſtitutum generalem, imo Dominorum Ducum Schleswicenſium orphanorum, & totius Holtzatiæ patriæ adamatorem realiter proſecuta Dominus Papa Martinus quintus in vim dictæ appellationis dictos Henricum, Adolphum & Gerardum Duces Schleſwicenſes duxit reponendos. Et hac repoſitione ad partes Holtzatiæ reproducta, & hinc inde apud Principes, Civitates & etiam Dithmarticos inſinuata, cauſa de novo Colonienſi Archi-Epiſcopo Domino Theoderico de Morrze audienda & terminanda à dicta ſede Apoſtolica fuit recommiſſa, & ſine ulteriori proceſſu manſit, ita & Civitates de Henſa Lubecke, Luneborg, Wiſmaria, Sundis, Roſtock. &c. percepta fraude Regum & Dominorum prædictorum contra Regem Daciæ ſe cum dictis Ducibus colligabant, & Regi Daciæ facti inimici ex parte omnium civitatum de Henſa, literas diffidationis emiſerunt. Nam ſæpedictus Rex Ericus caſtrum Gottorpe cum magna potentia ſui exercitus ante portas ejus aliud caſtrum in monte Heſteberch cum foſſatis profundis & palis longis circum amictum pro muro collocavit, in qvo caſtro poſuit quaſi totius Regni Daciæ potentum Virorum copiam, ad cuſtodiendum dictum no-

vum castrum atque ad impugnandum castrum Gottorp & civitatem Slefwicensem etiam palis strictissime conjunctis DuxHenricus hanc civitatem pro muro munivit & etiam profundissimis fossis, accurata aliquali parte de civitate firmissimè circumdedit, ita quod Rex eam vincere sicut prius fecerat non potuerat aliquo modo etiam in Civitate positis armigeris multis, & etiam balistariis à civitate Hamburgensi illac missis pro tutela. Et hoc castrum Regis novum firmissimum fuit & invincibile. Sed Deus qvi semper Holtzatos protegebat, quando nulla spes aderat, etiam pro ista vice eos adjuvit. Nam civitates de Hensa prout superius narratum est, qui prius confœderati cum Rege contra Duces fuerant, nunc pro Ducibus partem illorum tenentes Regi & suorum facti inimici & literis diffidationis illorum visis Dani dimisso castro & omnibus & ante castro habitis, etiam pyxide, bombardo machinisque à civitate Slefwicensi & castro Gottorpe fugientes in civitatem Flensborg revenerunt, & exinde castrum & civitatem semper fortius munierunt. Tunc vero consules Civitatum Regis inimici facti & suorum adjuvare volentes Dominum Henricum Ducem Slefwicensem civitatem Flensborg eam impugnando obsidebant, ubi aliquandiu obsidentes, tandem in vigilia Ascensionis Domini in nocte diabolo inspirante Stipendiarii civitatum rumorem facientes, Dux Henricus ad castrum improvise accessit suos defendere & adjuvare volens, nesciens quid factum fuerat à Danis in fossato, sæpius vulneratus sicut Deo placuit alter Machabeus, fortis & virilis Spiritum emisit. Hic Henricus Dux adolescens adhuc vir triginta annorum in obitu multa commendabilia peregit. Nam castus verecundus super modum fuit sobrius, etiam ad tantum quod ad plenos haustus non bibebat, neque à subditis fieri sinebat. In dandis muneribus ac in mensa sua erga hospites largus fuit valde supra modum.

modum, magnus justitiarius adeo quod consiliarios suos rogabat, nihil sibi contra honorem & justitiam consuli debere & quicquid promiserat vel progenitores sui sigillabant, omnino servare volebat. Virginem de domo *Brunswicensi* in matrimonium sibi fecit copulari. Quæ audita morte ejus noluit amplius alicui desponsari sed vidua manens ob amorem tam nobilis Principis usque ad obitum suum in virginitate permansit. Multa alia bona Sibi à Deo omnipotenti collata erant, quibus in cumulo brevi tempore usus fuit & anno Domini 1427. laude dignus migravit à seculo, & in sepulcro patrum suorum in Idzeho est sepultus.

CAP. XLVII.

Isto Duce Henrico mortuo, omnes de civitatibus ibidem existentes navigio recesserunt. Ac super omnia volentes mercatores & navigantes per mare Balthicum securos servare, simul convenerunt cum navibus multis magnis valde. Et in portum maris ante castrum Kopenhauen & ibi prope cum manu forti convenerunt. Ac Rex Daciæ & sui tunc habentes naves etiam magnas de castro Heyslingborch & Kopenhaven exeuntes, & pro Principe exercitus habentes Ducem de Wolgast exercitui civitatum obviando. Tunc pro parte Consulum Civitatum Capitanei fuerunt Henricus Höyer proconsul Hamburgensis, ac Tideman Sten proconsul Lubicensis. Qui duo Proconsules videntes Danorum exercitum appropinquare, concluserunt inter se Danos expugnare velle. Tunc Henricus Höyer proconsul Hamburgensis animosior ad prælium exercitum Danorum accessit cum navibus suis & cum Danis diu pugnando, ac Proconsule Lubicensi & aliarum Civitatum nullum habens subsidium, ipse Henricus cum suis victus fuit & captus. Et cæteri

ri Capitanei videntes Danos victores terga verterunt, & cum magna verecundia redierunt ad ſua. Propter quam fugam civitatum & Danorum victoriam Dani navigando mare ubique locorum poſſederunt. Et mercatores de Livonia, Prutzia & alios quoscunque cum mercimoniis copioſis & triginta magnis navibus advenientes de Flandria & Bayen una die ſpoliantes captivabant. Quapropter commune Civitatum prædictarum æſtimans ſuos Conſules Regis Danorum fautores, proconſulem Lubicenſem Tideman Sten, & quod proconſulem Hamburgenſem in bello contra Danos non juvabat incarcerari procurabant. At eundem tanquam fore factorem ad judicium vinctum duci, & ſententiam ad mortem poſtulabat, & ſic propter appellationem interpoſitam reductus ad carcerem conſules de hoc maturius deliberare volentes aliquandiu incarceratus remanſit. Tamen poſtmodum gratia ſibi facta propter Domini Johannis Schelen Epiſcopi Lubicenſis & Bartholdi Ricken ejusdem Eccleſiæ præpoſiti rogatum à carcere reductus in propriam domum redire, & ab ea non exire ad tempus vitæ ſuæ manſit incluſus. Commune Hamburgenſe Johannem Cletzen conſulem qui tempore obitus Henrici Ducis Sleſwicenſis ante Flensborch capitaneus erat, eo quod cum aliis ab obſidione civitatis diſcesſerat, & mandatum ſibi injunctum ſcilicet omnino manere apud Principes Holtzatiæ minime cuſtodivit, reverſum in Hamborgh & incarcerari & decapitari procurabat. Commune Wiſmarienſe etiam unum proconſulem Banskow & alium Conſulem eò quod confœderasſent ſe cum Rege Daciæ ipſis neſcientibus capite truncari mandabant. His peractis iterum Conſules prædictarum Civitatum de juſſu Comitatis ad mare navigio ſequenti anno aſſumpto Gerardo Duce Sleſwicenſi cum aliquibus Holtzatis in Capitaneum ante portum Kopenhavgn ipſum portum

tum

tum obstruendo devenerunt & in eo multas naves onustas calce & lapidibus submerserunt, sed tamen portus non poterat totaliter obstrui & ita pro illa vice abinde reversi sunt ad sua multis laboribus & expensis inutiliter factis, nihil lucri reportantes spe sua frustrati verisimiliter præsumentes portum nautarum ante castrum Kopenhaven posse obstrui & consimiliter novum castrum Helsinghör per Regem constructum ad extorquendum telonium insolitum á nautis per pasfagium maris Baltici ad Oceanum destrui totis viribus inhiantes, & hæc dicitur fuisse causa principalis quare consules civitatum ex inductione civium suorum cum Principibus Holtzatiæ insurrexerunt contra Regem Daciæ nimis præpotentem & privilegia eorum auferentem. Et hæc causa non solum pro ista vice civitatenses prænominatos cum Principibus Holtzatiæ colligabat, sed etiam ante longa tempora idem fecerat & ad huc faciet sine fallo. Nam optimè sciunt Lubecenses, si porta Holtzatiæ eis fuerat tam in mari quam in terra clausa, quod male starent, & quod terram prædictam habent sicut proprium allodium suum, quo destructo & Civitas illorum procul dubio non diu stare posset.

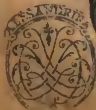
Explicit.

CHRONICON
COENOBII
MONTIS-FRANCORUM GOSLARIÆ,

Ejusdem Origines, progreſſum, fata, incrementa & decrementa, nec non ſeriem Præpoſitorum enumerans, Pontificum inſuper Maximorum, Præſulum, Ducum, Comitum, Dynaſtarum, & Nobilium vicinorum Privilegia, Diplomata, Tabulas, & literas recenſens, quibus varia, quæ tum temporis in adſitis terris memoratu digna contigere, præprimis verò vitæ Præſulum Hildeſienſium, ſecundùm ſeriem brevibus verbis explicatæ, junguntur.

Ex optimæ notæ autoribus & documentis authenticis congeſtum.

FRANCOFURTI,

ANNO M DC IIC.

Cicero libr. II. de Orat.

Hiſtoria eſt teſtis temporum, lux veritatis, vita memoriæ, magiſtra vitæ, nuncia vetuſtatis.

B. L. S.

Multa in cœnobiorum scriniis & arcanis penetralibus abdita latere, quæ ad illustrandum studium historicum apprimè faciunt, nemo facilè negaverit, cui facultas concessa est, situ obsita, à muribus arrosa, & à blattis exesa eorundem documenta, diplomata, privilegia, Tabulas, & literas paulò accuratiùs inspiciendi. Nec enim ea ad sacram saltem, sed etiam ad profanam historiam explicandam utilissima, imò quàm maximè sunt necessaria. Inde cœnobiorum, templorum, fanorum, & sacellorum ortus, altarium fundationes & dotationes, ordinum monasticorum, fraternitatum, solennium sacrorum & rituum obsoletorum institutiones, Paparum, Archipræsulum, Præsulum, Abbatum, Abbatissarum, Præpositorum & Priorissarum cujusq; ecclesiæ indubitata series, privilegia peculiaria sacris locis concessa, ac demum fata, nec non incrementa & decrementa quarumvis ecclesiarum, unicè ferè depromi possunt. Præterea nemo est qui ignorat, quantùm emolumenti historiæ profanæ è diplomatum adminiculis accedat; quippe quæ bellorum veras origines, pacificationes, fœdera, permutationes, pacta antiqua, priscorum locorum nomina, terminos, distinctionem, temporum accuratissimam supputationem, imò Imperatorum, Regum, Ducum, Principum, Comitum, Dynastarum, & nobilium cujuslibet regionis stirpes, aliàs vel sub oblivionis squalore sepultas, vel sanè dubiis inextricabilibus involutas, luce meridiana clariùs ob oculos ponunt.

Hæc

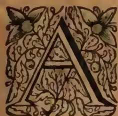
Hæc me quoq; perpulere, ut collectis haud paucis Tabulis authenticis, historiam cœnobii Montis-Francorum Goslariæ contexere decreverim. Haud equidem diffiteor, tantas mihi vires minimè esse, ut tale quid nitore debito justaq; possim perficere elegantia. Id enim à viris in re historica versatissimis (quales inter innumeros alios sunt insignes illi Meibomii, avus & nepos) saltem exspectandum erit. Non tamen ideò animum despondi, sat habens, qui tantorum virorum exempla, hoc est tanquam umbra corpus sequar, & laboris impensi præmium sufficiens relaturus, si vel minimi quid in hac opella occurrerit, quod lectori historiarum amanti aliqualiter satisfecerit.

Exhibet verò hoc Chronicon tam urbis, in qua situm est, quàm cœnobii ipsius quantùm haberi possunt origines. His junguntur secundùm annorum seriem res hinc inde occurrentes & memoriâ dignæ, interspersa brevi eorum narratione, quæ in vicinis terris suo quæq; tempore contigere. Nec seriem Præsulum Hildesiensium omittere fas duxi; quippe qui Francobergensium diœcesani fuere, atq; adeò jure merito suo ordine enarrari debuere. Tandem de familiis Comitum, Dynastarum, & Nobilium hisce in terris quondam longè lateq; florentium quadam hinc inde addidi, sperans fore, ut hæc quoq; lectori haud sint ingrata. Hoc quicquid est opellæ tibi offero B. L. ex animo optans, ut lectu digni quid in eadem tibi occurrat, operam, si id consequar, daturus, quò adhuc unum aut alterum ejusmodi Chronicon, plura nec lectu forsan injucunda continens, suo tempore Francobergense nostrum sequatur. Hisce Vale Benevole & sincere Lector, errores humanos hinc inde dubiô procul sæpiùs obvios ut homo humaniter ferens. Dabam è Muséo III Cal. Jul. Anno MDCXCVII.

CHRO-

CHRONICON
MONTIS-FRANCORUM GOSLARIÆ.

NTEQUAM de historia cœnobii Francobergensis agere incipio, pauca de Goslariensi urbe, in qua situm obtinet, præmittere animus est. Goslaria, cui nomen *à situ ad Gosam* fluvium est impositum, ex antiquissimis Saxoniæ urbibus est, priscorum Imperatorum studio & amore, ædificiis & incolis multùm aucta & ornata. Primordia ejus angusta admodum fuere, mœnibus successu tandem temporis largioribus redditis. Originum eadem quæ reliquarum Saxoniæ urbium est conditio, ut sub ignorantiæ umbra latentes leves saltem conjecturas in easdem inquirentibus relinquant.

Dubitari tamen vix potest, quin ortus ejus ad Henricum I Imperatorem, Aucupis nomine vulgò notum, sit referendus: is enim urbium Saxoniæ nostræ almus parens & primus auctor haud immeritò audit. Hunnorum potentia & barbaries seculô decimô in immensum excrescebat. Nam Saxoniæ limites intrantes agrum obvium susque deque habebant, nulli parcentes sexui, nulli ætati. Actum erat de Saxonia, ni Henrici prudentia malo remedium quæsivisset. Is, saluberrimis legibus latis, suos armorum usum edocuit, & urbes tanquam objices barbarorum rabiei opposuit.

Hoc innuunt (a) *Albertus Krantzius*, Goslariæ originem Henrico disertè adscribens, (b) *Magnum Chronicon Belgicum*, (c) *Schiphovveri Chronicon Oldenburgense*, (d) *Bodo*, aliique, his verbis:

A *Loca*

(a) *Saxon. l.3.c.12.* (b) *ap. Pistor. T.I.p.75.* (c) *ap. Meibom. script. rer. Germ. T.2.p.130.* (d) *syntagm. abbat. Gandes. ap. eund. T.2.p.490. Vid. etiam Chron. Theod. Engelhus. p. m. 175. Gobel. Person. Cosmodr. æt. 6. c. 47. & aut. inc. fundat. aliqu. eccl. ap. Maderum.*

Loca immunita muris & fossis cinxit (Henricus,) *urbes verò legibus & moribus formavit; Henricus rex condidit Goslariam; Henricus Goslariensem fundavit civitatem; Henricus Goslar ædificavit.*

Hinc in errore versantur, qui Goslariæ origines Henrico III Imperatori adscribunt, qui multis annis post Aucupem vixit. Hic enim Anno DCCCCXXXVI fatô fungebatur, ille verò annô demum trigesimô nonô supra millesimum imperium capessebat. Taceo quòd jam ævô Ottonis magni Imperatoris urbis nomine venerit, id quod fide digni (a) autores testimoniô suô probant. Saltem hoc cum (b) *Krantzio* concedi potest, quod majus incrementum imperante Henrico III ceperit, id quod præprimis è perfectione templi cathedralis, quæ eidem debetur, patet.

In hujus urbis vicinia exstant metalla æraria Rammebergensia. Horum inventorem Ottonem magnum Imperatorem Henrici nostri filium faciunt auctores. *Ejus namq; temporibus,* (c) *Dithmaro teste, aureum illuxit seculum, apud Saxones primùm inventâ metallifodina, Otto Imperator,* uti (d) *Otto Frisingensis* habet, *in terra Saxonica venas auri & argenti primus industriâ suâ aperuit; Otto primus*, referente (e) *Chronicô magnô Belgicô, venas argenti & æris juxta civitatem Goslariam in Saxonia invenit*, ac demum, (f) *Chronico Magdeburg. notante, primus* (Otto) *venas argenti & æris juxta civitatem Goslariam invenit.*

Ottonis magni successores sæpius ad hanc urbem secessere, quô splendor ejusdem haud parum crevit, præprimis, cùm haud rarò comitia in eadem celebrarentur, magnique momenti negotia componerentur. Sacra inter, quibus gaudet, ædificia præeminet templum cathedrale D. Matthiæ Apostolo dicatum. Hoc, uti referunt, Conradus II Imperator fundavit, & successor ejus Henricus III filius ad umbilicum duxit.

(a) *Magn. Chron. Belg. p. 79. Sigeb. Gemblac. ad ann. 968. Chron. Archi-Episc. Magdeb. ap. Meib. sub init. Bodo loc. cit. p. 495.* (b) *Saxon. l. 3. c. 11.* (c) *Chron. Mersburg. l. 2. p. 24.* (d) *Chron. l. 6. c. 24.* (e) *ap. Pistor. p. 79.* (f) *ap. Meibom. sub init.*

duxit. (a) Leo IX Papa, ſeptuaginta tribus Cardinalibus, Epiſcopis, & Abbatibus adſtantibus, auguſtas haſce ædes inauguràſſe ſcribitur.

Illas ſi Europæ ſeminarium quis dixerit, haud multùm à veritate aberrabit. Dedere enim *Eccleſiæ Romanæ* Clementem II Papam, *Colonienſi* Annonem, quem Henricus III Imperator in deliciis habebat, eidemque ſuffectum Hildolphum, Henrici IV Imperatoris Capellanum, *Treverenſi* Landolphum, *Moguntiæ* Ricolphum, *Magdeburgenſi* Engelhardum, Hartwicum, Conradum, & Guntherum, *Hamburgenſi* Liemarum Archipræſules, & præter hos variis aliis Eccleſiis quadraginta unum Præſules.

Nec modica magnatum tam Saxonicorum quàm exterorum turba artibus liberalibus hicce loci quondàm eſt imbuta, quos inter nominari merentur Hecelo è Saxoniæ Marchionibus Præpoſitus, Goslarienſis & poſteà præſul Hildeſienſis, Anno Comes Daſſilienſis, Archipræſul Colonienſis, Bruno è ducibus, Carinthiæ, qui commentarios in Pſalmos Davidis confecit, præſul Würceburgenſis, Svigerus de Meyendorf, Henrici III Imperatoris Cancellarius, poſteà Præſul Bambergenſis, Benno Werneri filius Comes Woldenbergenſis & Præſul Miſnenſis, Adelhogus, è Comitibus neſcio quibus oriundus, Præſul Hildeſienſis, Siffridus Comes Querfurtenſis, Præſul ibidem, Henricus Comes ab Aslo, Archipræſul Magdeburgenſis, Ludolphus Comes Slademenſis, Præſul Halberſtadenſis, Conradus Comes Querfurtenſis, Arnoldus Comes Solmenſis Præſul Bambergenſis, & Guilielmus Comes Querfurtenſis.

Præter hoc templum cathedrale quatuor ſunt in urbe ſic dicta parochialia, B. B. Coſmæ & Damiani in foro ſitum, quòd ideo in Tabulis templum forenſe nuncupatur, B. Jacobi, B. Stephani, & B. Thomæ. E cœnobiis præcipua ſunt Mons D. Georgii, in colle ad muros ſitus, ab Henrico Aucupe cœptus, à Conrado II, Henrico IV & Henrico V Imperatoribus auctus, & à Friderico Barbaroſſa XII Canonicis regularibus inſtructus, à civibus verò Goslarienſibus Anno MDXXVII impio

 furore

(a) *Mader. antiquit. Brunſv. p. 145. Letzner. Chronic. monaſt. MS. p. m. 224.*

furore destructus; S. Sepulchri in suburbio ad portam B. Viti situm, quod xenodochii locum posteà supplevit; Franciscanorum eidem usui dicatum; & Novi-Operis à Volcmaro de Lichtenstein Advocato Cæsareo in honorem DEI & B. Mariæ Virginis Anno MCLII fundatum, sed annô demum millesimô ducentesimô perfectum. Et tantùm de Goslaria, nunc ad rem.

Augescente indies re metallica montis Rammensis metallicorum quoque increscebat penuria. Hæc ut resarciretur, artifices periti è Franconia advocabantur, qui curam gererent, quò opus paulatim majus caperet incrementum. Hi Montem-Francorum insidentes nomen eidem primi dedere, quò etiamnum posteritati notus est. Locum hûc facientem (a) ex *Theod. Engelhusio* referam: *Homo iste* (Gundelkarl) *non ignorans, quantùm utilitatis mons* (Rammensis) *haberet, Franconiam adiit, erat enim Franco, & plures gentis suæ viros socios secum sumens locum ædificare cœpit, venas metallorum, cupri, plumbi, & argenti, reperit, ditatus ultra modum; sicq; plures accurrentes civitatem ædificant. Sic locum illum alienigenæ fundantes Saxoniæ cesserunt; unde adhuc montem eundem quondam Franckenberg nominaverunt.*

Huic monti superstructum est templum D. Petri Apostoli, quod quônam cœperit annô mihi equidem non constat. Si conjecturæ locus est, statim forsan sub Francorum adventum strui potuit, successu temporis mole auctum. Situm quondam extra muros habuit, sed iisdem amplioribus redditis ambitu mœnium postea est conclusum. Huic ut præfixos statueret limites Udo Præsul Hildesiensis, cives Goslarienses instanter petiere. Udo, precibus eorum annuens, hasce concessit Tabulas:

In nomine sancte & individue trinitatis & intemerate genitricis beate Virginis MARIE.

UDO DEI gracia Hildenesheimensis Episcopus notum

(a) *Chron. p. 176.*

tum esse volumus omnibus CHRISTI nostrique fidelibus, tam futuris quam presentibus, quia per peticionem & interventum optimorum civium Goslariensium, ob devotum servicium eorum circa nos semper benivolum, & instinctu aliorum fidelium nostrorum, ecclesie S. Petri Frankenberc omnes fines ville Goslariensis occidentales a plateis que dicuntur Berningi, Werenheri, Biermanni, usque ad regis Capellam & S. Marie, & ad terminum predicte B. Petri ecclesie, cum universis que in his partibus nostri episcopalis juris & potestatis sunt, vel esse poterunt, videl. jura baptizandi, infirmos visitandi, oleo ungendi, sepeliendi, ceteraque ecclesiastice cure attinencia, excepta sinodali potestate, sub testimonio ac consciencia bonorum virorum, qui sunt Conradus prepositus, Fridelicus pr, Uldaricus minister de Hildeneshem, Ameco, Bernhardus, Arichin, Widego, Bernhard, Marcolf, Segenbrecht, Meino, Tidico, Brun, Heriman, Adelman, Balderam, Berelm, Jemmico, Gerhard, Ruder, Benico, Mannico, Liudolf, Alico, Adelhard, Reinzo, pontificali potestate proprie donavimus, confirmavimus, perpetuo jure retinenda & habenda concessimus, ea scil. condicione atque ratione, ut nullus successorum nostrorum, aut imperator, sive Rex, seu quelibet judicialis vel potentis persona, magna vel modica, hoc donum demere, alienare, seu ullò modò turbare aut inquietare presumat, sed prefata ecclesia hanc tradicionem cum omni mansuetudine eternaliter teneat. Quod autem hoc nostrum pontificale datum inconvulsum, ratum

tum quoque & firmum ſempiterno maneat evo, hoc privilegium ſcribi ac ſigilli noſtri impreſſione mandavimus ſignari. Datum eſt autem III. IDᵘˢ MAI.
Anno quidem Dominice incarnacionis M°. C°. VIII°. indict. VIII. anno vero V. HEINRICI. REGIS III°. factum Goslariæ feliciter AMEN.

Huic D. Petri templo junctum eſt poſteris temporibus cœnobium monialium, cujus hiſtoriam in hoc Chronico perteximus. Quônam id cœperit annô, de eo controverſiam inter ſe habent autores, cùm fundationis Tabulæ haud ſint ſuperſtites. Quidam primordia ejus in Conradi II Præſulis Hildeſienſis tempora, annô tamen non expreſſô, referunt. Alii, eosque inter (a) *Letznerus*, perhibent, fundationem hanc in Annum M CC IX cadere. Verùm haud pauca ſunt quæ mihi perſuadent, annum circiter vigeſimum quintum vel ſextum ſeculi decimi tertii natalem cœnobii hujus rectè nominari poſſe.

Auctor fundationis duplex citatur : (b) *Sagittarius*, (c) *Topographia Brun. & Luneb. &* (d) *Catalogus Epiſc. Hildes. MS.* Conradum præfatum præſulem, (e) *Letznerus* verò Agnetem Henrici ducis Saxoniæ & Comitis Palatini ad Rhenum, Henrici Leonis filii, uxorem fundamenta cœnobii jeciſſe volunt. Mihi hæc eſt ſententia, Conradum jure meritoque autorem ejus haberi, id quod, præter allegatorum locorum auctoritatem, aſſidua cura, quam pro commodo hujusce plantationis geſſit, probare videtur. Pauca hicce loci de Conrado II edifferam : ortum debuit prænobili Reyſenbergiorum in Wetteravia ſtirpi, & ad literas à pueris ſedulo incubuit. In Academia Pariſina publicè docuit, vitæ & morum integritate cunctis ſe commendans. Decanus Spirenſis & Canonicus Moguntinus denominatus modeſtiâ, doctrinâ,

(a) *Chron. monaſter. MS p. m. 249.* (b) *Hiſtor. urb. Goslar. p. 18.* (c) *Meriani p. 83.* (d) *in Conrado II.* (e) *loc. citato.*

ctrinâ, & facundiâ Canonicos Hildesienses adeò sibi devinxit, ut Siffrido I mortuo eundem suffecerint. Notandus hic venit scriptorum error in anno initiali ejus enumerando. (a) ***Chronicon Saxonicum***, quod (b) ***Büntingius*** sequitur, annum millesimum ducentesimum undecimum denotat: ast præter auctoritatem (c) ***Gasparis Bruschii*** & (d) ***duorum manuscriptorum***, annum seculi decimi tertii vigesimum primum numerantium, Tabulæ authenticæ idem firmissimè probant. . Ne sim prolixus, unum exemplum è multis proponam : Conradus conventui Francobergensi mense Martio anni M CC XXXIX dimidium decimæ Novenensis conferens sub calcem addit ***annô Episcopatus nostri*** decimô octavô. Demantur octodecim è triginta novem, restabunt viginti unus annus, qui est verus Conradi initialis.

Hic præsul Franciscanos ac Dominicastros in urbem Hildesiensem primus recepit, cœnobium ordinis B. Mariæ Magdal. in eadem exstruxit, palatium episcopale ruinam minans instauravit, arces Winceburgensem & Schardeccensem perfecit, ac demum Empenoviam & Insulam, quæ arx erat Hildesiæ imminens, prædonum latebras expugnavit & solo æquavit.

Cœnobii nostri ædificiis ad umbilicum ductis colonia sororum pœnitentium B. Mariæ Magdalenæ, ordinis B. Augustini, eodem deducebatur. Hæ in seculo viventes vitam in variis deliciis, luxu, libidinibus & voluptatibus transigebant; sed ad saniorem reversæ mentem seriam pœnitentiam in ejusmodi cœnobiis agebant. Hinc in Tabulis audiunt *mulieres, quæ jamdudum in limo profundi infixæ, videlicet in sordibus peccatorum, ad semitam virtutis reductæ pœnitentiam suorum facinorum facere DEO student; quæ carnalium voluptatum illecebris abdicatis pro æternis deliciis obtinendis se cœlesti sponso dicârunt; quæ mundi vanitatibus abnegatis obtulerunt Domino laudis sacrificium semetipsas.* Inde patet, cur sororum pœnitentium nomine insigniantur, nec non cur B. Mariæ Magdalenæ, insignis illius peccatricis, ordini adscribantur. Novel-

---

(a) *p. m. 3:4.* (b) *de episcop. Hild. in Conr. II.* (c) *de Archiepisc. & ep. Germ. c. 11. §. 29.* (d) *Catal. ep. Hildes. MS. in Conr. II. Vitæ eorund. MS. in eodem.*

Novellæ huic Coloniæ ſub initium res anguſta domi erat. Hinc dicuntur (*) *pauperes moniales, quæ facultatem non habent, de quo ſuſtentare valeant vitam ſuam; quæ junctæ ſunt paupertatis funibus, ut ſine ſubventione fidelium nequeant ſuſtentari; quæ egent fidelium eleemoſynis; quibus ad ſuſtentationem propriæ non ſuppetunt facultates; depreſſæ inſupportabili ſarcina paupertatis; quæ in paupertate diu noctuq; deſerviunt, eleemoſynis præ nimia paupertate indigentes.*

Huic inopiæ auſpicatò opem tulit ſuetus eorum temporum modus argentum corradendi, remiſſio nempe peccatorum, indulgentiarum nomine vulgò nota. Harum primas conceſſit Otto Cardinalis ſedis Romanæ legatus per Germaniam hiſce Tabulis:

OTTO miſeracione divina S. Nicolai in carcere Tulliano Diaconus Cardinalis, apoſtolice ſedis legatus, univerſis CHRISTI fidelibus preſentes has literas inſpecturis ſalutem in Domino. Quoniam, ut ait Apoſtolus, omnes ſtabimus ante tribunal CHRISTI, recepturi, prout in corpore geſſimus, ſive bonum fuerit ſive malum; oportet nos diem meſſionis extreme miſericordie operibus prevenire, & eternorum intuitu ſeminare in terris, quod reddente Domino cum multiplicato fructu recolligere debeamus in celis, firmam ſpem fiduciamque tenentes, quod qui parce ſeminat parce & metet, & qui ſeminat in benedictionibus de benedictionibus metet vitam eternam. Cum igitur dilecte in Chriſto pauperes ſorores penitentes S. Mar Magdal. in Alemannia proprias non habeant facultates, unde valeant ſuſtentari; univerſitatem veſtram rogamus, monemus, & hortamur in Domino, & in remiſſionem vobis injun-

(*) *Vide paſſim Tabulas.*

injungimus peccaminum, quatenus de bonis à Deo vobis collatis pias elemoſinas & grata eis caritatis ſubſidia erogetis, ut per ſubvencionem veſtram earum inopie conſulatur, ut vos per hec & alia bona, que Deo inſpirante feceritis, ad eterna poſſitis gaudia pervenire. Nos enim de omnipotentis Dei miſericordia, & B.B. Petri & Pauli Apoſtolorum meritis & interceſſione confiſi, omnibus, qui ad loca ipſarum acceſſerint, vel elemoſinas ſuas per nuncios ſuos deſtinaverint, XL dies de injuncta ſibi penitencia legacionis auctoritate, qua fungimur, miſericorditer relaxamus. Dat. Conſtencie Anno Domini M°. CC°. XX°. IX°. ind. II. XIV°. Kal. Januar.

Otto, de quo hic ſermo, & cui nomen Blanci de Alerano antea fuit, originem Marchionibus Montisferrati debuit. Cardinalis dignitatem nactus eſt Romæ menſe Septembri (a) Anno MCCXXVII à Gregorio IX Papa. Munere legati Sedis Apoſtolicæ per Germaniam functus, & ex Diacono Cardinale tituli præmemorati Epiſcopus Cardinalis Portuenſis & S. Ruffinæ ab Innocentio IV Papa A. MCCXLIV in concilio Lugdunenſi creatus, diem ſupremum obiit Lugduni in Gallia Anno M CCLI ibidemque apud Prædicatores monachos terræ eſt mandatus.

Quod titulum S. Nicolai in carcere Tulliano concernit, ſcire oportet, Romanorum temporibus carcerem publicum eô in loco, ubi nunc templum conſpicitur, fuiſſe. Templi origines haud certò conſtant, antiquiſſimum tamen eſt. Alexander VI Papa (b) idem inſtauravit, & Petrus Aldobrandinus tituli hujus Cardinalis Anno M D XCIX parietes picturis eleganter exornavit.

B Hiſce

(a) *Vid. Onuphr. Panvin. de Pontif. Rom. in Gregor. IX. & Innoc. IV.*
(b) *Vid. Rom. antiquit. & nov. p. 319.*

Hisce mediis nummi paulatim accrevere, facultate sororibus concessa coëmendi fundos in usum conventus. Mittebantur enim in regiones adsitas qui eleemosynas peterent, quibus testimonium concessere Guilielmus D. Petri & Thomas D. Stephani Moguntiæ Decani, conservatores & judices ordinis B. Mariæ Magdalenæ per Germaniam à Papa constituti, *cunctos Christi fideles rogitantes, ut sororum inopia larga manu suppetias ferre dignarentur, additis præmii locô quadraginta dierum indulgentiis.*

Has novis auxit Gregorius IX Papa Anno MCCXXXII Non. Junii, Calend. Augusti, & XIV Cal. Decembris Agnaniæ, Reati, & Spoleti in integrum annum & XL dies concessis. Conventus igitur divitiis augescentibus A. MCCXXXIV à Basilio Wenthusio & Guncelino Osterrodio fratribus IX agrorum sic dictos mansos & molendinum Mechtegeshusæ sita coëmit. Hæc bona feudi titulô tenebantur ab ecclesia Hildesiensi, & à præfatis fratribus Siffrido de Gowische Leonhardi filio collata erant, qui eadem conventui liberè resignabat. Testes: Bertholdus & Arnoldus fratres, Volcmarus Giselbertus, & Siffridus Leonhardi filii de Gowische, milites, Rudolphus de Gosa, Vicelinus Vorsterus, aliique quam plures.

Osterrodiorum familia hic obvia è primariis harum terrarum quondam fuit, sedem in arce vetusta Osterrodia, in vicinia jugorum Hercyniorum sita, habens. Hanc sub Comitum Lutterbergiorum, quibus à Saxoniæ Ducibus feudi titulô collata fuerit, imperio aliquamdiu fuisse, & Hermannô stirpis novissimô Anno MCXLIII emortuô ad Henricum Leonem, Bavariæ & Saxoniæ Ducem potentissimum, rediisse legitur in (a) *Topographia Brunov. & Luneburgensi.* Verùm stirps Lutterbergia in Hermanno minimè periit; nam ex (b) *M. Henrici Eckstormii Chronico Walkenredensi* constat, ultimum ejus Comitem Ottonem fuisse, & Anno MCCCXCVII demum diem supremum obiisse.

De Osterrodiis pauca invenire mihi licuit, Basilii tamen nomen occur-

(a) *Merian. p. 175.* (b) *pag. 15.*

occurrit in tabulis Ottonis IV Imperatoris, quibus cœnobio Riddagshusano defensionem Anno MCXCVIII pollicetur. Idem testis citatur in aliis Tabulis XIV Cal. Jun. Anno MCCIX ab eodem Ottone datis. Idem nomen, advocati Osterrodensis titulô additô, legitur ad Annum MCCXLIII Guncelini patris & filiorum Alberti, Burchardi, Guncelini, Ecberti, Hermanni & Ernesti, mentio incidit in Ann. MCCLXVII. Sic quoque Wenthusiorum, ejusdem stirpis nobilium (nam domiciliorum ratione saltem distinguuntur) raro occurrit mentio. Nostri tamen Basilii nomen circa Annum MCCLX conspicitur, quippe quô cœnobio D. Blasii Northeimii agros quosdam Godenstedæ obtulit. Uxor ejus citatur, sed nomine non expresso: filii verò fuere Aschwinus & Guncelinus. Horum insignia appicta exhibeo:

Graviter circa hoc tempus litigabant Conradus II Præsul Hildesiensis, & Otto puer Dux Brunov. & Luneburgensis. Causam litis fuisse perhibent (a) *Vitæ Episc. Hildes. MS.* quòd Otto summam in Episcopatu Hildesiensi auctoritatem efflagitaverit. Vicini pacis amantes frustra rixam componere allaborabant; sed auspicatô à Friderico II Imperatore comitia Moguntiæ celebrabantur. In hisce ingens principum & Magnatum turba, eosque inter Otto & Conradus comparuere. Hi duo principes causam suam coram Cæsare & ordinibus Imperii exposuere, solidis utrimque argumentis productis. Sed Otto causâ cecidit, sententiâ latâ, ut diœcesis Hildesiensis ab alieno dominatu esset libera.

(a) *in Conrad. II.*

In ſplendidisſimis hiſce comitiis Anno MCCXXXV habitis Otto puer, Princeps prudentiâ, fortitudine, & armorum peritiâ clarus, XII Cal. Septembris primus (a) Brunovic. & Luneburg. Dux à Friderico II Imperatore ſolenni ritu denominatur. Splendidæ huic dignitati, quò eò eſſet amplior, decimæ metallorum ærariorum Goslarienſium, ad imperium anteà ſpectantes, junguntur.

Conventus noſter paulatim accreſcens papali defenſione meritò firmandus erat, ideoque à Gregorio IX Papa haſce literas nanciſcebatur:

GREGORIUS epiſcopus ſervus ſervorum Dei dilectis filiis prepoſito & ſororibus penitentibus monaſterii S. Marie Magdalene in Gozlaria, Ildeſemenſis diocefis, ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Cum a nobis petitur quod juſtum eſt & honeſtum, tam vigor equitatis quam ordo exigit racionis, ut id per ſollicitudinem officii noſtri ad debitum perducatur effectum. Quapropter, dilecti in domino filii, veſtris juſtis poſtulacionibus grato concurrentes aſſenſu perſonas veſtras & monaſterium, in quo divino vacatis obſequio, cum omnibus bonis, que impreſenciarum racionabiliter poſſidet, aut in futurum juſtis modis preſtante domino poterit adipiſci, ſub B. Petri & noſtra protectione ſuſcipimus. Specialiter autem terras, poſſeſſiones, & alia bona, que monaſterium ipſum ex pia conceſſione fidelium canonice fuerit aſſecutum, ſicut ea omnia juſte ac pacifice poſſidetis, vobis & eidem monaſterio per vos auctoritate apoſtolica confirmamus, & preſentis

(a) *De eo vid. amplius clariſs. Meimbom. de erect. Duc. Brun. & Luneb. ſcript. rer. German. T. 3. p. 203.*

sentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre protectionis & confirmacionis infringere, vel ei ausu temerario obviam ire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignacionem omnipotentis Dei & B. B. Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Perusii IV non. Augusti, pontificatus nostri anno nono.

Idem Papa Anno MCCXXXVII novas C dierum indulgentias cœnobio largitur, literas IV. Cal. Oct. ad Priores & Fratres ordinis Prædicatorum ac Minorum per Germaniam dat, ac eosdem populum pro concione exhortari jubet, ne egenis hisce monialibus ad sustentandam vitam larga manu subvenire cunctaretur. Et quò dona sororibus oblata à turbatorum manibus essent immunia, privilegium adjicit, eleemosynas canonicè oblatas ritè recipiendi, ac liberè possidendi, junctis in transgressores gravibus minis.

Hic Papa antequam ad sedem Romanam perveniret, Hugolini nomen gessit, Agnaniæ originem debuit, Innocentii III nepos & Honorii III successor fuit, & XIII Cal. April. Anno MCCXXVII è Cardinale Episcopo Ostiensi & Veliterno Papa factus est. Hic Fridericum II Cæsarem ad expeditionem Asiaticam seriò exhortabatur. Fridericus se id solum curare simulans, ut Christianis in Palæstina sub impiorum jugo gementibus opem ferret, Cyprum insulam & Acconem cum classe perrexit, sed re infecta Brundusium rediit, Papæ studium planè eludens. Paulò tamen post in gratiam cum Papa rediit CXX auri (M.) unciis persolutis. Gregorius turbas populares haud diu pòst Romæ excitatas lenitate potiùs quàm armis composuit. Recrudescentes verò nonnisi justo exercitu sedari potuere. His successere iteratæ cum Friderico II simultates: hunc enim Gregorius, pace inter Genuenses & Venetos firmata, denuò diris devovit. Circa hæc tempora prodiere teterrima duarum factionum nomina, quæ motibus intestinis totam Italiam mirum in modum longo tempore concussere. Loquor de

Gibellinis & Gvelphis tantas turbas excitantibus, ut cives in civium viscera ſævirent, malô in dies latiùs ſerpente. Præter hæc Fridericus Cæſar Italiæ gravis incumbebat, quem ut domaret Papa concilium Romæ indixit Cæſari imperium abrogaturus. (a) Is verò itinera ad urbem terra marique tam arctè munierat & obſederat, ut Clerici ad Synodum vocati ab ejusdem introitu penitus arcerentur. Gregorius tantum ex eo cepit dolorem, ut mœrore animi confectus XI Cal. Aug. Anno M CCXLI obierit, cùm ſediſſet Ann. XIV, menſ. IV & dies III. Et tantùm de Gregorio IX Papa.

Nec Conradi Præſulis Hildeſienſis munificentia noſtris defuit: annô enim MCCXXXIX medium decimæ Novenenſis, ab Ulrico de Altafago reſignatum, ad anniverſarium obitus ſui diem celebrandum, iisdem confert. Teſtes: Gervicus Decanus, Meinardus Scholaſticus, Conradus Præpoſitus Montis, Henricus Cuſtos, Mag. Hermannus de Paderburna, Conradus ab Altafago Ulrici frater, Canonici Hildeſienſes, Henricus Comes Woldenbergenſis, Aſchvvinus & Leopoldus de Walmoden, Siffridus de Rutenberg, Conradus Marſchalcus, aliique.

Aſchvvinus de Walmoden modò nominatus, qui miniſterialis eccleſiæ Hildeſienſis dicitur, ab Eccleſia Gandeſiana petebat, ut dominium IX manſorum Novenii ſitorum, quos à præfata Eccleſia in feudo tenebat, ſibi conferret, oblatis, ad damnum reſarciendum, IX aliis Lindedæ ſitis. His ejus precibus lubenter annuit Capitulum Gandeſianum die Apoſtolorum Philippi & Jacobi Anno MCCXLI præſentibus Hermannô & Henricô Comitibus Woldenbergiis. Teſtes: Johannes, Theodericus, Siffridus, & Henricus, Canonici Gandeſiani, Petrus, Gerhardus, Godeſchalcus, Sacerdotes, Theodolfus Laicus, ejusdem ordinis fratres, Alexander, Bertholdus, Reinhardus, D. Matthiæ Goslariæ Canonici, Giſelbertus advocatus Goslarienſis, aliique.

Quid miniſterialis nomen hic obvium ſibi velit, optimè ab *inſigni*

(a) *Vide Platin. de vitis Pontific. p. m. 479. ſeq. Panvin. de Pontific. Roman. in Gregor. IX. Nigrin. de Eccleſ. Rom. l. 8. c. 9.*

gni Historico (a) *Henr. Meibomio* edocemur his verbis : *Sunt nostri Equites*, die Ritterschafft / *Saxonibus* die ehrbahre und gute Männer; *à ministerio*, *quod ratione clientelæ principibus debent*, Knapen oder Knechte. *Ex his torque donati milites* Ritter / *reliqui famuli vel servi appellati fuere.* Idem *ministeriales vasallos* nominat, id quod ad vocabulum hocce explicandum sufficiat.

Tabulis supra dictis jungitur clausula : *Tartaris Christianitatem impugnantibus inhumaniter.* His verbis innuitur ingens Tartarorum irruptio in Europam, quæ tum temporis *contigit*. De hac (b) *Chronicon Elvvangense* ita loquitur : *Tartari Poloniam, Tusciam*, (Russiam intellige) *& Ungariam ad generalem desolationem redegere.* (c) Imò refertur, Polonos Russosque è vastissimis Sarmatiæ campis ipsis cessisse, & barbaros eosdem magnô numerô posteà inhabitâsse.

Circa hoc tempus conventui nostro præponitur PETRUS in ordine secundus : nam de primo RUDOLPHO nomen saltem constat. Huic Conradus Præsul Hildesiensis XV Cal. Sept. Anno MCCXLII donum aræ Ecclesiæ Francobergensis propria manu porrigit, interdictô additô, ne quis Archidiaconus Goslariensis ipsi vel successoribus ejus litem de eodem moveret.

Hic Præpositus anni insequentis VII Cal. Maji duas curias, IX mansos cum decima, molendinum, & sex areas, cunctaque ad hæc bona spectantia, in & juxta Mechtegeshusam sita, centum argenti examinati marcis comparat. Hæc bona sub dominio Ecclesiæ Hildesiensis & Basilio de Wenthusen, Guncelino de Osterrode fratribus, Siffrido filio Leonhardi de Govvische, Walthero Siffridi è sorore nepoti, Mathildi de Goslar viduæ, ejusque filiis Rudolpho & Reinero, in feudo collata erant. Hi, acceptis his C marcis, bona enarrata Conrado Præsuli renunciabant, à quo conventui nostro titulô beneficii perpetui donabantur. Testes : Johannes Cellarius, Reinhardus Scholasticus, Herman-

---

(a) *Script. rer. German. Tom. 1. p. 413. Vid. etiam Fabricii Chron. Misn. & Cranc. metrop. l. 1. c. 2. & l. 3. cap. n.* (b) *ap. Pistor. ad ann. 1242.* (c) *Paralipom. ad Abb. Ursp. Chr. sub init.*

Hermannus & Jordanus Clerici, Aſchvvinus & Henricus fratres de Montelapideo, Thidericus & Hugo fratres de Holthuſen, Henricus Pincerna, Johannes de Lutheren, Hermannus Senior ab Uslar, Conradus & Ludolphus fratres de Elvede.

Baſilius Advocatus & Senatus Oſterrodenſis hanc transactionem ratam habent. Teſtes: Gerhardus proviſor cœnobii D. Jacobi Oſterrodæ, Theodericus & Johannes Sacerdotes, Winandus, Baſilius, Conradus, milites, Dethmarus, Johannes, & Johannes, cives Oſterrodenſes.

VIII Cal. Maji ejusdem anni Rudolphus de Dalheim miles vendit monialibus curiam, III manſos, & IV areas Scheningæ CXXXV libris Hildeſienſibus. Horum bonorum decima à Rudolpho reſignata ſororibus confertur à Conrado Præſule.

Anno MCCXLIV Ulricus ab Altafago juri, quô in medio decimæ Novenii minoris fruebatur, renunciat, & literas à Conrado Præſule hunc in finem olim datas conſenſu ſuo approbat. Teſtes: Hojerus ab Altafago Canonicus Hildeſienſis, Conradus Capellanus Winceburgenſis, Conradus Sacerdos, Henricus Diaconus Bremenſis, Hermannus de Ganderſem miles, Johannes filius Rudolphi de Dalheim, Arnoldus & Anno pater & filius de Gowiſche.

Jus parochiale templi D. Petri Francobergenſis olim ad parochianos ſpectabat, ſed ab iisdem conventui dono dabatur in hiſce literis:

Venerabili Domino ſuo CONRADO Hildenſemenſis eccleſiæ Epiſcopo Y. miles in Goslaria, S. & R. milites, S. R. B. & J. & G Burgenſes S. Petri in Franckenberch parochiani, & alii quamplures ſue poſſibilitatis in omnibus obſequium. Bene recognoſcimus, quod eccleſiam noſtram quondam à Domino Ambroſio felicis memorie nobis reſignatam ſororibus penitentibus compaſſi pietatis viſceribus ordini B. Mar. Magd. donavimus dati donacione, nullo in eadem parochia reclamante, quia Rodolfus,

qui

qui tunc erat dicti ordinis prepositus, ad manus ordinis recepit, & domino Ambrosio, qui plebanus fuerat, contulit custodiendam, tali condicione, ut post mortem suam unum fratrem sacerdotem eligeremus de gremio ordinis in plebanum, eis promisimus, & promissum in electione domini Petri, qui frater est & fuit ordinis, effectui debito mancipavimus. Verum, dominus DEUS est laudandus, divino flamine inflammati, cum presens nequam sit seculum & pronum in malum, vestram rogamus sanctitatem, quatenus intuitu DEI bona fide & fideli diligencia tam pium factum coram vobis inchoatum, & nuper etiam terminatum, vestra auctoritate dignemini confirmare, quod nullus imposterum pietatis illusor valeat irritare. Quia commune sigillum non habemus, presentem literam sigillo domini Volcmari solius assignavimus.

His assensum præbet Conradus Præsul Anno MCCXLVI libertate addita præpositum pastorem suum sueto ritu denominandi.

Hermannus & Henricus Comites Woldenbergenses decimam Novenii minoris resignaverant; hanc idem Episcopus conventui addicit Id. Maji. Testes : Reinoldus Præpositus major, Conradus Præpositus Montis, Johannes Cellarius præpositus Alsburgensis, Meinhardus Scholasticus, Sigebodo de Scartfeld, M. Volcmari, Heydenricus Canonicus S. Crucis, Albertus de Montesereno, Daniel & Godefridus Canonici S. Andreæ, Conradus Plebanus Honhamelensis Clerici, Ludolphus Hallermundensis, Adolphus Dassiliensis, Henricus Junior Slademensis Comites, Bertholdus ab Homburg, Hermannus ab Uslaria Nobiles, Bertholdus Advocatus, Siffridus de Rutenberg, Ludolphus Camerarius, Conradus Marschalcus, Hugo ab Insula, Rudolphus de Dalheim, Henricus & Aschwinus fratres de Steinberg, Hugo ab Holt-

husen, Ludolphus de Selede, Siffridus ab Eltze, Albertus de Novali, & Albertus Junior de Freden milites.

In hisce literis triga dynastarum Saxonicorum vetustate conspicuorum occurrit. Primus ex his est Ludolphus Comes Hallermundensis, cujus origo falsò è peregrinis regionibus deducitur. Est enim indigena, & jam ante Caroli magni in has oras adventum floruit. Hallermundensis comitatus situm habet in ducatu Brunovico-Calenbergensi, & nomen ab arce Hallermundia, quæ priscis temporibus ad confluentes Halleræ & Leyne exstructa erat, traxit. Hallera rivus hunc comitatum ab occidente orientem versus pererrat, & Halleræ fontibus, vulgò Springe/ ac Hallerburgo nomen elargitur. Hæc olim fuit arx munitissima, à civibus Hannoveranis, Münderensibus, Pattensensibus, Eldagshusanis, & cœnobio Wülfinghusano, assentiente Guilielmô victoriosô Duce Brunov. & Luneburgensi, annô M CCCC XXXV solo æquata.

Primus hujus stirpis, qui à (a) *Letznero* nominatur, est *Otto* filium *Lutbrandum* habens. *Ludolphus*, de quo hic sermo, secundùm Clariss. (b) *Meibomium* filius fuit Burchardi unà cum fratre Henrico Anno M CC XXXIV à Stedingis interfecti, qui è Jutta uxore suscepit Gerhardum seniorem, Wernerum, Ludolphum, Canonicum, Hildesiensem, & Wilbrandum. Longè ab eo differt (c) *Letznerus*, uti è schemate subjuncto patet:

WIGEBRANDUS

Ludolphus.	Burchardus.	Wulbrandus I.	Adelheidis.	Beatrix.

Wulbrandus II.	Adelheidis.	Gerhardus I.	Elisabetha.	Gertrudis.

Ludolphus de quo hic sermo est.	Gerhardus II.	Henricus.	Otto III.

Gerhardus III.	Gerhardus IV.	Otto IV.

Comi-

(a) *Geneal. comit. Hallermund. MS.* (b) *Scriptor. rer. Germ. Tom. 3. p. 354.* (c) *loc. cit.*

Comites Dassilienses amplas olim habuere terras, nomenque suum posteris notissimum fecere. Hoc ab oppido cognomine traxere, situm obtinente ad Ilmam rivum, qui paulò infra Eimbeccam Grubenhagensis Ducatus metropolim Leynæ sese miscet. De his magnatibus eorumque stemmate & rebus gestis fusiùs egit (a) *Joh. Letznerus*, è quo partem stirpis hùc facientem addo:

GUILIELMUS
Uxor Mathildis de
Wincenburg.

Janus IV.	Hermannus II.	Siffridus.	Otto uxor Salome Plessensis.	Henricus Claudus.	Fridericus Archipræsul Coloniensis.	

Adolphus audax.	Hunoldus.	Bernhardus ob. A. 1126. uxor Anna Homburgia.	Reinholdus Archipræsul Colon.	Robertus.	Helmbertus.

Bodo	Hermannus Abbas Corbeiensis ob. A. 1259.	Jordanus monachus Amelunxbornensis.	Ludolphus ob. 1259. uxor Lucca N.	Janus V.	Adolphus III. ob. A. 1292. hic obvius.	Heidenricus obiit 1270.

Wittekindus.	Ludolphus.	Conradus.	Bernhardus ob. 1309. ux. Mathildis Woldenberg.	Simon stirpis ultimus ob. 1329. ux. Sophia.	Otto.

Slademensis comitatus in diœcesi Hildesiensi est situs, & superest hodie arx Slademia peculiari præfecturæ nomen dans. Henricus Junior in Tabulis præfatis obvius parentem habuit Henricum, cujus mentio in annum MCCXXXI incidit, & fratrem Ludolphum Canonicum, posteà verò præsulem Halberstadensem, qui Anno MCCXLI diem supremum obiit.

Anno MCCXLII turbæ per Germaniam recruduere; ordines

(a) *in Chronico suo Dassil.*

enim imperii, partibus Friderici II Imperatoris, qui ab Innocentio IV Papa excommunicatus erat, derelictis, Anno MCCXLV Henricum Thüringiæ Landgravium Regem Romanorum creârunt. Conradus Friderici filius ægrè id ferebat, & Henricum gravi bello prosequebatur, qui victus contemtum principum incurrit, ignominioso *Regis Clericorum* nomine derisus. Papa verò Fridericum & Conradum æquè odio habens ordines seriò hortatur, ne partes Henrici derelinquerent, sed in debellandis Friderico & Conrado auxilio ipsi essent.

Miseram hanc rerum faciem & turbulenta hæcce tempora fastidiens Conradus præsul Hildesiensis unicè id curæ habuit, quò à munere suo sese abdicaret, & reliquum vitæ in otio procul à turbis transigeret. Veniâ ejus à legato pontificio præsule Ferrariensi impetratâ splendidam dignitatem derelinquit, & cœnobium Dominicanorum Hildesiæ ingreditur. Nec tamen hic à turbarum strepitu immunis erat, schismate in Ecclesia Hildesiensi oborto, & duobus præsulibus à Canonicis dissidentibus electis. Hôc motus è Saxonia excedit, & ad cœnobium Schönaviense juxta Heidelbergam situm sese confert, reliquum vitæ, quod triennium haud excedebat, in eodem consumturus.

Hallucinantur autem scriptores, qui XXIV regiminis annos Conrado adscribunt. Hic error corrigi potest è Tabulis datis Id. Maji Anno MCCXLVII, pontificatus ejus vigesimô sextô, in quibus conventui Francobergensi proprietatem decimæ Novenensis confert. Ex eo patet, Conradum munus suum annis viginti sex administrâsse, ab eodem Anno MCCXLVII sese abdicâsse, ac trienniô pôst in cœnobio Schönaviensi vitam finiisse.

Anno MCCXLVIII Innocentius IV Papa ordinis B. Mariæ Magdalenæ privilegia hisce literis confirmat:

INNOCENTIUS episcopus servus servorum DEI venerabilibus fratribus Archiepiscopis & Episcopis, ad quos literæ istæ pervenerint, salutem & apostolicam benedictionem. Ex parte prepositi, priorisse, & sororum S. Mar.

Mar. Magdal. in Alemannia, fuit nobis humiliter ſupplicatum, ut, cum nonnulli privilegia & indulgencias eis perpetuo ab apoſtolica ſede conceſſa per obitum predeceſſorum noſtrorum vigore proprio aſſerunt deſtituta, providere ipſis ſuper hoc paterna ſolicitudine curaremus. Quocirca fraternitati veſtre per apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus hoc non obſtante predicta privilegia & indulgencias in ſuo vigore ſervetis & faciatis a veſtris ſubditis obſervari. Dat. Lugduni VI non. Jul. pontificatus noſtri A. VI[to].

Haſce literas Hilmarus ordinis B. Mariæ Magdalenæ per Germaniam Præpoſitus Coloniæ in exaltatione crucis transſcriptas & ſignô ſuô roboratas Francobergenſibus mittit.

Innocentium IV Papam, ut pauca de eodem eloquar, Annô MCCXLIII cœpiſſe, rectè ſcribunt (a) *Onuphrius Panvinius* & (b) *Helvicus*, probante id literarum præcedentium auctoritate. Ortum debuit familiæ Genuenſi Fliſcorum è Lavaniæ comitibus, Anagniæ, cùm ſedes ultra XX menſes vacâſſet, electus. Graves, ut dictum, altercationes cum Friderico II Imperatore habuit, imperium eidem in ſynodo annô MCCXLVI Lugduni celebrata abrogans. In Gallia remanſit ad turbarum usque Italicarum ſedationem. Pace enim concluſa in Italiam remigravit, ſed Neapolim veniens fatô functus eſt Ann. MCCLIII, cùm ſediſſet Ann. XI, m. VI, d. XI.

Anno MCCXLIX Rudolphus de Dalheim miles conventui confert dominium cujusdam areæ, quam Henricus cognomine dives reſignaverat, idque præcipuè hanc ob cauſam, quò ſororibus de moleſtiis illatis ſatisfieret. Teſtes: Ulricus ab Altafago, Henricus Sacerdos dictus ab Aſtveld, Henricus Diaconus Bremenſis, Petrus Sub-Diaconus,

frater

(a) *de Pertin. c. Roman. in Innocent. IV.* b *Theatr. hiſtor. p. 132. Vide etiam Platin. de vit. Pontif. p. m. 488.*

frater Dancmarus aliique quamplures. Insignia Dalheimensium hæc figura monstrat:

Anno MCCLI Hermannus Comes Woldenbergensis & uxor ejus Hedvvigis sororibus nostris tres agrorum mansos, eorumque decimam, Scheningæ sitos, & à Bernhardo de Lidinge patre, nec non Bernhardo & Henrico filiis, ac Conrado & Thiderico Bernhardi Senioris fratribus, resignatos, conferunt. Testes: Henricus de Clauenberg, Arnoldus de Govvische, Henricus de Sulingen, & Wernerus de Volquin milites, Henricus Sacerdos, Henricus Diaconus, Petrus, Johannes, & Petrus accoliti, Dietericus ab Astveld, Ulricus & Johannes fratres de Bilsten, & Ludolphus Coriarius.

Mortuô Anno MCCXLVII Henricô Landgraviô Thuringiæ Romanorum Rege ordines imperii, consiliô Innocentii IV, Papæ eidem Nussiæ suffecere Guilielmum Hollandiæ Comitem. (a) Hic, Friderico II in exilio mortuô, Anno MCCL Francofurti ad Mœnum comitia celebrat, & anno sequente uxorem ducit Elisabetham Ottonis pueri Ducis Brunov. & Luneburg. filiam. Sed, incendiô ipsa nuptiarum nocte inauspicatò obortô, mortem cum uxore vix nudus effugit. Anno

(a) *Rolevvink. fascic. temp. in Henr. VI. Pauli Lang Chron. Citiz. ad ann. 1242. Chron. Slav. ap. Lindenbrog. ad ann. 1251. Krantz. Saxon. l. 8. c. 17. Fabric. mem. Saxon. ad ann. 1251.*

Anno MCCLII denuò ad ſocerum Brunovicum venit, & noſtris ſequentes concedit Tabulas:

WILHELMUS Dei gracia Romanorum Rex ſemper Auguſtus univerſis ſacri imperii fidelibus preſentem paginam inſpecturis graciam ſuam & omne bonum. Meritis ſacre religionis inducimur, ut, perſonas religioſas & loca ſacra benigni favoris gracia jugiter proſequentes, eorum peticionibus interdum benignum accommodemus auditum. Hinc eſt, quod nos dilectorum noſtrorum Prepoſiti, prioriſſe, & conventus monaſterii Montisfrancorum in Goslaria, ordinis penitentium, Hildeſemenſis dioceſis, devotis precibus inclinati, monaſterium ipſum, & perſonas ibidem domino famulantes, cùm ſit novella plantacio, ſub protectione ſacri imperii atque noſtra liberaliter admittentes ipſos cum omnibus bonis ſuis, que largicione principum, nobilium, ſeu aliorum fidelium, ſive titulo emtionis vel donacionis aut legacionis, ſive quocunque alio juſto titulo, poſſident ubique locorum, vel impoſterum juſtis modis preſtante domino poterunt adipiſci, ſpeciali proſequi volumus gracia & favore, & ea omnia eis & per eosdem monaſterio auctoritate regia confirmamus, tenore preſencium, diſtrictius inhibentes, ne quis ipſos contra hanc noſtram protectionem vel confirmacionem impedire audeat vel moleſtare. Quod qui facere preſumpſerit, graviſſimam celſitudinis noſtre offenſam noverit ſe incurſurum. Datum Brunſvvich Kal. Mart. Ind. X. Anno Dni MCCLII.

Qua-

Quadriennio pôst periit Guilielmus ignobili morte in Frisia: (a) quidam eum in paludibus submersum, alii verò à Frisiis interfectum volunt, alii aliud mortis genus comminiscuntur.

Anno MCCLIII die Bartholomæi Apostoli Conradus Scholasticus & Hogerus Canonici Ecclesiæ Hildesiensis, juri & actioni, quæ in medio decimæ Novensis ipsis competebant, renunciant. Testes: Conradus de Piscina, Ludolphus de Vinkelere, milites, Volradus Canonicus montis D. Petri, Henricus, Petrus, Henricus, Johannes, Sacerdotes Goslarienses, & Henricus Diaconus Bremensis.

Diximus suprà, schisma in Ecclesia Hildesiensi post abdicationem Conradi II obortum fuisse: pars enim Canonicorum Henricum præpositum Heiligenstadensem, pars verò Hermannum præpositum B. Cyriaci Brunovici elegerant. Ille, cùm Hermannus opibus, potentiâ, & amicis præpolleret, ferè nihil obtinuit, ideoque ad (b) Innocentium IV Papam Lugduni agentem sese contulit, ac post longam temporis moram ob Hermanni artes interjectam arbitrum causæ obtinuit Henricum præsulem Argentoratensem. Is cunctis maturè pensitatis sententiam pro eodem tulit. Hermannus, appellatione quamvis interposita, secunda vice causâ cecidit, ideoque Henricus pacificam diœcesis suæ possessionem nactus Francobergensibus A. MCCLIV sequentes elargitur literas:

HENRICUS DEI gracia Hildensem. episcopus universis Christi fidelibus per suam diocesim constitutis eternam in domino salutem. Cum domus S. Mar. Magdalene in Vrankenberge apud Goslariam, sutpote novella plantacio, fidelium elemosinis indigeat adjuvari, & inter alia caritatis opera elemosina primatum optineat, que peccatum

(a) *Henr. Mut. Chron. German. l. 21. Histor. Landgr. Thur. ap. Pist r. c. 56.*
(b) *Vid. Brusch. de Archiep. & ep. Germ. c. 11. §. 30. Bunting. de Episcop. Hildes. in h. epo. Histor. episc. Hildes. MS. in eodem.*

catum exſtinguens felicitatis eterne premia ſuo retribuit largitori; univerſitatem veſtram monemus, rogamus, & hortamur attente, in remiſſionem veſtrorum vobis peccaminum injungentes, quatenus de bonis vobis à Deo conceſſis illuc pias elemoſinas & grata caritatis ſubſidia erogetis, ut per ſubventionem veſtram ſorores ibidem domino famulantes valeant ſuſtentari, & vos pro modico, quod inſpirante domino ipſis contuleritis, centuplum in preſenti & vitam eternam recipere valeatis in futuro. Nos autem, ut quaſi per premia vos ad eterna gaudia incitemus, de omnipotentis Dei confiſi miſericordia, & Apoſtolorum ejus Petri & Pauli auctoritate, & B. Marie perpetue Virginis meritis confiſi, omnibus vere penitentibus & confeſſis, qui predictis ſororibus manum porrexerint ſubvenientem, vel voluntatem habuerint porrigendi, ſi ſuppeterent facultates, XL dies de injuncta ſibi penitencia miſericorditer relaxamus. Dat. Hildenſem. anno Domini MCCLIV Kal. Maji.

Circa hæc ferè tempora legati apoſtolici per Germaniam munere fungebatur frater Hugo de S. Caro tituli S. Sabinæ presbyter Cardinalis. Is ad Hildeſienſes accedens à conventu noſtro rogatur, ut, cùm ſorores ob paupertatem eleemoſynis plurimùm indigerent, indulgentias iisdem elargiri dignaretur. Fecit id II. Non. Mart. Anno MCCLI quadraginta dies cœnobio Francobergenſi benefacientibus remittens.

Hicce legatus natione Gallus in quatuor temporibus adventus A. MCCXLIV ab Innocentio IV (a) Papa è Priore provinciali Franciæ

D Cardi-

(a) *Vid. Panvin. de Pontif. Rom. in Innoc. IV.*

Cardinalis denominatus eſt. Legatione Germanica functus obiit annô MCCLXIV. XIV Cal. April. ſepultus in templo Prædicatorum Lugduni in Gallia.

A. MCCLVI, VII Id. Jul. Margaretha Abbatiſſa Gandeſiana cœnobio Francobergenſi dono dat duos manſos Jerſtetti ſitos, & ad fanum B. Johannis Baptiſtæ Dalheimii ſpectantes, idque cum conſenſu capituli ſui & Lutberti Rectoris Dalheimenſis. Teſtes: Burchardus & Henricus Comites Woldenbergenſes, Lippoldus de Luttere, Theodericus de Elvede, Engelhardus de Hanekiſſen, Henricus de Waninge, & Lutbertus Rector præfatus

Hosce II manſos Henricus Junior Comes Woldenbergenſis VIII Id. Octobr. Woldenbergæ Petro Præpoſito & conventui noſtro vendidit, Eccleſiæ Dalheimenſi, ne quid damni pateretur, XL agrorum jugera & aream Bornheimii ſita conferens. Præſentes fuere: Margaretha Abbatiſſa Gandeſiana, Burchardus Comes Woldenbergenſis venditoris frater, Waltherus de Ganderſem, Gerhardus & Henricus fratres de Banderſem, Henricus Camerarius Gandeſianus, Ludolphus de Vluenchuſen, Lippoldus de Lutter, Henricus de Wagenige, Thidericus ab Holle, Thidericus de Levede, Henricus de Berkenfeld, Arnoldus ab Herre, Engelhardus ab Hanekiſſen, Ludovicus de Lindede, & Lutbertus Rector Dalheimenſis.

Margaretha Abbatiſſa, quæ hîc loci occurrit, parentem habuit Ottonem, fratres verò Popponem, Gotſchalcum, & Ludovicum Dynaſtas Pleſſenſes, & electa eſt Anno MCCLIV, uti Tabulæ recitatæ probant, haud verò Anno MCCLI, quæ (a) *Michaelis Rupenii* eſt ſententia. Gerhardus Archipræſul Colonienſis è Waldgraviis Eppenſteiniis prognatus eandem confirmavit. Præfuit annis L & obiit Anno MCCCIV.

Lis circa hoc tempus inter conventum & Guncelinum clericum, magiſtrum xenodochii D. Johannis Brunovici, vertebatur. Is enim a Petro præpoſito jus parochiale quarundam ædium extra muros Goslarienſes

(a) *In Catal. Abbat. Gand. MS. in Margar.*

rienſes juxta Montem Francorum ſitarum exigebat. Cauſam hòc argumentò probare nitebatur, quòd eædem ad borealem urbis partem ſitæ eſſent, adeoque vigore privilegii, ab Adelogo præſule Hildeſienſi quondam conceſſi, ad templum potiùs S. Sepulchri quàm Francobergenſe ſpectarent. Petrus longinquam & imperturbatam poſſeſſionem allegabat.

Poſt multas altercationes cauſa probis viris cognoſcenda dabatur: coram his, cùm Petrus & Bruno præpoſitus ſororum B. Mar. Magdalenæ Hildeſiæ juratò affirmarent, ſe à gravibus ætate viris edoctos eſſe, quòd ædes litigioſæ earumque incolæ potiori jure ad Francobergenſem quàm ad S. Sepulchri Eccleſiam ſpectarent, causâ cecidit Guncelinus. Actum in templo D. Matthiæ Goslariæ Non. Mart. Teſtes adfuere : Johannes præpoſitus, Rudolphus Decanus, A. Scholaſticus, Mag. F., B. Canonicus, H. Plebanus D. Stephani, H. de Alvelde, Ludegerus & Petrus Sacerdotes, C de Oſtervvyk, H. Bremenſis Diaconus, B. & H. Abdiaconi, B. & A. fratres de Govviſche, Baſilius de Wenthuſen, H. Bezelini, S. Leonhardi, Edeleres ab Homanneshuſen, milites, Robertus de Goſa, aliique quamplures.

Anno MCCLVIII Johannes præpoſitus, Gertrudis Abbatiſſa, & conventus Novioperis Goslariæ vendunt Francobergenſibus aream & IV manſos Langeniciæ ſitos XXVI argenti examinati marcis, decimâ tamen exceptâ. Teſtes : Rudgerus olim forenſis templi plebanus, Henricus plebanus Langenicenſis, Petrus Sacerdos, Henricus & Henricus Diaconi, Bertholdus Subdiaconus, Bertholdus & Arnoldus fratres de Govviſche, Burchardus de Lengede milites, Henricus de Borneten, & Conradus de Furenberg, cives Goslarienſes.

Idem conventus hòc eòdem annò noſtris prædium hæreditarium, ejus decimam dictam Ocht-tins / & IV manſos Langeniciæ ſitos XXVI argenti examinati marcis vendit, mediò cujusdam areæ ad aliud quoddam prædium in eodem pago ſpectantis additò. Teſtes iidem qui ſuprà. Nota : **Ocht-tins** *nil eſſe aliud, quàm decimam ab animalibus terreſtribus & volatilibus dari ſolitam.*

Anno MCCLIX Cal. Jun. Ludoldus Abbas cœnobii B. Godehardi

 Hilde-

Hildesiæ nostris confert decimam trium mansorum juxta Novenium majus, & VII jugera ac aream Maldemii sita, à Leopoldo Andreæ filio milite, & Conrado de Schoringe resignata.

Henricus Curlandiæ Episcopus, hôc annô Goslariam veniens, cœnobium Francobergense ingreditur, idemque die B. Marcelli Papæ quadraginta dierum indulgentiis dotat.

Anno M CC LXI Theodericus præsul Vironensis Goslariam invisit, & conventui sequentes indulgentiarum literas concedit:

THEODERICUS DEI gracia episcopus Vironensis Christi fidelibus universis presentes literas inspecturis salutem in Dominorum Domino DEI filio JESU CHRISTO. Vite perhennis gloria, qua mira benignitas conditoris omnium beatam coronat aciem civium supernorum à redemtis pretio sanguinis fusi de pretioso corpore redemptoris, meritorum debet acquiri virtute, inter que illud esse pregrande dinoscitur, quod ubique sed precipue in S.S. ecclesiis majestas altissimi collaudetur. Hinc est, quod cum nos locum dilectorum nobis in Christo prepositi & priorisse, totiusque S. Collegii sororum S. Marie Magdalene in Frankenberg Goslar. Hildensem. diocesis duxerimus personaliter visitandum, inspecta ejusdem loci necessitate, earumque favorabilibus precibus inclinati, omnibus vere penitentibus & confitentibus, qui locum ipsum in B. & gloriose semper virginis DEI genitricis Marie, B.B. Petri & Pauli Apostolorum, sanctique Augustini Confessoris atque pontificis, ac B. Marie Magdalene, necnon in ejusdem ecclesie dedicacionis annue festivitatibus, septemque diebus immediate sequentibus, cum cordis contricione & humilitate

tate annuatim venerabiliter visitarunt, quique eisdem ad ipsorum propter Christum pauperem, videlicet extreme paupertatis sarcinam portantibus, inopiam sublevandam manum porrexerint quocunque tempore adjutricem, de omnipotentis DEI misericordia, & prenominatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus, ac ea, quam nobis licet indignis DEUS contulit, auctoritate confisi, XL dierum uniusque Carene indulgenciam, accedente consensu venerabilis Domini Hildensem. episcopi, in nomine Domini concedimus misericorditer & largimur, peccata & oblita vera fracta, si ad ea redierint, offensas patrum & matrum sine injectione manuum violenta, juramenta temeraria, que fiunt absque tactu reliquiarum aut Evangeliorum, & violaciones dierum celebrium, similiter relaxamus. Datum ibidem in die B. Georgii martyris anno Domini MCC LXI, pontificatus vero nostri anno XIV^to^.

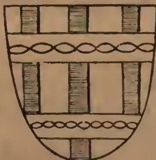
Henricus Præsul Hildesiensis Anno MCCL VII diem supremum obierat, successorem habens Johannem præpositum montis B. Mauritii extra mœnia Hildesiensia, virum apprimè doctum, cultus divini amantissimum, & insigni comitate præditum. Hinc mihi nullum est dubium, quin conventus noster favorem ejus probè sit expertus. Auxit diœcesim suam variis bonis à comitibus Woldenbergiis, nobilibus ab Escherde, aliisque coëmtis. Alberto magno Duci Brunov. & Luneburgensi, qui Ludolpho ultimo Comiti Peynensi bellum inferebat, socia junxit arma, obsidionem arcis cognominis cum eodem seriò urgens. Causæ hujus belli me latent, asserit tamen (a) *Albertus Krantzius*, easdem fuisse legitimas. Extrema obsessis imminebant, cùm Ludolphus clam præsulem permoveret, ut Alber-

(a) *Saxon. lib. 8. c. 28. Chron. Saxon. p. 336. Fabric. mem. Saxon. ad h. a.*

tum ad ſolvendam obſidionem blandis verbis adigeret. Fecit id ſingulari induſtria : ſed Albertus fraude detecta gravem meditabatur vindictam. Hanc prævenit mors Johannis, quæ contigit An. M CCLXI XVII Cal. Octobr. eique ſucceſſit Otto Alberti magni frater.

Anno M CC LXII Hojerus Comes Woldenbergenſis proprietatem ſequimanſi juxta Novenium majus ſiti, quem Johannes de Novven ab eodem in feudo habuerat, Eccleſiæ S. Petri Francobergenſi confert. Teſtes : Conradus de Malhem, Hervvicus Sacerdos dictus de Aſtveld, Conradus de Piſcina, Johannes de Surburc, Conradus de Vimelhuſen, Rudericus de Lochtene, Arnoldus Gnoſe, Bertholdus de Calbechte, Olricus de Bilſten, Conradus de Cellariopiperis, aliique quamplures.

Inſignia Comitis Hojeri de Hartesburc:

Anno M CC LXIII Rudolphus & Johannes de Dalheim fratres, Rudolphi filii, venditionem bonorum Scheningerſium à parente factam revocare conabantur, defectum annorum prætexentes. Petrus verò præpoſitus transactione cum iisdem inita turbas haſce confeſtim aſſopivit. Teſtes : Ulricus ab Altafago, Conradus Plebanus Wincebergenſis, dictus de Rothinge, Hermannus de Ganderſem miles, Hermannus ejus filius, Aſchvvinus & Conradus fratres de Steinberg, Thidericus de Stockem, Burchardus de Cramme, Ludolphi militis frater, aliique.

Anno M CC LXIV Ulricus ab Altafago juri ſuo in medio decimæ

Novenii

Novenii minoris renunciat, consensum dans transactioni à Conrado II præsule Hildesiensi quondam factæ. Testes : Hojerus ab Altafago Canonicus Hildesiensis, Conradus Capellanus Winceburgensis, Conradus Sacerdos, Henricus Diaconus Bremensis, Hermannus de Gandersem miles, Johannes Rudolphi filius de Dalheim, Arnoldus & Anno pater & filius de Gowische.

Anno sequente conventus alebat lites cum Conrado Marschalco ejusque fratribus. Ne verò eædem ingravescerent, causa Ottoni præsuli Hildesiensi cognoscenda tradebatur. Is talem sententiam Hildesiæ tulit : *Petrus præpositus Marschalcis XI talenta exsolvito, hi verò liti susceptæ renuncianto.* Pro hac solutione fidejussere : Vulhardus præpositus Montis D. Mauritii, & Ludolphus de Borssem, & pro Marschalcis Ludolphus & Ernestus Junior Pincernæ. Testes : Ludolphus præpositus major, Volquinus præpositus, Canonici Hildesienses, Henricus Pincerna, Ecbertus Camerarius, Albertus Bok, Aschwinus & Conradus fratres de Steinberg, & Bertholdus Pyl miles.

Circa hoc tempus Otto præsul Hildesiensis Urbani IV Papæ confirmationem obtinuit, negotiô hôc ob teneros annos procul dubiô dilatô. Post hæc Gregorius X Papa Anno MCCLXXIII ingentem synodum Lugduni in Gallia celebrabat, quô Otto benedictione sacerdotali accepta etiam sese contulit. (a) Lugdunum veniens à Wernero Archipræsule Moguntino insigni & splendidâ pompâ est inauguratus. Domum rediens summô studiô & prudentiâ suos rexit, varia bona à prædecessoribus suis oppignorata redimens, novaque IV $^{M.}$ marcarum pretiô acquirens.

Anno MCCLXVII, II Cal. Januar. Hermannus Comes Woldenbergensis, annuentibus filiis Ludolpho, Conrado, Hojero, & Johanne collationem sequimansi ab Hojero comite VVoldenbergensi Francobergensibus factam ratam habet. Testes : Bernhardus ab Hagen, Hojerus ejus filius, Arnoldus Knose, VVernerus de Dolgen, Thidericus

(a) *Brusch. de Archiepisc. & Episc. Germ. c. 11. §. 32. Vit. Episc. Hildes. MS. in Ottone.*

ricus de Mandere, Bertholdus de Kalbechte, Gerhardus de Gustede milites, Burchardus & Ecbertus de Wolfenbüttel, Ulricus, Bertholdus, & Hermannus de Levensted, aliique.

Non possum quin hicce loci de prænobili & pervetusta comitum Woldenbergensium familia pauló exactiùs agam. Horum comitatus in Episcopatu Hildesiensi situs est, à septentrione Stürvvaldicâ & Steinbrugensi præfecturis, ac comitatu Peynensi, ab oriente Levenburgicâ & Lutteranâ, à meridie Westerhofensi præfecturis, ab occidente verò comitatu Winceburgensi & præfectura Mariæburgensi, inclusus. Innersta fluvius, in montibus Hercyniis juxta Clausthaliam scatens, ab ortu ad occasum medium ferè peragrat. Comitatus hicce oppidum Bokenheimense, vicum Werderensem, arces Woldenbergensem & Woldensteinensem, ac demum pagos Lekstede, Heine, Listringen, Nette, Dalem, pluresque alios continet.

Nomen traxit ab arce Woldenbergia, cujus etymologia est facillima. *Wold* enim nostris sylvam, Berg verò montem denotant, ut adeò *Woldenberg* nil aliud referat, quàm *Montem sylvæ immersum*. Stirps horum comitum tripartitim distinguitur in *Woldenbergensem*, *Werderensem*, *&* *Woldensteinium* ramos, quibus insignis (a) *Heinr. Meibomius* Woldenbroccensem, & Vimmelsensem addit. Prout enim varias habuere sedes, varia quoque nacti sunt nomina. E vetustissimis hujus familiæ est (b) *Hoppenrodio* Sigismundus, quem ludis equestribus Anno DCCCCXCVI Brunovici celebratis interfuisse perhibet, quo fundamento, alii judicent. Veriùs de Bennone loqui possumus, qui è præposito Goslariensi Meynardo præsuli Misnensi Anno MLXVI ab Henrico IV successor datus est. Hic in tempora calamitosa incidit Saxonibus præfato Imperatori grave bellum inferentibus. A munere igitur suo remotus (c) Clementi III Papæ tandem fit supplex, & Anno MLXXXVIII pristinæ dignitati restituitur. Obiit

(a) *Chron. Riddegsh. in Joh. II. abb.* (b) Stambuch *p. 104.* (c) *Vid. Lamb. Schaffnab. annal. ad an. 1066. Apolog. pro Imper. Henr. IV. ap. Freher. & Fabric. annal. Misn. ad a. præfatos.*

ad pag. 33.

Ste

Burchardus I
1256.

Burchardus II 1274. | Hermannus I 1274. | Waltherus I 1274. | H… | Otto.

Ludolphus II 1273. | Otto Præsul Hildes. ob. 1335. | Conradus I 1305. 1321. | Hojerus Com. H… 1266 | Sophia. Gesa. …otes Gandes. sub …rgar. Abbatissa.

Ludolphus III 1305. 1317. 1327. 1331.

Herman… 130… | Jutta 1305. 1327.

Conradus II 1305. | Johannes III 1331. | Ludolph… | Hedvvigis.

Conradus IV 1326. | Johannes IV 1326. | Ludolphus V 1326. | Henricus VI 1326. | He… | III.

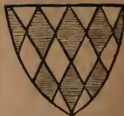
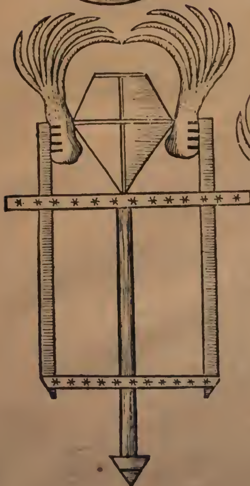
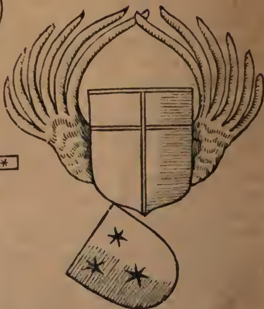
Hermannus IV Canonicus Halberst. 1326. | Johannes VI 1326. 1331. | Hojerus … non. Hil… 1331. | …nial. Mathildis ux. …s. Hermanni de Steinberg. 1326.

Obiit XVI Cal. Jul. Anno MCVII, ætatis nonagesimo sexto, sedis XLVII, & ab Hadriano VI Papa Anno MDXXIV quadringentis & septendecim post obitum annis in numerum Sanctorum relatus est, ossibus ejus XVII Cal. Jun. in tumbam marmoream ophitinam solenni ritu translatis. Huic solennitati interfuere Johannes Misnensis & Adolphus Merspurgensis præsules, Georgius & Henricus Duces Saxoniæ Georgii filii, Johannes & Fridericus Henrici filii, multique alii primæ notæ viri.

Præter hunc Bennonem citantur à (a) *Joh. Letznero* Sophia Wigboldi filia, Wittekindi II Comitis Dassiliensis uxor, quæ matrem habuit N. filiam Waltheri Comitis Sonnenbergensis, & Mathildis Henrici Senioris filia, Bernhardi III Comitis Dassiliensis uxor. Schema Genealogicum horum Comitum è tabulis collectum subjungo, exhibitis insimul variis eorum insignibus:

(a) *Chron. Dassil. l. 1. c. 7. & 13.*

WERNE-

WERNERUS Præpositus Montis-Francorum tertius hoc tempore cœpisse videtur. Is à Johanne de Nowen IV mansos, quos ab Hojero & Hermanno Comitibus Woldenbergiis in feudo tenebat, coëmit. Johannes præfatus eosdem Lutteræ postrid. Epiphan. Dom. Ottoni præsuli Hildesiensi resignat. Testes : Heydenricus Cellarius, Halto præpositus Hildesiensis, Thidericus de Tossem, Johannes de Adeneyr, Johannes de Suchteren, Albertus Bok, Eylhardus de Dotessem, & Ernestus Pincerna.

Prid. Apostolor. Phil. & Jacobi ejusdem anni Rupertus præpositus, Heldenburgis Priorissa & conventus cœnobii Brunsteshusani, qui grave æs alienum contraxerant,quò ab eodem sese liberarent Wernero præposito II mansos juxta Novenium majus sitos XXI argenti examinati marcis vendunt. Testes : Theodericus de Calchem, Volquinus, Henricus, Vinco, Clerici, Henricus Camerarius Gandesianus, Woltherus de Gandersem, Albero de Wernigerode, Bruningus Advocatus Gandesianus, milites, Hermannus de Hardenberg, Henricus de Lengeden, Mangoldus de Bruchem, & Siffridus de Sehusen.

Præfatum cœnobium est è vetustissimis Saxoniæ, & originem debet Ludolpho Saxoniæ Duci Brunonis filio, qui idem D. Stephano Protomartyri sacrum fecit. Romam Anno DCCCLIII profectus confirmationem papalem impetravit, & corpora B. B. Innocentii & Anastasii nactus domum sospes rediit. Angustiores tamen erant cœnobii limites, ideoque idem ad Gandam fluvium, ubi nunc temporis Gandesiæ situm obtinet, Anno DCCCLVI transferebatur. Hinc primæ ædes ad tempora usque Brunonis filii Ludolphi mancæ permansere. Is verò earundem perfectionem (a) Anno DCCCLXIV. exorsus est, & cuncta anno DCCCLXXVIII ad umbilicum duxit, templum specie augustum B. Bonifacio dedicans. Monachi ritus pontificios ad Julii Ducis Brunov. & Luneb. usque tempora coluere, iisque demum Evangelicam doctrinam sunt amplexi. Cœnobium, templo & porticibus

(a) *Meibom. script. Germ. T. 3. in Synt. Gandes. Topogr. Brun. & Lun. Merian. in hoc mon. Letzner. Chron. mon. MS. p. m. 478.*

ticibus exceptis, Anno MDCXXVII ab impiis quibusdam ſcurris incenſum igne penitus periit, ſucceſſu tamen temporis aliqualiter inſtaurari cœpit.

Advocatia præfatorum bonorum ad Duces Brunovicenſes & Luneburgenſes, Albertum ac Johannem, ſpectabat. Hi, precibus Comitum Woldenbergenſium moti, eandem conventui conferunt, acceptis ejusdem loco II manſis in Stebeke à Margaretha Abbatiſſa Gandeſiana, quos Henricus Woldenbergius futuris temporibus ab iisdem in feudo habere tenebatur. Actum Gandeſiæ prid. Apoſtolor. Phil. & Jacobi Anno MCCLXXII. Teſtes : Thidericus de Calchem, Volquinus de Pader, Henricus, Vinco, Clerici, & reliqui ſuprà citati.

Die B. Petri Wernerus præpoſitus Juttæ de Pedele vendit IV marcas argenti examinati proventus annui XL marcis, quibus IV manſos à Johanne de Novven Friderici dicti Griſen filio comparaverat, quotannis in feſtis Michaëlis & nativitatis Chriſti ad dies vitæ perſolvendas, hac tamen lege, ut, Juttà mortuâ, tres marcæ cœnobio liberè vacarent, quarta verò in ſuo & mariti anniverſario die ſororibus erogaretur.

Anno MCC LXVIII indulgentiarum penus novis augebatur, quas Fridericus præſul Kapolienſis Goslariæ conſtitutus ſororibus conceſſit. Literæ ſunt ſequentes:

FREDERICUS DEI gracia Kapolienſis epiſcopus, Tharbatenſis poſtulatus, Crucis Chriſti miniſter, univerſis in Chriſto credentibus preſentem paginam viſuris in domino ſalutem. Licet is, de cujus munere venit, ut ſibi à ſuis fidelibus digne ac laudabiliter ſerviatur, de habundancia pietatis ſueq; & merita ſupplicum excedit, & vota multò majora retribuat ſibi ſervientibus quam valeant promereri; deſiderantes tamen domino populum reddere acceptabilem ad complacendum ei, quibusdam illectivis muneribus, indulgenciis videlicet & remiſſionibus, invitamus,

mus, ut exinde divine gracie reddantur aptiores. Cum igitur occaſio ad veſtram ſalvacionem multipliciter vobis a domino offeratur, ut videl. per largicionem elemoſinarum & expietis peccata, & premia conquiratis eterna, univerſitatem veſtram rogamus, monemus, & exhortamur in domino, in remiſſionem peccatorum vobis injungentes, quatenus ad emendacionem ecclefie B.B. Apoſtolorum Petri & Pauli in Vrankenberch, & ad ſuſtentacionem S. S. monialium ibidem DEO ſervientium, de bonis vobis à Deo collatis pias elemoſinas & grata ſubſidia erogetis. Nos enim de omnipotentis DEI miſericordia confiſi, ac B. B. Petri & Pauli Apoſtolorum ejus, & ea, qua fungimur, auctoritate ſuffulti omnibus contritis & confeſſis, qui ad eandem eccleſiam manum porrexerint adjutricem, accedente conſenſu & licencia domini dioceſani, XL dies & unam Karrenam de injuncta ſibi penitencia miſericorditer relaxamus. Dat. in Goslar anno Dni. MCCLXVIII in die B. Marie Magdalene.

Anno MCCLXIX, XIX Cal. Sept. Guncelinus ab Oſterrode miles, aſſentientibus filiis Albertô, Burchardô, Guncelinô, Ecbertô, Hermannô, & Erneſtô, VI manſos Mechtegeshuſæ ſitos, & duas molendini partes conventui vendit. Teſtes: Johannes de Mela miles, Guncelinus prædictorum pater, aliique. Actum in caſtro Berkenſteinenſi.

Anno MCCLXXI Thidericus & Henricus fratres de Walmoden milites, cum conſenſu fratris Alexandri D. Matthiæ Goslariæ Canonici, in monte & die B. Georgii in capitulo ejusdem generali Francobergenſibus vendunt bona ſua Bodenſteinenſia, eorum jura, commoda, ad-

da, advocatiam, & decimam CCCCX marcis argenti examinati. Fidem pro Walmodiis dedere Johannes Marſchalcus, Burchardus ejus filius, Bertholdus, Albertus, Hermannus fratres de Gowiſche, Henricus & Anno filii Arnoldi de Govviſche, Ludolphus & Bernhardus fratres de Cramme, Aſchwinus de Montelapideo, Brandanus de Lindere, Bruno Cancer, Thidericus & Conradus de Piſcina. Teſtes: Fridericus Decanus, Johannes de Bilſten, Conradus de Reinſtede, Canonici D. Matthiæ Goslariæ, Conradus templi forenſis paſtor, Henricus D. Jacobi paſtor, Elerus de Homanneshuſen miles, Burchardus de Bilſten, Hermannus Senior de Aſtveld, Thidericus Bonus, Johannes Imminghof, aliique.

Commodus hîc incidit locus de bonis Bodenſteiniis paucis diſſerendi. Cœnobium B. Godehardi Hildeſiæ multo ære alieno obſtringebatur, ideoque bona præfata, quæ è XIX manſis eorumque decima conſtabant, conventui de Horto D. Mariæ Goslariæ vendebat, uti ex ſequentibus conſtat literis:

In nomine ſancte & individue Trinitatis.

HARTBERTUS DEI gracia Hildenſem. Eccleſie epiſcopus ad cautelam futuri temporis notum eſſe omnibus volumus, quod conventus S. Gōdehardi in Hildenſem pro quibusdam bonis redimendis & debitis expediendis bona ſua in Bodenſten, videl. XIX manſos cum omnibus attinenciis ſuis, paſcuis ſcilicet, pratis, nemoribus, & decima eisdem bonis attinente, conventui de Orto S. Marie Goslarie pro LXXVII marcis de noſtra permiſſione vendidit & conſenſu. Nos verò quia eundem locum in omni bono creſcere ſemper deſideramus & virtute, dicta bona tam racionabiliter conquiſita uſui ancillarum inibi

DEO

DEO famulancium cum omni integritate recognovimus, & decimam eisdem bonis attinentem pro remedio anime nostre, ac memoria nominis nostri habenda, perpetuo contulimus, sperantes meritis earum & precibus nos una cum ecclesia nostra apud DEUM quamplurimum adjuvari. Ut autem ab hujusmodi contractu inter prememoratas ecclesias in nostra presencia racionabiliter celebrato oblivionis nocive periculum excludamus, presentem paginam inde conscriptam sigilli nostri placuit impressione communiri. Act. anno domini M CC XIV Id. Sept. Testes hujus rei sunt: Hartmannus Prior, Helmungus, Theodolphus, Hermannus, Henricus, Wernhardus, Sigebodo, Ludegerus, Henricus, Ludolphus, Johannes, Gerbertus, Bertholdus, Ludolphus, Wicmannus, Eckehardus, Sac. episcopi. Laici: Fredericus comes de Poppenborch, Gerhardus de Remstede, Hermannus de Berberge, Ernestus de Netheloge, Wulfhardus de Pethele, Lodewicus Monetarius, Gerbrandus Mercator, aliique quamplures.

A conventu præfato bona hæc ad nobiles Walmodios pervenere, ac demum, ut dictum, Francobergensibus haud modicô argentô sunt vendita. Ex hoc patet, (a) *Topographiam Brunov. & Lun.* rem acu haud tetigisse afferendô, nobiles dictos pagum Bodensteinium conventui Francobergensi fervore religionis ductos, & ut sepulturam in cœnobio nancifcerentur, dono dedisse. Prædium hoc ante seculum circiter incendiô conflagravit, & circa festum B. Martini An. M DC XXV ab exercitu Wallensteinii est direptum, quod fatum in bello funesto tricennali haud semel ipsi contigit. Incolæ tandem, pace Westphalicâ

(a) *Merian. p. 82.*

licâ conclusâ, instaurationem ædificiorum Anno MDCL moliri cœpere. His subjungo particulam stirpis Walmodensis:

N. de WALMODEN.

Dietericus 1271. | Henricus miles 1271. 1280. | Alexander Canon. D. Matthiæ Goslar. 1271.

Aschwinus 1271. | Henricus 1271.

Aschwinus 1305. | Dietericus dictus Pavvenberg miles 1305. 1331. | Dietericus 1331. | Henricus.

Aschvvinus 1331. | Henricus 1331.

Anno MCCLXXV die Gervasii & Protasii martyrum Johannes Lettoviensis, Episcopus ordinis Teutonici, eleemosynas Francobergensibus erogantibus, & in festis Patronorum & Sanctorum cœnobii, nec non dedicationis, & majoribus JESU Christi ac D. Mariæ virginis diebus, ad idem accedentibus C dierum indulgentias elargitur.

Circa hoc tempus in vicinis terris graves turbæ oboriebantur. Conradô enim Archipræsule Magdeburgensi Anno MCCLXXVII emortuô Canonici diffidentes pars Ericum Brandeburgium, pars Bussonem Querfurtensem elegere. Erico fratres Johannes & Otto Marchiones Brandeburgenses, nec non Albertus magnus Dux Brunov. & Luneburg. Bussoni verò inter alios Otto præsul Hildesiensis suppetias ferebant. Nec cessavit malum ambobus sponte sese à munere suo abdicantibus & Guntherô Svalenbergiô ipsis suffectô. (a) Hic igitur tantas turbas pertæsus Bernhardo Wölpensi cessit, qui bellum cœptum strenuè est prosecutus. Nec saltem Archiepiscopatus Magdeburgensis, sed

(a) *Chron. Saxon. p. m. 343. & seqq. Chron. Magdeb. ap. Meib. Script. rer. German. T. 2. p. 331.*

ſed etiam agri Hildeſienſis & Brunovicenſis, mirum in modum vaſtabantur, milite ubique impune graſſante. Ex hiſce malis Otto præſul tantum animi dolorem cepit, ut die Beati Ulrici Epiſcopi Anno MCCLXXIX vivere deſierit, ſepultus in templo cathedrali Hildeſiæ.

Annô M CCLXXIX Everhardus & Aſchvvinus fratres de Lutter ad preces HENRICI Præpoſiti Francobergenſis IV conventus, proborumque virorum, juri ſuo in curia Bodenſteinia reſignant, acceptis III argenti examinati marcis. Teſtes: Hermannus Comes Woldenbergius, Engelbertus ab Hagen & Ermbertus de Bokenem.

Hicce Ermbertus cum conſenſu hæredum ſuorum, Bernhardi & Ludolphi è fratre nepotum, decimam Mechtegeshuſanam Henrico præpoſito vendit, eandem Engelberto ab Hagen feudi domino reſignans. Idem, aſſentientibus filiis Thidericô, Geringô & Henricô, eandem decimam Epiſcopo Hildeſienſi Ottoni reſignat, qui eam prid. nativ. Joh. Bapt. Francobergenſibus confert. Teſtes: Johannes major præpoſitus, Leopoldus Decanus, Volradus Montis beati Mauritii præpoſitus, Cono, Canonici Hildeſienſes, Ecbertus Camerarius, Conradus Marſchalcus, Erneſtus Pincerna, Ludolphus de Cramme, Johannes Bok Advocatus VVoldenbergenſis, Henricus Raſchorn, Ulricus de Herre, & Henricus de VValmede.

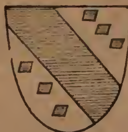
Anno MCC LXXX die Urbani Engelbertus ab Hagen miles conventui dono dat dimidium manſum Kerknovenii ſitum. Cauſa erat, quòd ſorores pœnitentes filias ejus in conventum receperant.

Annô eôdem Anno de Govviſche miles, animabus parentum remedium allaturus, cœnobio confert piſcinam ſitam in radice montis lapidei, hac lege, ut ſorores anniverſarium eorum diem prid. B. Mar. Magdalen. vigiliis & miſſis funebribus, nec non orationibus, aliisque piis exercitiis pro defunctis fieri ſolitis, celebrarent. Addit inſuper libertatem aggerem III pedum altitudine augendi, & piſcinam eousque extendendi, quantùm terræ ab aqua montem verſus ſubmerſum fuerit. Teſtes: Henricus præpoſitus Francobergenſis, Henricus Gladiator, Theodericus de Bledenem, Johannes de Lengede, Sacerdotes, Bertholdus de Govviſche, Siffridus de Weſterhuſen, & Henricus de Walmede milites.

En partem ſtirpis & inſignia Govviſchiorum.

N. de GOWISCHE.

Bertholdus 1234.		Arnoldus 1234. 1258.		Volcmarus 1234.
Bertholdus 1271.	Albertus 1271.	Herman-nus 1271.	Henricus 1271.	Anno 1280.

Anno MCCLXXXI in octava Epiphan. Margaretha Abbatiſſa Gandeſiana, Mechtildis præpoſita, Luccardis decana, & conventus Gandeſianus, Henrico præpoſito & conventui Francobergenſi conſerunt propter DEUM duos manſos & duas areas Kerknovenii ſitos & vacantes. Sorores igitur pœnitentes in grati animi ſignum collegium Gandeſianum in fraternitatem ſuam recipiunt, idemque particeps faciunt bonorum operum ſuorum, pro promiſſis additis, quòd annuum emortualem diem Abbatiſſæ ſolito ritu ſint celebraturæ. Teſtes: Metza & Gretha ſorores de Bilſten, Mechtildis de Everſten, moniales Gandeſianæ, Thidericus Plebanus D. Georgii, Henricus de Paderborn, Henricus de Dune, Johannes Abbatiſſæ notarius, & Bruningus advocatus.

Anno MCCLXXXVII Cal. Febr. pontificatus Honorii IV, Papæ annô ſecundô Maurus Amelienſis, Gerhardus Anagninus, Romanus Crohen-

Crohenſis, Leotherius Verulanus, Perronus Larinenſis, Leo Chalamonenſis, Bartholomæus Groſſetanus, Thomas Acerrarum, Ægidius Turtyburenſis & Waldebrunus Avellonenſis ac Glavinienſis Epiſcopi, templum Francobergenſe in feſtis B. Mariæ virginis, B. Petri Apoſtoli, anniverſario dedicationis ejusdem, Michaëlis Archangeli, B Mariæ Magdalenæ diebus, intraque horum octavas, inviſentibus, eidemque eleemoſynas elargientibus, XL dierum indulgentias Romæ concedunt.

Quinam ſint præfati epiſcopatus, è (a) *Paulo Merula* paucis explicabo. Amelia, olim Ameria, urbs eſt Umbriæ Tyberim & Narim fluvios inter ſita, Ciceroni, Straboni, Ptolomæo & Plinio optimè nota, quam DCCCCLXIV ante Perſei bellum annis conditam volunt. Agrum vini, frumenti, & olei fertiliſſimum habet, & epiſcopatui ſedem dat, qui Pontifici Romano immediatè ſubeſt.

Anagnia in Hernicis ſita dives, forſan ob fœcundum agrum, olim cognominabatur. Ex hac varii prodiere pontifices Romani, (b) eosque inter Innocentius III, Gregorius IX, Alexander IV, & Bonifacius VIII. Hodiè ferè deſolata jacet, aſt Epiſcopus ſoli Papæ paret.

De Crohenſi, Verulano, & Larinenſi epiſcopatibus nil mihi conſtare fateor: Groſſetum verò eſt oppidum Tuſciæ ad Umbronem ſitum ditionis Senenſis, cujus Epiſcopus ſolius Papæ imperium veneratur.

Acerræ, retentô nomine antiquô, oppidum eſt Campaniæ in regno (c) Neapolitano ad Clanium amnem haud longè à Neapoli ſitum, cujus Epiſcopus ſub Archiepiſcopo Neapolitano eſt.

Terribulenſis præſul Turribiæ in terra Laboratoris ſedem habet, & pars eſt Archiepiſcopatus Beneventani, uti & Avellinus iisdem in oris ſitus & Avellii commorans.

Hôc eôdem annô Giſelbertus Archiepiſcopus Bremenſis Goslariam venit, & conventui Francobergenſi ſequentes conceſſit literas:

(a) *Coſmogr. part. 2. l. 4. cap. 24.* (b) *id. p. 1061.* (c) *id. p. 1148.*

GHISELBERTUS DEI gracia Bremenſis eccleſiæ Archiepiſcopus omnibus Chriſti fidelibus preſens ſcriptum viſuris ſalutem in domino ſempiternam. Cum elemoſinarum largicio & indulgentiarum largitatum non ſolum peccatorum lavent maculas, ſed etiam totius doloris radices exſtirpent; omnes Chriſti fideles ad zelum devocionis & ad opera Karitatis inducere cupientes omnibus vere penitentibus & confeſſis, qui monaſterium ſanctimonialium in Frankenberch ſua reſpexerint elemoſina, de bonis à Deo ſibi conceſſis, ſecundum quod DEUS ipſis inſpiraverit, aliquid ad ſuſtentacionem illarum dominarum, que ibi in paupertate diu noctuque deſerviunt, largiendo, XL dies de omnipotentis DEI & B. B. Apoſtolorum ejus Petri & Pauli meritis & auctoritate confiſi, & unam Karenam, miſericorditer relaxamus, ut per hec & alia bona, que fecerint, poſſint ad eterne beatitudinis premia pervenire. Dat. in Goslaria anno domini MCCLXXXVII, V Kal. Mart. pontificatus noſtri annô ſeptimô.

Archiepiſcopus hicce nobili Bronchorſtiorum ſtirpi originem debet, & Anno MCCLXXX, haud verò, uti volunt, ſeptuageſimò tertiò ad Archiepiſcopalem dignitatem pervenit. (a) Hic Kedingos ſub jugum miſit, & Bremâ, ob injuriam à civibus acceptam, indignabundus exceſſit : aſt civibus, qui nudis pedibus eidem obvii erant, & iram inſignibus donis demulcere ſtudebant, facilè veniam conceſſit. Anno MCCLXXXV templum Prædicatorum Bremæ conſecravit, arcem Teding-

(a) *Vid. Henr. Meibom. Chron. Brem. Wolther. ſcript. Germ. T. 2. p. 60. Krantz. metrop. l. 8. c. 35.*

Tedinghuſanam exſtruxit, Buxtehudam inſtauravit, & Ottersbergiam arcem, turrem arcis Vordenſis, & palatium archiepiſcopale Bremæ confecit. Ultimis vitæ diebus calculo aliisque ſymptomatibus laborans nihilo ſeciùs Stedingos domavit, & tandem obiit Vordæ Anno MCCCVI terræ mandatus Bremæ.

Anno MCCLXXXIX, XVI Cal. Sept. Eberhardus & Aſchvvinus fratres de Lutter dominium dimidii manſi Kerknovenii ſiti Francobergenſibus V fertonibus argenti nigri vendunt. Teſtes: Henricus Gladiator, Theodericus de Bredenem, Berimannus montis D. Georgii, & Theodericus D. Ægidii Sacerdotes.

Hoc ipſo anno Rudolphus I Imperator Comitia Erfurti celebravit. Cauſa erat tumultus popularis hac occaſione ſuſcitatus: vacante ſede Moguntina (a) Erfurtum per triennium ferè motibus inteſtinis agitabatur, & turbatores, blandis quamvis verbis compellati, ſedari haud poterant. Cùm verò Henricus II ad Archiepiſcopatum veniret, & urbem ingrederetur, omni obſequii genere à civibus excipiebatur. Vix autem ab urbe receſſerat, cùm plebs in magiſtratum inſurgens omnia ſuſquedeque haberet, non ſaltem in urbe tumultuans, ſed etiam hinc inde per Thuringiam excurrens.

Hoc motus Gerhardus II Henrici ſucceſſor querelas de ſeditioſis ad Imperatorem defert, qui armata manu ad urbem accedens ſubmiſsè à populo recipitur. Aſt ſtrenuus ſcelerum vindex in auctores turbarum ſedulò inquirit, & legitimè convictos, quos inter octo ex ordine ſenatorio erant, hoc anno capitis ſupplicio afficit. Splendidis hiſce comitiis interfuere: Gerhardus Moguntinus, Rudolphus Salisburgenſis, & Ericus Magdeburgenſis Archipræſules, Siffridus Hildeſienſis, Albertus Halberſtadenſis, Arnoldus Bambergenſis, Volquinus Mindenſis, Conradus Laventinus (quem ſcriptores non recenſent) ac Naumburgenſis & Miſnenſis præſules, è ſecularibus verò principibus

(a) *Krantz. Sax. l. 8. c. 34. Joh. Maur. Gudeni. hiſt Erfurt. l. 1. §. 25. Nicol. Serrar. de reb. Mogunt. l. 5. p. 845. Frider. Schmid. Chron. Thuring. p. 91. 108.*

Wenceslaus Bohemiæ Rex, Albertus Saxoniæ, Albertus, Henricus & Otto, Brunov. & Luneb. Duces, Tilo Marchio Brandeburgensis, ac insignis nobilium virorum turba.

Commoda hac occasione utentes nostri à Rudolpho Archipræsule Salisburgensi & sedis Romanæ Legato, necnon à Conrado præsule Laventino prid. non. Jun. Anno MCCXC octoginta primùm, mox XL dierum & unius Carenæ indulgentias impetrant.

Rudolphus hic obvius, è familia Svevica Hoheneccia oriundus, Rudolphi I Imperatoris Cancellarius fuit, electus Anno MCCLXXXIV & confirmatus à Martino IV Papa IV id. Mart. An. MCCLXXXV Bavariam ferro igneque vastavit, quoniam Henricus Bavarus Muldorfium oppidum contra fidem datam expugnaverat. Comitiis Augustanis Annô MCCLXXXVI interest, pacem cum Bavaro init, & in synodo Salisburgensi Anno MCCLXXXVIII celebrata statuit, ne quis Ecclesiasticus munere quodam seculari fungatur. Hinc bello cum Alberto Austriæ Duce est implicitus, quod anno sequente est compositum, quamvis Albertus pacis conditiones minimè impleverit. Rudolphus haud diù post obiit, III nempe non. Aug. Anno MCCXC, haud verò Anno MCCLXXXIX, quæ (a) *Franc. Dukberi* & (b) *Gabriel. Bucelini* est sententia : ei enim repugnat auctoritas Tabularum notatarum. (c)

Laventinus Episcopatus Salisburgensi Archipræsuli paret, & Conradus hic obvius, olim Scholasticus Salisburgensis, successit Gebhardo Anno MCCLXXXV.

Hoc tempore ecclesiam Hildesiensem regebat Siffridus II è Comitibus Querfurtensibus prognatus, qui Ottoni Duci Brunov. & Luneburg. Anno MCCLXXIX successerat. Is Anno MCCXC Goslariam venit, & conventui Francobergensi sequentes dedit literas:

SIFFRI-

(a) *Chron. Salisburg. p. m. 169.* (b) *German. sacr. part. 1. p. 43.*
(c) *Chron. eccles. p. 1154. quoque Ann. 1290. denotat.*

SIFFRIDUS DEI gracia Hildensem. ecclesiæ Episcopus universis Christi fidelibus salutem in eo, qui est omnium vera salus. Quoslibet Christi fideles ad zelum devocionis & opera Karitatis invitare cupientes omnibus vere penitentibus & confessis, qui in anniversariis dedicacionum diebus altaris S. Crucis & S. Andree apostoli, & altaris S. Katerine virginis, & B. Marie Magdalene, monasterii in Frankeneberge civitatis Goslar. devote ibidem convenerint, aut de bonis suis dicto monasterio aliquid erogaverint, de omnipotentis DEI misericordia, & B. B. Petri & Pauli apostolorum ejus auctoritate confisi, XL dies de injuncta eis penitencia misericorditer relaxamus. Datum Goslar. anno domini M CC LXXXX.

Præfatus præsul statim sub initium regiminis sui captos in bello, quod Albertus Dux Brunov. & Luneb. contra fratrem Ottonem gesserat, gravi ære redimit, Sarstettum recuperat, Empenaviam instaurat, & oppido in commodiorem locum translato nomen Gronoviæ imponit. Circa hoc tempus Saxonia nostra iterum turbari cœpit. Occasio hæc erat: Henricus mirabilis Dux Brunov. & Luneb. arce Herlingsbergensi, quam Otto IV Imperator in conspectu ferè Goslariæ olim construxerat, occupata agro vicino crebris eruptionibus multùm damni inferebat. Præprimis verò ager Hildesiensis sæpius diripiebatur, quò motus Siffridus Alberto, Guilielmo, & Ottoni Ducibus Brunov. & Luneb. aliisque vicinis principibus, nec non urbibus Brunovico ac Goslariæ fœdere sese jungit. Hi viribus unitis arcem præfatam obsident: Henricus verò collectis copiis eandem post cruentum prælium ab obsidione liberat sociis in fugam conjectis. Pax quidem hanc cladem subsequebatur, sed parum firma: anno enim M CCXCI Herlingsberga iterum obsessa brevi sub sociorum imperium redigitur, solo æquatur, & locus Siffrido præsuli domino territorii traditur. Is novæ

arci

arci in eodem monte exſtructæ nomen Levenburgi impoſuit. (a) Hoc malè habuit Henricum mirabilem, ideoque fœdus cum fratre Alberto, quôcum in gratiam redierat, iniit, & ejus milite auctus arcem coronâ cinxit. Verùm Siffridus cum ſuis advolans obſidentes victos in fugam conjicit. Hinc Albertus & Henricus Olsburgum ad Fuſam fluvium muniunt Leuenthalii nomen eidem imponentes, & agri Hildeſienſis incolis multùm damni ex eadem inferentes. Siffridus, malo remedium quærens, Papenbergam confici curat, id quod militem præſidiarium Lauenthaliâ excedere cogit, quam præſul continuò complanat. Hoc facto arcem Calenbergenſem, quam Otto ſtrenuus Dux Brunov. & Luneb. ad Leynam fluvium ædificaverat, expugnat. Otto, par pari Siffrido relaturus, Albertum pinguem & Henricum mirabilem fœdere ſibi jungit, & cum Ottone Brandeburgio aliisque magnatibus agrum Hildeſienſem longè lateque populatur. Nec ſegniùs rem geſſit Siffridus arces & pagos Uslariam, Eberburgum, Gibelhuſam, Echtam, aliosque occupans & diripiens. Bellantes demum bellum utrimque pertæſi probis viris mediantibus pacem iniere. Siffridus ultimis vitæ temporibus arces Wallenrodam, Rutam, Harſtettum, Weſterhofam, & Hundesrüccam coëmit, & diem ſupremum obiit VIII (vel ſecundùm alios V) Cal. Maji Anno MCCCX, ſepultus in templo cathedrali Hildeſiæ.

Anno MCCXCIV prid. beati Martini Epiſc. Meynerus Comes Sklademenſis conventui Francobergenſi confert manſum Werræ ſitum, & à Bernhardo de Werre vaſallo ſuo ſororibus dono datum.

Anno MCCXCV in octava beati Jacobi Apoſtoli Volradus epiſcopus Halberſtadenſis viginti dierum indulgentias conventui elargitur.

Volradus, ſucceſſor Ludolphi Comitis Sklademenſis, è nobili Cransfeldiorum proſapia prodiit, & eccleſiæ ſuæ IX annis præfuiſſe ſcribi-

(a) *Hiſt. Epiſc. Hildes. MS. in Siffrido II. Cranz metrop. l. 8. c. 39. Bunt. de Ep. Hildes. in h. Ep. Bruſch. de Archiepiſc. & Epiſc. Germ. epit. c. 11. §. 33. Henr. Roslæ Herlingsberga ap. Meibom. ſcript. rer. Germ. T. 1. p. 775. Gabr. Bucel. German. ſacr. part. 1. p. 19.*

ſcribitur. Sive verò ſecundùm *Cranzium* Anno MCCLXX, ſive, ut alii perhibent, Anno MCCLXI. cœperit, ultra IX annos epiſcopatum adminiſtrare debuit. Tabulæ enim dictæ docent, ipſum adhuc anno ſeculi decimi tertii nonageſimo quinto in vivis fuiſſe, nec Hermannum Blancoburgium annò jam nonageſimò ſeculi præfati ſedi Halberſtadenſi præfuiſſe. Celeberrimus (a) *Henr. Meibomius* optimè hunc errorem notavit, aſſerens, è literis & Tabulis conſtare, Volradum totis XLII annis, ab anno nempe MCCLV ad annum usque MCCXVII munere epiſcopali functum eſſe, cui ſententiæ (b) *Homeiſterus* quoque ſubſcribit: hinc miror *Gabriel. Bucelin. Germ. ſacr. parte 2. p. 21.* ſcribentem, Volradum obiiſſe Anno MCCLXX, Hermannum Blancoburgium verò cœpiſſe eodem anno.

Anno MCCXCVII Henricus Comes Reinſteinius Francobergenſibus confert proprietatem trium manſorum; literæ ita ſeſe habent:

Nos DEI gracia HEINRICUS Comes de Regenſten necnon avunculus noſter dilectus Heinricus Canonicus Hildenſem. eccleſie, filius domini Burchardi comitis de Woldenberch, recognoſcimus in his ſcriptis publice proteſtantes, quod cum communi conſenſu & bona voluntate III manſos in campo Nowen ſitos cum omni utilitate ipſis manſis attinendis, quos etiam Johannes de Barem a nobis quondam jure tenuit pheodali, eccleſie in Vrankenberch intra muros Goslarie civitatis & conventui ibidem proprietatis titulo dimiſimus perpetue poſſidendos, ita, quod nec nos, nec noſtri heredes, deinceps contra dictam eccleſiam & conventum de his manſis nullam habebimus

 actio-

(a) *in Chron. Riddagsh. in Herman. XIV. Abb.* (b) *in Catal. Epiſc. Halberſt. MS. in Volrado.*

actionem nec faciemus, ſed ejusdem eccleſie & conventus de his manſis contra quoslibet juſti volumus Warandatores eſſe. In hujus rei teſtimonium preſentem literam hinc inde conſcriptam ſigillorum noſtrorum munimine duximus roborandam. Datum & act. A. Dni. MCCXCVII in die inventionis B. Stephani Protomartyris.

Jam olim inter nobiliores Saxoniæ familias claruit Reinſteinia, ſedem in arce cognomine, quæ præruptæ rupi inædificata erat, priſcis temporibus habens. Primus, de quo mihi conſtat, eſt Burchardus, qui inaugurationi cœnobii Michelnſteinenſis Anno MCLII interfuit, quo tempore etiam vixit Conradus monachus ejusdem cœnobii. Alius Conradus in Tabulis Henrici Leonis Id. Novemb. Anno MCLXX Herceberga datis citatur. Henricus vixit circa annum MCXC & Henrico Leoni in gravibus quæ geſſit bellis ſtrenuam navavit operam. Is filium habuit ejusdem nominis circa annum MCCV obvium, qui Henricum genuit, & hic Ulricum, qui Anno MCCXLII combuſtioni cœnobii Munche Naumburgenſis interfuit, & quadriennio pôſt vivere deſiit. Hic è Mathilde Honſteinia ſuſcepit Ulricum, bellum inter Güntherum Svalenbergium, Archipræſulem Magdeburgenſem, & Rudolphum Saxoniæ Ducem geſtum Anno MCCLXXVII unà ſequentem. Partem hujus ſtirpis ex (a) *Henr. Meibomio* addo:

HENRICUS 1212. 1224.

Theodericus Canonicus & Camerar. Halberſt. 1220. — Ulricus. — Siffridus. 1220. — Henricus.

Ulricus 1246. 1275. — Henricus ux. Bia Wartbergica 1264. — Otto — Albertus 1280. — Sigfridus.

Ulricus. — Luccard[illegible]s.

Henricus 1318. 1357. — Ulricus. — Sigfridus. — Gerhardus. — Mathil[illegible]is.

Ab Loc

(a) *Chron. Riddagshus. in Conr. IV. Abb.*

Ab hoc ſchemate multùm diſcrepat (a) *Andreas Hoppenrodius.* Ultimam pervetuſtæ hujus ſtirpis partem ſequens monſtrat ſchema:

ULRICUS obiit 1479.

- Jodocus obiit 1529.
  - Erneſtus Abbas Michelnſtein. elect. 1544. obiit 1581.
    - Ulricus Abbas Micheln-ſtein. obiit 1578.
    - Erneſtus.
- Bernhardus obiit 1524.
  - Bodo.
- Ulricus obiit 1551.
  - (b) Caſpar-Ulricus Abbas Michelnſtein. obiit 1575.
    - Martinus obiit 1587.
      - Hans-Erneſtus ultimus familiæ obiit 9. Julii 1599.

E Tabulis ſuprà recitatis notari meretur, quod Henricus Woldenbergius præſul Hildeſienſis, ſub Canonici nomine hîc obvius, non fuerit Henrici Senioris (uti (b) *Clariſſ. Meibomius* opinatur) ſed Burchardi I filius, & Henrici Senioris è fratre nepos, fratres habens Burchardum II, Hermannum & Waltherum. Nec omittendum eſt, Henricum Reinſteinium matrem habuiſſe Henrici ſororem, cujus nomen non occurrit. Inde forſan eſt, quòd Ulricus Reinſteinius in tabulis Anno MCCC XXVIII datis præter gentilitia etiam Woldenbergiorum utitur inſignibus, prout hæc figura docet.

G 2 Anno

(a) Stambuch *p.76.* (b) *Vid. Eliæ Reuſneri Iſagog. hiſtor. p.624.* (c) *Chron. Riddagshus. in Joh. II. Abb.*

Anno MCCXCVIII feriâ sextâ Dominicam Lætare præcedente Hermannus Comes Woldenbergius actioni III mansorum Novenii sitorum renunciat. Testes: Senatus Goslariensis, Torbo miles, Albertus & Bernhardus fratres ab Haringen, Gisero de Broclede, aliique quamplures.

XVII Cal. Jun. Reinhardus & Arnoldus fratres filii Rudolphi cœnobio vendunt II mansos Jerstedæ sitos, præsente Senatu Goslariensi: Henricus igitur, Ludolphus & Otto, Comites Woldenbergenses, quicquid in hisce bonis juris habebant, conventui renunciant.

Anno MCCC sorores denuò amplas indulgentias impetrant, quarum tenor est hic:

Universis Christi fidelibus presentes literas inspecturis nos frater Basilius Jerletanus Armenorum, Adenulphus Consanus, & frater Ranutius Laritanus miseracione divina archiepiscopi, & nos Bernhardus Pacens. frater Antonius Chenadiensis, Manfredus S. Marchi, frater Nicolaus Tortibulensis, Thomas Etesiensis, Nicolaus Neocastrensis, & frater Jacobus Calcedoniensis eadem miseracione episcopi, salutem in domino. Splendor paterne glorie, qui sua mundum illuminat ineffabili claritate, pia vota fidelium, de clementissima ipsius majestate sperantium, tunc precipue benigno favore prosequitur, cum devota ipsorum humilitas sanctorum precibus & meritis adjuvatur. Cupientes igitur, ut monasterium monialium S. Petri in Vrankelenberg in Goslaria ordinis S. Augustini Hildensem. diocesis honoribus frequentetur, & à Christi fidelibus jugiter veneretur; omnibus vere penitentibus & confessis, qui ad dictum monasterium in festivitatibus ipsius

ipſius B. Petri ac Pauli, & omnium aliorum Apoſtolorum, nec non nativitatis, epiphanie, reſurrectionis, aſcenſionis, & Pentecoſtes, domini noſtri JESU CHRISTI, & nativitatis, annunciacionis, purificacionis, & aſſumtionis B. Virginis, & Vincentii, Stephani, & Laurentii martirum, Michaelis archangeli, Nicolai, & Martini Confeſſorum, ac B. B. Marie Magdalene, Katerine, Lucie, Eliſabete, Ottilie & Agnetis virginum, in commemoracione omnium ſanctorum, & in dedicacione ipſius monaſterii & altarium conſtructorum, in eo devote acceſſerit annuatim, aut qui ad fabricam, luminaria, reparamenta, ornamenta, & alia caritatis ſubſidia ipſius monaſterii manus porrexerit adjutrices, ſeu qui ad ſubſtentacionem monialium ibidem degencium ſuas pias elemoſinas erogarint, de omnipotentis DEI miſericordia, & B. B. Petri & Pauli Apoſtolorum ejus meritis & auctoritate confiſi, ſinguli ſingulas dierum quadragenas de injunctis ſibi penitenciis miſericorditer relaxamus in domino, dummodo dioceſani voluntas ad id acceſſerit & conſenſus. In cujus rei teſtimonium preſentes literas ſigillorum noſtrorum fecimus appenſione muniri. Dat. Lateran. anno Domini MCCC Ind. XII die XV menſ. Novemb. pontificatus Dni. Bonifacii P. VIII anno ſexto.

ALEXANDER Præpoſitus quintus, huic Siffridus præſul Hildeſienſis VI id. Mart. Anno MCCC IV donum altaris eccleſiæ D. Petri propria manu confert Hildeſiæ, & cœnobii diplomata, privilegia, ac indulgentias confirmat. Teſtes: Siffridus præpoſitus, Henricus Decanus, Bernhardus Scholaſticus, Bernhardus Cantor, Otto præpoſitus

Montis Comes Woldenbergensis, Bernhardus ab Hardenberg, Ernestus Bok, Canonici Hildesienses.

II. Id. Jun. anni prædicti Conradus Prior provincialis cœnobiorum B. Mariæ Magdalenæ, ordinis D. Augustini, & præpositus Sladmensis, conventui libertatem concedit, quemcunque sive ordinis prædicti, sive Clericum secularem idoneum eligendi, qui præpositi munere fungatur, eundem in habitu seculari permanentem fratrem ordinis B. Mariæ Magdalenæ ad dies vitæ denominans. Hæc frater Geroldus cœnobiorum ordinis memorati præpositus generalis die Ursulæ Anno MCCCXI rata habet.

Alexander itaque munere præpositi & provisoris instructus ad Conradum suprà nominatum sese confert, & præfatorum confirmationem hisce Tabulis obtinet:

Nos frater CONRADUS, Prior provincialis monasteriorum B. Mar. Magdal. ordinis S. Augustini, prepositus in Slatheim / dilectis suis in Christo filiabus M. Priorisse totique conventui sanctimonialium dicti ordinis Frankenbergensis ecclesie in Goslar cum prima dilectione oraciones in domino. Dominum Alexandrum, exhibitorem presencium, quem vos una cum parochialibus vestris unanimi consensu & canonica electione, ac nostro accedente consensu, in prepositum & provisorem concorditer elegistis, vobis transmittimus, precipiendo, quatenus sibi obedienciam ut fratri nostri ordinis electi tenerimini & reverenciam debitam in omnibus faciatis, in nomine domini auctoritate nostra eundem Alexandrum in seculari habitu, quamdiu ipsi placuerit, manentem presentibus confirmamus. Dantes sibi plenariam potestatem confessiones audiendi, excommunicandi & absolvend

vendi, intra & extra exceſſus ſpiritualium & temporalium debite corrigendi, omnia & ſingula faciendi, que per fratrem noſtri ordinis electum anteceſſorem ſuum rite fieri conſueverunt. Nichilominus ratas habere volumus & firmas omnes ſentencias & proceſſus & penas, quas idem Dn. Alexander juxta conſtituciones & regulam noſtri ordinis rite tulerit in rebelles. Inſuper nolumus ipſum per nos aut per noſtros ſucceſſores generalem ſive provinciales, ſeu per aliquas frivolas occaſiones vel accuſaciones indebitas, que aliquando fiunt, quod abſit, aliqualiter deſtitui, niſi inveniretur manifeſtis aliquibus delictis recluſus, ex quibus eſſet ipſo jure ſecundum ſacros Canones deſtitutus. Nollumus etiam pretactum Dn. Alexandrum & veſtrum monaſterium onerare per nos ſive per noſtros ſucceſſores aliqua perſona ſeu perſonis noſtri ordinis apud vos locandis, niſi de bona ipſius Alexandri & veſtri conventus unanimi voluntate. Dat. anno Domini MCCCIIII in octava aſſumtionis B. Marie Virginis.

Nos quoque frater Geroldus B. Mar. Magdal. monaſteriorum generalis prepoſitus omnia & ſingula preſcripta rata ſervamus, & ſigilli noſtri munimine confirmamus. Anno Dni MCCCXI in die undecim mille Virginum ſigillum eſt appenſum.

Anno MCCCV prid. Servat. Confeſſor. Alexander à Conrado & Johanne fratribus, ac Ludolpho Comitibus Woldenbergiis dominium II manſorum Aſtveldæ ſitorum duabus argenti examinati marcis comparat. Fidem pro his dedere Hermannus de Govviſche, Aſchwinus & Henricus fratres de Walmede & Throbo milites. Teſtes: Witte-

Wittekindus de Carslebüttel, Ludolphus de Lochtene milites, Johannes de Barum, Burchardus Honeſtus, Giſelbertus de Broclede, Conradus Mercator, Johannes de Vado, Henricus de Dornethen, Bartholdus Edeleri, Johannes ab Aſtvelde, & Senatus Goslarienſis.

Iidem Comites tempore præfato Alexandro vendunt ſequimanſum Scheningæ ſitum. Fidem cum prænominatis fidejuſſoribus dant Senatui Goslarienſi de procurando impuberum conſenſu.

Iidem feriâ ſecundâ poſt octavam pentecoſtes dominium & jus III manſorum Dornethæ, duorum Aſtveldæ, & ſeſquimanſi Scheningæ ſitorum, conventui noſtro vendunt.

Anno M CCC VI die Lunæ poſt feſtum Pentecoſtes Bernhardus & Fridericus pater & filius de Bokenem Henningo ab Aſtvelde Bodonis filio dominium unius manſi Aſtveldæ ſiti certô argentô vendunt. Fidem interpoſuere Andreas de Berkeveld, Ludolphus de Nette, Heneco Albrecht, Johannes Viſchbek, Johannes Troſt & Henningus ab Aſtvelde. Has tabulas ſignô ſuô obſignavit Conradus I Comes Woldenbergenſis.

Anno MCCCIX Henricus mirabilis Dux Brunov. & Luneb. venditionem proprietatis III manſorum Jerſtedæ ſitorum ratam habet in hiſce literis:

Nos DEI gracia HEINRICUS Dux de Bruneſwic tenore preſencium notum facimus univerſis Chriſti fidelibus preſentibus & futuris, quod, cum Conradus de Bilſten, & Bertholdus Eleri cives in Goslaria tres manſos in villa Jerſtede ſitos, quos de manu noſtra in feodo tenebant, cum omni jure ville, campi, ſilvarum, atque aqueductuum, de conſenſu noſtro vendiderint Alexandro prepoſito & conventui monialium ordinis S. Auguſtini eccleſie Mar. Magdal. in Frankenberch Goslarienſi : Nos volentes, & pietatis oculo intuentes, eundem conventum integra ac plena poſſeſ-

poſſeſſione prediɛtorum bonorum gaudere perpetuo ob honorem Domini & gloriose matris virginis Marie, ac B. Mar. Magdalene, nec non ob ſpem ſalutis eterne, proprietatem præfatorum III manſorum cum omni jure predicte ville & campi prefato conventui damus & concedimus nomine noſtro ac heredum noſtrorum omnium in perpetuum libere poſſidendum. Ut autem hec noſtra pia donacio firma perſeveret, preſens ſcriptum inde confectum ſigilli noſtri munimine duximus roborandum. Actum & datum anno incarnacionis Domini MCCCIX ſequenti die circumciſionis Domini.

Anno MCCCX poſtr. B. Jac. Apoſt. Henricus Vodermenger & uxor ejus Adelheidis Alexandro præpoſito, Adelheidi Prioriſſæ, & conventui Francobergenſi VII argenti examinati marcas hac lege dono dant, ut dimidium marcæ, ex ædibus cœnobii in Friſonum via ſitis quotannis perſolvendæ, in anniverſario ſuo die inter ſorores diſtribueretur, diesque prædictus vigiliis & miſſarum ſolennibus prid. Jacobi Apoſt. in perpetuum celebraretur.

Alexander, quò cœnobii ſui utilitati eò magis conſuleret, quasdam areas incultas excolendas aggreditur. Harum prima Amelungswiſche dicebatur, quæ ſitum habebat infra piſcinam inferiorem eccleſiæ Richenbergenſis & campos Aſtveldenſes. Secundæ nomen erat Grotela, & tertia ſita erat inter dictum La & Hare/ & viam regiam, finesque utriusque La & Hare attingebat. Opus ad hanc rem erat conſenſu Arnoldi Theſaurarii eccleſiæ B. B. Simonis & Judæ Goslariæ, ad quem jus patronatus eccleſiæ Aſtveldenſis ſpectabat; ad hanc enim areæ prædictæ ab antiquo pertinuerant. Hanc Alexander die B. Joh. Bapt. Anno MCCCXI ea obtinuit conditione, ut præpoſitus quovis tempore exiſtens de La & Amelungswiſche fertonem, de tertia verò area lotonem quotannis ſolveret eccleſiæ Aſtveldenſi ad ſtructuram. Teſtes:

ſtes : Fridericus, Bodo, Hermannus de Gradu, præpoſiti Richenbergæ commorantes, Konemannus Scholaſticus eccleſiæ Apoſtolorum Simonis & Judæ, frater Conradus ab Hardenberg ordinis Minoris, Aſchvvinus de Saldere, Hermannus de Govviſche, milites, Siffridus Scap, Giſelbertus de Broclede aliique.

His die B. Nicolai Epiſcopi annuere Hermannus de Gowiſche miles, Henricus Comes Reinſteinius, & Hermanni conſanguinei Erſeren dicti, Arnoldus ſcilicet miles, Bertholdus, Albertus, & Volcmarus de Govviſche. Arearum enim dominium ad Henricum Reinſteinium, advocatia ad Hermannum, jus verò pagi & feudale ad reliquos ſpectabant. Hermannus inſuper, acceptis XX argenti examinati marcis, ſe conventum in quieta poſſeſſione defenſurum ſpondet, addita libertate, ericam aratro ſubigendi, arbores eradicandi, foſſas ubique juxta vias perficiendi, ſylvas & ligna congruis temporibus cædendi, pecora conventus in paſcuis publicis paſcendi, ac demum in tantum arandi, ut quivis manſus XX jugera compleat. Teſtes iidem qui ſuprà.

Hôc eòdem die præpoſitus & conventus Richenbergenſis, nec non Aſchvvinus de Salder, conſenſum ſuum Alexandro dant, quoad quædam bona prædictis in locis ſita, quorum advocatia ad eosdem ſpectabat, hôc exceptô, ut Richenbergenſes minimè tenerentur reſarcire damnum ex inundatione aquæ piſcinarum in prato Amelungi forſan exorturum. Teſtes : Hermannus miles, Arnoldus, Bertholdus, Albertus, & Volcmarus de Govviſche, Arnoldus Theſaurarius, Konemannus Scholaſticus eccleſiæ B. B. Simonis & Judæ Goslariæ, Johannes de Barum aliique.

Eodem die Hermannus de Govviſche cœnobiis Novi-Operis & Francobergenſi libertatem concedit paſcuô, pratis, & campis pagi Langeniſſen eâ, quâ elapſis abhinc XXVI annis cum parentis & fratrum ſuorum conſenſu pactum erat, ratione utendi. Teſtes : Bodo præpoſitus Richenbergenſis, Burchardus præpoſitus Montis B. Georgii, Johannes de Barum, Conradus Copman, & omnes Coloni pagi Langeniſſen.

Hic

Hic idem Alexandro & conventui die præfato V marcis argenti examinati dominium unius mansi Astveldæ siti, & à Burchardo ab Asseburg milite comparati, vendit.

Tres mansi & quarta mansi pars in campis Astveldiis supererant ab omni advocatia & impeditione liberi, qui ad Johannem de Bokenem civem Goslariensem spectabant. Hos aliosque IV mansos ibidem sitos Alexander præpositus à vidua Henningi ab Astveld Bodonis filii, dominium verò aliorum duorum mansorum à Conrado, Johanne, & Ludolpho Comitibus Woldenbergiis die B. Nicolai, tertii etiam & quarti proprietatem ab Hermanno de Govvische coëmit.

Hic præpositus res cœnobii non saltem coëmendô bona strenuè auxit, sed etiam advocatiam trium mansorum & curiæ cujusdam in campis prænominatis dono eidem dedit in octava Circumcis. Domin. Anno M CCC XII addito jure pagi, campi, & sylvæ, à festo cathedræ Petri usque ad idem in biennium. Hæc bona Petrus ab Herceberge & uxor ejus Margaretha à consobrinis suis Bertholdo & Alberto de Govvische feudi titulô tenebant.

Die purificationis B. Mariæ Virg. Johannes præpositus, Abbatissa, & conventus Woltingerodensis ad preces Conradi Comitis Woldenbergii Francobergensibus vendunt duas curias, ac duos & dimidium mansos Westharingæ, eorumque dominium & commodum VIII marcis argenti examinati, excepta tamen advocatia, quam Alexander præpositus unà cum altera curia & dimidio mansi emtionis titulô à Conrado, Johanne, & Ludolpho Comitibus Woldenbergiis obtinuerat. Testes: Daniel & Wedego Sacerdotes, Wedekindus de Carslebüttel, Hermannus de Govvische miles, & alii quamplures.

Hanc venditionem esse factam Woltingerodenses eôdem die denuò testantur, Comites verò præfati, acceptis XII marcis argenti examinati, horum mansorum proprietatem in Francobergenses transferunt. Testes: Ecbertus Johannis Comitis notarius, Conradus Plebanus Bornemensis, Sacerdotes, Henricus de Knistede, Henricus Throbo, milites, Johannes, Hertzo, Rudolphus, & Johannes de Barum, pater & filii aliique.

Hoc tempore ecclesiam Hildesiensem regebat Henricus Burchardi I Comitis Woldenbergensis filius, Burchardi II, Hermanni I & Waltheri frater, Decanus primùm Hildesiensis, & demùm successor Siffridi II Anno MCCCX. (a) Huic statim ab initio refragabantur cives Hildesienses, querentes, se à longo jam tempore justò duriùs ab Episcopis haberi. Henricus, vir quamvis ingenii mitissimi, adeò ægrè id ferebat, ut copiis conscriptis urbem obsidione cingeret, civesque imperata facere cogeret. Rebus sic dispositis iter ad Henricum VIII Imperatorem ingreditur, ab eodemque bona à Siffrido II coëmta feudi titulò obtinet.

Rediens damnum à præsidiariis arcis Hoimboccensis suis sæpiùs illatum ægrè fert, ideoque eandem ope dynastæ Homburgii oppugnat, occupat, diripit, & solo æquat. Litigavit etiam cum Ottone Duce Brunov. & Luneb. ob bona quædam feudalia. A verbis ad manus est ventum, hinc inde excursionibus factis, variâ fortunâ varioque exitu. Pax tandem hac lege est conclusa, ut Otto quod jure teneretur Henrico præstaret.

Post hæc tempora Bokelheimium MC argenti marcis comparavit Henricus, & graviter apud Johannem XXII Papam ab æmulis delatus Avenionem perrexit innocentiam suam probaturus. Causam ejus iteratæ cum Hildesiensibus contentioni adscribit (b) *Letznerus*, quæ secundùm (c) *Cranzium* ortum ex hoc duxit, quòd Stürwaldensem arcem in conspectu urbis muniverit. Avenionem veniens gravi morbò corripitur, & diem supremum obit IV Id. Jul. A. MCCCXVIII, sepultus in cœnobio B. Claræ.

Hic præsul Anno MCCCXIV die Cæciliæ virg. Francobergensibus libertatem concedit areas Bodensteinenses aliaque bona limitibus notandi, prout literæ sequentes pluribus edocent:

Nos

(a) *Vid. Gasp. Brusch. ep. de Archiepisc. & Episc. German. c. 11. §. 3. Cranz. metrop. l. 9. c. 3. Bünting. de Episc. Hildes. in Henr. II Vita Episc. Hildes. MS. in cod. Gabriel. Bucelin. Germ. sacr. part. 1. p. 19.* (b) *Chron. Dassel. l. 2. c. 2.*

(c) *Metrop. l. 9. c. 3.*

Nos HENRICUS DEI gracia Hildenſem. eccleſie epiſcopus volumus, ut prepoſitus Vrankenbergenſis eccleſie in Goslaria areas in Bodenſten, agros, prata, & ſylvas ſibi pertinentes, per dyoceſin noſtram ubiq; locorum ſitos debitis finibus & terminis aliquorum ſignorum diſtinctione poſſit caute & licite conſignare. Nichilominus dantes ipſi & eccleſie ipſius liberam facultatem à predictis bonis evellendi & exſtirpandi ligna, truncos, & arbores qualescunque, & extendendi in longum & in latum, prout agri culti & inculti ex utraque parte ſulcati ſulcis evidentibus diſtinguunt & oſtendunt. Licenciamus eciam dicte eccleſie & prepoſito fodendi foſſas, ſive faciendi ſepes juxta predicta, videlicet areas, agros, prata, & ſilvas, ac faciendi aqueductus ad piſcinas aut molendina, vel querendi lapides ad ſtructuram, & argillam, que in vulgo dicitur Mergḥel / ad agriculturam, ſine periculo & prejudicio publice ſtrate, & omnium, quorum intereſt, vel in futuris poterit intereſſe. Hinc eſt quod volumus, ne aliquis officialis aut advocatus noſter in omnibus predictis dictam eccleſiam vel prepoſitum impediat ullo modo. Dat. anno Dni. MCCCXIV in die Cæciliæ Virginis.

Has Tabulas anno ſequente aliæ excepere, quarum tenor eſt hic:

Nos HENRICUS DEI gracia Hildenſem. eccleſie epiſcopus recognoſcimus publice proteſtantes, quod ſpeciali inducti affectu, quo monaſterium Sanctimonialium in Vrankenberch Goslar. noſtre dioceſis in domino am-

plectimur, assignamus eidem decimam sive usufructum decime novalium terrularum redigendarum ad agriculturam in locis Sotiße / Ederdingesbroc / & juxta rivum dictum Grave / sitis in campis ville Astvelde, usque ad summam sex mansorum, de nostri consensu Capituli ac libera voluntate, dicteq; usufructum decime ad refectionẽ firmarie & consolacionem monialium languidarum specialiter deputantes, pro anime nostre ac animarum parentum ac etiam predecessorum nostrorum remedio, libere in dictum monasterium presentibus transferimus in perpetuum possidendum. Et ne super hiis dubium imposterum oriatur, sigilla, nostrum videlicet ac dicti nostri capituli, presentibus sunt appensa. Datum anno Dni. MCCCXV.

Domin. Misericord. Domini anni præfati Alexander præpositus cum Bodone præposito Richenbergensi quosdam agros in campis Astveldicis permutat.

Anno MCCCXVII Otto Dux Brunov. & Luneb. sequentes Tabulas conventui elargitur:

DEI gracia nos OTTO filius illustris principis Domini Alberti ducis de Brunswic, volumus & concedimus de consensu patris nostri, ut prepositus Vrankenbergensis ecclesie in Goslar areas, agros, prata, & silvas sibi pertinentes per juridictionem nostri ducatus ubique locorum sitos, finibus debitis & terminis aliquorum signorum distinctione possit caute & licite consignare &c. reliqua enim Tabulis Henrici præsulis superiùs recitatis planè respondent. Datum anno Domini MCCXVII.

OTTO hic, ob munificentiam liberalis dictus, Alberti cognomentô pinguis filius fuit, & parenti Anno MCCCXIIX mortuo successit, inter

inter ſeptem fratres natu major, qui partem Ducatus Brunovicenſis nactus eſt. Is Anno M CCC XIX Stederburgenſibus aliquot bona vendit, Northuſam (a) Anno MCCCXXIX fruſtrà tentat, & urbem ac arcem Wolmerſtettenſem Anno MCCCXXIV expugnat. Duas in thoro habuit uxores, Agnetem Brandeburgicam & Juttam Haſſiacam; Sed ex neutra prolem ſuſcepit. Obiit A. MCCCXXXIV ſucceſſorem habens Magnum ſeniorem fratrem.

Die Cathedræ Petri Annô M CCCXVII Everhardus & Henricus fratres de Jertze cum conſenſu fratris Johannis Clerici, matris Lutgardis, uxorum Odilicæ & Salernæ, ac Everhardi hæredum Henrici & Lutgardis, Alexandro & conventui Francobergenſi vendunt omnia ſua bona, quæ erant pagus Jertze, & indago Smachthagen dicta, cum omni jure ac juriſdictione, ab omni advocatiæ, ſervitii, & petitionis ſeu exactionis onere penitus immunia, & præter hæc jus patronatus pagi præfati, jure tamen plebani ibidem ſalvo, idque pro CCC marcis argenti examinati ponderis & valoris Brunovicenſis. Pro hac venditione fidem dedere: Ludolphus Comes Woldenbergenſis, Wittekindus de Carslebüttel, Baſilius de Vreden, Henricus Throbe, Pyl de Berkeveld milites, Bruningus de Jertze, Conradus de Ganderſem, Bruningus de Ganderſem, Henricus de Sehuſen & Heydenricus de Kniſtede famuli. Teſtes adfuere: Otto Comes Woldenbergenſis majoris Eccleſiæ & Montis B. Mauritii Hildeſiæ præpoſitus, Conradus & Johannes Comites Woldenbergenſes, Henricus Bruningi, Hermannus ab Hedershuſen, Johannes de Vado, Canonici Gandeſiani, Conradus & Brandanus de Lindede, Henricus de Kniſtede milites, Leopoldus de Vreden, Hermannus de Ganderſem famuli aliique.

Singula hæc bona fratres præfati die Jovis poſt Paſcha reſignant Henrico præſuli Hildeſienſi & ejus Capitulo feudi dominis. Teſtes: Otto Præpoſitus major, Johannes & Ludolphus Comites Woldenbergenſes, Henricus Bruningi Canonicus Gandeſianus, nec non plebani Boken-

(a) *Fabric. memorab Saxon. l. 2. pag. 259. Pomar. Chron. Saxon. p. 376. Bünting. Chron. Brun. edit. Meibom. p. 234. ſeq.*

Bokenheimensis, Jertzensis & Bilderlaensis, Basilius de Vreden, Conradus Rovere, Willebrandus ab Hareboldessen, Henricus ab Herlingsberg, Burchardus de Mander, Throbo senior & junior, Henricus de Knistede, Fridericus Bokel, milites, Aschwinus ab Oldendorp, Heydenricus de Knistede, Bruningus de Jertze, Hertzo de Barum, Aschvvinus, Willebrandus, & Ludolphus fratres ab Hareboldessen, Ludovicus ab Elvelingerode, Bruningus de Gandersem, Johannes de Nette, Gerhardusd e Berle, Rotgerus Svaf, Gerhardus de Maldem, Woltherus de Sozerem, Eylhardus de Nette, Wittekindus & Achilles de Knistede, Thidericus ab Hedershusen, famuli.

Hæcce renunciatio fiebat coram Henrico Hüttemeistero, Johannis Comitis Woldenbergensis Gogrevio, cui judicium in districtu Schusano tum temporis ab Alberto Duce Brunov. & Luneb. demandatum erat, id quod Johannes Woldenbergius literis suis die B. Walpurgis datis testatur, maxima testium suprà nominatorum parte adstante.

His ita actis Henricus præsul cum consensu Capituli sui dominium quorundam ex his bonis, imò ipsa eadem bona, eâ quâ suprà lege, IV id. Jun. Alexandro & conventui confert Hildesiæ.

Nec minùs ecclesiam Jertzensem cœnobio Francobergensi incorporat in hisce literis:

Nos HENRICUS DEI gracia Hildensem. ecclesie episcopus presentibus protestamur, quod, cum nuper villam Jertze totam, nec non indaginem Smachthagen dictam, cum omni jure, jurisdictione, proprietate, ac utilitate, suisque pertinentiis universis, in Prepositum ac conventum monasterii Vrankenberch sororum S. Mar. Magd. in Goslaria transtulerimus, & jus patronatus ecclesie dicte ville Jertze cum prædicta universitate libere transierit ad eosdem; Nos tamen prepositum ac monasterium predictos

ctos adhuc largiori & ampliori gracia prosequi cupientes prefatam ecclesiam in Jertze cum suis juribus, obvencionibus, ac pertinenciis universis, de nostri Capituli ac honorabilis viri Lippoldi de Stockem loci archidyaconi consensu, incorporavimus & presentibus incorporamus, ac unimus monasterio antedicto. Proviso tamen, quod prepositus, qui pro tempore fuerit, dictam ecclesiam per se vel per alium officiari faciat, & archidyacono unum fertonem puri argenti loco synodalium procuret in festo S. Michaelis annis singulis ministrari, sacerdos etiam, qui dictam officiabit ecclesiam, archidyacono obedienciam faciet, & archidyaconus ipsum de cura investiet animarum. Sed a prestacione sinodalium prefatus clericus expers erit penitus & immunis, jure tamen nostro & successorum nostrorum, quoad dictam ecclesiam & personam clerici officiantis eandem, semper salvo in omnibus sicut prius. In quorum omnium felicem memoriam & perpetuam firmitatem sigilla, nostrum videlicet, Capituli nostri, & archidyaconi supradicti presentibus sunt appensa. Actum & datum Hildensem. anno Domini MCCCXVII feria sexta proxima ante festum nativitatis B. Johannis Baptiste.

Præter hæc Otto Præpositus Hildesiensis, Ludolphus & Otto, Comites Woldenbergenses, Canonici Hildesienses, Cal. Sept. proprietatem duorum & dimidii mansorum in campis Jertzensibus sitorum, & ab Henrico de Jertze famulo resignatorum, Alexandro & conventui in remedium animarum suarum & majorum suorum dono dant.

Ad dilucidanda præmissa fragmenta stirpis Jertzensis subjungo:

N. de JERTZE uxor Lutgardis.

Eberhardus uxor Odilica 1317. | Henricus uxor Salerna 1317. | Johannes Clericus 1317.

Johannes 1349.

Eberhardus 1317. | Henricus 1317. | Lutgardis 1317.

Bruningus de Jertze uxor Elisabetha 1317. 1333.

Bruningus. 1317. | Lutgardis. | Ilsabe. | Beata. | Mechtildis. | Petronella.

Johannes 1333. | Henricus 1333. | Bruningus. | Mechtildis.

Albertus, filius ejus Otto, & Albertus præpositus Eimbeccensis, Duces Brunov. & Luneburg. prid. Pentecost. Anno MCCCXVIII juri suo in hisce bonis, quæ in Comitatu suo Merrigæ & Jertzæ situm habebant, renunciant. Testes: Otto præpositus, Conradus, Johannes, Ludolphus Comites Woldenbergenses, Dethardus de Rostorp, Strum de Gladebek, Henricus de Boventen, Burchardus de Mander, Henricus ab Herlingsberg, Johannes & Henricus Throbo, Henricus de Knistede milites, Henricus & Johannes de Sesen, Ludovicus ab Elvelingerode, Nicolaus ab Helperde, Ulerde advocatus Sesensis, Heidenricus de Knistede, & Heineco de Vitesse.

Sermo hîc est de Alberto pingui Alberti magni filio, qui, parente (a) Anno MCCLXXIX mortuo, regimen terræ Göttingensis est aggressus, eidemque fratre Guilielmô absque prole decedente, agrum Bruno-

(a) *Cranz. Saxon. l 8. c. 32. Bünt. Chron. Br. ed. Meib. p. 231. 232. & 233.*

Brunovicensem, invitô quamvis fratre Henricô mirabili, Anno MCCXCII junxit. Arcem quoque Nienoverensem Anno MCCCIII ab Ottone Waldeccio coëmit, & hôc eôdem annô, quô hasce Tabulas dedit, obiit.

Filii ejus citantur OTTO munificus, de quo suprà, & (a) ALBERTUS, tum temporis præpositus D. Alexandri Eimbeccæ, posteà præsul Halberstadensis factus Anno MCCCXXIV. Sed antagonistam nactus est Ludovicum de Neindorp, quamvis aliquot annis pôst episcopatu solus sit potitus. Comites Hercynios Anno MCCCXLII acerrimos habuit hostes, de quo infrà pluribus, templum Prædicatorum Brunovici inauguravit, & tandem obiit Anno MCCCLVIII, cum munus episcopale per XXXIV annos gessisset, sepultus in templo D. Blasii Brunovici.

Anno MCCCXX prid. Gregorii Pap. Thidericus de Stockem, Archidiaconus Banni Goslariensis & Canonicus Hildesiensis, literis suis testatur, cœnobium Francobergense ad solutionem annuam unius fertonis haud obligari, quamdiu Johannes Plebanus Jertzensis rectoratum ejusdem ecclesiæ administraverit.

Continet autem Bannus Goslariensis parochias D.D. Jacobi, Stephani, Thomæ, Johannis, Nicolai, Mariæ Virginis, Mariæ Magdalenæ, Catherinæ, Viti, Bartholomæi, Danielis, Ægidii, S. Sepulchri, Forensem, & Francobergensem, quæ IV marcis & duobus lotonibus communiter taxari solebant.

Transactum erat inter Francobergenses & Novenenses, vivente adhuc Henrico præsule Hildesiensi, de quibusdam areis arboribus consitis, & gramine camporum Bodensteinensium. Hanc transactionem Otto præsul Hildesiensis die octavo Apostolorum Petri & Pauli Anno MCCCXXV ratam habet. Testes: Johannes ab Oberg, Henricus ab Herlingsberg, Burchardus de Mander, Henricus de Knistede, Aschvvinus ab Oldendorp milites, Dethmarus de Lutter, Thidericus de

(a) *Cranz. metrop. l. 9. c. 18. Chron. Chr. eccl. p. 1081. Joh. Puchbach. in Catal. Episc. Halberstad. Meibom. script. rer. Germ. l. 2. p. 381. seqq.*

Mander, Dinkelerus, Conradus & Richardus de Dalhem fratres, Hildebrandus Vorster, Henricus Berteken, & Volcmarus Rese.

Otto hic obvius prædecessoris sui consanguineus, Decanus primùm Hildesiensis, præpositus posteà major & montis B. Mauritii extra muros Hildesienses, fuit, & Henrico Anno MCCCXVIII successit nominis ejus secundus. Hic statim sub initium altercavit cum quibusdam nobilibus, quos inter Monnichusii & Engelbostelius primarii erant: Hi enim cum valida manu agrum Hildesiensem hinc inde diripiebant. Verùm Otto correptis armis in campum processit, & commodam nactus occasionem ad pagum (a) Offelse præfecturæ Coldingensis pugnam cum iisdem iniit. Victoriâ potitus primores cepit, gravique multavit argentò, quo bona episcopatus oppignorata redemit. Præter hæc Lutteram arcem & præfecturas Bercensem ac Calfeldensem MMM argenti marcis coëmit. Lindaviam quoque arcem à Dynastis Plessensibus ære suo comparavit, eandemque munitissimam reddidit. Nec minùs Sturvvaldæ munitiones ad umbilicum duxit, &, Simone Comite Dassiliensi stirpis novissimò emortuô, Comitatum ejus Annô MCCCXXIX diœcesi suæ junxit, fœdus cum Ducibus Brunovic. & Luneburgensibus pangens. Obiit Anno MCCCXXXV hæreditate sua ecclesiæ Hildesiensi legatâ. Malè autem obitus ejus in Ann. MCCCXXXIV refertur: vixit enim adhuc Cal. August. Anno MCCCXXXV, prout Tabulæ inferiùs producendæ luculenter probant. Nec stirpis suæ ultimus fuit: Otto enim Henrici VII filius est is, in quo pervetusta Comitum Woldenbergiorum familia desiit.

Anno MCCCXXIII die B. Virg. Lateranæ Johannes ab Oberg miles ejusque filii Johannes & Burchardus, acceptis a conventu nostro II mansis Bodensteiniæ sitis, ad dies vitæ Johannis senioris & uxoris Berthæ, sororibus parata auxilia quacunque occasione promittunt. En Obergiorum insignia:

Anno

(a) *Letzner. Chron. Dassil. l.2.c.3. Crantz. metrop. l.5.c.12. Bru[illegible] de Archiepisc. & Episc. Germ. c.11. §.35. Vit. Episc. Hild. MS. in Ott. II. Bu[illegible] de Episc. Hild. in eod.*

Anno MCCCXXVI prid. Pentecoſt. Comites Woldenbergenſes Francobergenſibus conferunt proprietatem ſylvæ Sunderenſis ejusque attinentias, quas Bernhardus & Fridericus pater & filius de Bokenem feudi tituló ab iisdem habuerant.

Die B. Jacobi Apoſtoli Luthardus & Otto Canonicus eccleſiæ Hildeſienſis, Luthardi dynaſtæ Meynersheimii filii, conventui noſtro dono dant proprietatem curiæ cujusdam Bokelheimii ſitæ.

Hi dynaſtæ ab antiqua ſede, quæ etiamnum in agro Luneburgenſi ſupereſt, noſtris *domicilium Meynbardi* denotante, nomen trahunt. Series certa ſtirpis non datur. Clariſſ. (a) *Henr. Meibomius* citat Luthardum & Luthardum fratres, qui vixere circa Annum MCCLXIV, quorum alter obiit Anno MCCCIII & Riddagshuſæ eſt ſepultus. Antiquiſſimos eſſe idem perhibet Theodericum & Rudolphum fratres circa Ann. MCXXXIII obvios. Partem ſtirpis húc facientem è prælaudato (b) *Meibomio* ſubjungo:

Luthardus Senior miles obiit 1303.

Luthardus miles 1322.	Conradus fam. 1322.
Luthardus 1326.	Otto Canonicus Hildeſienſis 1326. de quibus hic eſt ſermo.

I 3 Inſignia

(a) *in Chron. Riddagshus. in Joh. I. Abbate.* (b) *Loco citato.*

Insignia horum dynastarum ita sese habent:

Hanc curiam Henricus de Knistede, qui sepulturã sibi & uxori in cœnobio procuraverat, pro remedio animæ suæ conventui dono dederat. Huic assensum præbent die præfato Widekindus, Achilles, Conradus Canonicus D. Matthiæ Goslariæ, & Arnoldus ejus filii, curiam dictam Luthardo Meynersheimio resignantes. Testes : Thidericus Pavvenberg, Burchardus de Mander, & Aschvvinus ab Oldendorp milites. Donum hoc ratum habet N. uxor Beseconis de Rossing militis è stirpe Meynersheimia oriunda. Particulam stirpis Knistediorum eorundemque insignia lectori ob oculos pono:

HENRICUS miles 1317.
Obiit ante 1326.

Wittekindus 1317. 1326.	Achilles 1317. 1326.	Conradus Canon. Goslar.	Arnoldus 1326.

Anno

Anno MCCCXXVII die B. Godehardi Johannes senior & Ludolphus Comites Woldenbergenses dimidium decimæ Bokenheimensis, quam à præsule Hildesiensi feudi titulò tenebant, cœnobio nostro vendunt. Hanc Otto præsul prid. Non. April. Alexandro præposito, Berthæ Priorissæ, & conventui cum omni jure & proventibus confert, hac tamen lege, ut ab Ecclesia Hildesiensi quotannis CXXX marcis argenti examinati redimi possit.

Die B. Gregor. Johannes de Nette areæ cujusdam sylvæ, in & circa piscinam Johannis Woldenbergii sitæ, renunciat. Testes: Pyl miles, Hogerus de Woldenberg, & Gerhardus de Maldem.

Heneco Pape de Novven VII & dimidiâ argenti examinati marcis ponderis & valoris Goslariensis, quotannis in festo Michaëlis solvendis, tres frumenti modios mensuræ Goslariensis cœnobio vendit. Testatur hoc literis suis Thidericus de Walmoden dictus Pavvenberg datis die Michaëlis. Testes: Burchardus de Mander, Aschvvinus ab Oldendorp, milites, & Wittekindus de Knisted famulus.

Anno MCCCXXVIII Ulricus Comes Reinsteinius conventui donat advocatiam dimidii mansi in his literis:

Nos OLRICUS DEI gracia Comes in Regensten ad perpetuam rei memoriam notum esse volumus universis intuentibus presens scriptum, quod habito consensu omnium heredum nostrorum donavimus ac presentibus donamus advocatiam dimidii mansi siti in campis ville Astvelde, cum omni jure ac utilitate, sicut ad nos pertinebat, claustro Wrankelenberghe intra muros Goslar. in perpetuum possidendam, renunciantes omni juri, quod nobis in dicto dimidio manso competebat racione advocatie, vel competere posset in futurum. In cujus donacionis evidens testimonium sigillum nostrum apponendum

dum duximus huic ſcripto. Datum Anno Domini MCCCXXVIII in vigilia Scholaſtice Virginis glorioſe.

Anno MCCCXXX die B. Nicol. Epiſc. Johannes, Ludolphus, & Henricus Comites Woldenbergenſes, Ottoni præſuli & Capitulo Hildeſienſi tradunt proprietatem IV manſorum juxta pagumBonyum ſitorum, quos nobiles Kniſtedii feudi titulô ab ipſis tenuerant. Hanc Francobergenſes ære ſuo à præfatis Comitibus comparaverant, adeoque Otto præſul eandem Anno MCCCXXXI ineunte quadrageſima in Capitulo generali Hildeſiæ in eosdem transferebat.

Dietericus etiam de Bothmer & uxor ejus, mediantibus Burchardô de Mander, & Burchardo ab Hagen militibus, die B.Priſcæ cœnobio vendunt quædam è bonis Bonyemenſibus.

Præterea Otto præſul Hildeſienſis, die Cinerum in dicto Capitulo generali conſtitutus, conventui dono dat decimam terrularum novalium in Heynsbergenſi monte,Bokenheimium &Bodenſteinium inter ſitô, & IV manſos complectente, cum jure dominii.

Die B. Ambroſii Thidericus de Walmoden dictus Pavvenberg & Aſchvvinus pater & filius partem ſylvæ, quæ olim ager cultus fuerat, ſylvamque Sachnovvorum & Bodenſteiniorum inter ſitum habebat, cœnobio hac lege donant, ut moniales poſtrid. B. Ruffi anniverſarium parentum ſuorum diem ritu ſolenni celebrarent, diſtributô inter ſorores hôc ipsô die, quicquid de ſylva memorata quotannis pro[illegible]venerit.

Die B. Walpurgis Henricus & Conradus Comites Woldenbergenſes piſcinæ Bodenſteiniæ, bonisque à parente & cognatis ſuis cœnobio donatis, renunciant.

Johannes præpoſitus VI, Kina Prioriſſa, & conventus Francobergenſis die B. Cæciliæ virg. Anno MCCCXXXII ſeſquimanſum, in campis Haringæ mediæ ſitum, à Burchardo longo, milite, patre Burchardo Canonico Halberſtadenſi, Burchardo Vaſolt, Burchardo medio, Burchardo juniore, fratribus & filiis Burchardi dicti militis ab Aſſe-

Aſſeburg, aſſentientibus Henrico Comite Slademenſi, Alberto ejus filio & filia Lutgarde, nec non Burchardo Lochten milite ab Aſſeburg, in uſum templi D. Auguſtini, in medio cœmeterii cœnobii Francobergenſis ſiti, hac lege impetrant, ut horum bonorum proventus Plebano fani dicti traderentur, idemque in ſummis feſtis miſſam in templo majore celebrare teneretur, nec non quacunque occaſione in choro compareret, eô, quô ab aliis ſacerdotibus fieri conſvevit, modô. Jura tamen feudalia ſibi reſervant, quo, prout occaſio tulerit, alium clericum ab Archidiacono inveſtiendum denominare liberum haberent. Præterea proprietatem horum bonorum monialibus prid. omn. Sanct. conferunt.

Notari hîc loci meretur, quòd Burchardus ab Aſſeburg Canonicus Halberſtadenſis hîc obvius in parte hujus familiæ ab (a) *Henrico Meibomio* productæ frater Burchardi Lochten & patruus reliquorum Burchardorum, Vaſolti nempe, medii & junioris, nominetur. Verùm Tabulæ citatæ eosdem expreſſis verbis fratres & filios Burchardi militis nominant, verba Saxonica hæc ſunt: Eck Her Borchart de lange/ gheheten van der Aßeborch Ridder/ un we Borchart Domhere to Halverſtad/ un Borchart Vaſolt/ un Borchart de middelſte/ un Borchart de jüngeſte/ Bródere/ des vorbenomeden Ridderes ſóne ꝛc. Et in Tabulis Burchardi Lochten hoc negotium concernentibus ita legitur: Eck Herr Borchart de Lochte ridder van der Aßeborch bekenne openbar allen de deßen bref ſen un horen/ dat eck hebbe laten alle myn gud/ dat eck hadde over der overke in der Hildenſchen bórde unde to Goslare lyt/ mynem Brodere herr Borcharte dem langen van der Aßeborch dem Riddere ꝛc. ut adeò hæc ſtirpis Aſſeburgicæ pars ſequenti ratione diſponenda eſſet:

(a) *in Chron. Riddagsh. p. 363.*

BURCHARDUS Henrici Ducis Brunov.
Marſchalc. & Conſiliar. 1280.

Burchardus longus miles 1318. 1332.

Burchardus Lochte miles 1317. 1332.

Henricus 1322. — Burchardus 1333. — Ludovicus.

Burchardus Canon. Halberſt. 1314. 1332. — Burchardus Vaſolt. 1332. 1345. — Burchardus medius 1332. — Burchardus natu minimus 1332.

Bruningus de Jertze, Johannes, Henricus & Bruningus, pater & filii, Johanni præpoſito litem movebant de III manſis in indagine Smachthagen ſitis, deque decima camporum ejus & ædibus decimalibus pagi Jertzenſis. Hæc die beat. Mar. Magdal. Anno MCCCXXXIII hac ratione componebatur: *Præpoſitus & conventus dictis nobilibus V argenti examinati marcas enumeranto, biq; liti ſuſceptæ penitus renuncianto.* Teſtes: Johannes Plebanus Jertzenſis, Henricus de Salder, Conradus de Gremsleve, aliique.

BERNHARDUS præpoſitus VII Johanni annô præfato morienti ſucceſſit, & ſtatim lites exercuit cum Johanne, Burchardo, Gerhardo, & Willebrando Comitibus Woldenbergiis ob dimidium decimæ Bokenheimenſis, quam parens eorum Johannes & conſanguineus Ludolphus conventui olim vendiderant. Comites tamen acquievere, & huic decimæ die Viti hac reſignârunt lege, ut parentis, matris, & majorum ſuorum anniverſarium obitus diem ritu ſolenni celebrarent moniales.

Anno MCCCXXXIV die B. Ambroſii Bernhardus præpoſitus, aſſentientibus ſenatu Goslarienſi & proviſoribus conventus, præfato ſenatui vendit cenſum annum IV marcarum argenti examinati XL marcis, redemtione tamen ſibi reſervata.

Anno MCCCXXXV Otto præſul Hildeſienſis Bernhardo ſequentes elargitur literas:

OTTO

OTTO DEI gracia Hildensem. ecclesie episcopus universis presencia visuris seu audituris salutem & sinceram in Domino Karitatem. Notum esse volumus, quod literas reverendi patris & domini Conradi quondam episcopi Hildens. predecessoris nostri bone memorie non cancellatas, nec in aliqua sui parte corruptas, vidimus, audivimus, & coram nobis legi fecimus, tenorem & formam inferiùs positam continentes: Universis S. matris ecclesie filiis presentes literas inspecturis C. DEI gracia Hildens. episcopus in oracionibus salutem in nomine JESU Christi. Ad perhibendum factis nostris testimonium veritatis auctoritate presencium protestamur, quod quia in ecclesia Frankenberch Goslarie per graciam DEI conventus dilectarum in Christo sororum penitenciam & prepositus esse cepit, nos ejusdem loci preposito, videl. dilecto filio Petro de Mann, propterea porreximus donum altaris ecclesie memorate, districtius inhibentes, ne aliquis archidiaconus Goslariensis dictum prepositum vel successorem in ecclesia supradicta de dono sive receptione altaris presumat in posterum molestare. Dat. apud Poppenborch anno Domini MCCXLII, XV Kal. Sept. pontificatus nostri anno XXII°. Nos igitur premissa rata & grata habentes ea auctoritate ordinaria in nomine Domini presentibus confirmamus. In cujus approbacionis & confirmacionis nostre testimonium presentem literam nostro sigillo fecimus communiri. Datum in castro Schurett. anno Dni. MCCCXXXV, Kal. Augusti.

Successor Bernhardi fuit JOHANNES II præpositus VIII, cui Gesa ab Osterrode die octavo B. Stephani Anno MCCCXLI domum in cœnobii area sitam, & quotannis lotonem persolventem, dono dat. Leges donationis fuere, *matertera ejus Giseca eandem ad dies vitæ incoluto; si verò eadem monasticam amplexa fuerit vitam, marcam puri argenti ipsi persolvito conventus, illa verò præfatas extradito ædes. Quòd si in vita monastica permanserit, conventui omnem suam hæreditatem legare tenetor.* (a)

Succedunt hic tempora Saxoniæ maximè turbulenta, originem è schismatica Capituli Halberstadensis electione tradentia. (b) Duobus enim præsulibus, Alberto nempe Brunovicensi, uti & suprà, & Ludovico de Neyndorp Anno MCCCXXIV denominatis, graves turbæ in agro Halberstadensi sunt obortæ. Nam Johannes XXII Papa Albertò rejectô munus episcopale Giseconi nobili Holsato demandavit. Is verò Alberti potentiæ multùm impar frustrà auctoritatem suam firmare allaborabat. Nihilominus haud pauci è comitibus Hercyniis, qui Albertum gravi odio prosequebantur, armata manu in eundem processere, agrum Halberstadensem ferè funditus evertentes. Hos inter primores erant Albertus & Bernhardus Reinsteinii, & Burchardus Mansfeldius. Albertus fratres & consanguineos, nec non urbes Brunovicum, Halberstadium, Quedlinburgum, & Aschersleham, sibi jungens hostium suorum terras tanto furore vastabat, ut pacem nolentes volentes quavis conditione accipere cogerentur.

Hisce temporibus sedi Hildesiensi præerat Henricus III Alberti pinguis filius Dux Brunov. & Luneb. magnô cum episcopatus damnô in schismate cum Erico Comite Schauenburgico Anno MCCCXXXV electus. Henricus, ingentis animi princeps, & potentiâ consanguineorum suffultus, juri suo cedere nolebat. Ast Ericus, Hildesienses aliosque Comites episcopatus vasallos socios habens, arma armis oppone-

(a) *Vid. narrat. histor. de Albert. ap. Meibom. script. German. T. 2. p. 381. seqq.*
(b) *Cranz. metrop. l. 9. c. 15. Brusch. ep. de Archiepisc. & Episc. Germ. c. 13. §. 29. Spangenb. Chron. Mansfeld. c. 284.*

ponebat. His auxiliis fretus arces & vicos occupabat, & præprimis oppidum (a) Damb vi captum excidebat & solo æquabat. Henricus sæpiùs cum hostibus manus conferens ferè semper victoriam reportabat. Induciæ demùm in decennium pactæ quietem terris reddidere. Intereà temporis sedulò agebatur de pace, sed frustrà, bellumque induciis finitis graviùs ac antea exardebat, episcopatu ad extremam perniciem redacto.

Anno MCCCXLIV die Marc. Evang. Thidericus de Bornem Plebanus Dalheimensis & Comitum Woldenbergensium Capellanus Francobergensibus legat duos mansos & tria prata juxta Bokenheimium sita, quæ à comitibus præfatis ære suo comparaverat, post suum fratrisque obitum. His assensum præbent Woldenbergii, proprietatem horum bonorum ad preces Thiderici cœnobio donantes, & statuentes, ut ambobus emortuis die Sabbatho singularum hebdomadum missa de B. Virgine Maria, & quolibet anniversario Thiderici die obitus ejus hac ratione celebraretur, ut præpositus Francobergensis denarios sesquimarcæ valorem æquantes Priorissæ traderet, eademque ipsi duos solidos, cuilibet Capellano unum, cuilibet Scholari tres denarios, reliquum verò sororibus erogaret. Testes : Johannes Plebanus Jertzensis, Bertholdus plebanus Nettensis, Johannes Throbo, Otto de Woldenberg famuli, aliique.

CONRADUS præpositus IX. Huic Beseco & Henricus fratres de Rumbek die Gereon. Martyr. Anno MCCCXLVI vendunt III mansos Mechtegeshusæ sitos XX marcis argenti examinati. Testes: Burchardus & Gerhardus Comites Woldenbergenses ; Huic venditioni assensum dant Nicolaus de Sehusen, & Henningus de Goslar, juri, quod in his bonis habuerant, resignantes.

(a) *Brusch. l. c. cap. 11. §. 36. Crarz. metrop. l. 9. c. 21. Vit. Episc. Hildes. MS. in hoc Episc. Gabr. Bucelin. German. sacr. part. 1. p. 19.*

Nobilium de Goslar inſignia ita ſeſe habent:

Hôc eôdem annô diſtributio annua aliquot argenti marcarum hac ratione à conventu diſponitur:

Nos CONRADUS DEI gracia prepoſitus in Vrankenberghe in Goslaria, Margaretha Prioriſſa, Kunneghundis cuſtos, totusque conventus ecclesie B. B. Apoſtolorum Petri & Pauli ibidem, omnibus Chriſti fidelibus preſentem literam inſpecturis cupimus fore notum, ſeu viſuris publice proteſtamur, quod bona ecclesie noſtre ſita in villa Mechtingheshuſen, videl. III manſi, cum omnibus ſuis pertinenciis tam in villa quam in campo, ſilvis, pratis, paſcuis, terris cultis & incultis, queſitis & querendis, que videl. bona os cum oblacionibus quorundam fidelium ad memoriam eorundē & ad uſus ecclesie noſtre inter virgines in clauſtro ſuis temporibus diſtribuendas comparavimus. Iſte autem ſunt memorie; domini Wedegonis de Börſem felicis recordacionis, ad quam diſtribuetur una marca puri argenti; item ad memoriam Domini Henrici de Gylde pie memorie dabitur una marca puri argenti; item ad memoriam

riam Gertrudis dicte de Pölde dabitur una marca puri argenti; ad honorem & reverenciam omnium Sanctorum similiter dabitur una marca. Preterea pie memorie fratrum & omnium benefactorum ecclesie nostre habuimus quondam unum equum, qui venditus fuit VII marcis. Ad tales memorias peragendas presentabitur una de prescriptis bonis inter virgines in claustro suis temporibus distribuenda, dilacionibus omnibus postergatis, quæ videlicet bona prepositus & conventus ecclesie nostre comparavimus à Basilio famulo & fratre suo dictis de Rimbeke. Istorum bonorum emptionis testes sunt Henricus Doliator, Conradus dictus Scap, Johannes de Brokelde, Thydericus Unrowe, Conradus Pepergröper, Hermannus Steltenberch, Johannes Vulvold, Johannes Ermberti, burgenses in Goslaria, & plures alii fide digni. Act. & dat. anno ab incarnacione Dni. MCCCXLVI.

Acta sunt hæc coram judiciô, testantibus id die B. Galli Burchardô & Gerhardô Comitibus Woldenbergiis, & Henrico de Gandersem advocato Dynastæ Homburgensis.

Anno MCCCXLVII Abbatissa & conventus Stockerlingburgensis nostris fraternitatem suam in hisce literis elargiuntur:

Anno Domini MCCCXLVII in die B. Marci Confessoris nos Abbatissa totusque conventus sanctimonialium ecclesie B. Laurentii in Stockerlingheborch religiosis dominabus maxime devotis ordinis S. Augustini ecclesie B. Petri Apostoli in Frankenberghe oraciones nostras indefessas. Ut communiter allegatur omnia transibunt, sed non bona

facta

facta peribunt maximopere : ſic in ſpiritualibus nullum beneficium aliis benevolenter injunctum debet ſine retribucione bonorum temporum permanere. Ideo actiones graciarum pro donis & beneficiis veſtris referimus univerſis, & per unum munus, quod nobis optimum videtur terrarum, noſtre fraternitatis offerimus in his ſcriptis, omnium quoque miſſarum, vigiliarum, caſtigacionum corporum, oracionum, ceterorumque bonorum operum, que per ſorores noſtri ordinis dominus per miſericordiam ſuam fieri dederit, participacionem vobis concedimus preſentibus & futuris. Inſuper nichilominus addendo de gracia ſpirituali, etiamſi forte obitus aliquarum veſtrarum ſororum contigerit, & nobis intimatus fuerit, pro ipſa miſſe & oraciones injungantur, prout pro noſtra ſorore defuncta fieri conſuevit in noſtro conventu, & ut conſtitucio noſtri ordinis precipit generalis. In cujus conceſſionis teſtimonium hanc literam ſigillo noſtri conventus duximus roborandam. Valete in filio virginis glorioſe. Datum ut ſuper.

Die Johannis Evangeliſtæ anni præfati Thidericus ab Hedershuſen cum conſenſu Henrici Comitis Woldenbergii, Henningi Syverdes, Henningi Monnek, Hermanni de Binder, Dieterici Merteningh, Bernhardi Bimekerkhove, Henrici ab Ithuſen, Coneconis Lambertinghe, & Eliconis, Senatorum Bokenheimenſium, juri & actioni in bonis Bonyemenſibus renunciat, acceptis à Conrado præpoſito III & dimidio fertonibus.

Deſolata ferè erat diœceſis Hildeſienſis : bellum enim inter Henricum & Ericum aſſiduè durabat. Diremtum tandem eſt morte Erici,

Erici, quæ contigit Anno MCCCXLVIII quieta possessione sedis Hildesiensis Henrico relicta. In hujus mente altè insederat injuria, quam Hildesienses aliique Erici asseclæ in bello præterito ipsi intulerant. (a) Gravem igitur vindictam de iis sumsit Hildesiam & Stürwaldam inter, multos cædens, reliquos in fugam conjiciens. Hoc fracti Hildesienses gratiam Henrici implorabant, & eandem hac lege impetrabant, ut singulis hebdomadibus ad instaurandam arcem Mariæburgensem XII libras Hildesienses penderent.

Turbis hisce sedatis ab excommunicatione papali liberatur Henricus, & solenni ritu inauguratur. Succedentibus annis arces oppignoratas redimit, quæ nil utilitatis suis afferebant complanat, hasque inter Grevelslebam, & Gilverhusam in comitatu Dassiliensi sitas, & ruinam minantes instaurat, adeò ut moriens decem optimè munitas arces nullò ære alienò obstrictas, Mariæburgum nempe, Winceburgum, Levenburgum, Stürwaldam, Rutam, Peynam, Slademium, Widelagam, Lutteram, & Woldensteiniam, successori reliquerit. Prætereà Festum Corporis Christi in Episcopatu suo celebrandum primus instituit, memoriam annuam sibi procurat, & demùm summâ prudentiæ, fortitudinis & probitatis famâ post se relictâ, diem supremum obit mense Februario Anno MCCCLXII, sepultus in templo cathedrali Hildesiæ.

Anno MCCCXLIX die B. Nicol. Episc. Johannes de Jertze, mediantibus Hermanno de Govvische milite, Johannne de Jertze famulô, Conrado Scap, & Johanne Unrowe, civibus Goslariensibus, juri, quod in bonis Jertzensibus habebat, renunciat, idem repetens Anno MCCCL die Lunæ post Epiphan. Domini.

Anno MCCCLI lis, quæ inter Thidericum Archidiaconum Goslariensem & Francobergenses vertebatur, hac ratione componitur:

Nos THIDERICUS de Stochem, DEI gracia Hildensem. ecclesie majoris Canonicus & archidyaconus civitatis Goslariensis, recognoscimus literas per presentes de

 hoc,

(a) *Vid. auctores suprà citatos.*

hoc, quod credebamus, quemlibet prepositum in Vrankenberge dicte civitatis pro tempore existentem regimen ibidem parochie & curam animarum a nobis & successoribus nostris suscipere debere & tenere. Quod tamen minime debuit fieri, secundum quod apertis literis venerabilium dominorum episcoporum & Capituli Hildesiensis & aliis instrumentis sufficientibus plene instructi sumus & informati, unde impeticionem nostram hactenus super premissis habitam penitus amputamus, nec non presentis tenore revocamus, nolentes eundem de cetero aliquatenus excitare. Ne tamen ex premissis jurisdictio nostri archidyaconatus in aliquo enervetur, prepositus, qui pro tempore fuerit, mandata nostra ac nostrorum officialium adequenda recipiet, tanquam alter prepositus in nostro archidyaconatu prehibito constitutus. Dantes presentem literam sigillo nostro munitam super eo anno Domini MCCCLI, tertia feria post epiphan. Domini.

JOHANNES III præpositus X die B. Vincent. A. MCCCLVI Bodoni de Rotting ædes quasdam ad dies vitæ ea lege incolendas tradit, ut suis sumtibus easdem instauraret, & conventui quotannis fertonem argenti solveret.

Gesa de Bredenum Petri filia monialis Francobergensis candelæ B. Virginis in choro monialium lucenti fertonem proventus annui legat, eumque in finem provisoribus Rammesbergensibus V argenti examinati marcas mutuò dat.

Ebelingus Sualenberg quondam conventui obtulerat XII argenti examinati marcas, promissis additis, se pro iisdem quotannis unam marcam soluturum esse. Hujus dimidium die omn. Sanctor. & reliquum die B. Benedicti inter moniales distribui debebat, dandô tamen ejus

ejus partem præposito, sacerdotibus, & Scholaribus. Sorores è contra dies præfatos vigiliis & missis in remedium animæ Wedegonis de Borsem celebrare tenebantur. Hoc ita tum temporis dispositum fuisse Johannes præpositus, Mechtildis Priorissa, & conventus Francobergensis literis suis prid. B. Martini Episc. Annô M CCCLVI datis testantur.

Anno MCCCLX die Martis post Domin. Reminiscere, Johannes, Henricus, & Henricus de Jertze juri suo in bonis Jertzensibus renunciant.

RICHARDUS præpositus XI lites exercuit cum Bertramo rectore ecclesiæ Rudensis ob decimam unius mansi Scheningæ. Has Thidericus de Stockem Archidiaconus Goslariensis postrid. Joh. Bapt. Anno MCCCLXV latâ hâc sententiâ diremit, *decimam dictam minimè ad Bertramum sed ad cœnobium Francobergense pertinere, illum verò sumtus liti impensos refundere teneri.* Hi cum perceptis IV marcas & XI fertones argenti examinati æquabant, quas tamen Thidericus ad quatuor & dimidiam marcas moderabatur, & rectores, provisores, ac Clericos Archidiaconatus Goslariensis Bertramum seriò exhortari jubebat, ut argentum præfatum mensis spatio conventui solveret, eundem, ni mandatis paruerit, in eventum excommunicans. Is nil id curabat, ideoque Clericis præfatis strictiora dabantur mandata die post festum Bartholomæi, ut Bertramum singulis diebus festis & Dominicis solenniter & publicè pro concione denunciarent, additis monitis, ne populus ullo modo commercia cum eodem haberet.

JOHANNES IV cognomento Brandes præpositus XII, cujus & Mechtildis Priorissæ electio hisce Tabulis confirmabatur:

Frater SYFRIDUS DEI & apostolice sedis gracia præpositus generalis monasteriorum B. Marie Magdal. per Alemanniam ad Romanam ecclesiam nullo medio pertinencium, ordinis S. Augustini, conventui nostri monasterii sororum penitencium in Goslaria, quod vulgari-

ter dicitur Vrankelenberch, ſalutem in domino ſempiternam. Quia perſonaliter vos commode viſitare, prout ex officio noſtro tenemur, nequimus; at tamen ne videamur gregem nobis commiſſum ſine duce & rectore deviare, ideo confirmavimus & confirmamus preſentibus honorabilem virum Dn. Johannem Brandes in prepoſitum veſtri monaſterii & Mechtildim in veſtram prioriſſam, dando eisdem perſonis, videl. prepoſito & prioriſſe predictis, noſtram auctoritatem regendi vos in ſpiritualibus & temporalibus cum revocacione, ſalvo noſtro & noſtri provincialis jure, tempore exigente. Unde mandamus vobis conventus ſororibus in virtute S. obediencie, quatenus dictis prepoſito & prioriſſe obediencias & reverencias debitas faciatis, alioquin omnem penam ordinis, quam ferunt in rebelles, ratam habebimus usque ad ſatisfactionem condignam. Item volumus & miſericorditer vobis indulgemus, ut omnes prepoſiti & prioriſſe a conventu concorditer electi & electe virtute hujus litere eadem auctoritate fruantur, ut preſcribitur. Act. & datum in Hildenſem anno MCCCLXX in die S. Katarine noſtro ſub ſigillo.

Circa hoc tempus lis conventui movebatur de jure patronatus ſacelli Ordagshuſani à Johanne Throbo milite, Henrico Gere, Henningo Lambertingh, Henningo & Alberto Luderingh, fratribus, Euſtachio Merteningh, Conrado Suarte, Ludolpho patrefamilias Jertzenſi, Henrico Weſtfeld, & Henrico Stendal, nec non cunctis & ſingulis hæredibus Erferen vulgò dictis. Hos Johannes Præpoſitus & Albertus Hoube plebanus Jertzenſis coram Gerhardo præſule Hildeſienſi in jus voca-

vocabant. Is Everhardum ecclesiæ Hildesiensis Decanum denominabat, qui suo nomine causam cognosceret. Cunctis sedulò pensitatis litigantibus diem ad audiendam sententiam præfigit. Hæc IX Cal. Jul. Anno MCCCLXXI talis pronunciata fuit; *jus patronatus sacelli prædicti ad præpositum & conventum Francobergensem spectare, hos esse veros ejus patronos, ipsum verò sacellum ejusq; attinentias & commoda ab antiquo ad ecclesiam Jertzensem pertinuisse, & jure etiamnum pertinere. Hinc sacellum eidem adjudicari, impositò parti adversæ perpetuò silentiò, eademq; ad litis expensas condemnata.* Testes: Thidericus de Lutzingworden Scholasticus templi B. Andreæ Hildesiæ, Thidericus Carpentarius plebanus Elvedæ minoris, Bernhardus plebanus Dietrichshusanus, Aschwinus Pincerna miles, & Eylhardus Durecop civis Hildesiensis.

Henricus III præsul Hildesiensis mortuus erat, ut suprà dixi, Anno MCCCLXII. Huic Gregorius XI Papa successorem dedit Johannem Schadlandium Coloniensem (e), virum apprimè doctum ordinis Dominicanorum, idque inscio & invito Capitulo. Hic præsul literis magis quàm armis deditus nil nisi tranquillam quærebat vitam, belli strepitus & turbas procul habens. Gravia igitur bella à prædecessoribus gesta edoctus, nec adhuc cuncta esse sedata videns, à Papa instanter petiit, ut munus minùs turbulentum sibi demandare dignaretur. Bienniò igitur elapsò in sedem Augustanam est translatus, successorem habens Gerhardum Dynastam de Monte prope Mindam.

Is ecclesiam Verdensem summo cum fructu per aliquod temporis spatium rexit, &, Johanne Anno MCCCLXIV Augustam Vindelicorum pergente, ad episcopatum Hildesiensem pervenit. Statim sub initium regiminis ejus LX equites Westphali agrum Hildesiensem rapinis & direptionibus multùm infestabant. Gerhardus ægerrimè id ferens juxta Aulicam oppidum grassatores hosce ad unum omnes trucidabat aut capiebat. Haud diu pòst bellum inter hunc præsulem & Magnum

 junio-

(a) *Bruschi. epit. de Archiepisc. & Episc. Germ. c. 11. §. 37. Vit. Episc. Hildes. MS. in hoc Joh. Gabr. Bucelin. German. sacr. part. 1. p. 19.*

juniorem Ducem Brunov. & Luneb. exarsit, veteri odio sepultisque querelis resuscitatis. Magnus, junctis sibi Dietericô Archipræsule Magdeburgensi, Alberto præsule Halberstadensi, principibus Anhaltinis, Volrado Comite Querfurtensi, Günthero Svarceburgio, & Gebhardo Mansfeldio, insignes coëgit copias, & populabundus agrum Hildesiensem intravit. Gerhardus quamvis viribus multùm inferior pugnam minimè detrectabat. Pugnatum est III Non. Septembr. Anno MCCCLXVII ad Dinclerensem pagum summis animis parique virtute. Victoria tamen penes Gerhardum stetit, cæsis ex adversa parte multis primæ nobilitatis viris, & captis inter reliquos Magnô & Albertô Halberstadio. Gerhardus, gravi argento à captivis extortô, cœnobium Carthusianorum Hildesiæ è fundamentis exstruxit, arces Steinbruggensem & Coldingensem perfecit, tectumque turris minoris templi Cathedralis Hildesiæ auro obduci curavit.

Turbis hisce vix compositis novum ei exoriebatur bellum cum Alberto & Ottone Ducibus Brunov. & Luneburgensibus, qui nobiles quosdam Hildesienses præsuli refragantes tuebantur. Hos subditis multùm damni inferentes in arce Walmodensi obsedit & facilè ad deditionem coëgit. Albertus & Otto, quò præsulem in diversa distraherent, Alveldium oppidum expugnant & diripiunt, arcem in oppido auspicantes. At cùm miles præsidiarius Woldenbergensis XL primæ notæ viros è Brunovicensibus cepisset, res hac lege componebatur, (a) ut oppidum præfatum Gerhardo redderetur, & captivi pristinæ libertati restituerentur. In hisce & similibus turbis vitam ferè transegit noster præsul, adeoque annis & curis fractus cum consensu Capituli Johannem è comitibus Hoyensibus episcopum Paderbornensem coadjutorem sibi adscivit, & tandem obiit Anno MCCCXCVIII, sepultus in templo Carthusianorum Hildesiæ.

Anno MCCCLXXVII die Matthiæ Apost. Thilo de Bornumhusen con-

(a) *Brusch. ep. Archiepisc. & Episc. Germ. c. 11. §. 38. Vit. Episc. Hildes. MS. in h. Episcopo. Cranz. metrop. l. 10. c. 52. & 53. Compil. Chronol. ap. Pistor. T. 1. ad h. a. Chron. Saxon. p. 407. 408. Gabr. Bucelin. German. sacr. part. 1. p. 19.*

ſen conventui vendit dimidium marcæ proventus annui IV marcis argenti examinati, quem poſt obitum ſuum eidem legat.

Nec non Johannes Meiſe & Conradus Ramold, acceptis à Johanne Kiſſenbrügge & uxore ejus Maria XII marcis argenti Goslarienſis, die Mercur. poſt Pentecoſt. Anno MCCCC VI iisdem & conventui Francobergenſi cenſum annuum unius marcæ, è dimidio decimæ ſuæ Weſtharingenſis perſolvendæ, vendunt. Hic cenſus poſt eorum obitum cœnobio legabatur, quò obitus ipſorum dies memorialis celebraretur. Cuncta hæc rata habuit Johannes Antiſtes Hildeſienſis feudi dominus die Vener. poſt Pentecoſt.

Hic Johannes in perniciem eccleſiæ Hildeſienſis natus eſſe videtur: hanc enim graviſſimo implicitam bello ferè funditus peſſundedit. Fuit è Comitibus Hoyenſibus prognatus & hujus nominis tertius. Bonifacius IX Papa electionem ejus confirmavit. Primum ipſi bellum fuit cum Friderico Duce Brunov. & Luneburgenſi, qui agrum Hildeſienſem diripiebat & expilabat. Pace verò brevi pòſt ſubſecuta arcem Vordenſem ope Henrici Ducis Brunov. & Luneb. expugnat Johannes, & luxu ſenſim diffluens plus ſumtuum fecit quam episcopatus ferre poterat. (a) Imò vitam verè Epicuream vixiſſe ſcribitur, comeſſandô, potandô, & ſcortandô dies noctesque conſumens, quô ſubditorum ſuorum odium haud abſque cauſa incurrit. Acceſſit Eggehardi ab Hanenſee præpoſiti Hildeſienſis majoris gravis perſecutio: hunc enim, vanas prætexens cauſas, Stürvvaldæ arctæ cuſtodiæ mandavit, in qua mœrore confectus, ſeu potiùs ſuſpecta morte, miſerè periit. Præter hæc acerrimo bello cum Colonienſi & Magdeburgenſi Archiepiſcopis, Halberſtadenſi præſule, & Ducibus Brunovic. & Luneburgenſibus immixtus fuit, in quo diœceſis Hildeſienſis funditus periit. Hæc enim calamitas in tertium usque annum protrahebatur, & extrema eccleſiæ Hildeſienſi imminere videbantur, niſi pax maturè eſſet ſubſecuta. Johannes

(a) *Bruſch. epit. de Archiepiſc. & Epiſc. German. c. 11. §. 39. Cranz. metrop. l. 10. c. 46. Vit. Epiſc. Hildes. MS. & Bünting. in hoc Epiſc. Letzner. Chron. Daſſil. l. 2. c. 12. Bunting. Chron. Brun. part. 1. p. 111. Cranz. Saxon. l. 11. c. 8. Spangenb. Chron. Mansf. c. 309. Compil. Chronolog. ap. Piſtor. ad h. a.*

hannes tam grave damnum resarcire nesciens Magnum præsulem Camynensem Coadjutorem sibi adscivit, & obiit die Pancratii Anno MCCCCXXIV cùm ecclesiam suam irreparabili cum damno per annos viginti sex rexisset.

ENGELBERTUS præpositus XIII annô præfatô MCCCCVI die B. Martini Episc. cum senatu Bokenheimensi de curia cœnobii Bokenheimii sita, & duobus mansis extra muros, transigit. De hoc præposito præter hoc nil ampliùs occurrit.

Svicheldii circa hæc tempora arcem pervetustam Harceburgiam incolebant, & agrum Magdeburgensem crebris eruptionibus haud parum turbabant. (a) Güntherus Archipræsul hanc audaciam vindicaturus Albertum Halberstadium, Bernhardum & Henricum Duces Brunov. & Luneburgenses, ac urbes Brunovicum, Goslariam, Magdeburgum, Halberstadium, & Hannoveram fœdere sibi jungit. Cuncta bello fortiter gerendo adornantur, & Otto Dynasta Warbergius Svicheldiis erumpentibus invigilat, sed ex insidiis trucidatur. Socii mortem ejus ulturi Harceburgum arcta obsidione cingunt, cuncta sed frustra molientes, quò eandem occuparent: Hyeme enim adventante obsidionem solvere coacti fuere. Induciis factis omnia pacata videbantur; sed Svicheldii prædæ assueti & inducias nil curantes Anno MCCCCXII Goslariensibus pecora denuò abegere. Oppugnatio igitur Harceburgi redintegratur majoribus ac anteà viribus. Nec eadem quæ annô præteritô oppugnantium sors fuit; muris enim assiduo labore conquassatis obsessi demum pacem iniere hac lege; *Svicheldii principum & urbium hostes minimè sunto, sed eorum utilitati quantùm possunt consulunto, arcem sociis tradunto, & in loco cædis Warbergii sacellum exstruunto.* Henricus igitur eques, Brandanus & Conradus de Svichelde fratres, die B. Benedicti Harceburgum sociis tradidere, qui arcem hanc protinus solo æquarunt.

REMBERTUS præpositus XIV, Gerbergis Priorissa, & conventus Fran-

(a) *Compil. Chronol. ap. Pistor. ad a. 1412. Chron. Saxon. p. m. 451. Fabric. memorab. Saxon. l. 2. p. 279.*

Francobergensis Anno MCCCCXX Syverdo Syverdi ejusque filio Henningo curiam suam Goslariæ sitam ad dies vitæ feudi tituló conferunt ea lege, ut conventui quotannis in festo Michaëlis Archang. III lotones monetæ Goslariensis penderent.

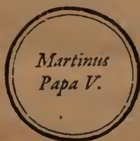
HERMANNUS Hildensem. præpositus XV Jutta Osterrodes Priorissa, Bela Paksteins custos, Gerberga Burmesters cellaria, Walpurgis Wicken cantrix, & conventus Francobergensis die B. Hieronymi Anno MCCCCXXII Remberto Dedelves & Henrico de Gustede presbyteris XXIV libris monetæ Peynensis vendunt duas libras reditus annui in festo Michaëlis Archang. persolvendi, & iisdem mortuis ad conventum, devolvendi.

Damnó afficiebatur conventus à Friccone de Damme, Henningo Salge, Statio Velhauer, Tilone Strobek, aliisque diœcesis Hildesiensis laicis, in equis, vaccis, ovibus, & proventibus. Hinc graves querelas ad Martinum V Papam defert, qui Anno MCCCCXXIII hanc causam Decano ecclesiæ B. B. Simonis & Judæ Goslariæ cognoscendam tradit in hisce literis;

MARTINUS episcopus servus servorum DEI dilecto filio Decano ecclesie S. S. Simonis & Jude Goslarien. Hildensien. dioc. salutem & apostolicam benedictionem. Conquesti sunt nobis modernus provisor, priorissa & conventus monasterii in Vrankemberg Goslarien. per provisorem & priorissam soliti gubernari, ordinis S. Augustini Hildensem. diocesis, quod Fricco Vamnedamme, Henningus Salghe, Statius Velhower, & Tilo Strobek, laici, & quidam alii laici dicte dioc. super quibusdam equis, vaccis, ovibus, pecuniarum summis, & rebus aliis ad dictum monasterium spectantibus, injuriantur eisdem. Ideoque discrecioni tue per apostolica scripta mandamus, quatinus

M voca-

vocatis qui fuerint vocandi, & auditis hinc inde prepositis, quod justum fuerit, appellacione remota, usuris cessantibus, decernas, faciens quod decreveris per censuram ecclesiasticam firmiter observari. Testes autem, qui fuerint nominati, si se gracia, odio, vel timore subtraxerint, censura simili, appellacione cessante, compellas veritati testimonium perhibere. Datum Rome ap. S. Petrum XI Kal. April. pontificatus nostri anno septimo.

Pta gratis

C. de Urbino.

Martinus V Romæ è gente Columna prodiit, & successit Johanni XXIV Anno M CCCC XVI, cunctis ob modestiam & eruditionem acceptus, justitiæ amans, affabilis, comis, & prudens. (a) Antipapam nactus est Petrum quendam, qui tamen paucorum meruit amorem, reliquis Martini partes sequentibus. Hic Anno M CCCC XVIII concilium Constantiense dissolvit, & vivere desiit Anno M CCCC XXXI, cùm sedisset annos XIV, menses III & vixisset annos LXIII.

Circa hæc tempora gravissimæ furentis plebis Halberstadensis turbæ sunt ortæ, quas mercator quidam Matthias procerus dictus excitavit. (b) Is enim legitimo magistratu in carcerem conjecto auctoritatem

(a) *Vid. Platin. Onuphr. Panvin. & Nigrin. in Martino V.* (b) *Chron. Archi pisc. Magdeb. ap. Meibom. in Nicol. Archiepisc. Cranz. Saxon. l. 11. c. 11. Compil. Chronol. ap. Pistor. ad a. 1423. Fabric. memorab. Saxon. ad h. a. Bünting. Chron. Brun. part. 1. p. 112. Spangenb. Chron. Mansfeld. c. 311.*

tem consularem temerario conamine ipse usurpavit. Urbes vicinæ, precibus Johannis præsulis Halberstadensis motæ, rebelles frustra ad pacem exhortabantur. Imò plebs eò demum furorem extendit, ut quinque è senatoribus publicè capitis supplicio affecerit. Tantum scelus ulturi Johannes præsul, Magnus Dux Saxoniæ inferioris ejus coadjutor, & urbes Brunovicum, Goslaria, Magdeburgum, Hannovera, Hala-Saxonum, aliæque octodecim numero arma junxere, & Halberstadenses arcta obsidione cinxere. Matthias causæ suæ parum fidens clam ex urbe elabitur, Blancoburgum fugiens; sed in itinere captus in castra deducitur. Reliqui assiduis sociorum oppugnationibus fracti pacem efflagitant, traditis plerisque rebellionis auctoribus. Hi unà cum Matthia coram judicio constituti morti adjudicantur, manuque carnificis impiam exhalant animam. Urbs pace cum sociis inita M M M florenorum multam solvit, quô peractô socii A.M CCCC XXV victorem exercitum ab urbe deducunt, quisque domum pergendô.

Anno M CCCC XXIV die Martis post Valentini Johannes præsul Hildesiensis, Magnus præsul Camynensis, ac urbes Brunovicum, Hildesia & Hannovera fœdus in quinquennium ineunt, mutua sibi auxilia necessitate urgente promittentes. Quinquennio hoc elapso Goslaria, Magdeburgum, Brunovicum, Hala-Saxonum, Hildesia, Halberstadium, Göttinga, Quedlinburgum, Aschersleba, Eimbeca, Hannovera, Helmæstadium, Northeimium, Merspurgum, & Hamelia die Lunæ post Quasimodogeniti Anno M CCCC XXIX novum fœdus pangunt.

In hæc eadem tempora incidit bellum Magdeburgicum, quod magno furore utrinque est gestum, multoque sanguine constitit. Huic partim ansam dabat Güntherus Archipræsul, partim etiam urbs Magdeburgensis. Ille enim civium privilegia infringere, hi verò urbem suam invito Archipræsule munire conabantur. Sub initium causa hæc coram concilio Basileensi ventilabatur; sed cives moræ impatientes Johannem Marchionem Brandeburgensem, Henricum Ducem Brunov. & Luneb. ac urbes Brunovicum & Halam-Saxonum sibi junxere, quorum auxiliô Kalbam, Ackenam, & Stasfurtum expugnârunt.

Güntherus verò à concilio præfato sententiam in rebelles obtinuit, ut sub pœna excommunicationis & proscriptionis cuncta in pristinum statum restituerent.

Hi sententiam parvi pendentes Otterslebam, Schonbeccum, Borgum, Lobergam, Möckemum, Nigripum, & Tuchenam, occupant, Halensibus Fridburgum expugnantibus. Ast cùm hi eâdem cum Magdeburgensibus pœnâ afficerentur, (a) senatus satietate turbarum captus veniam à concilio impetrat invitis & insciis civibus. Hi enim Magdeburgenses neutiquam deserturi senatum custodiæ mandant. Urbes tamen vicinæ Magdeburgum, Brunovicum, Halberstadium, Ascherslebа, Quedlinburgum, aliæque litem intercipientes turbas hasce prudentiâ suâ sedant.

Canonici verò Magdeburgenses, qui bellum prosequi decreverant, & auxiliis Friderici Saxoniæ electoris, Guilielmi Thüringiæ, Ludovici Hassiæ Landgraviorum, & Comitum Svarceburgii, Mansfeldii, Stolbergensis & Honsteinii aucti erant, cum XII M. hominum exercitu Halenses obsident. Obsidio in longum tempus protrahebatur ob egregias urbis munitiones, & fortitudinem militis præsidiarii. Bellum tandem ope Johannis præsulis Merspurgensis & Bernhardi principis Anhaltini hac ratione componebatur, *ut loca expugnata diœcesi redderentur, sumtus bello impensi utrimq; compensarentur, opera daretur, ut Halenses ab excommunicatione liberarentur, & demum Magdeburgenses gravem multam penderent.*

HENRICUS II præpositus XVI, Lutgardis Priorissa, & conventus Francobergensis die Dominica Epiphan. Anno MCCCCXXXV ædes vetustas frumentarias Alexandro Bodeker hac conditione locant, ut easdem sumtibus suis instauraret, idem post obitum suum ab Alexandri junioris filiabus superstitibus fieret, & cunctis emortuis eædem ad conventum liberè redirent.

Idem præpositus die B. Thomæ Apost. possessori altaris trium magorum

a) *Chron. Magdeburg ap. Meibom. pag. 357. Cranz. Saxon. l. 11. c. 20. & seqq. Spangenberg. Chron. Mansfeld. c. 319. Bünting. Chron. Brun. part. 1. p. 115.*

gorum templi forensis Goslariæ proventum annuum IV florenorum Rhenensium, è decima Scheningensi & III mansis ibidem sitis solvendorum, L florenis ejusdem valoris vendit.

Anno MCCCCXLII Magnus præsul Hildesiensis Gisoni Lansbergen facultatem concedit Clusam exstruendi. Tabulæ latinè redditæ hæ sunt:

Nos MAGNUS DEI gratiâ præsul Hildesiensis literis hisce cunctis easdem audientibus & legentibus notum facimus, quod veniam & facultatem concedimus Gisoni Lansbergen ministro nostro Clusam juxta prædium Bodensteinense exstruendi, in eadem commorandi, vias & semitas emendandi & perficiendi, cunctis Christi fidelibus pœnitentiam peccatorum agentibus, & confessionem, ac correctionem vitæ efflagitantibus, Gisoni prædicto opem ferentibus, & eleemosynas larga manu porrigentibus, auctoritate Domini nostri JESU CHRISTI & Apostolorum ejus Petri & Pauli, sedisque Romanæ, XL dierum indulgentias elargimur. In hujus rei testimonium signum nostrum hisce literis appendi fecimus. Datis annô à Christo nato M CCCC XLII die Martis festum Michaëlis præcedente.

Præsul hîc loci obvius Saxoniæ inferioris Ducibus originem debet, & primò sedem Camynensem rexit, Johanni præsuli Hildesiensi Anno MCCCCXXIV succedens. (a) Is summo studio id allaboravit, ut res diœcesis fatiscentes reficeret, ideoque plura bona oppignorata redemit. Posteà Guilielmo Victorioso Duci Brunov. & Luneb. contra fra-

M 3

(a) *Bruschb. ep. de Archiepisc. & Episc. Germ. c. 11. §. 40. Cranz. metrop. l. 11. c. 28. Vita ep. Hildes. MS. in hoc Episc. Compil. Chronol. ap. Pistor. ad A. 1432.*

tra fratrem Henricum pacificum bellantem auxilio fuit. Bellum tamen mediantibus Johanne Marchione Brandeburgensi, Ottone Duce Brunov. & Luneburgensi, & Ludovico Hassiæ Landgravio, paulò pòst componebatur, pacto, ut Henrico Ducatus Brunovicensis permaneret, Guilielmo verò ducatus Calenbergensis additis $\overset{M}{\text{XIV}}$ florenis cederet.

Haud diu ante hoc bellum, annò nempe MCCCCXXXI, præsul noster fœdus inierat cum Henrico & Mauritio Comitibus Spigelbergiis contra Ottonem & Fridericum Duces Brunov. & Luneburgenses. Lis tamen brevi post, maximò damnò agro Brunovicensi illato, Hannoveræ auspicatò componebatur. Hòc factò Magnus A. MCCCCXXXIX die Lunæ post Trinitatis cum consensu Capituli sui & ordinum diœcesis Hildesiensis XL annorum fœdus init cum Luneburgensibus & Hannoveranis, donum MMMM aureorum Hildesiensium à præfatis urbibus accipiens.

Anno MCCCCXLIII lites inter Ottonem & Fridericum Duces Brunov. ac Luneb. & Luneburgum obortas unà cum aliis prosperè componit. Anno MCCCCXLVI comitatum (a) Wunstorpiensem à Julio & Ludolpho Comitibus de Rode & Wunstorp emit, sed eundem mox Guilielmo Victorioso revendit. Alios inter principes bellum infert Susatensibus, qui se imperio Dieterici Archipræsulis Coloniensis subduxerant. Graviter quoque altercavit cum Guilielmo seniore, ejusque filiis Guilielmo juniore & Friderico Ducibus Brunov. & Luneburgensibus; his & Hannoverani immiscebantur, sed die Lunæ post Trinitatis Anno MCCCCXLIX pacem cum præsule faciebant. Hic tandem ætate ingravescente coadjutorem sibi elegit Bernhardum Friderici Pii Luneburgii filium, & è vita excessit Annò MCCCCLII, sepultus in templo Cathedrali Hildesiæ. Schema genealogicum Magni subjungo:

(a) *Chron. Saxon. p. 494. Bünt. Chron. Brunsv. part. 2. p. 56.*

Johan-

Johannes I Saxoniæ inferioris Dux primus (a)
obiit 1285.

Johannes II ob. 1310.	Albertus II ob. 1314.	Ericus I obiit 1338.	N. Filia.

Albertus III obiit 1344. — Ericus II obiit 1401.

Ericus III obiit 1411, uxor Catherina Brunovicensis.

Ericus IV ob. 1435.	Johannes III ob. 1414.	Magnus præsul Hildesiens. ob. 1452.	Albertus Canon. Hildes. ob. 1421.	Bernhardus.	Catherina.

Anno MCCCCXLIII crux quædam argentea consecratur in templo Francobergensi. Tabulæ sunt sequentes:

JOHANNES DEI & apostolice sedis gracia ecclesie Misinensis episcopus, in pontificalibus Vicarius generalis reverendorum in Christo patrum & dominorum, dominorum Magni Hylden. & Alberti Mynden. eadem gracia ecclesiarum episcoporum universis & singulis presentes nostras literas visuris notificamus per easdem, quod ob reverenciam dominice passionis presentem crucem argenteam nobis suffragante Spiritus S. gracia consecravimus & subscriptas imposuimus reliquias. Scilicet de ligno S. Crucis, de S. Johanne, de S. Laurentio, de S. Cyriaco, de S. Odolrico, de S. Bernhardo, de S. Katerina & ejus oleo, de S. Agneta, de S. Petronilla, & de S. Dorothea. Omnibus igitur vere penitentibus & confessis, qui oracionem passionis

(a) *Vid. Rittershus. Tabb. Geneal. in hac famil.*

ſionis domini noſtri Jesu Christi coram iſta cruce conſecratæ dominicam recitaverint . . . . ſalute cum Angelica, ſive oſculum pacis, nec non & benedictionem cum ea devote receperint, quando . . . . . . de injunctis eis penitenciis de qualibet particula reliquiarum XL dies indulgencias in domino miſericorditer relaxamus. In cujus teſtimonium ſigillum noſtrum preſentibus eſt appenſum. Dat. anno Domini MCCCC XLIII ipſo die B. Eliſab. vidue.

Mortuô, ut ſuprà dictum, Magnô præſule Hildeſienſi Bernhardus Dux Brunov. & Luneb. regimen ſedis capeſſebat, & ſtatim Anno MCCCCLIII die Jovis feſtum Simonis & Judæ præcedente cum Guilielmo ſeniore, Henrico pacifico, Guilielmo juniore, Friderico, Henrico, Erneſto, & Alberto Ducibus Brunov. & Luneb. fœdus in triennium inibat. (a) Hicce princeps annis quamvis juvenis moribus & prudentiâ ſenes æmulabatur, res diœceſis ſuæ egregiè curans. Imò ſcribunt, quòd eadem ab ære alieno, quô obſtringebatur, liberata fuiſſet, ſi Bernhardus eandem diutius rexiſſet. Nam parente Friderico ſeculo valedicente fratris ſui Ottonis ſedulam geſſit curam, res ducatus Luneburgenſis graviter adminiſtrans. Anno MCCCCLVIII bellum geſſit cum Guilielmo ſeniore cognato. Cauſa hæc erat: Canonici D. Blaſii Brunovici, quibus varia erant bona in ſalinis Luneburgicis, iisdem ferè defraudabantur. Sæpiùs ſed fruſtra à Bernhardo efflagitabant, ut remedium malo afferret, ideoque rem ad Papam deferebant, optatamque obtinebant ſententiam. Hujus executio Guilielmo ſeniori mandabatur, qui confeſtim copias conſcribebat, & bellum ſtrenuè adornabat. Bernhardus hoſti obviam procedens pugnam cum Guiliel-

(a) *Bruſch. de Archiepiſc. & Epiſc. Germ. c. 11. § 41. Cranz. metrop. l. 11. c. 41. Vit. Epiſc. Hildes. MS. in Bernh. Bünting. Chron. Brun. part. 2. p. 56. Cranz. Saxon. l. 11. c. 37.*

Guilielmo init, & victoriâ potitur. Hanc paulò post secuta est pax, cuncta pacata reddens. Bernhardus, secularem ecclesiasticæ vitæ præferens, Anno MCCCCLIX episcopatum Hildesiensem Ernesto Schauenburgio resignat, ductâ ejus sorore Mathilde virgine pulcherrimâ & venustissimâ.

Anno MCCCCLXI Ludovicus Hassiæ Landgravius Eimbeccam occupare conabatur, eumque in finem Pylshagam usque cum exercitu processerat. (a) Henricus verò & Albertus Duces Brunov. & Luneb. nec non vicinæ urbes Goslaria, Brunovicum, Göttinga, & Northeimium, opem sociæ urbi ferentes conamina Ludovici facilè eludebant.

Annô MCCCCLXII lites ob bona Canonicorum Brunovicensium in salinis Luneburgicis recrudescebant. Guilielmus senior & Fridericus, suorum causam tuentes, quantùm poterant damni Luneburgensibus inferebant. (b) Bernhardus verò Luneburgius, junctis sibi Ernesto præsule Hildesiensi, & urbibus Hanseaticis, Guilielmi terras haud segniùs vastabat. Bellum hac tamen lege componebatur, ut Moringa à Guilielmo in pignore daretur, usque dum lis jure esset decisa.

Annò præfato die Mercur. post B. B. Petri & Pauli Henningus de Rode Johanni de Bornumhusen proventum annuum dimidiæ marcæ sex argenti marcis vendit.

Anno MCCCCLXVI die Panthal. Martyr. idem Johannes præfatum proventum Mettæ Tempels moniali Francobergensi, & post ejus obitum conventui ibidem in æternum legat.

Anno MCCCCLXVII die Viti martyr. Johannes Dorsted civis Goslariensis cum consensu fratris Henrici aræ D. Johannis Evangelistæ, supra sacellum B.B. Brixii & Erasmi in templo Francobergensi sitæ, L florenos hac lege dono dat, ut eorũ collatio præfatis fratribus ad dies vi-

N tæ com-

(a) *Cranz. Saxon. l. 12. c. 1. id. metrop. l. 11. c. 49. Bünt. Chron. Brunov. part. 3. p. 95. Spangenb. Chron. Mansfeld. c. 334.* (b) *Bünting. Chron. Brunov. ed. Meibom. p. 434. Cranz. metrop. l. 11. c. 49.*

tæ competeret, iis verò emortuis eadem ad moniales & diaconos templi dicti devolveretur.

Erneſtus præſul Hildeſienſis, qui hucusque eccleſiam ſuam ſatis tranquillè rexerat, ultimis vitæ diebus graviſſimo bello involvebatur cum Friderico Duce Brunov. & Luneburg. cujus cauſa mihi non conſtat. (a) Fridericus agrum Hildeſienſem ferro ignique funditus vaſtabat. Erneſtus, quò malo remedium afferret, cum ſuis hoſti fortiter obviam procedebat. Hinc prælium cruentum oboriebatur, nam utrimque magnâ ferociâ pugnabatur. Stetit tamen victoria penes Fridericum, Erneſtô ægrè fugâ Hildeſiam elabente. Hæc clades agro Hildeſienſi ingentem calamitatem peperit, imò Erneſtus tantum animi dolorem ex eadem cepit, ut Anno MCCCCLXXI mœrore confectus obierit.

Obitus verò ejus funeſtior ferè fuit ac bellum antecedens. (b) Schiſmate enim oborto pars Canonicorum Hermannum Haſſiæ Landgravium, pars verò Henningum ab Huſs Decanum Hildeſienſem elegere. Henningus confirmatione papali impetrata bona oppignorata redimere conſtituit, deque eo nobiles ſuos, qui haud pauca ex iisdem poſſidebant, certiores facit. Hi bonis hiſce cedere nolentes vicinorum principum opem implorant, unde nova agri Hildeſienſis vaſtitas. Hermannus Haſſus rixas & bellum odio habens, derelictâ turbulentâ eccleſiâ Hildeſienſi, Coloniam revertitur. Eggehardus itaque de Wenden præpoſitus, Canonici ejus partes ſequentes, nobiles & urbes minores (c) Hermanno Balthaſarem Mekelnburgium ſufficiunt. Hæc cauſa fuit gravis & diuturni belli, Henningo opem ferentibus Guilielmo ſeniore, Guilielmo juniore, & Friderico, Ducibus Brunov. & Luneburgenſibus, Bartholdo præſule Verdenſi, & urbibus Hildeſiâ ac Hannoverâ. Hi Anno MCCCCLXXII obſidionem arcis Sturwaldenſis cœpere, eandemque anno vertente fame ad deditionem compulere.

Baltha-

(a) *Cranz. Saxon. l. 12. c. 9. Vit. Epiſc. Hildes. MS. in Erneſto.* (b) *Bruſch. de Archiepiſc. & Epiſc. German. epit. c. 11. §. 42. Cranz. Saxon. l. 12. c. 10. Bunting. Chron. Brun. part. 2. p. 58.* (c) *Cranz. metrop. l. 12. c. 8. Bunting. de Epiſc. Hildes. p. 105. Vit. Epiſc. Hildes. MS. in Henn.*

Balthaſar ſe fruſtra contra niti perſpiciens veſtigia in agrum Mekelnburgium relegit, & bellantes tædio turbarum capti Anno MCCCCLXXIV firmam pacem ineunt, quâ Henningo epiſcopatus cunctis jurejurando ſeſe obſtringentibus firmabatur.

Bellum hocce ſubſecuta eſt ſæviſſima peſtis per æſtatem anni MCCLXXII Eimbeccæ & Göttingæ ſæviens, & hyeme ſequente Hildeſiam tranſiens. (a) Hinc Anno MCCCCLXXIII Brunovicum, & ſequente annô Luneburgum, Halberſtadium & in vicinas urbes irrepſit, magnam ubique mortalium ſtragem edens. Haud parum ad hanc luem contulit ferventiſſima æſtas Anni MCCCCLXXIII; tantus enim calor ſolis urentis fuit, ut ſylvæ Hercynia & Bohemica in flammas eruperint, & aliquot milliarium ſpatiô conflagraverint.

CONRADUS Witte præpoſitus XVII Anno à nato Chriſto MCCCCLXXIII die Jovis poſt Dominic. Judica, Eliſabetha Abbatiſſa, Eliſabetha Prioriſſa, & conventus Woltingerodenſis, Bartholdo Ruſſen civi Hildeſienſi promittunt celebrationem anniverſariam memorialem, in ſe recipientes, quòd idem Francobergenſibus octiduô antè ſint denunciaturi, quô cœnobii præpoſitus vel quidam è Capellanis miſſam inſimul celebrare poſſet, acceptô pro labore dimidiô floreni Prioriſſæ Francobergenſi tradendô.

Dominicâ poſt feſtum Paſch. Conradus præpoſitus ædes ſuas in adverſa Innerſtæ ripa ſitas, & ſylvam ad easdem ſpectantem, quâ annis XL uſus fuerat, Henrico Mechtegeshuſen eô locat pactô, ut conventui quotannis XXIV florenos ſolveret.

Henningus præſul finitô bellô enarratô pacificè ſedi ſuæ præfuit ad annum usque MCCCCLXXXI, (b) quô onus muneris ſui pertæſus epiſcopatum cum conſenſu Capituli tradidit Bertholdo præſuli Verdenſi.

(a) *Compilat. Chronol. ap. Piſtor. ad an. 1472. Chron. Saxon. p. 521. Spangenb. Chron. Mansf. c. 337. Bünting. Chron. Brunov. part. 1. p. 117.* (b) *Cranz. Saxon. l. 12. c. 36. id. metrop. l. 12. c. 17. Chron. Saxon. p. 354. Bünting. Chron. Brun. part. 2. p. 60. Spangenb. Chron. Mansf. c. 342. Vit. Epiſc. Hildes. MS. in Berth. Chytr. Saxon. l. 2. p. 57.*

densi. Is, quamvis insignibus animi dotibus præditus esset, turbas tamen evitare haud potuit, populô bellis & rapinis assueto. Occasio hæc erat: Bartholdus, diœcesim ab ære alieno liberare studens, Hildesiensibus vectigal proponebat legibus sat' justis. Hi verò vectigal hocce planè respuebant, unde divisio animorum, diffidentia, querelæ, & mussitationes ortum duxere. Imò tandem ad manus ventum est, Hildesiensibus Anno MCCCCLXXXV Bartholdo bellum denunciantibus. Is, junctis sibi Henricô Duce Brunov. & Luneb. Pomeraniæ Ducibus, & nobilibus suis, bis in conspectu urbis comparet, & speculas hinc inde sitas exurit.

Hildesienses verò facta eruptione Hohenhamelam in cineres redigunt, & pluribus copiis ad urbibus Brunovico, Luneburgo, Magdeburgo, Halberstadio, Goslaria, Northeimio, Göttinga, Eimbecca, & Hannovera, augentur. Prætereà Præsules Osnabrügensis & Mindensis, Henricus Grubenhagius, & Lippienses, Hoyenses, Schauenburgenses, ac Diepholtani comites, urbis partes amplectebantur. Hinc misera ubique rerum facies, agris desolatis, pagis incensis, colonis verò cæsis & captis. Fridericus III Imperator, has turbas resciens, pacem Bartholdo imperat, denominato Alberto Saxoniæ electore, qui caussam cognosceret: Præsul verò nil id curabat, bellum strenuè prosequens. Goslarienses nostri fidem sociis probaturi arcem Harceburgensem Anno MCCCCLXXXVI expugnant. Henricus verò Dux Brunov. & Luneb. injuriam hanc ulturus insidias commodo in loco locat, & cives astu ex urbe elicit. Horum animi nuperrimâ victoriâ inflati erant, ideoque incondita turba magno furore è portis erumpit hostem vilipendens. Ast circumventi pars cæduntur, pars capiuntur, reliqui fugâ ægrè elabuntur. Post varia damna illata & accepta Bogislaus Pomeraniæ Dux tandem pacem inter bellantes fecit, sumtibus compensatis, captivis utrimque dimissis, & cuilibet suo reddito. Bertholdus post hæc suos multo favore est amplexus, diœcesim summâ regens prudentiâ, cœnobium Ringelheimense, quod ruinam minabatur, instaurans, idem cum monte B. Georgii juxta Goslariam faciens, mores Franciscanorum Luneburgi degentium corrigens, Rotenburgensem arcem

in agro

in agro Verdensi perficiens, ut in eadem Anno MDIII prid. Ascens. Domin. fatô fungens, sepultus in templo Cathedrali Verdæ.

Hasce turbas insignis excepit calamitas cœnobio Francobergensi extremam perniciem inferens. Die enim Veneris post Ægidii Anno MCCCCXCIII ignis ex improviso erumpens tanta sæviit ferocia, ut brevi temporis spatio singula cœnobii ædificia in cineres redigerentur, & quinque moniales, tres infantes, aliique auxilio ipsis properantes flamma correpti perirent. Haud patiebatur sororum curta supellex, ut damnum ære suo resarcirent, ideoque piorum hominum opem implorare, & eleemosynas hinc inde colligere decernebant. Hunc in finem die Martis post III Magor. A. MCCCCXCIV literas à senatu Goslariensi impetrant datas ad urbes Hameliam, Lemgoviam, Blombergum, Hervordiam, Bilefeldam, Warendorpium, Telgetum, Monasterium, Osnabrugam, Bekenam, Sendenhorstum, Alenam, Lippiam, Hammam, Unnam, Camenam, Cunnercum, Vesaliam, Rezam, Calcarium, Cliviam, Arnheimium, Neomagum, Rurmondam, Trajectum ad Rhenum, Amstelodamum, Hardervicum, Edamum, Monnikedamum, Roterodamum, Lugdunum Batavorum, Hagam-Comitum, Zutphaniam, Coloniam Agrippinam, Dortmundam, Werlam, Susatum, Gesecam, Soltcothum, & Paderbornam, quibus eædem rogabantur, ut sororum miseriæ & insigni calamitati larga eleemosynarum erogatione subvenire haud detrectarent.

Anno MCCCCXCV Domin. Quasimodogen. Conradus præpositus, Margaretha Priorissa, & conventus Francobergensis, acceptis ab Henningo Rodehosen & Henrico Witten, testamentariis Henrici Rodehosen fratris Henningi, XL florenis, proventum annuum duorum florenorum iisdem vendunt, hoc pacto, ut Henrico mortuo prædicti XL floreni ad conventum devolverentur.

Annô MDI Bertholdus præsul Hildesiensis ecclesiasticum beneficium templo B. Petri collatum hisce literis ratum habet:

BARTHOLDUS DEI & apostolice sedis gracia episcopus Hildesemensis, ac Verdensium ecclesiarum ad-

miniſtrator perpetuus, univerſis & ſingulis has noſtras literas viſuris & inſpecturis ſalutem in Domino ſempiternam. Sanctiſſimi corporis Domini noſtri JESU CHRISTI Salvatoris, qui, tranſiturus de hoc mundo ad patrem ſummum & magnificum, ſui corporis & ſanguinis memorabile ſacramentum inſtituit, corpus in cibum & ſanguinem in poculum tribuendo, memorabile, inquam, ac ſtupendum, delectabile, ſuave, tutiſſimum, & ſuper omnia precioſum, cujus memoracio glorioſa fidelium animos replet gaudio ſalutari, & cum infuſione leticie lacrymas ſubminiſtrat, decet Chriſti fideles ſumma devocione memoriam peragere, ac ipſum puris mentibus, manibus & precordiis devotiùs adorare. Cum itaque premiſſorum inſtinctu dilectus nobis in Chriſto Petrus Grymmen Laicus oppidi Goslarienſis noſtre Hildeſem. dioceſis pro ſua ſuorumque ſalute Capellaniam ſive eccleſiaſticum beneficium perpetuum ad altare ſanctiſſimi corporis Domini noſtri JESU CHRISTI predicti ſitum in parochiali eccleſia S. Petri tom Frankenberge vulgariter nuncupati, oppidi & dioceſis predictorum, per eum de bonis ſibi à DEO collatis conſtructum fundaverit & dotaverit, ac ut ſingulis quintis feriis cujuslibet menſis annis ſingulis venerabile eucariſtie ſacramentum ejusdem corporis Domini noſtri JESU CHRISTI, in quodam receptaculo predicte eccleſie depoſitum, de receptaculo ipſo ad prefatum altare & alias cum reverencia & honore debito, ſub miſſarum & aliorum divinorum ſolempniis, per dicte eccleſie recto-

rem,

rem, ſeu per alium ydoneum, deferri poſſit, a ſancta ſede apoſtolica impetraverit & optinuerit, prout in literis ſuper hoc confectis ac nobis exhibitis plenius continetur. Nos, qui ex paſtoralis officii debito, ut in noſtra dioceſi cultus divinus adaugeatur, diligenti cura promovere tenemur, hoc ſalubre dicti Petri Grymmen propoſitum ac inſtitutum tanquam racionabile adeoque acceptum approbantes volentesque, ut ex premiſſis ſinguli Chriſti fideles dono celeſtis gracie uberius reficiantur, de omnipotentis DEI miſericordia, ac B. B Petri & Pauli Apoſtolor. auctoritate confiſi, omnibus & ſingulis Chriſti fidelibus vere penitentibus & confeſſis qui in miſſarum divinorumque ſolempniis ac venerabilis eucariſtie ſacramenti delacione predictis devote interfuerint, totiens quotiens de injunctis ſibi penitenciis XL dies indulgenciarum miſericorditer relaxamus. In quorum omnium fidem & teſtimonium has noſtras literas conceſſimus, noſtroque ſigillo juſſimus & fecimus communiri. Datum in caſtro noſtro Sturwaldi, anno a nativitate Domini M D I; die vero Sabbato XVII menſ. Aprilis.

Anno M D VI die Mercur. poſt Joh. Bapt. conventus civibus quibusdam Goslarienſibus ad dies vitæ hortum ſuum locat, pactô, ut pro eodem ſingulis annis ſolidum ſolverent.

Anno M D XI die Vener. poſt Barbar. Virg. Johannes Schaper plebanus templi D. Thomæ Goslariæ conventui vendit unam marcam proventus annui XIV marcis Goslarienſibus.

Anno M D XV prid. Epiphan. Domin. Bertholdus Sotinus Vicarius cœnobii Francobergenſis eidem vendit ædes ſuas Goslariæ ſitas LXIII marcis. Anno

Anno MDXIX die Sabb. pasch. Senatus Goslariensis ab HENNINGO præposito XVIII, Elisabetha Priorissa, & conventu Francobergensi CC marcas Goslarienses mutuò sumit, promisso XII marcarum censu annuô.

Anno MDXX die Lunæ post III Magor. Heyso Bundekenne civis Goslariensis C marcas à cœnobio mutuò sumit, ædibus suis Goslariæ pro hypotheca constitutis.

Mortuô, ut dictum, Bertholdo præsule Hildesiensi ad sedem pervenit Ericus Dux Saxoniæ inferioris & Canonicus Coloniensis. (a) Huic Capitulum, Clerus, & ordines, ampla dedere dona, quæ unà cum tributo è diœcesi exacto secum abstulit, traditô munere suo fratri Johanni, cùm per anni saltem spatium sedi præfuisset.

Johannes, consensu Capituli impetrato, prid. B. Oswaldi Anno MDIV Hildesiam cum D equis intravit, secum habens Magnum fratrem, Antonium Schauenburgium, & Simonem Lippiensem Comites, ac præter hos magnam nobilium & clericorum turbam.

Huic V & IV Cal. Septembr. Vasalli ecclesiæ & civitas Hildesiensis jurejurandum fidelitatis præstitere, quos ordine posteà secuti sunt Peynenses, Bokelnheimenses, Alveldenses, Dassilienses, Bodenwerderenses, Gronovienses, Eltzenses, aliique. Anno regiminis tertio Romam migravit, ibidemque à Julio II Papa confirmatus est. Commodo ecclesiæ suæ invigilans arces nobilibus in bellis præteritis oppignoratas ab iisdem redimere constituit. Hoc gravissimo bello Hildesiensi ansam dedit, quod diœcesim saltem non funditus pessundedit. (b) Amplum illud nimis est, ut hic loci describi possit; hoc saltem referre consultum duxi, nobiles Hildesienses Anno MDXVI prid. B. Joh. Baptist. cum Henrico juniore, Guilielmo & Erico seniore, Ducibus Brunov. & Luneburg. arctum iniisse fœdus, multùm posteà damni diœcesi inferens.

(a) *Brusch. ep. de Archiepisc. & Episc. Germ. c. 11. §. 45. Vit. Episc. Hildes. MS. in h. Episcopo. Chytr. Saxon. l. 2. p. 57.* (b) *Vid. de hoc bello Chytr. Saxon. l. 8. p. 205. Letzner. Chron. Dassel. l. 2. c. 19. Vitas Episc. Hildes. MS. in h. Episcopo. Fabric. mem. Saxon. l. 2. p. 316. Bunting. Chron. Brun. part. 1. p. 127. & [illegible] reliqq. Quedlinburgensem.*

rens. Nam Johanne præſule & aſſeclis ejus proſcriptis, & executione Henrico juniori ac Erico demandata, tota ferè diœceſis occupata & præfatis Ducibus decreto Cæſareo adjudicata fuit. Johannes ad epiſcopatum perveniens novem poſſedit urbes, VI vicos, VI comitatus, XXIV arces hæreditarias, varia cœnobia, ac inſignem pagorum & villarum numerum. Sed pace Anno MDXXIII prid. Aſcenſ. Domini Quedlinburgi inita vix tertia eorum pars diœceſi relicta eſt, adeò grave damnum eidem ex hoc bello contigit. Johannes, nullum remedium malo afferre ſciens, epiſcopatum cum conſenſu Capituli Balthaſari Merkelio à Waldkirchen, Caroli V Imperatoris Pro-Cancellario, tradidit Anno MDXXVII ad fratrem Magnum Lauenburgum ſeſe contulit, & tandem in ſumma miſeria exul obiit.

Anno MDXXI Eliſabetha Prioriſſa, Eliſabetha Sub-Prioriſſa, Ymeke cuſtos, Catherina Cellaria, & conventus Francobergenſis Henrico Blomberg, Henningo Dyling, & Conrado Calbecht, Diaconis templi parochialis ibidem, mortuô Jordanô Odenhuſen altariſtâ aræ B. Joh. Evang. ſitæ in ſacello, quod eſt ſupra ſacellum B. B. Brixii & Eraſmi, in præfato templo, Johannem Leynemannum diœceſis Hildeſienſis Clericum die Zungii Epiſc. & Confeſſ. proponunt.

Illuceſcebat paulatim in agro Saxonico divini cultus verum lumen, & tandem hoc anno Goslariam quoque pertranſibat, (a) rem gerente Johanne Cleppio, Vicario D. Jacobi. Hunc ſtrenuè juvit Johannes Weſſelius, & utrumque ſublevavit Nicolaus Ambſtorffius, qui primus diſciplinam & ritus eccleſiaſticos in ordinem redegit, eccleſiarum curam D. Johanni Amando committens. Hinc fidelium numerus indies crevit, & Evangelium in monachorum & monialium clauſtra quoque perrupit, ſorores ſic dictas pœnitentes verè pœnitentes reddens.

Hæ Anno MDXXII iterum ſenatui Goslarienſi centum florenos mutuò dant.

Abdicante ſeſe à munere ſuo Johanne præſule Hildeſienſi, Baltha-

O ſar

(a) *Vid. Joh. Sleidan. hiſtor. L. 1. & 2. & Chytr. Saxon. l. 7. & 8.*

ſar Merkelius ſeu Merklinus, uti retuli, locum ejus ſupplevit. Stürwaldam Anno M D XXVIII die Veneris B. Martin. inſequente veniens cunctôs comitate, favore, & ſtudio in rempublicam adeò ſibi devinxit, ut quivis aureum ſeculum ſub hoc præſule reſuſcitatum iri crederet. Sed brevi poſt eccleſia ſua derelicta (a) ad Imperatorem in Hiſpaniam perrexit, & cum eodem iter Italicum ingrediens Bononiæ confirmationem papalem impetravit. Regalibus à Carolo V Auguſtæ Vindelicorum inſtructus ſedem Conſtantienſem Hildeſienſi junxit. Treveros porrò inviſens gravi morbo corripitur & vivere deſinit ipſo die Pentecoſtes Anno M DXXXI, ſepultus ad B. Simonis ibidem.

Anno MDXXVII graves turbæ inter Henricum jun. Ducem Brunov. & Luneb. ac Goslarienſes ſunt obortæ, quæ originem ex hoc trahebant; priſci Duces Brunov. & Luneburgenſes urbi metalli-fodinas, ſylvas, & ejusmodi farinæ alia bona oppignoraverant. Hæc argento oblato redimere tentabat Henricus, Goslarienſibus pecuniam oblatam minimè accipientibus. (b) Hanc ob cauſam præfatus Dux varias moleſtias civibus creavit, & præprimis cœnobium Reiffenbergenſe haud procul ab urbe ſitum probè munivit. Rumor ferebatur, idem cum monte B. Georgii tentatum iri. Cives, quò id impedirent, armata manu ex urbe erumpunt, aliquot è Brunovicenſibus cædunt, cœnobia vicina in cineres redigunt, & montem B. Georgii urbi imminentem funditus evertunt.

Henricus facinus tam atrox ulturus urbem in cauſa fractæ pacis coram judicio imperiali compellat, & hoc eodem anno ſententiam proſcriptionis obtinet. Hanc executurus itinera ad urbem milite obſidet, & Goslarienſes eò redigit, & fœderis Smalcaldici opem implorare cogerentur. Socii proſcriptione ſublata mandata à Cæſare impetrant, ne quis urbem turbaret. Nil hæc curavit Henricus, ſed bellum Gosla-

(a) *Bruſch. epit. de Archiepiſc. & Epiſc. German. c. 11. §. 47. Vit. Epiſc. Hildes. MS. in hoc Epiſc. Chytrai Saxon. ad an. 1521.* (b) *Chytr. Chron. Saxon. l. 8. ad a. 1527. & l. 10. ad an. 1542. Schard. ſcript. Germ. T. 2. p. 407. Sleidan. hiſtor. L. 15. ad an. 1542. Chron. Saxon. p. 601. & ſeqq.*

Goslarienſibus indixit, id ſaltem curæ habens, ut eosdem ſub jugum mitteret. Ad extrema igitur redacti denuò ad principes dicti fœderis confugiunt, qui ſociam urbem liberaturi Anno M D XLII inſignem adducunt exercitum, & Henricum è toto agro Brunovicenſi pulſum in Bavariam ſecedere cogunt, de quo agere hujus non eſt loci.

CONRADUS III præpoſitus XIX, de quo nil ampliùs occurrit, quàm quòd circa Annum M D XXII vixerit.

HENNINGUS II præpoſitus XX die Domin. Cantate Anno M D XXXIII in Capitulo conſueto Henrico Dronewulfe altariſtæ ſuo ædes haud procul à templo majore ſitas XL marcis Goslarienſibus ad dies vitæ hac vendit lege, ut poſt ejus mortem eædem ad cœnobium redirent.

Balthaſari præſuli Hildeſienſi Anno M D XXXI ſucceſſit Otto III, Comes Schauenburgenſis, petente Carolo V Imperatore electus, ſed confirmationem papalem minimè ambiens. Quamnam hæc mora habuerit cauſam, anne negligentiam aut imperitiam, an verò nummorum defectum, divinare equidem nequeo. Hoc ſaltem conſtat, Paulum III Papa ægrè id ferentem ſerio ad capitulum ſcripſiſſe, ut de novo præſule denominando eſſent ſolliciti, ne diœceſis quid damni pateretur, ſemeſtri tantùm ſpatiò pro hoc negotio ipſi conceſſo. (a) Canonici igitur Anno M D XXXVII unanimi conſenſu elegere Valentinum à Thetleben J. U. D. Præpoſitum D. Bartholomæi Francofurti ad Mœnum, virum prudentem & in rebus politicis verſatiſſimum. Is Romam pergens à Papa ſolenni ritu confirmatur, & X Cal. Junii Anno M D XXXVIII Hildeſiam revertitur, ſummò ſtudiò & labore res epiſcopatus curans, quamvis haud modicò tædiò à quibusdam nobilibus & civitate Hildeſienſi ſit affectus. Multa quoque beneficia contulit eccleſiæ cathedrali Hildeſienſi, ſacellum S. Annæ porticibus incluſit & eandem ſuffraganeo Epiſcopi in æternum addixit. Tandem Moguntiam quæ inſignis ad Rhenum eſt urbs, migravit, ibidemque,

(a) *Bruſch. ep. de Archiepiſc. & Epiſc. Germ. c. 11. §. 49. Bünting. de Epiſc. Hildes. p. 611. ed. Meibom. Vit. epiſc. Hildes. MS. in hoc Epiſc.*

obiit Anno MDLI, sepultus in cœnobio Franciscanorum ibidem.

HENRICUS III Fricken præpositus XXI die Assumt. Domin. Anno MDXLIV Johanni Pavvel pratum quoddam Lütkenbergam & Dachsteinium intersitum in triennium locat.

Conradus Witte plebanus templi forensis Goslariæ Anno MDXII die Domin. divis. Apostolor. sequente testimonium tulerat, quòd cœnobio Francobergensi ultra XL annos præpositi titulô præfuisset, ideoque de situ & jure sylvarum ejus optimè edoctus esset. Locum in monte Nauerio, quem vulgò Knick vocant, sylvæ limitem haud esse, sed ante hos LX annos ab Aschvvino de Svichelde aliisque per conventus sylvas esse ductum, imò seipsum tam in quàm extra eundem locum ligna, nemine id impediente, cædi fecisse. Hoc testimonium conventus X Cal. Augusti Anno MDXLVI à Cyriaco Schachting notario publico in formam instrumenti redigi curavit.

Valentinum præsulem Hildesiensem excepit Fridericus Friderici I (a) filius, Christiani III Daniæ Regis frater, Dux Holsatiæ, die Dominica festum Michaëlis insequente Anno MDLI qui Hildesiam XVI Cal. Octobr. Anno MDLIV intravit. Pauco temporis spatio in episcopatu permansit, confirmatione impetrata in Holsatiam rediit ægrotans. Obiit Slesvici prid. Sim. & Judæ Anno MDLVI, ætatis XXV, sepultus ibidem.

Successit eidem Burchardus ab Oberge, qui haud modicô temporis spatiô cum Capitulo altercavit. Cumque algidum etiam Hildesiensium amorem experiretur, per biennium securitatis gratiâ in arce Woldenbergensi est commoratus. Arcem Mariæburgensem posteà occupans eandem octo annorum spatiô possedit. Pace verò inter Præsulem, Capitulum, & Hildesienses conclusa, & confirmatione à Pio IV Papa impetrata, triumphali ritu urbem Hildesiensem intravit, solitis solennibus inauguratus. Anno MDLXIV Stürvvaldam arcem

M

XXXVI

(a) *Bünting. de Episc. Hildes. p. 612. ed. Meibom. Vit. Episc. Hildes. MS. in hoc Episcopo.*

XXXVI imperialibus ab Holsatiæ Ducibus redemit, Capitulo Mariæburgum reddidit, (a) &, cùm XVII annis munere suo functus esset, obiit X Cal. Febr. Anno MDLXXIII in arce Stürvvaldensi, sepultus in templo cathedrali Hildesiæ, successorem habens Ernestum præsulem Frisingensem & Ducem Bavariæ.

Anno M D LXXI die Mercur. post Pancrat. transactum est mediantibus à parte cœnobiorum jussu Julii Ducis Brunov. & Luneb. Matthia Böttichrer, & à parte Goslariensium Valentino Grosseheim, Henningo Slüter, & Tobia Mundeken, inter cœnobia Novi-Operis, Francobergense, & Grauhofianum, ac Senatum Goslariensem hac ratione, ut Senatus Francobergensibus villam Bonyemensem, cujus proventus aliquot annorum spatio suis usibus addixerat, redderet, promissô à Julio Duce acceptô, villam Hennenrodensem ad templum parochiale D. Stephani Goslariæ spectantem senatui restitutum iri. Reditus & proventus ex ambabus villis hucusque percepti compensarentur, & Tabulæ, instrumenta, ac documenta, villam Hennenrodensem concernentia & abalienata thesaurariis Goslariensibus redderentur. Prætereà moniales vicariam, tempore papismi ab ipsis conferri solitam, jam verò alendis pastoribus aliisque piis operibus dicatam, senatui, renunciatione prævia, tradere tenerentur. Senatus è contra dispensationem salariorum, pastoribus & ædituis Francobergensibus solvi solitorum, in se reciperet: Conventus verò lignum, frumentum, cerevisiam, aliaque ab antiquo ipsis erogari solita, imposterum dare haud teneretur. Supellex cœnobii sacra pretiosa & vestes missales conventui eô pactô redderentur, ut, si Pastor aut Capellanus iisdem ad ritus ecclesiæ celebrandos indiguerit, eadem ipsi commodarentur, hæcque curæ Diaconi dicti templi more hactenus observato committerentur.

Lites quoque Senatus cum Pancratio Becker cive Goslariensi, & Johanne Bussen Pastore Hercensi ob duas vicarias in templo Forensi & Francobergensi, quotannis XL marcas Goslarienses solventes, qua-

O 3 rum-

(a) *Bünting. de Episc. Hildes. ed. Meibom. p. 612. Vit. Episc. Hildes. MS. in Burchardo.*

rumque jus patronatus vigore fundationis ad dictum Beckerum ſpectabat, hac ratione componebantur : Beckero ejusque hæredibus jus præfatum imperturbatum remaneret, is verò puerum XIV aut XV annorum, ingenii capacis, & fundamenta Grammatices edoctum, è ſtirpe Senatus & theſaurariorum prognatum, proponeret, ſenatus verò eidem præfatas XL marcas ad proſequendum ſtudia in quinquennium exſolveret. Hôc elapſo ſenatus eôdem temporis ſpatiô reditibus præmemoratis frueretur, eodemque alendis paſtoribus ſuis impenderet. Poſt novum quinquennium Beckerus alium puerum proponeret, & ſic alternis vicibus in perpetuum.

Reliqua cœnobia Novi-Operis & Grauhofianum concernentia, hûc minimè ſpectant, ideoque eadem in medium proferre ſupervacaneum erit.

Et hæc ſunt, quæ de cœnobio Francobergenſi literis mandare conſultum duxi : reliqua enim enumerare pretium non eſt, cùm parum notatu digne contineant. Sub finem ampla privilegia ordini B. Mariæ Magdalenæ per Germaniam à Gregorio IX Papa conceſſa ſubjungere lubet ;

Venerabilibus Dominis in Chriſto dilectis, Archiepiſcopis, Epiſcopis, Abbatibus, Præpoſitis, Archidiaconis, Prioribus, Decanis, & aliis eccleſiarum Prelatis, per Alemanniam conſtitutis, CONRADUS DEI gracia Hildenſemenſis Epiſcopus oracionum & obſequii promtam in Domino devocionem. Quoniam ſumus à Domino Papa defenſores conſtituti Prepoſiti & ſororum B. Mar. Magdal. in Alemannia, & eccleſiarum, bonorum, privilegiorum, & aliorum omnium, que poſſident racionabiliter & poſſidebunt, conſultum nobis viſum eſt, ut reſcripta privilegiorum dictus prepoſitus vel ſorores penes ſe habeant ſub bulla noſtra, ne quid periculum circa ipſa privilegia contin-

contingeret ſecum ducta jugiter & ducenda. Eſt autem hoc : GREGORIUS epiſcopus ſervus ſervorum DEI dilectis in Chriſto filiabus, prioriſſe B. Marie Magdalene in Alemannia, ejusdem ſororibus penitentibus tam preſentibus quam futuris regularem vitam profeſſis in perpetuum. Religioſam vitam eligentibus apoſtolicum convenit adeſſe preſidium, ne forte cujuslibet temeritatis incurſus aut eas a propoſito revocet, aut robur, quod abſit, ſacre religionis infringat. Ea propter, dilecte in Chriſto filie, veſtris juſtis poſtulacionibus clementer annuimus, & prefatum monaſterium S. Marie Magdalene, in quo divino eſtis mancipate obſequio, ſub B. Petri & noſtra protectione ſuſcipimus, & preſentis ſcripti privilegio communimus. Preterea quascunque poſſeſſiones, quecumque bona idem monaſterium impreſenciarum juſte ac canonice poſſederit, aut in futurum conceſſione pontificum, largicione Regum vel principum, oblacione fidelium, ſeu aliis juſtis modis preſtante domino poterit adipiſci, firma vobis & his, que vobis ſucceſſerint, illibata permaneant. In quibus hec propriis duximus exprimenda vocabulis, locum ipſum, in quo prefatum monaſterium ſitum eſt, cum omnibus pertinenciis ſuis, cum pratis, vineis, terris, nemoribus, uſuagiis, & paſcuis, in boſco & plano, in aquis & molendinis, in viis & ſemitis, & omnibus aliis libertatibus & immunitatibus ſuis. Sane laborum veſtrorum, quos de poſſeſſionibus habetis ante concilium generale, aut etiam novalium, que propriis manibus aut ſumtibus colitis, ſive de or-

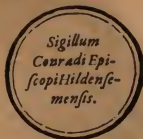
de ortis & virgultis & piſcacionibus veſtris, vel de nutrimentis animalium veſtrorum, nullus a vobis decimas exigere vel extorquere preſumat. Ad hec liceat vobis perſonas liberas abſolutas a ſeculo fugientes ad converſionem recipere, & eas absque contradictione aliqua retinere. Prohibemus inſuper, ut nulli ſororum veſtrarum, poſt factam in monaſterio veſtro profeſſionem, fas ſit ſine prioriſſe ſue licencia de eodem loco diſcedere, diſcedentem vero absque omnium literarum veſtrarum caucione nullus audeat retinere. Inſuper auctoritate apoſtolica inhibemus, ne ullus epiſcopus vel alia quelibet perſona ad ſinodos vel conventus forenſes vos ire, vel judicio ſeculari vocare, vel . . . . . propria . . . . vel poſſeſſionibus veſtris ſubjacere compellat, nec ad domos veſtras cauſa ordines celebrandi venire preſumat, nec prioriſſe veſtre regularem electionem impediat, aut de inſtituenda aut removenda ea, que pro tempore fuerit, circa ſtatuta Ciſtercienſis ordinis ſe aliquatinus intromittat. Pro conſecracionibus quoque altarium vel eccleſiarum, vel quolibet eccleſiaſtico ſacramento, nullus à vobis ſub obtentu conſuetudinis aut alio modo quicquam audeat extorquere, ſed hec omnia vobis epiſcopus dioceſanus impendat. Alioquin liceat vobis quemcunque malueritis catholicum adire antiſtitem, graciam & communionem apoſtolice ſedis habentem, qui noſtra fretus auctoritate quod poſtulatur impendat. Quod ſi ſedes dioceſani epiſcopi forte vacaverit, interim omnia eccleſiaſtica ſacramenta a vicinis epiſcopis

ſcopis accipere libere & absque contradictione poſſitis, ſic tamen, ut ex hoc impoſterum propriis epiſcopis nullum prejudicium generetur. Quia verò interdum propriorum epiſcoporum copiam non habetis, ſi quem epiſcopum Romane ſedis, ut diximus, graciam & communionem habentem, & de quo plenam noticiam habeatis, per vos tranſire contigerit, ab eo benedictiones vaſorum & veſtium, conſecraciones altarium, ordines monialium, auctoritate apoſtolice ſedis recipere valeatis. Porro ſi epiſcopi vel alii eccleſiarum Rectores in monaſterium veſtrum, vel perſonas inibi conſtitutas, ſuſpenſionis, excommunicacionis, vel interdicti ſentenciam promulgaverit, ſive eciam in mercenarios veſtros pro eo quod decimas, ſicut dictum, eis non perſolvitis, ſive aliqua occaſione eorum, que ab apoſtolica benignitate vobis indulta ſunt, ſeu benefactores veſtros pro ea, quod aliqua vobis beneficia vel obſequia ex caritate preſtiterint, vel ad laborandum adjuverint in illis diebus, in quibus vos laboratis, & alii feriantur, eandem ſentenciam protulerint, ipſam tanquam contra ſedis apoſtolice indulta prolatam duximus irritandam, nec litere ille firmitatem habeant, quas tacito nomine Ciſtercienſis ordinis & contra tenorem apoſtolicorum privilegiorum conſtiterit impetrari. Preterea cum commune interdictum terre fuerit, liceat vobis nichilominus in veſtro monaſterio, excluſis communicatis & interdictis, divina officia celebrare. Paci quoque & tranquillitati veſtre paterna impoſterum ſollicitudine provi-

P dere

dere volentes auctoritate apostolica prohibemus, ut infra clausuras locorum seu grangiarum vestrarum nullus rapinam seu furtum facere, ignem apponere, sanguinem fundere, hominem temere capere vel interficere, seu violenciam audeat exercere. Preterea omnes libertates & immunitates à predecessoribus nostris Romanis pontificibus ordini vestro concessas, nec non & libertates & exceptiones secularium exactionum a Regibus & principibus, vel aliis fidelibus, racionabiliter vobis indultas, auctoritate apostolica confirmamus, & presentis scripti privilegio communimus. Decernimus igitur, ut nulli omnino hominum liceat prefatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet vexacionibus fatigare, sed ea omnia integra conserventur, eorum, pro quorum gubernacione ac sustentacione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva sedis apostolice auctoritate. Si qua igitur in futurum ecclesiastica, secularisve persona, hanc nostre constitucionis paginam sciens, contra eam temere venire reputaverit, secundo tertiove commonita, nec reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui careat dignitate, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate sciat, & a sanctissimo corpore & sanguine DEI & Domini redemtoris nostri JESU CHRISTI aliena fiat, atque in extremo examine districte subjaceat ulcioni. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri JESU CHRISTI, quatenus & hic fru-

fructum bone actionis percipiant, & apud districtum judicem premia pacis eterne inveniant. Liceat eciam Capellano vestro in altari viatico officia celebrare, donec vestra ecclesia consecretur. Item obeunte preposito vestro nullus vobis surrepatur astucia, nisi quem vos canonice duxeritis eligendum. Electus verò a vobis a nemine nisi a Romano Pontifice confirmetur. Item ut ecclesias, que vobis fuerint canonice & pia & provida liberalitate collate, possitis recipere ac libere retinere, auctoritate vobis presencium indulgemus. Item liceat vobis habere liberam sepulturam quorumlibet, qui sepulturam in vestro monasterio duxerint eligendam.

FINIS.